

Hacettepe Üniversitesi
Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü

**TÜRK MODERNLEŞMESİNDE YENİ ADAM DERGİSİ
(1934-1938)**

Yasemin TÜRKKAN

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin
Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı İçin Öngördüğü
YÜKSEK LİSANS TEZİ
Olarak Hazırlanmıştır

ANKARA 2008

ÖZET

XVIII. yüzyılda ilk Türk matbaasının kurulumuyla başlayan Türk basın-yayıncılığı, zaman içinde en etkili kitle iletişim aracı haline gelmiştir. Osmanlı Devleti'nde iktidara karşı muhalif ses olarak gelişim gösteren gazete ve mecmualar; Cumhuriyet'in ilanından sonraki dönemde, ulus-devlet kurma ve inkılâpların tabana yayılmasında yeni rejimin en etkin olarak kullandığı araçlar olmuştur.

İnkılâpçılık hareketi, ilk ve orta dereceli öğretim kurumlarından sonra yüksek öğretimde de kimi düzenlemelere gitmiştir. Dönemin tek yüksek öğretim kurumu olan Darülfünun, 1933 yılında ilga edilmiş ve akademik kadrosunda tensikata gidilmiştir. Yerine kurulan İstanbul Üniversitesi'nde görevlendirilmeyen öğretim üyesi İsmail Hakkı Baltacıoğlu, açıkta kalması üzerine *Yeni Adam* adlı dergiyi çıkarmaya başlamıştır.

1 Kânunusani (Ocak) 1934 tarihinde ilk sayısı basılan dergi, haftalık olarak çıkarılmıştır. O tarihlerde basın hayatına giren birçok gazete ve dergi gibi, *Yeni Adam* da Türk inkılâpçılık hareketinden yansıtan yayınlar yapmıştır. Sahibi ve başyazarı Baltacıoğlu'nun eğitimci ve bilimsel kişiliğinden yoğun olarak etkilenen *Yeni Adam*, halkı eğitmek, bilgilendirmek ve savunduğu görüşler doğrultusunda yönlendirmeye çalışmıştır.

Dergi bu çabasında görüşlerini; oluşturduğu ideal, modern insan; 'yeni adam' modeli üzerinden savunmuştur. Modernleşmenin bireyde başlayıp topluma doğru ilerleyeceği fikri üzerinden hareketle, okuyucularının her birinin 'yeni adam' olması amacını taşımıştır. Dolayısıyla, modern Türk insanını ve modern Türk toplumunu ilgilendirmesi gerektiğini düşündüğü her konuda yayınlar yapan *Yeni Adam*, gerekli gördüğü alanlarda da inkılâplaşma ihtiyacını savunmuştur. Eğitim, sanat, iktisat, gündem, kadın ve dış politika olarak sınıflandırılabilir konu yelpazesıyla, dergi Türk modernleşmesinin bütün unsurlarını ele almaya çalışmıştır. Dış politika gündemini işlediği yazılarında faşizme karşıtlığının Almanya üzerinde yoğunlaşması, Türkiye'nin dış politikasını zora sokacağı gerekçesiyle Şubat 1938'te kapatılmıştır.

ABSTRACT

By the 19th century printed press had become one of the most influential tools of mass communication in the Ottoman Empire. Magazines and newspapers that had been outspoken in their opposition to the government-in-power of the Ottoman State, had thereby become effective means of nation-state building. Later these media became means of dispersing the revolutions among the public after the establishment of the Republic.

The Revolutionary Movement, has undertaken reorganizing higher education right after reorganizing primary and secondary schools. Darülfünun, the Ottoman institute of higher education of the period was dissolved in 1933. As a result, all academics lost their former positions. The former lecturer İsmail Hakkı Baltacıoğlu, was not reappointed to recently-established İstanbul University. Subsequently he started to publish the magazine *Yeni Adam* (New Man).

The first issue of *Yeni Adam* was published on January 1, 1934, as a weekly periodical. Like the other newspapers and magazines of the period, its publications consisted of the reflections of Turkish Revolutionary Movement. Under the influence of its owner and editor Baltacıoğlu's educationist and scholarly personality, *Yeni Adam* devoted itself to educate, instruct and guide the public towards the ideas of its own plea.

In accordance with this devotion, the magazine represented the ideal of a 'new man' and defended its ideas over this role-model. With the belief that modernization is starting from the individual and spreading over the community, the magazine aimed to transform each of its readers to 'new man'. Consequently, *Yeni Adam* wrote on any issue that modern Turkish man/community should pay attention to. Further, it defended the revolutions where it saw a necessity. Its issues covering the topics of education, art, economics, women and foreign policy, aimed to comprise every aspects of Turkish modernization. However, as the magazine's opposition to facism, established itself to opposition to Germany, *Yeni Adam* was abolished in February, 1938, due to Turkish Foreign Policy constraints.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	
ABSTRACT.....	
İÇİNDEKİLER.....	
ÖNSÖZ.....	I
KISALTMALAR.....	III
GİRİŞ.....	1
1.BÖLÜM TÜRK BASINI VE <i>YENİ ADAM</i> 'IN DOĞUŞU	7
1.1. Türk Basın Tarihi.....	7
1.2. Prof.Dr.İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Hayatı.....	14
1.3. Prof.Dr.İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Eserlerinde Vurguladığı Görüşler.....	17
1.4. Darülfünun'dan İstanbul Üniversitesi'ne	20
1.4.1. Darülfünun-Ankara İlişkisi.....	21
1.4.2. Darülfünun'un İlgası ve Tensikat	26
2. BÖLÜM <i>YENİ ADAM</i> DERGİSİ	30
2.1. Okuyucu <i>Yeni Adam</i> 'la Tanışıyor	30
2.2. <i>Yeni Adam</i> Servisleri	33
2.3. <i>Yeni Adam</i> Kadrosu.....	34
2.4. <i>Yeni Adam</i> ve Basın	39
3. BÖLÜM <i>YENİ ADAM</i> TEMALARI	44
3.1. Başlangıç Noktası : 'Yeni Adam' ve 'Yenilik'	44
3.1.1. 'Yeni Adam' ve İnkılâp Fikri... ..	59
3.1.2. <i>Yeni Adam</i> 'ın Türk İnkılâbı Anlayışı.....	61
3.2. <i>Yeni Adam</i> ve Yeni Kadın	66
3.2.1. Kadınlara Merhaba... ..	67
3.2.2. Diğer Millet Kadınları.....	72
3.2.3. Türk Kadını Yenileşiyor: Milletvekilliği.....	74

3.2.3.1. Türk Kadını ve Askerlik.....	77
3.2.3.2. Yeni Türk Kadını: Sosyal ve Eğitilmiş.....	78
3.2.4. Modern Kadın Kimdir, Kim Değildir?.....	80
3.2.5. Kadın Üzerine Yazarlar Arası Anlaşmazlık.....	81
3.2.6. Evlilik ve Ailede Yeni Kadın.....	85
3.2.7. Yeni Kadın İçin Yeni Koşullar, Yeni Sonuçlar.....	87
3.2.8. Yeni İnsan İçinde Kadın.....	88
4. BÖLÜM <i>YENİ ADAM</i> KONULARI.....	90
4.1. Yenilik Her Şeyde... ..	90
4.1.1. Sanat.....	91
4.1.1.1. Sanat ve Devlet.....	104
4.1.2. Eğitim.....	107
4.1.2.1. Eğitim ve Devlet.....	111
4.2. <i>Yeni Adam</i> 'ın Gündemi.....	115
4.2.1. Gündemin İçinden.....	117
4.2.1.1. Yeni Türk Toplumuna 'Yenilikler'.....	117
4.2.1.2. Cumhuriyet Yaşantısının Gündemi.....	121
4.2.1.3. Gündeme Sunulanlar.....	128
4.2.2. Türk İktisadi Hayatından Yansımalar.....	134
4.2.3. Dış Politika ve İdeolojik Akımlar Üzerine.....	145
4.3. İdeolojik Eleştiriler ve <i>Yeni Adam</i> 'ın Kapatılması.....	151
SONUÇ	157
KAYNAKÇA	160
EKLER	166

ÖNSÖZ

Bu tez çalışmamızın konusunu; Cumhuriyet rejiminin kendisini her alanda yoğun olarak hissettirdiği 1930'larda yayın hayatına geçen *Yeni Adam* adlı derginin, inkılâpçılık ilkesiyle şekillenmeye başlayan Türk modernleşmesi içindeki yerini, Türk modernleşmesini algılayış, yansıtış ve biçimlendirmede gösterdiği çizgiyi ortaya koyabilmek oluşturmaktadır.

Basının, yeni rejiminin benimsetilmesinde en yaygın ve etkin araçlardan biri olduğu bu süreçte, *Yeni Adam*'ın ne kadar bu eğilimde olduğu; isim olarak seçtiği 'yeni adam'ın, dönemin 'Cumhuriyet insanı' kavramıyla ne kadar örtüştüğü; Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişle yaşanan siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel değişimin Türk toplumuna nasıl ve ne ölçüde yansıttığı; aynı şekilde, toplumun yansittiklerinin, kendisinin öngördüğü değişim çizelgesinde nerede durduğu sorularına cevap aranırken; olgu, görüş ve ereklarını ortaya koyarken kullandığı yöntem, söylem ve argümanlarının oluşturduğu sistematığın analiz edilmesi hedeflenmiştir.

Bu çalışmamızı 1934-1938 yılları arasında sınırlandırmamızda; kaynak taramasında ulaşabildiğimiz *Yeni Adam* sayıları arasında bu dönemde ait eksik olmaması kadar, 1938 Şubatı'nın ardından 1 yıl süreyle basın hayatından uzak kalmasının, *Yeni Adam*'ı karakteristiğinden uzaklaştırmış olduğuna inancımız etkili olmuştur. Yine kaynak taraması yaptığımız dönemde 1938-1940 yılları arasına ait eksik olan çoğu sayılara, ileriki zamanlarda erişilmişse de, bu sayılar incelendiğinde ortaya çıkan içerik değişikliği kanaatimizi doğrulamıştır. Çalışma boyunca en çok yararlanılan kütüphane; süreli yayın arşivlerini dijital ortama geçirme projesi dâhilinde, eksik dergi ve gazeteleri nüshalarını yurt genelindeki kütüphane ve sahaflardan temine çalışan TBMM Kütüphanesi'dir. Boğaziçi Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nün internet erişim ağından edindiğimiz birkaç *Yeni Adam* nüshasını bu kütüphaneye aktararak ve *Yeni Adam* sahibi İsmail Hakkı BALTACIOĞLU'nun kızı Hatçe BALTACIOĞLU'nun, TBMM Kütüphanesi

Müdür Yardımcısı Tuncer YILMAZ ile temasına vesile olarak bu projeye küçük bir katkı yaptığımızı umuyoruz. *Yeni Adam* dışında kullandığımız diğer süreli yayınlar ile TBMM Zabıt Cerideleri ve kimi eski tarihli kitaplara, yine bu kütüphaneden ulaşılmıştır. Bunun dışında, *Yeni Adam*'ın kapatılışına giden süreci gösterir resmî belgeler T.C. Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nden temin edilmiştir.

Elbette bu çalışmayı, yalnız bir kişinin oluşturduğu söylenemez. Çalışmam süresince görüş, yardım ve en önemlisi sabrından beni mahrum bırakmayan değerli tez danışmanım, sevgili hocam Doç. Dr. Yasemin DOĞANER'e her teşekkürüm, hak ettiğine nazaran çok küçük kalacaktır. Şüphesiz onun destek ve özeni olmasa aynı şey olmayacaktı... Kaynaklara erişimim süresince, her ricamı "Görevimiz" sözüyle karşılayarak yüce gönüllülük gösteren TBMM Kütüphanesi Müdür Yardımcısı Dr. Tuncer YILMAZ'a çok teşekkür ederim. Kütüphane seferlerimde beni yalnız bırakmayan, her daim ilgisini hissettiren sevgili hocam Doç. Dr. Yonca ANZERLİOĞLU'na ve sevgili hocam Prof. Dr. Mustafa YILMAZ'a gösterdiği ilgi ve teşviki için sonsuz teşekkürler. Bu çalışmanın son haline, eleştiri ve görüşleriyle yön veren hocalarım; Prof. Dr. M. Çağatay ÖZDEMİR, Yrd. Doç. Dr. Serdar SAĞLAM ve Dr. Süleyman TÜZÜN'e değerli katkıları için teşekkür ederim. Ve aileme; karşılıksız sevgileri için.

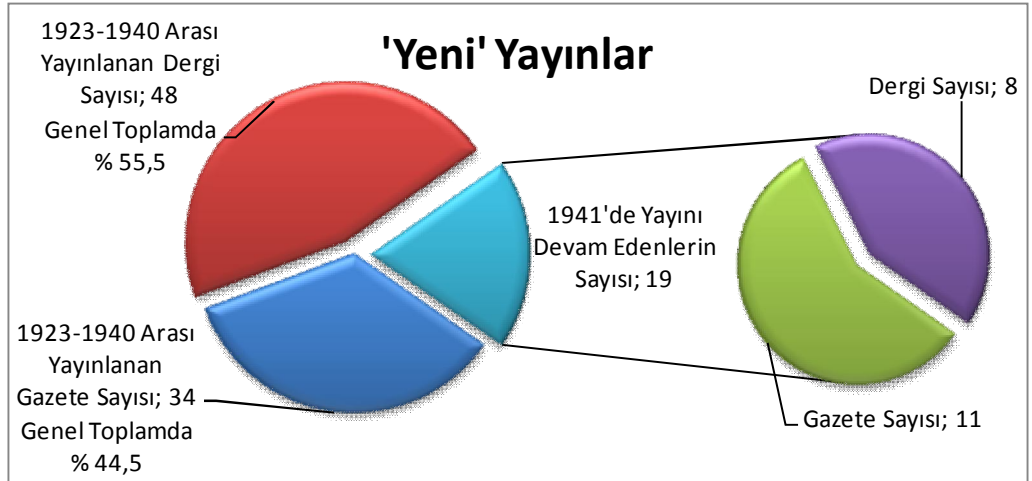
Kısaltmalar

<i>a.g.e.</i>	adı geçen makale
<i>a.g.m.</i>	Ankara Üniversitesi
AÜ	Bakınız
Bkz.	Basın Yayın Yüksek Okulu
BYYO	Cilt
C.	Cumhuriyet Halk Fırkası
CHF	Cumhuriyet Halk Partisi
CHP	Doktor
Dr.	Doçent
Doç.	Dil, Tarih, Coğrafya Fakültesi
DTCF	Editör
ed.	Matbaası
Matb.	Montreux Boğazlar Sözleşmesi
MBS	Milli Eğitim Bakanlığı
MEB	Matbuat Umum Müdürlüğü
MUM	Müdürlüğü
Müd.	Profesör
Prof.	sayfa
s.	Sayı
S.	Siyasal Bilgiler Fakültesi
SBF	Serbest Cumhuriyet Fırkası
SCF	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TBMM	Türkiye Cumhuriyeti
T.C.	Türk Tarih Kurumu
TTK	Yayımları
Yay.	Yapı Kredi Yayınları
YKY	Yüksek Öğretim Kurulu
YÖK	Zonguldak Amele Birliği
ZAB	Ve benzeri
vb.	Ve devamı
vd.	
adı geçen eser	

GİRİŞ

Çalışmamızın temel amacı, Cumhuriyetin ilanıyla birlikte, kendisini Osmanlı'dan kalan bütün siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel kurum ve yapılandırmalarda hissettirmeye başlayan Türk inkılâbının, halka anlatılması ve benimsetilmesinde birincil araç haline gelen basın üzerindeki etkilerini ve aynı şekilde basının Türk inkılâbının şekillenişine katkılarını *Yeni Adam* adlı dergi ekseninde ortaya koymaktır. Bu dergi, özellikle 1928 Harf inkılâbı ile birlikte canlanma yaşayan Türk basınına bir dönem damgasını vuran 'yeni' furyası içinde yer almaktadır. Bu furya içinde yayın hayatına atılan birçok gazete ve dergi; Cumhuriyet rejiminin Türk halkına sunduğu yenilikleri, bu yeni rejimle birlikte halkın yeni bir hayata geçtiğini vurgulayarak Türk modernleşmesini kendi kavrayışları dâhilinde halka anlatmayı amaçlamış ve adlarına da buna atıfta bulunacak şekilde 'yeni' sıfatını eklemiştirler. 1923-1940 yılları arasında bu şekilde yayın hayatında bulunan gazete ve dergi sayısı 101, 1941 yılında yayın hayatına devam edenlerin sayısı ise 19'dur.¹

Bu yayınların kendi içindeki genel durumu şu şekildedir;

¹ Bu gazete ve dergilerin Feridun Fazıl Tülbentçi'nin eserinden derlenerek hazırlanan tam listesi için bkz., Ek. I. Tülbentçi, **Cumhuriyetten Sonra Çıkan Gazeteler ve Mecmualar**, Başvekalet Matbuat Müd. Yay., Ankara, 1941. Yazarın kimi gazete ve dergileri, gerek kapanmalarının ardından farklı imtiyaz sahipleri tarafından çıkarılması gerekse farklı yayın tarihleri açısından ayrı yayınlar olarak ele alması nedeniyle bu yayınlara listede bir kereden fazla yer verilmiştir. Ayrıca söz konusu gazete ve dergiler arasında yalnızca ikisi; *Yeni Adana* ve *Yeni Yozgat*, Cumhuriyetin ilanından önce yayın hayatına girmiştir.

YÖK Tez Merkezi içinde yaptığımız taramada, Osmanlı'dan günümüze çıkan dergiler üzerine ve çalışmamıza benzer nitelik gösteren; dergi içerik tahlili, dergi karşılaştırması, dergicilik-basın incelemesi olarak genelleyebileceğimiz 262 adet lisansüstü teze ulaştık. Edebiyat, tarih, siyaset, mimarlık, iletişim alanlarında yapılan bu tezler arasında, Türk basınının yeni furyası içinde yer alan 56 adet dergiden yalnızca 7 derginin incelendiği ve bunlar için yapılan tez sayısının 9 olduğunu gördük.² Söz konusu tezlerin 4 tanesinin Edebiyat alanında ve 2'si *Yeni Mecmua*, 2'si *Yeni Ufuklar* olmak üzere aynı 2 dergi üzerine olması, tez çalışmalarının genel tablosu için oldukça dikkat çekicidir. 262 tezin yalnızca 9'unun Türk basınının bu dönemini yansıtması; incelenen dergiler üzerinde ve hatta bu dergilerin belirli özellikleri üzerine bir yığılma olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışmamızın konusunu oluşturan *Yeni Adam* dergisi de sözü geçen 56 dergiden biri olup, yalnız bir ya da birkaç özelliği değil, ele aldığı ve yansıttığı tüm konularıyla birlikte incelenmiş, Cumhuriyet inkılâplarının en yoğun olduğu bir dönemin hem basın hem de Türk Modernleşmesi açısından nabızı aktarılmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın Metodu

Çalışmamızın başında, *Yeni Adam* dergisinin zaman içinde değişiklik gösteren sayfa adedi, çok sütunlu sayfa düzeni ve yer alan yazıların kısa ve çok sayıda olduğunu göz önüne alarak, çalışmamızı kolaylaştıracak bir sistem geliştirme ihtiyacı hissettik. Bilgisayar ortamında Microsoft Ofis Araçları'nın kullanıldığı bu sistemde, her *Yeni Adam* sayısı bir Excel çalışma sayfası ve her beş *Yeni Adam* sayısı

² Söz konusu tezler, Zehra Yamaç, **Basın Tarihinde Yeni Mecmua Muhteva Analizi ve Dizini**, İstanbul Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1991; Sebahattin Küçük, **Yeni Mecmua (46.-90. Sayılar Üzerine Bir Araştırma) İnceleme ve Seçilmiş Metinler**, Cumhuriyet Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 1992; Songül Uğur, **Türkiye Cumhuriyeti'nin Halka Doğru Politikasında Yeni Türk Mecmuası'nın Yeri**, İstanbul Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2002; Ayşe Taylan, **Yeni Ufuklar Dergisi Üzerine Bir İnceleme**, Gazi Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2007; Yakup Gelir, **Yeni Ufuklar Dergisinin Sistemik Tahlili ve Edebiyatımızdaki Önemi**, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van, 2007; Tefik Evcı, **Yeni Türkistan Dergisi (1927-1931)**, Kırıkkale Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2007; Aydın Acarsoy, **Yeni Dergi üzerine Bir İnceleme**, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Van, 2007; Elçin Özkal, **İnci (Yeni) Magazine: The Feminine Actuality During The Occupational Period**, Boğaziçi Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007; Şeyda Barlas, **Visions Of Aesthetic And Culture In Yeni Adam: Republic Of Fine Arts (1934-1950)**, Boğaziçi Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007.

bir Excel çalışma kitabı oluşturacak şekilde bölümler yaratıldı. Excel sayfa kulakçıklarına, dergi sayı numarası girilerek, Excel kitabına fihrist düzeni getirildi.

Her bir Excel çalışma sayfasında, *Yeni Adam*'ın o sayısına ait, yazar adı, makale/haber/yazı adı, bölüm adı, *Yeni Adam* sayı no, tarih, sayfa ve o sayfada yer alan karikatür, reklam, ilan ve varsa makalelere düşülen notlar ile araştırmacının notu sütunları hazırlandı. Çalışma sayfasının üst ve alt satırları, o dergi sayısının hangi matbaada basıldığı, ön-arka kapak düzeni ve sayfa sayısı değişiklikleri için kullanıldı.

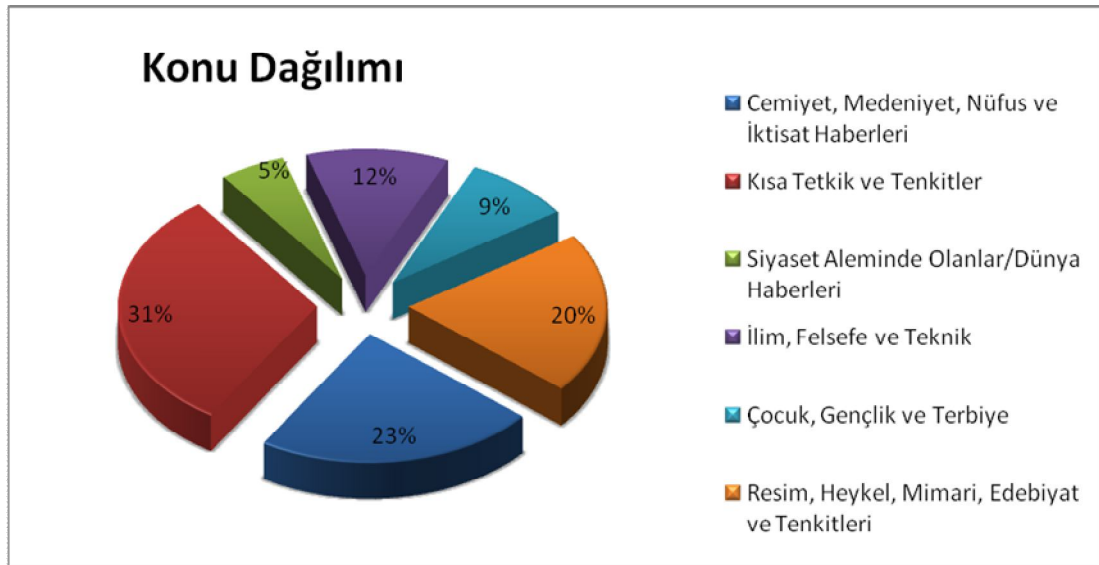
Dergide sıkça yer verilen yabancı makale ve yazıların; yazar, çeviren ve kaynak gazete/dergi bilgilerinin düzenli olarak belirtilmemesi nedeniyle arka plan renklendirilmesi kullanıldı. Böylelikle yazar adı verilmiş fakat çevireni belirtilmemiş alıntı yazının satırı pembe olarak renklendirildi. Hem yazar hem de çeviren adı verilmediği yazıların satırı ise yeşil, yazılar pembe olarak renklendirildi. Yalnız yeşil satır renklendirmesi, alıntı yazıların dışında, imzasız *Yeni Adam* yazıları için de kullanıldı. Kaynak gazete ve dergi adının verilip verilmemesi 'araştırmacının notu' sütununa işlendi. Yapılan renklendirme ile o sayıda yayınlanan alıntı ve/veya imzasız yazıların yoğunluğu ilk bakışta anlaşılır hale gelmiştir. *Yeni Adam* sayfalarında yer alan hemen her bilginin dökümünün yapıldığı bu sistem sayesinde, tefrikalar halinde yayınlanan yazıların düzen ve sürekliliği, konularına göre ayrılan bölümlerde en çok/en az hangi yazarın yer aldığı, yazıların hangi bölümlerde yoğunlaştığının da analizi yapılmıştır. 'Araştırmacının notu' sütununa düşülen uyarı, hatırlatma ve içerik bilgi notları sayesinde; anahtar kelime taraması ile aranılan makale/haber/yazının hangi sayıda, sayfada... vb. bilgilerine ulaşmak kolaylaşmıştır. Böylelikle, tekrar dönmek istediğimiz makaleye, içeriği ile ilişkisiz olarak verilmiş ve bu nedenle çoğu kez yanıltıcı olan başlıklar yerine, kendi notlarımız üzerinden ulaşılmıştır. Bu sistemle, *Yeni Adam* dergisinin 1934-1938 arası incelediğimiz sayılarının tam içerik dökümü, 219 Excel çalışma sayfasında tamamlanmıştır. Çalışma sayfalarından bir örneğe Ekler kısmında yer verilmiştir.³

³ Bkz., Ek. II.

Bu çalışma sistemimize göre; henüz derginin belirli bölümleri takip ettiği ve yazılarını konu içeriklerine göre bu bölüm başlıkları altında yayınlamaya devam ettiği ilk 50 sayı içinde yazıların konu dağılımı şu şekildedir;

Dergi Sayıları	Cemiyet, Medeniyet Nüfus ve İktisat Haberleri	Kısa Tetkik ve Tenkitleri	Edebiyat ve Tenkitleri	Resim; Heykel, Mimari	Siyaset Âleminde Olanlar/ Dünya Haberleri	İlim, Felsefe ve Teknik	Çocuk, Gençlik ve Terbiye
1-5	29	45	15	15	0	16	14
6-10	26	50	12	12	0	19	20
11-15	25	48	9	13	0	17	16
16-20	31	30	14		17	17	14
21-25	15	35	25		7	13	7
26-30	11	21	7	0	5	0	0
31-35	21	40	13	11	5	8	6
36-40	30	6	12	11	7	7	2
41-45	16	0	8		4	7	0
46-50	0	1	6	0	3	0	0
Toplam	204	276	183		48	104	79

Yeni Adam'ın daha sonraki yıllardaki yazıları, bu tür bir tasnifi zorlaştıran içerik yoğunluğuna sahiptir. Yine de derginin ilk yılında yayınladığı yazıların dağılımını veren bu tablo, derginin ele aldığı konuların hakkında genel bir fikir vermektedir.

Sağladığı kolaylıkların yanı sıra, çalışmamız için oluşturduğumuz bu sistemin bazı dezavantajları da vardır. İçerik dökümü işleminin, okumalarla bir arada yürütülmesi gerekliliği nedeniyle uzun zaman alması bunların başında gelir. Zamanla ilgili diğer bir sorun; yazar adı, makale/haber/yazı adı, bölüm adı, *Yeni Adam* sayı no, tarih, sayfa ve araştırmacının notu sütunlarının yerleştirmesi ve de fihrist düzeni için sayfa kulakçıklarına dergi sayı numarası girilmesi işlemlerinin her bir Excel sayfası için tekrarlanmasıdır. Böylelikle zaman; okumalar, içerik dökümü işlemi ve dökümün yapılacağı ortamın, her dergi sayısı için baştan sona tekrar yaratılması arasında bölünmüştür. Anahtar kelime taraması ile en fazla bir Excel kitabının taranabilmesi ve ‘Bul’ komutunun inceltme işareti, büyük-küçük harf duyarlılığı... vb. imlalarına duyarlı olması, aynı kelimeyi farklı imla ve yazılış tarzlarıyla aramak zorunluluğu da zaman açısından diğer bir dezavantajdır. Sistemin, başka amaçlar için hazırlanmış bir program üzerinden yürütülmeye çalışılması, programın tanımlanmayan komut karşısında hata vermesine ve girilen bilgilerin kaybolmasına neden olması karşılaşılan diğer bir sorundur. Daha da sayılabilecek bu sorunların hemen hepsi, oluşturulan sistemden çok, kullanılan Microsoft Excel programının metin dökümüne tam uyumlu olmamasından kaynaklanmıştır. Metin girdilerine daha uyumlu bir program yazılımıyla; istatistik, tasnif ve diğer disiplin ve yöntemleri bir arada kullanan ve ilk denemesini yaptığımız bu sistemin, süreli yayınların incelenmesinde kolaylık ve yalnız yazar- makale değil, içerik ve yoğunluk bağıntılı, ayrıntılı bir makale arşivi sağlayacağı kanaatindeyiz.

Çalışmamızda, *Yeni Adam* yazılarından yapılan alıntılarla, dipnotta verilen başlıklar ve ay isimlerinin imla ve ses hataları düzeltilmeksizin birebir aktarılmıştır. Böylelikle, bu dönemde yoğun olan öz Türkçe kullanımı ve dilde sadeleşme çabalarının, basındaki gelişiminin bu detaylarla aktarılması amaçlanmıştır. Benzer bir şekilde, soyadı alımı ve kullanımını göstermesi amacıyla, yazar adları dipnotta, basılan imzayla verilmiştir. Dolayısıyla aynı yazar farklı dipnotlarda, bazen ad-soyad, bazen yalnız ön ad veya soyadı, kimi zaman da mahlas veya lakabıyla yer almıştır. 1936 yılı sonrası yayınlanan yazılar için verilen dipnotlarda, imzada ad-soyad kullanılmış olsa bile yazarın yalnız soyadı verilmiştir.

Çalışmamız süresince *Yeni Adam*'da yayınlanan yazılara; makale, deneme, fıkra, köşe yazısı... vb. demekten kaçınılarak, büyük çoğunluğu 'yazı' olarak adlandırılmıştır. Bunda temel etken, yazarların; konu, üslup ve içerik bakımından bu metin türlerine uymayan yazılar kaleme almalarıdır. Yine de tanımlamaya uymaları halinde yazılardan; hikâye, haber, mektup, ilan, slogan... vb. olarak bahsedilmiştir.

1. BÖLÜM

TÜRK BASINI ve *YENİ ADAM*'IN DOĞUŞU

1.1. Türk Basın Tarihi

Türk yayın ve basın tarihi Osmanlı Devleti'nde ilk Türk matbaasının kurulumuyla başlamıştır. Macar dönmesi İbrahim Müteferrika Efendinin, dönemin padişahı III. Ahmed ve Şeyhülislamdan aldığı fetvayla ve 'dinî kitaplar basmaması koşuluyla' kurduğu matbaada basılan ilk eser, **Vankulu Lûgatı**'dır.⁴ 1729 yılında yayınlanan bu eseri, dil, coğrafya, tarih, tabii bilimler ve askerlik konularında yazılmış 17 eser izler.

İstanbul'da bulunan Fransız Elçiliği'nin 1795 yılında çıkardığı *Bulletin de Nouvelles* adlı gazete, ülkedeki ilk gazete olarak adlandırılabilir.⁵ Türklere Avrupa'yı tanıtmak amacıyla on beş günde bir yayınlanan bu gazeteyi, yine Fransızların İzmir'de çıkardığı gazeteler izler. *Le Spectatuer Oriental* 1821'de *Le Smyrnéen* 1824'te ve *Le Courrier de Smyrn* 1828'de yayınlanır. İlk Türkçe- Arapça gazete olan *Vakayi-i Mısıriyye* ise, Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'nın girişimiyle 1828'de Kahire'de yayınlanır.

İlk Türk gazetesi olma özelliğini taşıyan *Takvim-i Vekayî*, 1831 yılında II. Mahmud'un emriyle yayınlanır.⁶ Resmi gazete olan *Takvim-i Vekayî*, Fransızca, Ermenice, Arapça, Rumca ve Farsça olarak da basılır. Devletin icraatları kadar Avrupa parlamentolarındaki gelişmelerden de haberler yayınlayan *Takvim-i Vekayî*'yi, 1840 yılında çıkarılmaya başlanan *Ceride-i Havadis* izler.⁷ William Churchill adlı bir İngiliz tarafından çıkarılan ve Osmanlı Devlet'inden maddi yardım alması nedeniyle yarı-resmi özellik gösteren bu gazete on günde bir yayınlanır.

⁴ Alpay Kabacalı, **Türk Basımında Demokrasi**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1999, s. 6.

⁵ Kabacalı, **a.g.e.**, s. 10, 11. Ayrıca bkz., Hasan Refik Ertuğ, **Basın ve Yayın Hareketleri Tarihi**, Birinci Cilt, Yenilik Basımevi, İstanbul, 1970, s. 134-143.

⁶ *Takvim-i Vekayî* hakkında geniş bilgi için bkz., Orhan Koloğlu, **Takvim-i Vekayî Türk Basımında 150 Yıl (1831-1981)**, Çağdaş Gazeteciler Derneği Yay., Ankara, 1981; Mehmet Seyitdanlıoğlu, **Takvim-i Vekai**, Hacettepe Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1985.

⁷ *Ceride-i Havadis* hakkında geniş bilgi için bkz., Fuat Süreyya Oral, **Türk Basın Tarihi**, Birinci Kitap, Yeni Adım Matb., Ankara, 1967, s. 77-79.

Osmanlı Devleti'nde resmi olmayan ilk Türk gazetesi ise Şinasi ve Agah Efendi'nin 1860 yılında çıkardıkları *Tercüman-ı Ahval* adlı gazetedir. *Takvim-i Vekayî* ve *Ceride-i Havadis*'ten farklı olarak bu gazete kendisini, düşünce ve tartışma gazetesi olarak tanımlar.⁸ *Tercüman-ı Ahval*'dan ayrılan Şinasi 1861 yılında *Tasvir-i Efkâr* adlı gazeteyi çıkarmaya başlar.⁹

İlk özel gazeteler olan *Tercüman-ı Ahval* ve *Tasvir-i Efkâr*'ın Türk basınına getirdiği hareketlenme; 1863 yılında *Mir'at*, *Mecmua-i Fünun*, *Mecmua-i İber-i İntibah* ve 1864 yılında *Mecmua-i Askeriye* adlı dergilerin çıkarılmasına ön ayak olur.¹⁰ Türk basınına kısa bir süre içinde birçok gazete ve derginin girmesi ve yönetime ilişkin eleştirileri, iktidarı basın-yayına ilişkin düzenlemeler yapmaya götürür. 1852 tarihli Fransız Basın Yasası'ndan çevrilerek hazırlanan Matbuat Nizamnamesi, 1864 yılında yürürlüğe girer. Nizamnamede, siyasi gazete çıkarmanın ruhsata tabi olduğu ve ruhsat alma koşulları ile basın suçları ve cezalara ilişkin hükümler yer alır.¹¹ Anılan basın suçları arasında; devletin iç güvenlik ve düzenini bozucu; saltanata, genel ahlaka ve adaba aykırı; Bakanlar Kurulu üyeleriyle üst düzey bürokratlara, hanedana ve müttefik ülke hükümdarlarına saldıran yayımlar yapmak sayılır.¹²

Nizamnamenin getirdiği basın kontrolüne rağmen, yeni gazete ve dergilerin yayın hayatına girişleri devam eder. *Takvim-i Ticaret*, *Ayine-i Vatan*, *Muhbir*, *Hürriyet*, *Terakki*, *Mümeyyiz*, *Basiret*, *İbreti Asır*, *Mealik-i Mahrusa*, *Hakayıl'ul Vakayi*, *Hulâsatü'l Efkâr*, *Diyojen* gibi birçok gazete ve dergi, 1864-1870 tarihleri arasında çıkarılmaya başlanır.¹³ Özellikle Yeni Osmanlılar adıyla bilinen ve ülkeye özgürlük getirmeyi hedefleyen örgütün çıkardığı *Hürriyet* ve *Muhbir* gibi gazetelerin yayınlarda, kendisine karşı eleştirilerin artması üzerine iktidar, İstanbul'da yayımlanan gazete ve dergileri sansüre tabi tutmasını ve kapatmasını sağlayan Kararname-i Âli'yi yürürlüğe koyar. 12 Mart 1867 tarihli bu kararnameye göre

⁸ Kemal H. Karpat, "The Mass Media", **Political Modernization in Japan and Turkey**, Ed. Robert E. Ward Dankwart A. Rustow, Princeton Press, New Jersey, 1964, s. 79.

⁹ Oral, **a.g.e.**, s. 82-84.

¹⁰ Kabacalı, **a.g.e.**, s. 16-17.

¹¹ Kabacalı, **a.g.e.**, s. 17-18.

¹² Mustafa Yılmaz-Yasemin Doğaner, **Cumhuriyet Döneminde Sansür (1923-1973)**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2007, s. 3.

¹³ Kabacalı, **a.g.e.**, s. 22. Bu gazete ve dergiler hakkında geniş bilgi için bkz., Selim Nüzhet, **Türk Gazeteciliği (1831-1931)**, Devlet Matb., İstanbul, 1931.

“...güvenlik ve düzenin korunması esasına dayanılarak, bu karara uymayan gazete ve dergilerin bütün devlet ve tüm millete dönük zararlarının önlenmesi yönünden, basınla ilgili düzenlemelerin hükümlerin dışında olarak, hükümetçe cezalandırma işlemlerine ve koruyucu önlemler almasına karar verilmiştir.”¹⁴ Kararname ile birlikte birçok gazete ve derginin kapatılması ve yazarlarının sürgününe ya da yurtdışına çıkmasına neden olan bir baskı dönemi başlar.

23 Aralık 1876 tarihinde Kanun-i Esasi'nin kabulüyle başlayan ve 1877 yılında Meclis-i Umumi'nin tatil edilmesi üzerine II. Abdülhamit'in baskı rejimine dönen Meşrutiyet yönetiminde basın, aynı sıkı sansür ve kapatılma cezalarına tabi olur.¹⁵ Ancak 24 Temmuz 1908 tarihinde II. Abdülhamit'in kendisine karşı yükselen muhalefet baskılarına¹⁶ dayanamayarak Kanun-i Esasi'yi tekrar yürürlüğe sokması, yani II. Meşrutiyet'in ilanı ile basın eski özgürlüğüne kavuşur. Basında görülen bu canlılığa, o dönemin entelektüel çevresi arasında gelişen fikir hareketlerinin de etkili olduğu söylenebilir. Batıcılık taraftarı yazarların çıkardığı *İleri* gazetesi ile *İçtihad*; Türkçülük taraftarı *Milli Tetebbular*, *Türk Yurdu* ve *Halk'a Doğru*; İslamcılık taraftarı *Sebilülreşat* ve *Sırat-ı Müstakim* gibi dergilerin yanı sıra, sanat-edebiyat dergisi *Servet-i Fünun* bu dönemin önde gelen yayınları arasındadır. 1913'e kadar olan süre içinde yayın hayatında olan dergi ve gazete sayısının 389'a ulaştığı görülür.¹⁷

Ne var ki henüz II. Meşrutiyet'in başında, iktidar ile muhalefet arasında kutuplaşan basının siyasi gerginliği arttırması, Matbuat ve Matbaalar Kanunları tasarısının Meclis'e gönderilmesine; 31 Mart Ayaklanması ise hazırlıkları tamamlanan 1909 Matbuat Kanunu'nun yürürlüğe girmesine neden olur.¹⁸ 1913 ve 1914 yıllarında olmak üzere iki kere değişikliğe uğrayan Matbuat Kanunu, 'devletin iç ve dış güvenliğini bozabilecek nitelikte yayın yapan gazetelerin kapatılmasını'

¹⁴ Kabacalı, a.g.e., s. 21.

¹⁵ Bkz., Kabacalı, **Başlangıçtan Günümüze Türkiye'de Basın Sansürü**, Gazeteciler Cemiyeti Yay., İstanbul, 1990, s. 48-82.

¹⁶ Geniş bilgi için bkz., M. Şükrü Hanioğlu, **Bir Siyasal Örgüt Olarak Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Jön Türklük (1889-1902)**, C. I, İletişim Yay., İstanbul, 1985; Sina Akşin, **Jön Türkler ve İttihat ve Terakki**, İstanbul, 2002. Jön Türk basını hakkında geniş bilgi için bkz., Dündar Akunal, "Jön Türk Gazeteleri", **Tanzimattan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, C. 27, s. 850-856.

¹⁷ Yılmaz-Doğaner, a.g.e., s. 4.

¹⁸ Kabacalı, **Türk Basınında Demokrasi**, s. 69-75.

öngörür.¹⁹ Osmanlı Devleti'nin Balkan Savaşı sırasında basına karşı uyguladığı askeri sansür ve kapatma cezaları, I. Dünya Savaşı'na girmesiyle yinelenir. Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzasıyla basına bir başka sansür uygulamasını getirir. 2 Aralık 1918 tarihinde yayınlanan genelgeye göre; İtilaf güçlerinin askeri hareketleri hakkında heyecan verici, İtilaf devletlerine saldıran nitelikte, hükümet, devlet ve padişahı küçük düşürücü eleştiri ve tartışmalar içeren yayınlar yasaklanır.²⁰ Bu genelgeden kısa bir süre sonra Şubat 1919'da yürürlüğe konan kanun hükmünde kararname ile Matbuat Kanunu'nun ilgili maddeleri askıya alınır, "her türlü yayının ve basılı kağıdın askeri yönetim ya da mülkiye sansör (sansürcü) kurulunun özel yazılı izni olmadan basılıp yayımlanması kesinlikle yasaklanıyordu."²¹

Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasının ardından İtilaf güçlerinin başlattığı işgaller ve bunu takiben 19 Mayıs 1919'da Anadolu'da başlayan Milli Mücadele hareketi, Türk basınına çok yönlülük kadar, sansür ve baskı da getirir. Özellikle, İtilaf güçlerinin 16 Mart 1920 tarihinde İstanbul'u işgal etmeleriyle birlikte, burada çıkarılan gazete ve dergiler, Osmanlı hükümetinin yanı sıra İtilaf devletlerinin de sansür ve denetimine uğrarken, birçok gazeteci ve yazar tutuklanarak sürgün edilir.²²

Bu dönem Türk basınında görülen çok yönlülük, hem gazete ve dergilerin çıkarıldığı yer hem de nitelikçedir. Anadolu ve İstanbul basını olarak tanımlayabileceğimiz gazete ve dergiler, Anadolu'daki hareket karşısındaki duruşlarıyla da kendi içlerinde ayrılırlar.²³ İstanbul'da çıkarılan hilafetçi ve İngiliz taraftarı gazeteler olan *Sabah*, *Peyam*, *Alemdar*, *İstanbul*'un yanı sıra, Anadolu'daki harekete ılımlı ve destekçi gazeteler *Vakit*, *Tasvir-i Efkâr*, *Tevhid-i Efkâr*, *Memleket*, *Tercüman*, *Tarik*, *Akşam*, *İfham*, *Yeni Gazete*, *Karagöz*, *İkdam* ve *İleri* olarak sayılabilir. Anadolu basını içindeyse *Hakimiyet-i Milliye*, *Yenigün* (Ankara), *Albayrak* (Erzurum), *Açık Söz* (Kastamonu), *Yeni Adana* (Adana), *Ahali* (Samsun), *İstikbal* (Trabzon) önde gelen gazetelerdir.

¹⁹ Yılmaz-Doğaner, a.g.e., aynı yer.

²⁰ Kabacalı, *Türk Basınında Demokrasi*, s. 88.

²¹ Kabacalı, *Başlangıçtan Günümüze...*, s. 101.

²² Bkz. Kabacalı, a.g.e., s. 103-107.

²³ Uygur Kocabaşoğlu, *1919-1938 Dönemi Basınına Toplu Bir Bakış*, AÜ SBF BYYO Yıllığı, 1981, s. 109. 1920-1922 yılları arasında Anadolu'da çıkan gazete ve dergilerin; yer, nitelik, tiraj, sayı, sahip ve/veya yazı işleri müdürünü gösterir tablo için bkz., Orhan Koloğlu, *Türk Basını Kuvayı Milliye'den Günümüze*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1993, s. 48,49.

Anadolu hareketinin hemen başlangıcında çıkarılan gazetelerin içinde Ankara’da yayınlanan *Selamet* ve *Mefkure* gazetelerinin yanı sıra, bizzat Mustafa Kemal Paşa’nın Milli Mücadele’nin amaçlarını halka anlatmak amacıyla çıkardığı *İrade-i Milliye* de sayılabilir.²⁴ Sivas Kongresi sırasında basılan *İrade-i Milliye*, haftada iki kez çıkmış, kongrede alınan kararlar yayınlanmıştır. Mustafa Kemal Paşa’nın çıkardığı diğer bir gazete, Heyet-i Temsiliye Reisi sıfatıyla geldiği Ankara’da 10 Ocak 1920 tarihinde basılan ve daha sonra *Hakimiyet-i Milliye* adını alacak olan *Anadolu’nun Sesi*’dir.

Türk basın hayatı için bugün de önemini sürdüren bir gelişme, yine Mustafa Kemal Paşa’nın girişimiyle, İstanbul’un işgaliyle Anadolu’ya geçen gazeteci ve yazarların yer aldığı Anadolu Ajansı’nın 20 Nisan 1920 tarihinde kuruluşudur.²⁵ Milli Mücadele Hareketinin T.B.M.M. idaresi sırasında basını ilgilendiren diğer bir gelişme ise 7 Haziran 1920 tarihinde çıkarılan yasa uyarınca, Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumiyesi’nin kuruluşudur. Anadolu Ajansı’nın da bağlı bulunduğu bu müdürlük, 6 Mayıs 1920 tarihli İcra Vekilleri Heyeti Kararnamesi’yle ‘İstanbul’dan gelen her türlü resmi evrak ve süreli yayına sansür uygulaması’nın idaresini alır. Aynı müdürlük 7 Ekim 1920 tarihinde, TBMM Hükümeti’nin ilk resmi gazetesi olan *Ceride-i Resmiye*’yi çıkarır.²⁶

Bütün bu isimler dışında Milli Mücadele süresince yayın hayatını sürdürmeye çalışan Anadolu gazete ve dergileri arasında *Öğüt* (diğer adıyla *Nasihât*), *Sada-yı Hak*, *Doğru Söz*, *Ertuğrul*, *Aydın İli*, *Anadolu’da Peyami Sabah*, *Emek*, *Mizahi Kalem*, *Şarkın Sesi*, *Asya (Yeni Türkiye)*, *Anadolu Duygusu*, *Ana Vatan Mecmuası*, *Köy Hocası*, *Milli Ordu Mecmuası*’nın yanı sıra İttihadcı Ali Şükrü Bey’in çıkardığı ve Mustafa Kemal Paşa’ya muhalif yazılar yayınlayan *Tan* ile ancak birkaç sayı çıkarabilen Bolşevizm taraftarı *Hayat* sayılabilir.²⁷

Cumhuriyet’in ilanının ardından Türk basını, gerek teknik gerekse haber ve fikir gazeteciliği açısından olgunluk dönemine girer. 29 Ekim 1923 -31 Aralık 1940

²⁴ Enver Behnan Şapolyo, **Türk Gazeteciliği Tarihi**, Güven Matb.sı, Ankara,1969, s. 192.

²⁵ Fethi Kardeş, **60 Yılın Hikâyesi**, Başarı Matb, Ankara, 1980, s. 7.

²⁶ Bkz., Kardeş, **a.g.e.**, s. 8-23.

²⁷ Geniş bilgi için bkz., Oral, **a.g.e.**, s. 31-38. Ömer Sami Coşar, **Milli Mücadele Basını**, Gazeteciler Cemiyeti Yay., İstanbul, 1963.

tarihleri arasında Türkiye’de çıkan gazete sayısı 550, dergi sayısı ise 1008’e ulaşır.²⁸ Yayın hayatına Cumhuriyet’in ilk yıllarında başlayan Ahmet Emin Yalman’ın çıkardığı 1922-24 yılları ve 1940 sonrası yayın hayatına devam eden *Vatan*, 1924’te Yunus Nadi Abalıoğlu’nun kurduğu *Cumhuriyet*, Mahmud Bey’in çıkardığı *Milliyet* dönemin güçlü gazetelerindendir. Ahmet Cevdet Bey’in çıkardığı *İkdam*, Filip Efendi’nin çıkardığı *Vakit*, Celal Nuri Bey’in çıkardığı *İleri*, Ebuziyya Tevfik’in çıkardığı *Tasvir-i Efkâr*, Hüseyin Cahit Yalçın’ın çıkardığı *Tanin*, ve Necmettin Sadak’ın çıkardığı *Akşam* gazeteleri de eski dönemlerden Cumhuriyet’e kadar gelebilmiş yayınlar arasındadır.²⁹

Cumhuriyet yönetiminin ilk yıllarında Türk basın-yayınıcılığını etkileyen ilk gelişme Şeyh Said İsyanı ardından çıkarılan 4 Mart 1925 tarihli Takrir-i Sükûn Yasası’dır.³⁰ Yasaya göre:

“İrtica ve isyana ve ülkenin sosyal düzenini, huzur ve sükunu ve emniyet ve asayişini ihlale yönelen örgüt, kışkırtma, özendirme girişim ve yayını hükümet Cumhurbaşkanının onayı ile doğrudan doğruya ve idareten yasaklamaya yetkilidir.”³¹

Bu yasa doğrultusunda kurulan İstiklal Mahkemelerinde birçok gazeteci yargılanarak çeşitli cezalara çarptırılır. Ayrıca yine bu yasaya dayanılarak İstanbul’da yayınlanan *Tevhid-i Efkâr*, *Son Telgraf*, *İstiklâl*, *Toksöz*, *Millet*, *Resmi Hafta*, *Presse de Soir*, sol görüşlü *Orak Çekiç*, *Aydınlık*, sağ görüşlü *Sebilürreşat* ile diğer illerde çıkan *Yoldaş*, *Doğru Söz*, *Kahkaha*, *Sayha*, *İstikbal*, *Sada-yı Hak*, *Tanin* ve *Vatan* kapatılır.³² Aynı dönemde 3 Mayıs 1925 tarihinde kabul edilmiş olan Haval-i Şarkiye’de İdare-i Örfiye Mıntıkasında Tatbik Edilecek Sansür

²⁸ Feridun Fazıl Tülbentçi, **Cumhuriyetten Sonra Çıkan Gazeteler ve Mecmualar**, Başvekalet Matbuat Müd. Yay., Ankara, 1941, s. 1.

²⁹ Şapolyo, **a.g.e.**, s. 220-231.

³⁰ Şeyh Said İsyanı ve Takrir-i Sükûn Kanunu hakkında geniş bilgi için bkz., Yaşar Kalafat, **Şark Meselesi Işığında Şeyh Said Olayı, Karakterleri, Dönemindeki İç Ve Dış Olaylar**, Boğaziçi Yayınları, Ankara, 1992; Neşe Özden, **Takrir-i Sükûn Kanunu ve Takrir-i Sükûn Dönemi Türk İnkılapları**, Hacettepe Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1987.

³¹ Yılmaz-Doğaner, **a.g.e.**, s. 6.

³² Kabacalı, **Başlangıçtan Günümüze...**, s. 115-123.

Talimatnamesi uyarınca, sıkıyönetim bölgesinde tüm yayınlar, basımdan önce sansüre tabi tutulur.³³

Beş yıl süren Takrir-i Sükûn döneminin ardından Türk basını diğer sınavını, 1930 yılında kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası deneyiyle yaşar.³⁴ *Yarın ve Son Posta* gazeteleriyle, İzmir’de yayınlanan *Hizmet*, *Halkın Sesi* ve *Yeni Asır*’ın SCF taraftarı yazılarıyla Cumhuriyet Halk Fırkası yanlısı *Anadolu* ve *Hakimiyet-i Milliye* gazeteleri arasında basın savaşı yaşanır. Özellikle SCF lideri Fethi Bey’in çıktığı yurt gezisinde çeşitli görüşlere mensup geniş bir muhalif kitlenin desteğini kazandığını gösteren kalabalıklar, bu savaşı alevlendirir. İzmir gezisi sırasında çıkan ve SCF taraftarlarının dâhil olduğu olaylar üzerine “hükümetin manevi kişiliğini aşağılamak ve halkta heyecan uyandıracak haber yayınlamak” suçlarından *Yeni Asır*, *Hizmet*, *Son Posta* yazı işleri müdürleri ve yazarları tutuklanır. Aynı olayla ilgili olarak *Anadolu* gazetesinin yazı işleri müdürü “uydurma haber yayınlamak” suçuyla tutuklanır. Tutuklamalar ve gelişen olaylar üzerine yazılan haber ve yayınlar nedeniyle bazı gazete yazar ve yazı işleri müdürlerinin tutuklamaları devam eder. Türk basınında yaşanan bu siyasi hareketlilik Takrir-i Sükûn’dan sonra hükümetin bir kez daha basın üzerinde yoğunlaşmasına neden olur. Özellikle SCF’nin kendisini feshetmesinin ardından tekrar kurulan hükümet, 25 Temmuz 1931 tarihinde Matbuat Kanunu’nu meclisten geçirir. Matbaa açma, gazete ve dergi çıkarma, gazete ve dergi çalışanlarının hak ve yükümlülükleri, basın suç ve bunlara getirilecek cezaları düzenleyen bu Kanun, aynı zamanda Türkiye’de bulunan yabancıların gazete ve dergi çıkarmasını hükümet iznine bağlayarak, yazı işleri müdürünün Türk olması zorunluluğu getirir. 1931 Matbuat Kanunu’nun 50. maddesi “*Memleketin umumi siyasetine dokunacak yayınlardan dolayı İcra Vekilleri Heyeti kararıyla gazete ve dergiler geçici olarak kapatılabilir*” hükmü içerirken 51. maddesi “*Yabancı bir memlekette çıkan bir gazete veya mecmuanın Türkiye’ye sokulması ve dağıtılması İcra Vekilleri Heyeti kararıyla men olunabilir...*” şeklindeydi.³⁵ 27 Haziran 1938 tarihinde Matbuat Kanunu’nun sekiz maddesi değiştirilerek ek şart ve yasaklamalar

³³ Mete Tunçay, **Türkiye Cumhuriyeti’nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931)**, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2005, s. 148.

³⁴ Kabacalı, **Türk Basınında Demokrasi**, s. 142-144.

³⁵ Yılmaz-Doğaner, **a.g.e.**, s. 7-8. Nitekim *Yeni Adam* dergisi de Şubat 1938’de Matbuat Kanunu’nun bu maddesine dayanılarak kapatılmıştır.

getirilir.³⁶ Türkiye'deki basın hareketine, Cumhuriyet rejimi lehinde getirilen bu maddelere dayanılarak, çalışma konumuz dolayısıyla incelediğimiz 1934-1938 yılları arasında Bakanlar Kurulu Kararıyla yasaklanan yayın sayısı 95'tir.³⁷

Üç yıl aradan sonra 22 Mayıs 1932 yılında tekrar kurulan Matbuat Umum Müdürlüğü'nün başına getirilen Vedat Nedim Tör³⁸, Mayıs 1935'te Matbuat Kongresi'ni toplar. Türk basınıni temsilen 117 delegenin katıldığı kongrede Tör, Türk basınıni görevinin, devrim prensip ve ideallerini geniş halk yığımlarına yaymak, devrim hükümetine icraatlarında yardımcı ve uyarıcı olmak, halkın eğitimine çalışmak olduğunu belirtir.³⁹

İncelediğimiz zaman dilimi içinde Türkiye'deki basın-yayıncılığı etkileyen son gelişme, 1931 Matbuat Kanunu'na düzenlemeler getirildiği 27 Haziran 1938 tarihinde, Basın Birliği Kanunu'nun da yürürlüğe girmesidir. Buna göre; Türkiye'de çıkan gazete ve dergi sahipleriyle bunlarda ücretle, düzenli ve meslek olarak çalışan herkes Türk Basın Birliği'ne mensup olmak zorundaydı. Merkez İdare Heyeti'nce Birliğe kabul edilmeyenler, İçişleri Bakanlığı'na itiraz hakları baki olmak şartıyla, gazetecilik yapamayacaklardı.⁴⁰ Burada dikkat çeken nokta, gazetecilik mesleğinin gelişmesini sağlamak amacıyla, kuruluş çalışmaları⁴¹ henüz 1935 Basın Kongresi sırasında başlamış olan Birliğin söz konusu kanunun içeriğiyle basınıni, devlet tarafından kontrolüne büyük olanak sağlayan bir kuruluş olarak belirmesidir.

Türk basın tarihinin gelişim seyrine bu şekilde göz attığımızı göre, *Yeni Adam* dergisinin doğuş serüvenini inceleyebiliriz.

³⁶ Kabacalı, **Başlangıçtan Günümüze...**, s. 133,134.

³⁷ Yılmaz-Doğaner, **a.g.e.**, s. 13-17.

³⁸ Vedat Nedim Tör, 1897 İstanbul doğumludur. Galatasaray Sultanisi'nin ardından iktisat üzerine yaptığı yüksek öğrenimini Berlin'de tamamlamıştır. 1922'de ülkeye dönen Tör, 1929-1933 arası İktisat Bakanlığı'na bağlı Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti Merkez Müdürlüğü'nde bulunmuştur. 1933-1937 arasında, görevine MUM'da devam eden Tör, 1938-1940 yılları arasında Turizm Müdürlüğü, 1940-1944 yılları arasındaysa Ankara Radyosu Müdürlüğü yapmıştır. Aynı zamanda yazar olan Tör, 1933-1934 yılları arasında *Kadro*, 1943-1945 yılları arasında *Hep Bu Topraktan* ve sonrasında *Türkiyemiz* ve *Aile* adlı dergilerde yazmış; oyun, makale ve roman olmak üzere bir çok eser vermiştir. Vedat Nedim Tör 1985 yılında hayatını kaybetmiştir. Bkz., "Tör, Vedat Nedim", **Meydan Laurousse**, C.19, Meydan Yayınları, İstanbul,1992, s., 375.

³⁹ Oral, **a.g.e.**, s. 125-126. Basın Kongresi hakkında geniş bilgi için bkz., İ Ceyhan Koç, **Tek Parti Döneminde Basın İktidar İlişkileri (1929-1938)**, Hacettepe Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1993.

⁴⁰ Kabacalı, **Başlangıçtan Günümüze...**, s. 134.

⁴¹ Oral, **a.g.e.**, aynı yer.

1.2. Prof. Dr. İsmail Hakkı Baltacıoğlu' nun Hayatı

Yeni Adam'ın kurucusu İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun⁴² hayatı hakkında birinci elden bilgiye, Eylül 1936-Kasım 1941 tarihleri arasında, *Yeni Adam*'ın 142-360. sayılarında kaleme aldığı "Hayatım"⁴³ adlı yazı dizisinden ulaşıyoruz.

İsmail Hakkı, 28 Şubat 1886'da İstanbul'da doğmuştur. Babası Baltacıoğlu İbrahim Ethem Bey birçok kurumda memurluk ve son olarak Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti'nde muhasebecilik yapmıştır. Annesi Hamdûne (Hamide) Hanım ise ev hanımıdır.

İsmail Hakkı, henüz dört buçuk yaşındayken başladığı ve çeşitli mekteplerde devam ettiği ilköğrenimini 1899 (1315)'da *Fevziye Okulu*'nda tamamlamıştır. 1902 (1318)'de *Vefa İdadisi*'nden mezun olan Baltacıoğlu, *Darülfünun-i Osmani*'de *Ulûmu Tabiiye (Fen) Şubesi*'ne kaydolmuştur. Yüksek öğrenimini sürdürürken *Babialı Divan-ı Hümayun Defteri Kalemi*'nde memuriyete başlayan Baltacıoğlu, bir süre *Maarif Nezareti Mektubî Kalemi* ve *Tophane-i Amire Meclis-i Harbiye Kalemi*'nde de çalışmıştır.

Meşrutiyet'in ilanından kısa bir süre önce Darülfünun'dan mezun olan Baltacıoğlu, Harbiye Kalemi'ndeki işinden istifa ederek, 1 Şubat 1909'da *Darümuallimin-i İptidaiye*'de Hat (yazı) öğretmenliğine başlamıştır. Mart - Nisan 1910'da Maarif Nezareti tarafından 'Elişleri ve İlm-i Terbiye' öğretimi konusunda inceleme yapmak üzere bir yıllığına Avrupa'ya gönderilmiştir. Fransa, İngiltere, Belçika, İsviçre ve Almanya'yı kapsayan gezisi boyunca reform okulları başta olmak üzere birçok tiyatro ve müzeyi incelemiştir.

Baltacıoğlu, Türkiye'ye dönmesinin ardından Darümuallimin' deki Hat dersleriyle birlikte Elişleri ve ayrıca *Tatbikat Mektebi*'nde Tatbikat derslerini vermeye devam etmiştir. 1913'de *Darülfünun Terbiye Müderrisliği*'ne atanan Baltacıoğlu, 1914'ten itibaren bu göreviyle beraber *Darümuallimat*'ta Psikoloji ve Elişleri (İlm-i Ruh ve Frobel İşleri) dersleri vermeye başlamıştır. 1912-1915 tarihleri arasında özel bir ilkokulda ders nazırlığı yapan Baltacıoğlu, 1 Eylül 1916 tarihinde

⁴² Bkz., Ek. III.

⁴³ "Hayatım" adlı yazı dizisi *Yeni Adam*'ın 1 yıllığına kapatılması sürecinde basılamadığı gibi, her sayısında da düzenli olarak yer almamakta, kimi atlamalarla kaldığı tefrikadan devam etmektedir. Bu yazı dizisi 1998 yılında İsmail Hakkı'nın oğlu Ali Y. Baltacıoğlu tarafından hazırlanarak kitap halinde basılmıştır. Bkz., İsmail Hakkı Baltacıoğlu, **Hayatım**, Dünya Yay., İstanbul, 1998.

Darülfünun Terbiye Muallimliği'ne atanmış, Darülfünun'a 1917'de getirilen düzenlemeler sonucu kendisine, yeni oluşturulan Terbiyevi İctimaiyat (Eğitim Sosyolojisi) dersinin sorumluluğu verilmiştir.

1918-1919 yılları arasında Maarif Nezaretinde çeşitli üst düzey görevlerde⁴⁴ bulunan Baltacıoğlu, 1920-1923 yılları arasında dört defa *Darülfünun Edebiyat Medresesi Reisliği* (Fakülte Dekanlığı)'ne seçilmiş, daha sonra 21 Kasım 1923'te *Darülfünun Eminliği* (Rektörlüğü)'ne tayin edilmiştir. Edebiyat Medresesi Reisliğiyle beraber, 25 Kasım 1922'den itibaren *Sanayi-i Nefise Mekteb-i Âlisi (Güzel Sanatlar Akademisi)*'nde Bedayi (Estetik) ve Resmin Usulü Tedrisi (Resim Pedagojisi) derslerini vermeye başlamıştır. 26 Nisan 1927'de Darülfünun Eminliği görevinden istifa eden Baltacıoğlu, müderrisliği sürerken Maarif Vekâleti'nin isteği üzerine 24 Kasım 1929- 9 Haziran 1930 tarihleri arasında *Ankara Gazi Muallim Mektebi (Gazi Terbiye Enstitüsü)*'nde vekâleten müdürlük yapmıştır.

Baltacıoğlu, 1932-1933 ders yıllarında, yapılan bir düzenlemeyle Sanayi-i Nefise Mektebi kadrosu dışında kalmıştır. 31 Mayıs 1933'te çıkarılan bir kanunla, 1922'den beri Maarif Vekâleti'nin istediği Darülfünun tensikatının⁴⁵ da ötesine geçilerek Darülfünun'un ilga edilmesi üzerine, Baltacıoğlu'nun buradaki müderrisliği sona ermiştir.⁴⁶

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, 1 Ocak 1934 tarihinden itibaren, haftalık kültür-sanat ve düşün dergisi olan *Yeni Adam*'ı çıkarmaya başlamıştır. Temmuz 1942'de *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi*'nde ilk defa kurulmuş Pedagoji Kürsüsü Profesörlüğüne getirilen Baltacıoğlu, 1942-1946 yılları arasında Afyon; 1946-1950 yılları arasında da Kırşehir CHP milletvekilliği yapmıştır.

1950 yılındaki emekliliğinin ardından *Yeni Adam*'ı yayınlamaya devam eden Baltacıoğlu, 1 Nisan 1978 tarihinde Ankara'da vefat etmiştir.

⁴⁴ Bkz., "Baltacıoğlu'nun Bulunduğu Görevler", *Yeni Adam*, Mayıs 1978, Sayı: 921, s. 13.

⁴⁵ 20 Nisan 1912 tarihli nizamnameyle kurulan İstanbul Darülfünunu, Maarif Vekâleti'ne bağlıydı. İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Darülfünun Eminliği sırasında, önce Maarif Vekili İsmail Safa (Özler) Bey, sonrasındaysa halefi Vasıf (Çınar) Bey'in Darülfünun kadrosunda yapılacak tensikat için kendisinden rapor ve isim listesi istediklerine değinmiştir. Baltacıoğlu, bu tensikatın zararları konusunda yaptığı yazılı ve sözlü savunmalar üzerine, Vekâlet'in tensikattan vazgeçtiğini belirtmektedir. Bkz. Baltacıoğlu, **a.g.e.**, s. 302.

⁴⁶ İstanbul Darülfünunu'nun ilgasıyla beraber öğretim kadrosundan çıkarılanların sayısı 157 kişidir. 1933 Üniversite Reformu ve Darülfünun'un ilgası hakkında geniş bilgi için bkz., Ayhan Söyler, **Atatürk'ün Üniversite Reformu**, Hacettepe Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1987.

Felsefe, sosyoloji, eğitim, pedagoji ve sanat üzerine birçok eseri bulunan İsmail Hakkı Baltacıoğlu, roman ve tiyatro oyunları da yazmıştır. Sayısı 100'ü aşan eserlerinin başlıcaları; **Talim ve Terbiyede İnkılâp, Toplu Tedris, Sosyoloji, Pedagojide İhtilâl, Resmin Usulü Tedrisi, Jean-Jacques Rousseau'nun Terbiye Felsefesi, İçtimai Mektep Nazariyeleri ve Prensipleri, Tarih ve Terbiye, Mürebbilere, Türke Doğru, Kültürce Kalkınmanın Sosyal Şartları** şeklinde sayılabilir.

1.3. Prof. Dr. İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Eserlerinde Vurguladığı Görüşler

İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun eserleri; yazarın hayatının, Meşrutiyet yıllarıyla, Milli Mücadele ve Cumhuriyet'in ilk yıllarını kapsamasının da bir özelliği olarak, bu dönemlerin gerek siyasi gerekse sosyo-kültürel gelişmelerine ait gözlem ve eleştirileri barındırmaktadır.

Yazarın, **Ta'lim ve Terbiyede İnkılâb**⁴⁷ adlı kitabında yer alan gözlemleri, Tanzimat dönemine özgü eğitim sisteminin, Meşrutiyet'in ilk yıllarında da varlığını sürdürdüğü doğrultusundadır. Dolayısıyla yazarın yönelttiği eleştiriler; eğitim amacının yalnız 'uslu, hafızası güçlü adamlar yetiştirmek'le sınırlı olduğu, eğitimin yalnız ders saatlerini doldurmak amacıyla ve kitap odaklı verildiği, yönünde olmuştur. Yazara göre, en önemli derslerin bile bu teknikle verilmesinin sonucu olarak 'sağlıksız, azimsiz, dirençsiz ve korkak bir nesil' ortaya çıkmıştır. Yazar bu gözlem ve eleştirilerine çözüm olarak; eğitimde, 'çocukları hayata hazırlamak' amacıyla ve 'eğitimde düzeni hürriyetle uzlaştıрма' temel noktasından hareket edilmesi gerekliliğini sunmuştur. Yazar, 'en iyi' ve 'girişimci adam'ın ancak; hür faaliyet, hür düşünce, hür irade, hür duyguya olanak veren ve hür tecrübe ortamları sağlayan eğitim teknikleriyle yetişebileceğini savunmuştur.

Baltacıoğlu'nun, genişletilmiş ikinci baskısını Maarif Vekilliği'nin üstlendiği **İçtimai Mektep Nazariyeleri ve Prensipleri**⁴⁸ adlı eserindeki tespit ve eleştirileri de eğitim alanına yöneliktir. Baltacıoğlu, kitabını; ilk eseri **Ta'lim ve Terbiyede**

⁴⁷ İsmayıl Hakkı, **Ta'lim ve Terbiyede İnkılâb**, İkdam Matb., İstanbul, 1927. Ta'lim ve Terbiyede İnkılâb'ın ilk basımı 1912 yılında İstanbul'da yapılmıştır.

⁴⁸ İçtimai Mektep'in ilk basımı 1933 yılında İstanbul'da, ikincisi ise 1942'de Ankara'da yapılmıştır.

İnkılâb'ın olgunlaşmış hali ve 'bir dâvanın müdafaası; bütün adam, gerçek adam yetiştirmek dâvası' olarak tanımlamıştır.⁴⁹ Yazar, Meşrutiyet'in ilanıyla beraber, eğitime; Tanzimat döneminde var olmayan gözlem, karşılaştırma, algılama tekniklerinin girdiğini, fakat eğitim felsefesinin eksikliği yüzünden fikir ve kuram yönünden zayıf nesiller yetiştiğini belirtmiştir. Türkiye'nin gerçekleştirdiği Cumhuriyet ve demokrasi inkılâbının, tüm eğitim müesseselerine girdiğini ifade etmektedir. Buna karşın rejimin okulu aynı derecede demokratikleştirmeyi başıyap başaramadığını soran yazar; cevap olarak demokratik bir okul modeli olan 'içtimai mektep- sosyal okul' modelini sunmuştur. Meşrutiyet döneminden bu yana var olan pedagoji sistemlerini tanıtan ve eleştiren yazar, bu sistemler karşısında kendi okul modelini savunmuştur. Sonuç olarak yazar, bu modellerle oluşturulacak eğitim ve pedagoji sisteminin, demokrasiye hizmet edebilecek en uygun sistem olduğunu ortaya koymuştur.

Baltacıoğlu, **Tarih ve Terbiye**⁵⁰ adlı eserini yazış amacını belirtirken, **İçtimai Mektep**'teki Cumhuriyet dönemi eğitim sistemine tavsiye niteliğindeki görüşlerini, eleştiri yönünde kuvvetlendirmiştir denebilir. Yazar, **Tarih ve Terbiye**'de, Cumhuriyet inkılâbıyla eğitim sisteminde oluşan 'demokrasi idealinin ortaya konması, eğitimin din velayetinden bilimsel velayete geçmesi, bilimsel gerçeğin önem kazanması' gibi sorunsal konuların, pedagoji felsefeleri geliştirilerek çözülmesi gerektiğini belirtmiştir.⁵¹ Baltacıoğlu, bu gereklilik üzerinde **İçtimaiyat Noktayı Nazarından Terbiye, Demokrasi ve Sanat, Resim ve Terbiye, Kültürce Kalkınmanın Sosyal Şartları** adlı kitaplarında da durmuştur. Nihai olarak Baltacıoğlu'nun eğitim görüşünün; öğrenciye kişilik kazandırma amacıyla, eğitimin ilgi alanı olan ortamda ve verim hedefli uygulamalarla öğrenciyi gerçek hayata hazırlayan, demokratik-üretici okullar sisteminden yana olduğu söylenebilir.

⁴⁹ Baltacıoğlu, **İçtimai Mektep Nazariyeleri ve Prensipleri**, Maarif Matb., Ankara, 1942, s. 1.

⁵⁰ Baltacıoğlu'nun eğitim sistemi modeli hakkında geniş bilgi için bkz., Kemal Ayaç, "İ.H.Baltacıoğlu'nun Devrimci Kişiliğini ve Düşüncelerini Biçimlendiren Etmenler", **Dr. Halil Fikret KANAD'ı Anma Paneli ve İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun Doğumunun 120. Yılı Anma Toplantısı Bildirileri (27 Kasım-25 Aralık 2006)**, Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ankara; İlhan Akar, **İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Eğitim ve Kültür Görüşleri Üzerine Bir Araştırma**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1994; Birsen Şahin, **İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nda Toplumsal Kalkınma Anlayışı**, Hacettepe Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2000.

⁵¹ Baltacıoğlu, **Tarih ve Terbiye**, Semih Lûtfi Bitik ve Basım Evi, 1935, s. 7.

İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun **Türke Doğru**⁵² adlı eseri, 'milliyet, milli benlik, Türklük' konulu kısa makalelerden oluşmaktadır. Yazar, milliyet fikrini; üstünlük, orijinal oluş, yüksek benlik, öz kültür fikri çerçevesinde ele almış; kitabı yazış amacınıysa 'benliği örselenmek tehlikesi gösteren milletin manevî gelecek davasını gütmek' olarak belirtmiştir. Yazar eserinde, Ziya Gökalp'in 'dil, ahlak ve zevk birliği' ve 'dil ve din birliği' olarak tanımladığı milliyet kavramını, 'gelenek birliği' kavramıyla tamamladığını savunmuş; gelenek yaratmanın imkânsız olmasından ötürü, Batı'dan alınabilecek tek şeyin 'insanlığın ortak paydası olan teknik' olduğunu vurgulamıştır. Yazar, 'kendine dön' ilkesini; sanat, hukuk, dil, edebiyat, mimari, felsefe, devlet, eğitim gibi temel kültür yapıları ve hatta mimik, mobilya, muâşeret, bahçe gibi gündelik hayat sahasında da öz geleneğe; Türklüğe doğru yönelmek olarak açıklamıştır.

Baltacıoğlu'nun, CHP Genel Sekreterliği'nin teşvikiyle yazdığı **Halkın Evi**⁵³ adlı eseri, Halkevleri'nin nitelik ve nicelikleri üzerine bir araştırma-inceleme kitabıdır denebilir. Yazar, **Türke Doğru** adlı eserinde olduğu gibi, milliyet-kültür-gelenek-teknik konusunu işlemiştir. Yazar Halkevlerini; Türkçülüğün Atatürk'le başlayan yeni dönemini – eylemci ve üretici – İradî Türkçülüğün eseri olarak tanımlamıştır. Baltacıoğlu, yine **Türke Doğru**'da belirttiği öz benlik- milliyet- kültür anlayışını; Halkevlerinin ahlakta, sanatta, bilimde, mimaride milli yaşayışın evi olması gerekliliğini savunurken tekrarlamıştır.

İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun, **Kültürce Kalkınmanın Sosyal Şartları**⁵⁴ adlı kitabını, ağırlıklı olarak sosyoloji terminolojisi ve daha karmaşık bir sistematiğe kaleme aldığı söylenebilir. Yazar kitabının girişinde, gerek Tanzimat ve Meşrutiyet'in ilanı ile gelen yeniliklerin, gerekse Cumhuriyet'in ilanını izleyen inkılâpların, ülkeyi kalkındıramadığı eleştirisini yöneltmiştir. Yazar, bu eleştirisini ispata ya da örneklemeye girişmemiş, kalkınabilmenin çözümünü ise tüm kitabına yaydığı görüşleriyle, dolaylı olarak aktarmaya çalışmıştır. Kitabında, kalkınma teorilerinin, din, dil ve sanat tanımlarını vermiştir. Yazarın açıklıkla ele aldığı

⁵² Baltacıoğlu, **Türke Doğru**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu, Ankara, 1994.

⁵³ Baltacıoğlu, **Halkın Evi**, Ulus Basımevi, Ankara, 1950.

⁵⁴ Baltacıoğlu, **Kültürce Kalkınmanın Sosyal Şartları**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1967.

konularsa, önceki eserlerinde de yinelediği milliyet, gelenek, kültür, teknik ve eğitim konularındaki görüşleri olmuştur.

Görüldüğü üzere, Baltacıoğlu birçok farklı eserinde, aynı görüşlerini sıkça yinelemekten kaçınmamıştır. Kitabın ana temasıyla; milliyet, gelenek, kültür, teknik ve eğitim konularını ilişkilendirmeyi büyük ölçüde başaran Baltacıoğlu; ne var ki görüşlerini savunurken kullandığı cümlelerin ve verdiği örneklerin çoğu zaman aynı olmasının önüne geçememiştir. Yazarın kitaplarında yer alan bu görüşler, aynı tarz ve sunuşla *Yeni Adam*'daki yazılarında sıkça karşımıza çıkmaktadır.

1.4. Darülfünun'dan İstanbul Üniversitesi'ne

Yeni Adam dergisinin çıkış noktasını izah edebilmek için Darülfünun'un ilgası ve *İstanbul Üniversitesi* adıyla yeni bir üniversitenin kuruluşunu incelemekte fayda vardır.

Osmanlı Devleti'nde, medreseler dışında, Batı tarzında ilk üniversite; *Osmanlı Dâr-ül-fünûnu* adıyla 1846 tarihinde kurulmuştur.⁵⁵ Bu üniversitenin kısa bir süre sonra çeşitli nedenlerle kapanması üzerine, *Darülfünun-ı Osmanî* adıyla 1870'te Osmanlı Devleti'nin ikinci üniversitesi kurulur.⁵⁶ Ne var ki Darülfünun-ı Osmanî de 2 yıl kadar süren kısa bir faaliyetten sonra kapanır. Üçüncü üniversite denemesi, dönemin başarılı lisesi *Mekteb-i Sultânî* (Galatasaray Lisesi) bünyesinde yüksek öğretim sınıfları oluşturularak gerçekleşir.⁵⁷ *Darülfünun-ı Sultânî* adıyla 1874'te kurulan bu üniversite, zamanla bünyesine yeni fakülteler ekleyerek, 1881 yılına kadar öğretim verir.⁵⁸ Osmanlı Devleti'nin 1900 yılında kurulan son üniversitesi *Darülfünun-ı Şâhâne* ise 1908 yılındaki değişiklikle, *Dârü'l-fünun-ı Osmanî*, 1912 yılındaki değişiklikle *İstanbul Dâr-ül-Fünûn'u* ve 1919

⁵⁵ Mete Tunçay- Haldun Özen, "1933 Tasfiyesinden Önce Darülfünun", *Yapıt*, Sayı: 7, 1984, s. 6. *Osmanlı Dâr-ül-fünûnu* kuruluş çalışmaları ve üniversite hakkında geniş bilgi için bkz., M. Tahir Hatiboğlu, **Türkiye Üniversite Tarihi**, 2. Baskı, Selvi Yay., Ankara, 2000, s.15-22; Ali Arslan, **Darülfünun'dan Üniversite'ye**, Kitabevi, İstanbul, 1995, s. 23-28; Mehmet Ali Aynî, **Darülfünun Tarihi**, Kitabevi, İstanbul, 2007, s.7-13.

⁵⁶ *Darülfünun-ı Osmanî* hakkında geniş bilgi için bkz., Arslan, **a.g.e.**, s. 29-38; Hatiboğlu, **a.g.e.**, s. 23-33; Aynî, **a.g.e.**, s.19-27.

⁵⁷ Söyler, **a.g.e.**, s. 34.

⁵⁸ *Darülfünun-ı Sultânî* hakkında geniş bilgi için bkz., Arslan, **a.g.e.**, s. 38-47; Hatiboğlu, **a.g.e.**, s. 33-44; Aynî, **a.g.e.**, s. 30-32.

Nizamnamesi'yle de *Darülfünun-u Osmanî* adını alır.⁵⁹ Üniversite bünyesinde hazırlanan 11 Ekim 1919 tarihli bu nizamnameyle Darülfünun; Edebiyat, Tıp, Hukuk ve Fen Fakültelerinden oluşan ve bilimsel bağımsızlığa sahip bir kurum olarak kabul edilmiştir.⁶⁰ Darülfünun-u Osmanî'nin öğretim hayatı, Cumhuriyet'in ilk 10 yılına kadar uzanır.

1.4.1. Darülfünun-Ankara İlişkisi

Milli Mücadele'nin zaferle sonuçlanmasından Cumhuriyet'in ilanına kadar geçen 1 yıllık süre içinde Darülfünun ve Ankara Hükümeti arasında yakın ilişki kurulmuştur. Ne var ki, daha önce ikisi arasında gerçekleşen ilk temas, Mart-Temmuz 1922'de yaşanan Darülfünun öğrenci boykotunun da etkisiyle olumsuzdur.⁶¹

Söz konusu olay; Darülfünun Edebiyat Medresesi Talebe Cemiyeti'ne mensup öğrencilerin; kimi müderris ve muallimlerin, Türklük ve Milli Mücadele'ye karşı olduklarını iddia ederek bu kişilerin işten alınmaları yönünde dilekçe vermeleriyle başlar.⁶² Edebiyat Medresesi Meclis-i Müderrisin'in bu dilekçeyi oybirliği ile reddetmesi üzerine, öğrenci protesto ve eylemleri büyüyerek, derslerin boykot edilmesine kadar varmıştır. Fen Medresesi Talebe Cemiyeti'nin de boykot kararına katılması, Maarif Nezâreti'nin 25 Nisan 1922'den itibaren Darülfünun'u geçici olarak kapatmasına neden olur.⁶³

⁵⁹ *Darülfünun-ı Şâhâne* bünyesindeki tensikat, ıslahat ve düzenlemeler için bkz., Tunçay- Özen, **a.g.m.**, s. 8-17; Hatiboğlu, **a.g.e.**, s.45-56; İlhan Tekeli-Selim İlkin, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü**, TTK Basımevi, Ankara, 1993, s. 95-98; Arslan, **a.g.e.**, s. 56-73. Bu düzenlemelerin yükseköğretim üzerine etkileri için ayrıca bkz., Mustafa Ergün, **II.Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri (1908-1911)**, Ocak Yay., Ankara, 1996, s. 259-283.

⁶⁰ Tekeli-İlkin, **a.g.e.**, s. 98- 99; Söyler, **a.g.e.**, s.48. 21 Ekim 1919'da yürürlüğe giren Darülfünun-u Osmanî Nizamnamesi için bkz., Hatiboğlu, **a.g.e.**, s. 67-72.

⁶¹ Boykot hakkında geniş bilgi için bkz., Kâzım İsmail Gürkan, **Darülfünun Grevi**, Harman Yay., İstanbul, 1971.

⁶² Tunçay-Özen, **a.g.m.**, s. 18. Sözü edilen öğretim üyeleri; Ali Kemal, Rıza Tevfik, Cenap Şahabettin ve Hüseyin Daniş müderrisler ve Muallim Marujan Barsamyan'dır. Bu kişilere yönelik tepkilerin nedenleri için bkz., Abdurrahman Siler, **Türk Yüksek Öğretiminde Darülfünun (1863-1933)**, Hacettepe Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1992, s.186-188; Gürkan, **a.g.e.**, s.14-18. Öğrenci temsilcilerinin dilekçeyi sunduğu kişi, o sırada Edebiyat Medresesi Reisi olan ve boykotun büyümesi üzerine 25 Mayıs 1922'de reislikten istifa eden İsmail Hakkı Baltacıoğlu'dur. Bkz., İsmail Hakkı Baltacıoğlu, **Hayatım**, Dünya Yay., İstanbul, 1998, s. 242-243; Hatiboğlu, **a.g.e.**, s. 76.

⁶³ Siler, **a.g.e.**, s.189.

Bu durum karşısında TBMM Hükümeti'nin gösterdiği ilk tepki, Maarif Vekâleti'nin, gösterdikleri milli duyarlılık nedeniyle Darülfünun Talebe Cemiyeti'ne takdir telgrafı çekmesi olmuştur. Vekâlet, yine aynı gün Darülfünun Eminliği ve Matbuat Cemiyeti'ne gönderdiği telgrafla da “tarihi ve medeni varlığımızı istihfaf etme” cüreti ve öğrencilerin gösterdikleri “ulvi heyecan” karşısında Meclis-i Müderrisin'in aldığı tavrı kınamıştır.⁶⁴ TBMM içinden öğrencilere verilen diğer bir destek de 19 Nisan 1922'de, milletvekilleri Dr. Fikret, Mahmut Esat, Dr. Tevfik Rüştü ve Usta Numan Beylerin Darülfünun Talebe Cemiyeti'ne çektikleri takdir telgrafı olmuştur.⁶⁵

Darülfünun Talebe Cemiyeti'nin kararlı tutumu, Ankara Hükümeti'nin ilgi ve desteğiyle birleşince Maarif Nezareti ve üniversite yönetimi geri adım atmıştır. Nizamnamede yapılan değişikliklerle, söz konusu kişiler gerek atamalarla gerekse zorunlu izinlerle Osmanlı Hükümeti tarafından işten el çektirilmiş, böylece Darülfünun öğrenci boykotu sona ermiştir.⁶⁶

Boykot sebebiyle Ankara Hükümeti'nin Darülfünun'la kurduğu ilk olumlu temasın, üniversite idaresi ya da öğretim kadrosu değil de, üniversite öğrencileri ile olması dikkat çekicidir. Bunun başlıca nedeni; ‘milli idealler’ söz konusuyken, tepkinin etkin olarak ‘yeni’ nesil öğrencilerden gelmesi ve bir yerde ‘eski’ nesli temsil eden üniversite idaresinin karar almada gösterdiği zaafıdır.

Darülfünun da gösterdiği bu zaafın farkında olmalı ki boykottan kısa bir süre sonra, Milli Mücadele taraftarı ve Ankara Hükümeti'ne destek olduğunu gösterir bir jestte bulunur. Buna göre, Edebiyat Medresesi Meclis-i Müderrisini, 19 Eylül 1922 tarihinde, TBMM Başkanı Başkumandan Mustafa Kemal Paşa'ya ‘Fahri Müderris’ unvanının verilmesine oybirliğiyle karar verir.⁶⁷ Bu tarihte Edebiyat Medresesi Reisi İsmail Hakkı Baltacıoğlu'dur. Darülfünun'un oybirliği ile aldığı bu kararı bildirir berat telgrafına, Mustafa Kemal Paşa bir teşekkür telgrafıyla karşılık verir. Darülfünun idaresinin Ankara Hükümeti'ne karşı gösterdiği bu yakınlaşma çabasında

⁶⁴ Siler, **a.g.e.**, s. 190.

⁶⁵ Hatiboğlu, **a.g.e.**, s.76-77.

⁶⁶ Gürkan, **a.g.e.**, s.78-81.

⁶⁷ Hatiboğlu, **a.g.e.**, s. 77. Karar gerekçesi “... milli mücadelenin büyük kahramanı ve yeni Türk Devleti'nin kurucusu olan Başkumandan ve Gazi Mustafa Kemal Hazretlerine, Türk milletinin ve Türk harsının bağımsızlığına katkısı ve İslam Kavimlerinin kurtuluşuna yönelik tarihi çalışmasını takdir ve tebci ettiğinin bir kanıtı olmak üzere ...” sözleriyle açıklanmıştır.

Başkomutanlık Meydan Muharebesi'nin zaferle sonuçlanmasının etkisi açıktır. Ankara Hükümeti'nin Lozan'da toplanacak olan barış konferansına davet edilmesi üzerine, Darülfünun Fen Medresesi, Edebiyat Medresesi'ne benzer bir şekilde, 8 Kasım 1922'de İsmet Paşa'ya 'Fahri Müderris' unvanı vererek, anlaşmayı imzada kullanması için altın bir kalem armağan eder.⁶⁸ Dolayısıyla, Darülfünun idaresi ve Ankara Hükümeti arasında yaşanan ilk yakınlaşma, Ankara Hükümeti'nin başarıları üzerine Darülfünun'un adımıyla olmuştur.

Bu yönde bir diğer gelişme, 15 Temmuz-15 Ağustos 1923 tarihleri arasında toplanan Heyet-i İlmiye (Maarif Şûrası)'ye Darülfünun mensuplarının da davet edilmesi ile gerçekleşir.⁶⁹ Darülfünun mensuplarının eğitim birliği, milli kültürün korunması gibi konularda görüşlerine başvurduğu kurultayda⁷⁰, Ankara Hükümeti ile Darülfünun arasındaki ilişkinin normalleştiği görülür.

Bütün bu olumlu gelişmelere rağmen, Darülfünun'un Ankara siyaset ve bürokrasiyle arasına mesafe koymaya çalışmasıysa dikkat çekicidir. Bunun en açık göstergesi Ankara Hükümeti'nin, Edebiyat Medresesi Reisi İsmail Baltacıoğlu'nu Maarif Vekâleti Müsteşarlığı'na; Müderris Köprülüzade Fuat Bey'i de Tercüme Heyeti Riyaseti'ne ataması karşısında, Darülfünun Meclis-i Müderrisin tarafından kendilerine bu görevler için izin verilmeyişidir. Kararın gerekçesinde, müderrislik ve muallimliğin ticaret, milletvekilliği ve gazetecilik ile bağdaşmaması gösterilirken; Baltacıoğlu gazetelere yaptığı açıklamalarda, bu kararın medresenin bilimsel hayatına ilişkin salt mesleki kaygılarla alındığını, yasa ya da tüzük niteliği taşımayan, yalnızca Edebiyat Medresesi'ni bağlayan bir karar olduğunu belirtmiştir.⁷¹

Ankara Hükümeti'nin Darülfünun'a yönelik iyi niyetli girişimleri arasında ilga edilen Harbiye Nezareti'nin İstanbul'daki binasının Darülfünun'a tahsis

⁶⁸ Gürkan, **a.g.e.**, s. 83-84.

⁶⁹ Baltacıoğlu'nun da arasında bulunduğu Birinci Heyet-i İlmiye üyelerinin tam listesi için bkz., Baltacıoğlu, **a.g.e.**, s. 383-384.

⁷⁰ Kurultayın ele aldığı konu ve kararlar için bkz., Baltacıoğlu, **a.g.e.**, s.288-293; Mustafa Ergün, **Atatürk Devri Türk Eğitim**, AÜ DTCF Yay., Ankara, 1982, s. 26-31.

⁷¹ Baltacıoğlu, **a.g.e.**, s. 258-260. Maarif Vekâleti'nin atama yazısını Meclis-i Müderrisin gündemine getiren, Edebiyat Medresesi Reisi Baltacıoğlu'dur. Baltacıoğlu eserinde, görevlerin kabul edilmesi gerektiğine dair bir görüş bildirmiş olsaydı Meclis-i Müderrisin büyük ihtimalle onaylayacağını belirtiyor. Baltacıoğlu böyle bir görüş bildirmemesini Maarif Müsteşarlığını tercih etmemesine; deneyim ve ilmi kanaatleriyle yapılmasını istediği işleri Vekâlet'te yaptırabileceğine inanmamasıyla açıklıyor.

edilmesi⁷², Darülfünun müderris ve muallimlerinin maaşlarına zam yapılması⁷³, Darülfünun'un hükümet programına girmesi ve bu programa göre hükümetin, Darülfünun'un ilerlemesine ve Darülfünun öğrencilerinin yurtiçi ve yurtdışı öğretim koşullarını iyileştirmeye yönelik bir takım çalışmalarda bulunmayı hedeflemesi bulunmaktadır.⁷⁴

Bu konuda bir diğer gelişme, 1924 Şubat'ında Darülfünun mensuplarından oluşan bir heyetin Maarif Vekâleti'ni ziyaretidir. Heyete başkanlık eden ve o dönem Darülfünun Emini olan İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun bu ziyaret sırasında Başbakan İsmet İnönü'yle olan görüşmesine dair anıları, daha sonraki gelişmeler açısından oldukça dikkat çekicidir:

*“Sorular soruyorlardı, cevaplarını veriyordum. Bulunduğu konum ve koşullar içerisinde, Darülfünun'un ulusal gereksinimlere cevap veremeyeceğini açıklamıştım. Maddi gereksinimlerimizi açıkça söyledim. Ne kadarlık bir sürede, ne kadarlık bir harcama ile bizim bilimsel gereksinimlerimizi doyuracak ulusal bir Darülfünun oluşturabileceğimizi sordular. Kanaatimi söyledim, Darülfünun işinin asır işi olduğunu da ekledim.”*⁷⁵

Aynı heyet, Ankara'daki görüşmelerinin ardından İzmir'de bulunan Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk'ün ziyaretine gider. Bu ziyarette Atatürk, Baltacıoğlu'na laiklik ve milli eğitim, dinî eğitim ve inkılâpçılık üzerine görüşlerini

⁷² Siler, **a.g.e.**, s. 195.

⁷³ Tunçay-Özen, **a.g.m.**, aynı yer; Abdurrahman Çaycı, “Atatürk, Bilim ve Üniversite”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, S.10, Kasım 1987, s. 63.

⁷⁴ Nurten Dağlı-Belma Aktürk, **Hükümetler ve Programları I, 1920-1960**, TBMM Kütüphane Dokümantasyon ve Tercüme Müd., Ankara, 1988, s.14-16. Hatipoğlu, söz konusu programı çıkararak hükümetin 14 Ağustos 1923 tarihli 6. Hükümet; kurucusunun da H. Rauf Orbay olduğunu ifade eder. Bkz., Hatipoğlu, **a.g.e.**, s. 78. Oysa H. Rauf Orbay'ın başkanlığını yaptığı, 12 Temmuz 1922- 4 Ağustos 1923 tarihleri arası görev yapan, IV. İcra Vekilleri Heyeti, yani 4. Meclis Hükümeti'dir. Bununla beraber, 14 Ağustos 1923 tarihinde kurulan hükümet, 6. değil V. İcra Vekilleri Heyeti; yani 5. Meclis Hükümeti'dir ve İcra Vekilleri Başkanı Ali Fethi Okyar'dır. Bkz., **TBMM Zabıt Ceridesi, Devre II, Cilt: 1, İctima Senesi 1, Dördüncü İctima(14. 8. 1339)**, TBMM Matb., Ankara, 1961, s. 60-64. (H. Rauf Orbay'ın IV. İcra Vekilleri Heyeti'ni kurduğu dönem TBMM tatildir. Bkz., **TBMM Zabıt Ceridesi, Devre II, Cilt: 1, İctima Senesi 1, Birinci İctima(16. 4. 1339)** TBMM Matb., Ankara, 1961; **TBMM Zabıt Ceridesi, Devre II, Cilt: 1, İctima Senesi 1, Dördüncü İctima(11. 8. 1339)**, TBMM Matb., Ankara, 1961). Hatipoğlu'nun söz konusu bilgi için gösterdiği kaynak ‘**TBMM: Hükümetler ve Programları II,III. Cilt**, Ankara, 1988’ ise; 1960-1980 ve 1980- 1987 arası hükümetlere yer verir. Bkz., Dağlı-Aktürk, **Hükümetler ve Programları II, 1960-1980**, TBMM Kütüphane Dokümantasyon ve Tercüme Müd., Ankara, 1988; Dağlı- Aktürk, **Hükümetler ve Programları II, 1980-1987**, TBMM Kütüphane Dokümantasyon ve Tercüme Müd., Ankara, 1988.

⁷⁵ Baltacıoğlu, **a.g.e.**, s.293.

sorar. Atatürk'ün bu soruları, halifeliğin kaldırılması yönündeki planlarını gösterir; zira görüşmelerden kısa bir süre sonra 3 Mart 1924'te Hilafet ilga edilir. Darülfünun'un bu gelişmeye gösterdiği ilk tepki, Atatürk'e 'Darülfünun Divanı'nın Türkiye'de demokrasi ilkelerinin bağımsız ve koşulsuz uygulanması konusundaki bilimsel kanaatini' bildirir bir telgraf çekmesidir.⁷⁶

1919 tarihli nizamnamenin ardından Darülfünun tüzüğündeki ilk değişiklik Cumhuriyet'in ilk yılında gerçekleşir. 1 Nisan 1924 tarihinde TBMM'nin çıkardığı bir kanunla *İstanbul Darülfünunu* adını alan üniversiteye tüzel kişilik tanınmış ve ek bir bütçe ile yönetilmesine karar verilmiştir. Aynı yıl 21 Nisan'da İcra Vekilleri Heyeti, 52 maddeden oluşan İstanbul Darülfünun Talimatnamesi'ni kabul etmiştir. Talimatnameye göre; Tıp, Hukuk, Edebiyat, Fen ve İlahiyat Fakültelerinden oluşan İstanbul Darülfünunu, 'ilmi muhtariyet ve fikri hürriyet'e sahiptir; Maarif Vekili Darülfünun Reisidir ve vekili Darülfünun Emini sıfatıyla üniversiteyi yönetir.⁷⁷ Bu kanun ve talimatnamelerin gerek Cumhuriyet idaresi gerekse Darülfünun için getirileri vardır. Buna göre, Darülfünun'un Osmanlı Devleti'nden kalma hükümleri kaldırılarak, bir Cumhuriyet kurumu haline getirilirken; yeni rejim tarafından tanınarak, Cumhuriyet idaresi altında da faaliyetine devam için gerekli yasal ve mali zemine kavuşur.

Devletin Darülfünun'a tanıdığı özerklik ve 1922-1931 arası dönemde takındığı tavrıda, İstanbul Darülfünunu'nun kısmî ıslahatlarla Cumhuriyet zihniyetine yakışır bir öğretim kurumu haline getirilmesi fikrinin hâkim olduğu görülür. Özellikle Baltacıoğlu'nun, Edebiyat Medresesi Reisliği ve sonrasında Darülfünun Eminliği yaptığı 1920-1927 yıllarında Ankara-Darülfünun arasında yaşanan yakınlaşma dikkat çekicidir. Ne var ki bunu takip eden süre içinde, üniversite idaresinin öğrencilerine karşı özgürlükçü olmayan hareketleri, bazı öğrenci olayları ve eminlik seçimlerinde çıkan gerginlik dolayısıyla zaman zaman,

⁷⁶ Baltacıoğlu anılarında, bu telgrafı çekmeyi kendisinin teklif ettiğini belirtir. Ayrıca telgrafın heyetin İstanbul'a dönüşünün hemen ardından çektiklerini, halifeliğin bir hafta sonra kaldırıldığını aktarır.. Bkz. Baltacıoğlu, **a.g.e.**, s. 297. Ne var ki Baltacıoğlu'nun, Atatürk'ün aynı gün çektiği fakat kaybolduğunu söylediği teşekkür telgrafının tarihi 3 Mart 1924'dir. Bkz., Ek. IV. Ayrıca, Atatürk'ün Darülfünun'a Şubat ayında çektiği herhangi bir telgrafa rastlanılmamıştır. Bkz., **Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri**, C.4, Atatürk Araştırma Merkezi, TTK Basımevi, 1991.

⁷⁷ Hatipoğlu, **a.g.e.**, s. 82-87.

Darülfünun'un Maarif Vekâleti'ne bağlanması da TBMM gündemine gelir.⁷⁸ Bununla beraber, devletin bütün idari, askeri ve sivil kurumlarında yaptığı gibi Darülfünun'u da Cumhuriyet rejimi organı haline getirme fikri, basın da etkisiyle yoğunluk kazanmaya başlar.⁷⁹

1.4.2. Darülfünun'un İlgası ve Tensikat

Darülfünun'a yöneltilen eleştirilerde, 1931 seçimlerinde herhangi bir faaliyette bulunmadığı gerekçesiyle inkılâba karşı görevini yapmadığı, mensupları arasında Köprülü Fuat gibi, lisans diploması olmayanların bulunması nedeniyle bilimsel çalışmalar açısından geride kaldığı, kadrosunda yaşlı öğretim üyelerinin fazlalığı vb. gibi birçok farklı görüş hâkimdir.⁸⁰ Bu eleştirilerin bir kısmının haklı gerekçelere dayandığı, Darülfünun mensuplarının da bunu kabul ettiği görülür. Kurum içinde altı ay süren bir çalışma sonucu eksiklik ve ihtiyaçların belirlendiği rapor ile bu doğrultuda hazırlanan ıslahat projesi bunun en açık göstergesidir. 1 Aralık 1929 tarihinde Darülfünun Divan toplantısında kabul edilen proje, Maarif Vekâleti'ne sunulmuşsa da, Vekâletçe yeterli görülmediği için uygulamaya geçirilmez.⁸¹ Darülfünun'un kendisini ıslah girişimi böylelikle başarısızlığa uğrarken, konu, CHF'nin Mayıs 1931'de toplanan kurultayında tekrar gündeme gelir. Kurultay sonrası hazırlanan parti programında 'Darülfünunun ıslah ve tensik edilerek lazım olan dereceye yükseltilmesi' kararı yer alır.⁸² Ayrıca 1931 Darülfünun Bütçesine, Avrupa'dan getirilecek bir uzman için ek ödenek verilir.⁸³ Her iki gelişme İstanbul Darülfünunu için beklenen eğitim ve örgütlenme reformunun başlangıcını oluşturur.

Reform doğrultusunda atılacak adımların tespiti için Türk Hükümeti'nin İsviçre'den davet ettiği Cenevre Üniversitesi Pedagoji Profesörü Albert Malche 16 Ocak 1932'de Türkiye'ye gelerek incelemesine başlar. Bir ay aralıkla toplam 4 ay süren çalışmasını Mayıs sonunda tamamlayan Prof. Malche, hazırladığı *İstanbul*

⁷⁸ Bkz. Tunçay-Özen, **a.g.m.**, s. 22, 23.

⁷⁹ Tunçay-Özen, "1933 Darülfünun Tasfiyesi veya: Bir Tek-Parti Politikacısının Önenemez Yükselişi ve Düşüşü", *Tarih ve Toplum*, S. 10, Ekim 1984, s. 225, 226.

⁸⁰ Arslan, **a.g.e.**, s. 193-240.

⁸¹ Arslan, **a.g.e.**, s. 263-270.

⁸² Mete Tunçay, **Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek-Parti Yönetiminin Kurulması**, 4. Basım, Tarih Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2005, s. 481.

⁸³ Tunçay-Özen, "1933 Darülfünun Tasfiyesi veya: ...", s. 226.

Darülfünunu Hakkında Rapor'u Haziran ayında Maarif Vekâleti'ne sunar.⁸⁴ Prof. Malche raporunda sonuç olarak, Darülfünun'un, 'unsuru bulunduğu hükümet' karşısındaki özerkliğini bunu düzenleyen kanunun hükümlerine aykırı bulduğunu; "Maarif Vekili Darülfünun'un Reisidir" hükmünün tam işlerlik kazanması gerektiğini ifade eder.⁸⁵

Hükümet ve bizzat Atatürk'ün de incelediği rapor sonunda ortaya çıkan izlenim, yüksek öğrenimin tek başına iyileştirilemeyeceği olmuştur. Özellikle Atatürk'ün rapor üzerine düştüğü iki maddelik not:

"1- İstanbul Üniversitesi darülfünun'u lağvolunmuştur; yerine İstanbul Üniversitesi tesis olunacaktır.

2-Bunun tesisine Maarif Vekâleti memurdur." şeklindedir.

Görüldüğü üzere, Prof. Malche'nin Darülfünun-hükümet ilişkisi üzerine vardığı görüş, haklı bulunarak yeni bir üniversitenin kuruluşunda Maarif Vekâleti etkin kılınır. Bunun üzerine 7-9 Mayıs 1933 tarihlerinde Maarif Vekili Reşit Galip'in başkanlık ettiği bir Islahat Komisyonu oluşturulur. 18 Mayıs 1933'te Başbakan İsmet İnönü, TBMM'ne 'İstanbul Darülfünun'un ilgasıyla yerine yeni esaslar dâhilinde bir İstanbul Üniversitesi teşkiline' ve 'Darülfünun'un sınav dönemi için geçici bir bütçe hazırlanması'na dair sunduğu iki kanun lahiyası, 31 Temmuz 1933'ten geçerli olmak üzere kabul edilir.⁸⁶ Buna göre; İstanbul Darülfünunu kapatılmış, TBMM'ce geçiş dönemi olarak kabul edilen 1 Ağustos 1933- 31 Mayıs 1934 tarihleri arasında İstanbul Üniversitesi, geçici bir idarî talimatnameye tabi olmuştur.⁸⁷ Üniversite'nin fiilen öğretim hayatına başlamasından sonra düzenlenen kalıcı talimatnameye göre Üniversite'nin kuruluş amaçları;

"1-Bilgi sahasında araştırmalar yapmak,

2-Milli kültür ile bilgiyi genişletmeye ve yaymaya çalışmak,

3-Devlet ve millete hizmet etmek "ergin ve olgun" insan yetiştirmektir." şeklindedir.

⁸⁴ Utkan Kocatürk, "Atatürk'ün Üniversite Reformu İle İlgili Notları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 1, S. I, Kasım 1984, s. 3. Raporun tamamı için bkz. Albert Malche, **İstanbul Üniversitesi Hakkında Rapor**, Maarif Vekâleti Yay., İstanbul, 1939.

⁸⁵ Tunçay-Özen, "1933 Darülfünun Tasfiyesi veya:...", s. 228; Arslan, **a.g.e.**, s. 322.

⁸⁶ Kanun metni için bkz., Hatipoğlu, **a.g.e.**, s.99-101.

⁸⁷ Talimatname için bkz., Hatipoğlu, **a.g.e.**, s.141,142.

Kanundan da anlaşıldığı üzere, İstanbul Darülfünunu, fiilen lağvedileceği güne kadar bir yıl süreyle öğretim hayatına devam edecek, bu süre zarfında İstanbul Üniversitesi'nde görevlendirilmeyecek öğretim kadrosunda tensikat yapılacaktır. Gerçekten de Ağustos 1933- Mayıs 1934 tarihleri arasında Darülfünun akademik kadrosundan 16'sı Fen; 30'u Tıp; 9'u Eczacılık ve Dişçilik; 15'i Hukuk; 13'ü Edebiyat ve 1'i de İlahiyat Fakültesinden olmak üzere 84 müderris (öğretim üyesi), muallim ve müderris muavini görevden alınmıştır.⁸⁸ İstanbul Üniversitesi'nde görevlendirilen Darülfünun mensuplarının sayısı ise 61'dir.⁸⁹ Darülfünun kadrosu dışında İstanbul Üniversitesi; İstanbul ve diğer şehirlerden Maarif Vekâleti atamalarıyla ordinaryüs, profesör ve doçent unvanlarıyla yeni isimler alınmış; bu kişilerin doktora çalışmalarına ve yabancı dil bilmelerine dikkat edilmiştir. Aynı zamanda Almanya'da Nasyonal Sosyalist Hükümeti'nin uygulamalarından kaçan mülteci Alman bilim adamlarından da ihtiyaç duyulan her kürsüye üçer kişi getirilmiştir.⁹⁰

Darülfünun kadrosu içinde yapılan görevden alma ve görevlendirme işleminde, Darülfünun Islahat Komitesi'nce hazırlanan anket ve raporların dikkate alındığı açıksa da hangi kriterlerin gözetildiği konusu belirsizdir. Akademik başarı kadar siyasi görüşlerin de etkili olduğunu düşündüğümüz tensikat işleminde açığa alınan bir isim de Edebiyat Fakültesi müderrislerinden İsmail Hakkı Baltacıoğlu'dur.⁹¹

Genel olarak ele aldığımızda Türkiye'de yüksek öğretimin gelişimi, Avrupa'ya göre geç başlamış, gerek yeterli ve vasıflı öğrencinin bulunmaması, gerekse yüksek öğretim verebilecek akademisyenlerin azlığı nedeniyle uzun süre istenilen düzen ve başarı sağlanamamıştır. 1908'den sonra düzene kavuşan yüksek

⁸⁸ Bkz. Mete Tunçay-Haldun Özen, "1933 Darülfünun Tasfiyesi", *Yeni Gündem*, S. 11, Ekim 1984, s. 16; Tunçay-Özen, "1933 Darülfünun Tasfiyesinde Atılanlar", *Bilim ve Sanat*, Ekim 1984, s. 21-22.

⁸⁹ Arslan, *a.g.e.*, s. 352.

⁹⁰ Arslan, *a.g.e.*, s. 378-382. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., Yunus Kopal, **Üniversitelerimizin Gelişimi ve Alman Bilim Adamlarının Katkıları**, Hacettepe Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1994.

⁹¹ Baltacıoğlu'nun Serbest Cumhuriyet Fırkası İstanbul İl Başkanlığı yaptığı dönemde Reşit Galip ile arasında siyasi bir sürtüşme yaşanmıştır. Bkz. Arslan, *a.g.e.*, s. 349. Baltacıoğlu'nun Prof. Malche'la ilk karşılaşığı ve Darülfünun'daki görevinden alındığına dair anıları için bkz., Baltacıoğlu, *a.g.e.*, s. 315-318.

öğretimin, askere alımlar ve güvenlik nedenleriyle Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı ve onu izleyen Milli Mücadele döneminden de etkilendiği söylenebilir.

İstanbul Darülfünunu'nun Cumhuriyet'in her alanda gösterdiği hızlı değişim ve yenilenmeye ayak uyduramamasıysa, mevcut koşullar düşünüldüğünde, bir yerde, olağandır. Akademik kadrosunun düşük ücretle çalışması, metod eksikliği, bilimsel kaynak yetersizliği gibi sorunların dışında, gerek öğretim kadrosunun gerekse öğrencilerin önceki öğrenim hayatlarının etkisi son derece önemlidir. Buna en iyi örnek, henüz 1924 yılında kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun getirdiği laik, objektif ve bütün eğitim sisteminden, o dönemde yüksek öğrenim gören öğrencilerin faydalanmamış olmasıdır. Kanun, ilk ve orta dereceli öğretimde büyük ilerlemeler kazandırsa da uygulamada henüz Darülfünun'da okuyacak nesli yetiştirecek kadar süre geçmiş değildir. Dolayısıyla, Osmanlı döneminin çoksesli eğitim sistemiyle yetişmiş neslin son uzantılarından oluşan öğrenci ve -doğal olarak- öğretim üyeleri, Cumhuriyet idaresinin ilk ve orta derecede yakalanan başarıyı gösterememiş; bu nedenle, Darülfünun gerek idarî gerekse eğitim-öğretim olarak rejimin gerisinde kalmıştır. İşte bu nedenle, Türkiye'nin hemen her kurum ve alanda yaşadığı inkılâpçılık hareketinden, ülkenin tek üniversitesi de kaçınılmaz olarak etkilenmiş, böylece Türkiye, Osmanlı eğitim-öğretim anlayışının son kurumuyla bağlarını koparmıştır.

İlgasına kadar geçen sürede Ankara ile Darülfünun arasındaki ilişki, İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Edebiyat Medresesi Reisliği ve Darülfünun Eminliği yaptığı dönemlerde sıcak bir seyir takip etmiştir. Ne var ki bu sıcaklık, İsmail Hakkı'nın söz konusu tasfiyeden etkilenmesinin önüne geçememiş; işsiz kalan eğitimci, yaşamını basın hayatına atılarak kazanmaya başlamıştır.

2. BÖLÜM

YENİ ADAM DERGİSİ

2.1. Okuyucu *Yeni Adam*'la Tanışıyor

Yeni Adam, 1 Kânunsani (Ocak) 1934 tarihinde yayın hayatına başlamıştır. Manşette, dekoratif basılmış ‘Yeni Adam’ ibaresi ve hemen altında ‘Haftalık Fikir Gazetesi’* alt başlığı ile ‘Sahip ve Başmuharriri İsmail Hakkı’ yazısı yer almaktadır. Sol manşetinde her hafta ‘pazarertesi’ günü çıktığı ve basılmayan yazıların geri verildiği bilgisi ile idarehane adresi bulunurken, sağ manşetinde Türkiye ve ‘ecnebi memleketler’ için üç aylık, altı aylık ve senelik abonelik şartları yer almaktadır. Manşet kemerinin altında “Ülkümüz demokrasi ve cumhuriyet için çalışmaktır.” sloganının yer aldığı 12 sayfalık bu ilk sayı, Letâfet Matbaası’nda siyah-beyaz (renksiz) ve kapaksız olarak basılmış ve 10 kuruşa satışa sunulmuştur.⁹² 3000 adet basılan ilk sayının ancak 1500 adeti satılabilmıştır.⁹³

İsmail Hakkı Baltacıoğlu, birinci sayfada yer alan “Gazete niçin çıkarıyorum?” başlıklı yazısında, *Yeni Adam*’ı çıkarış nedeni ve derginin izleyeceği genel çizgiyle ilgili ipuçları vermiştir. Yazar derginin; demokrat yaşayış tarzı ve iyilik, güzellik, doğruluk prensiplerine bağlı; Milli ihtilâlin hizmetinde; tıpkı sahibi gibi insana söyleyecek, insanın gazetesi olacağını belirtmiştir. Yazının son cümlesinden hareketle, hedeflenen *Yeni Adam* okuyucularının özellikle yeni nesil öğrenci ve öğretmenler olduğu söylenebilir: “Çocuklar, talebeler, meslekdaşlar,

* Gazete-mecmua ayrımı ve *Yeni Adam*’ın gazete mi yoksa mecmua (dergi) mı olduğu konusu, kendi yazarları tarafından da nicelik ve nitelik bağlamında birçok kez tartışılmıştır. Bu tartışmalardan, dönemin ‘dergi’ anlayışının ünlülerin renkli resimlerinin yer aldığı bugünün magazinlerini andıran yayımlar olduğu; bu yüzden *Yeni Adam*’ın okuyuculara ‘gazete’ olarak sunulduğu anlaşılmaktadır. Bkz., “Gazete ve mecmua”, *Yeni Adam*, 16 Eylül 1937, Sayı: 194, s. 5. Ne var ki, gerek haftalık yayınlanması gerekse ele aldığı konular açısından, *Yeni Adam*’ı bir kültür-sanat ve fikir dergisi olarak nitelendirmek kanımızca doğru olacaktır.

⁹² Bkz. Ek. V.

⁹³ İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, *Hayatım*, Dünya Yay., İstanbul, 1998, s. 319.

yurttaşlar: güzellik, doğruluk ve iyilik işi yapınız ve sakın yurdunuzu sevmek dininden dönmeyiniz.”⁹⁴

Derginin içeriği ise ‘Çocuk, Gençlik ve Terbiye’, ‘Kısa Tetkik ve Tenkitler’, ‘İlim, Felsefe ve Teknik’, ‘Kadın, Ev ve Bahçe’, ‘Resim, Heykel ve Mimari’, ‘Edebiyat ve Tenkit’, ‘Cemiyet, Medeniyet, Nüfus ve İktisat Haberleri’, ‘Tiyatro Piyaseleri ve Hikâye’, ‘Kitap ve Yazı Haberleri’, ‘Tiyatro, Sinema ve Radyo’ başlıklarındaki; her biri 2 ya da 3 sütunlu, 1-2 sayfalık bölümlerden oluşmaktadır. Çoğu kez ad ve sıra değiştiren bu bölümlerden ‘Kadın, Ev ve Bahçe’ bölümü yalnız ilk sayıda yer alırken, 2. sayıda ‘Musiki Tektik ve Haberleri’ bölümü, 3. sayıda ‘Hayatiyat ve İçtimaiyat’ ve 21. sayıdaysa ‘Siyaset Dünyasında Olanlar’ bölümü eklenmiştir. Derginin, 6. sayısından itibaren son sayfa, bölümlere dâhil edilmeyerek, bölüm dışı veya mabat (devam) yazılarına ayrılmış; bu tip bölüm değişiklikleri, 45. sayıya kadar takip edilmesi zor bir şekilde devam etmiştir. 45. sayıdan itibaren bölümler tamamen kaldırılmış, süreklilik kazanan yazılar, tefrikalar şeklinde basılmıştır.

Yeni Adam’da 1934-1938 yılları arasındaki belli başlı değişiklikler şöyle sıralanabilir:

a) İlk beş sayıda dergide kapak yer almazken, 6. sayıdan itibaren ilk sayfa, kapak haline getirilmiştir. Derginin bu ilk kapak modeli; tam manşet, manşetin altında siyah-beyaz bir karikatür veya resim ile ‘İçindekiler’ çerçevesinin yer aldığı bir tasarımla basılmıştır. Bu kapak modeli 17. sayıda değiştirilmiş, kapak; tam sayfa renkli resim üzerinde, tam manşet yerine yalnızca *Yeni Adam* ibaresiyle tarih ve dergi sayısının yer aldığı bir tasarımla basılmıştır. Yine bu sayıdan itibaren, daha önce ilk sayfa ya da kapakta yer alan tam manşet, son sayfaya taşınmıştır. Bu iki kapak modeli, çoğu zaman birbiri yerine kullanılmış; derginin, satış oranının düşmesine bağlanabilecek bir nedenle de, birçok kez renkli yerine, siyah-beyaz basım yapılmıştır.⁹⁵

b) 37-39. sayılar dışında, 26. sayıdan itibaren dergi başlığının yazı stili değişmiş ve kimi zaman en üstte, kimi zamanda solda ve harfler yukarıdan aşağı olacak şekilde yazılmıştır.

⁹⁴ Baltacıoğlu, “Gazete niçin çıkarıyorum?”, *Yeni Adam*, Sayı: 1, 1 Kânunusani 1934, s. 1.

⁹⁵ Farklı kapak tasarım örnekleri için bkz. Ek. VI.

c) 37-39. sayılar ile 78-89. sayılar arasında kapakta, karikatür ve içindikiler kısmıyla birlikte başyazar İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun kısa yazıları da yer almıştır.

d) Dergi, 35. sayıdan itibaren 'perşembeleri' çıkmaya başlamıştır.

e) Dergi idarehanesi adresi "İstanbul, Ankara Caddesi No. 71"⁹⁶ iken; 61. sayısında "İstanbul, Çamlıca Altunizade, 9-11" olarak değişmiş; 160. sayısında ise "4'üncü Vakıf Han, Asmakat N.10" olarak belirtilmiştir.

f) Derginin 1-16. sayıları Letâfet Matbaası'nda basılmış; 17-19. sayılar ise Sebat Matbaası'ndan çıkmıştır. 20. sayısından itibaren tekrar Letâfet Matbaası'nda basılmaya başlanan derginin, 48-56. sayıları Ticaret Matbaaları'ndan, 57-167. sayıları ise Selâmet Basımevi'nden çıkmıştır. Dergi, 168. sayıdan itibaren de Sebat Basımevi'nde basılmıştır.

g) Derginin boyutları 1-52. sayılar arası 40x28 cm. iken, 53. sayıdan sonra 30x 22 cm. olarak değişmiştir.

h) Derginin 12 olan sayfa sayısı, 50. sayıda yirmidörde çıkmış, 58. sayıda yirmiye düşmüş, 64. sayıyla birlikte onaltıya inmiştir. 147. sayıdan itibaren sayfa sayısı tekrar yirmiye çıkmıştır. Sayfa sayısındaki bu iniş-çıkışlar, derginin satış oranlarındaki değişime bağlanabilir.

Dergide, gerek renkli basım kullanılması, gerekse sayfa sayısındaki artışlar; incelediğimiz 1934-1938 yılları arasındaki dönemde, dergi fiyatını değiştirmemiş; satışlar 10 kuruştan devam etmiştir.⁹⁷

Bu içerik ve fizikî değişikliklerin yanı sıra; *Yeni Adam* dergisi, yayın hayatının ikinci yılında ilk kez bir ilâve vermiştir. Bu ilâveye ulaşmak mümkün olmamakla birlikte; derginin 114. sayısından edindiğimiz bilgiye göre; Karl Marx'ın *Kapital* adlı kitabının bir özeti niteliğindedir.⁹⁸ Derginin 114-120. ve 122. ,123. sayılarıyla birlikte verilen 'Kapital' adlı ilâve, toplam 9 'forma' halinde çıkmıştır.⁹⁹

⁹⁶ *Yeni Adam*'ın ilk sayısında "İstanbul, Ankara Caddesi, No. 61" olarak verilen idarehane adresi, bundan sonraki sayılarda "İstanbul, Ankara Caddesi, No. 71" olarak belirtilmiştir. Bu değişikliğin, bir basım hatasının düzeltilmesinden kaynaklandığını düşünüyoruz.

⁹⁷ *Yeni Adam*'daki fiyat değişikliği, yayın hayatının 9. yılında, 10 kuruştan 15 kuruşa çıkmasıyla olmuştur. Bkz. *Yeni Adam*, Sayı: 431, 1 Nisan 1943, s. 1.

⁹⁸ "Kapital", *Yeni Adam*, Sayı: 114, 5 Mart 1936, s. 7.

⁹⁹ Bkz., *Yeni Adam*, Sayı:120, 16 Nisan 1936, s. 1; *Yeni Adam*, Sayı: 123, 7 Mayıs 1936, s.1.

2.2. *Yeni Adam* Servisleri

Yeni Adam dergisi, dergicilik alanı dışında başka hizmetler de vermiştir. Derginin, satışlarını arttırmak ve ek kazanç sağlamak amacıyla sunduğunu düşündüğümüz bu hizmetler; ‘Yeni Adam Kitap Servisi’, ‘Yeni Adam Bahçe Servisi’, ‘Yeni Adam Mektep Servisi’ ve ‘Yeni Adam Bilgi Servisi’dir. Derginin 3. sayısında duyurulan Kitap Servisi; ‘Kitap ve Yazı Haberleri’ bölümünde yayınlanan yerli-yabancı ucuz eserler listesi üzerinden, siparişe kitap satmayı amaçlamıştır. Bedeli peşin gönderilmiş siparişlerin, okuyuculara posta yoluyla ulaştırılacağı belirtilmiştir.¹⁰⁰ Yeni Adam Kitap Servisi, ayrıca, okuyucuların eserlerle ilgili sorularının -yalnızca posta pulu göndermeleri koşuluyla- mektupla cevaplandırılacağını duyurmuştur.¹⁰¹ Servis daha sonra; sipariş edilmiş ya da dergi idarehanesine gönderilmiş kitapların, belirli bir ücret karşılığı ciltletilip yollayabileceğini de duyurmuştur.¹⁰²

Derginin 12. sayısında yayınlanan ilanda, Yeni Adam Bahçe Servisi’nin; bahçe sahiplerinin bahçecilik hakkındaki sorularına cevap vermek ve bu konuda yazılmış eserlerle, istenilen tohum ve fideleri okuyuculara ulaştırmak amacıyla olduğu belirtilmiştir.¹⁰³ Yeni Adam Bahçe Servisi, kimi çiçekleri tanıtan yazılara derginin ilk yıllarında düzenli olarak yer vermiş; bu çiçeklerin ve bazı sebzelerin tohumlarından oluşan koleksiyonları da satışa sunmuştur.¹⁰⁴

Yeni Adam Mektep Servisi ve Yeni Adam Bilgi Servisi, okuyuculara, derginin 18. sayısında verilen bir ilanla duyurulmuştur. Bu ilanda, Mektep Servisi’nin resim, eliş, kırtasiye, spor ve bahçe malzemeleri hizmeti vereceği; Bilgi Servisi’ninse bilim, sanat, edebiyat ve evle ilgili okuyucu sorularını, yine posta pulu gönderilmesi koşuluyla cevaplandıracağı belirtilmiştir.¹⁰⁵

Yeni Adam’ın, alanı dışında verdiği bir başka hizmet de ‘Yeni Adam Mektepleri’dir. İlk ilanına 20. sayıda rastladığımız bu hizmet, Mektep Servisi’nin

¹⁰⁰ “Okuyucularımıza”, *Yeni Adam*, Sayı: 3, 15 Kânunusani 1934, s. 11.

¹⁰¹ “Yeni Adam Kitap Servisi”, *Yeni Adam*, Sayı: 5, 29 Kânunusani 1934, s. 5.

¹⁰² “Kitaplarımızı ciltletiniz!...”, *Yeni Adam*., Sayı: 11, 12 Mart 1934, s. 12.

¹⁰³ “Bahçe Sahipleri, Okuyunuz”, *Yeni Adam*, Sayı: 12, 19 Mart 1934, s. 3.

¹⁰⁴ “Çiçek bahçeniz nasıl olacak?”, *Yeni Adam*, Sayı: 13, 26 Mart 1934, s. 2; “Sebzeyi Kendiniz Yetiştirin”, *Yeni Adam*, Sayı: 17, 23 Nisan 1934, s. 12.

¹⁰⁵ “Yeni Adam Servisleri”, *Yeni Adam*, Sayı:18, s. 4.

araç-gereç temininden farklı olarak; okuyucularına ‘muhâbere’ (mektuplaşma) ile Yabancı Dil, Resim, Felsefe, Pedagoji ve alt derslerini vermeyi amaçlamaktadır.¹⁰⁶ Eğitim almak isteyen ya da eğitimi ilerletmek isteyen herkesin bu hizmetten yararlanabileceği; Yabancı Dil (Fransızca, İngilizce ve Almanca) dersinin Semlin Hanım (Siber), Resim dersinin Zeki Faik, Pedagoji ve Felsefe derslerinin İsmail Hakkı ve Mustafa Namık Bey tarafından verileceği belirtilmiştir.¹⁰⁷ Yeni Adam Mektepleri derslerinin, mektuplaşma yöntemiyle verilebilirliği; bunun zaten Avrupa’da denenmiş bir yöntem olduğu; özellikle çalışan, vakit darlığı çeken ya da bu derslerde hiç tecrübesi olmayanlar için daha rahat, ucuz ve kişiye özel olacağı, sözleriyle savunulmuştur.¹⁰⁸ Yeni Adam Mektepleri’nin izleyeceği mektuplaşma yöntemi ise; haftada bir işlenecek dersin, eğitmeni tarafından verilecek kaynak ve yöntemin takibinin zorunluluğuyla açıklanmıştır.¹⁰⁹ Bu derslere abonelik şartları; 50 kuruşluk kayıt ücretinin; derslerden her biri için üç aylık, altı aylık veya senelik olmak üzere 3, 5 veya 10 lira abonman ücretinin; cevap mektupları için gereken posta pullarını ve derginin son sayfasında verilen kuponun gönderilmesi olarak belirtilmiştir.¹¹⁰ Abonelik için ders kayıt ve abonman ücretleri dışında, *Yeni Adam* dergisinde yer alan kuponun iliştilmesi şartıyla, derginin satış devamlılığı gözetilmiştir. Bu ilanların çıkmasını izleyen günlerde okuyucular, Muhâbere derslerine yoğun bir ilgi göstermişler de büyük bir çoğunluğu bu derslere yazılmamışlar, yazılanlarınsa pek bir azı derslere, ancak bir yıl kadar devam etmişlerdir.¹¹¹

2.3. *Yeni Adam* Kadrosu

Yeni Adam dergisi, kültür-sanat ve fikir dergisi olmasının da bir özelliği olarak çok çeşitli konulara eğilmiş, bu konular da hâkim kalemler tarafından ele alınmıştır. *Yeni Adam*’ın sabit bir yazar ve çizer kadrosu olmamasına rağmen; incelediğimiz 1934-1938 yılları arasında, çalışmalarını dergide sıkça karşımıza çıkan

¹⁰⁶ “Yeni Adam Mektepleri”, *Yeni Adam*, Sayı: 20, s. 8.

¹⁰⁷ aynı yer.

¹⁰⁸ aynı yer; “Yeni Adam Mektepleri”, *Yeni Adam*, Sayı: 21, s. 8; Baltacıoğlu, “Yeni Adam Mektepleri”, *Yeni Adam*, Sayı: 22, s. 2.

¹⁰⁹ “Yeni Adam Mektepleri”, *Yeni Adam*, Sayı: 26, s. 5.

¹¹⁰ aynı yer.

¹¹¹ Baltacıoğlu, “En büyük eksikliğimiz nedir?”, *Yeni Adam*, 11 Temmuz 1935, Sayı:80, s. 3.

kişiler Nurullah Ata (Ataç), Hüsamettin Bozok, Cami Baykurt ve Vahdet Gültekin, Dr. İzzettin Şadan, Hüseyin Avni (Şanda), Kâzım Sevinç ve Suphi Nuri İleri olarak sıralanabilir.¹¹²

Nurullah Ataç, edebiyat dünyasına, Yahya Kemal'in yönetiminde yayınlanan *Dergah* dergisinde yazdığı eleştiri ve şiirleriyle girmiştir. Özellikle 1940–1955 yılları arasında Türk edebiyatının güçlü eleştirmenleri arasında yer alan Ataç'ın eleştiri ve denemeleri; *Akşam*, *Hâkimiyet-i Milliye* (daha sonra *Ulus*), *Cumhuriyet*, *Milliyet*, *Son Posta*, *Haber*, *Akşam Postası*, *Son Havadis* gazeteleri ve *Yedigün*, *Yeni Adam*, *Yarım Ay*, *Pazar Postası*, *Seçilmiş Hikâyeler*, *Ülkü*, *Varlık*, *Türk Dili* dergilerinde yayınlanmıştır. Yazar yazılarında; edebiyat, sanat, kültür ve dil sorunları üzerine eğilmiş; dilden uygarlığa kadar ele aldığı konularda çağdaşlaşma (dönemin kavramıyla Batılılaşma) ve yenileşmeden yana tavır sergilemiştir.¹¹³

Hüsamettin Bozok, edebiyat hayatına 1936 yılında *Yeni Adam*'a yazdığı bir etüt ile başlamış, yine bu dergide 1936–1941 yılları arasında yazı işleri müdür yardımcılığı yapmıştır. Hüsamettin Bozok, 1950 yılında, sanat magazini olan *Yeditepe* dergisini ve Yeditepe Yayınlarını kurmuş; dönemin önemli yazarlarının birçok eseri bu yayınlardan çıkmıştır. Kendi deneme, eleştiri, tiyatro tarihi ve kitap tanıtım yazılarıysa, *Yeni Adam* ve *Yeditepe*'nin yanı sıra; *Servetifünun-Uyanış*, *Ses*, *İnsan*, *Sokak*, *Adımlar*, *Yürüyüş*, *Yığın*, *Pınar*, *Küllük* ve *Yeni Edebiyat* dergilerinde yer almıştır. PEN Yazarlar Derneği, Edebiyatçılar Derneği ve Türkiye Gazeteciler Cemiyeti üyesi olan ve halen İstanbul'da yaşamakta olan Bozok, gerek yazılarında gerekse *Yeditepe*'de, 'yüzü Batı'ya dönük, yenilikçi sanat' taraftarı bir tutum sergilemiştir.¹¹⁴

¹¹² Dergide yer alan diğer isimler için bkz., Ek. VII.

¹¹³ Nurullah Ataç -asıl adıyla Nurullah Ata- 21 Ağustos 1898 İstanbul doğumludur. Galatasaray Sultanisi'nden sonra eğitimine İsviçre'de devam etmiştir. İstanbul'a dönüşünün ardından Darülfünun'da edebiyat dersleri alan Ataç, çeşitli liselerde Fransızca öğretmenliği ve kimi vekâletlerde çevirmenlik yapmıştır. 1945'ten sonra Basın Yayın Umum Müdürlüğü'nde yayın şefliği yapan Ataç, 1951'de Cumhurbaşkanlığı çevirmenliğine atanmış ve 1952'de buradan emekli olmuştur. Nurullah Ataç, bu görevlerinin yanı sıra, TDK yönetim kurulu üyeliği ve 1951'den itibaren yayın kolu başkanlığı görevlerini de yürütmüştür. Ataç, 17 Mayıs 1957'de Ankara'da hayatını kaybetmiştir. Bkz., "Ataç, Nurullah", **Tanzimattan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi**, C. I, YKY, İstanbul, 2001, s. 110-113. Ayrıca bkz.; "Ataç, Nurullah", **Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi**, C. I, Elvan Yay., Genişletilmiş 3. Baskı, Ankara, 2004, s. 221-222; "Ataç, Nurullah", **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, C. I, Dergâh Yay., İstanbul, 1977, s. 211.

¹¹⁴ 20 Şubat 1916 İstanbul doğumlu olan Hüsamettin Bozok, ilk ve ortaokul öğreniminden sonra Pertevniyal Lisesi'ne ardından İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesi'ne devam etmiştir. *Yeni Adam*'daki

Asıl adı Abdülkadir olan Cami Baykurt, 1934-1938 yılları arası *Yeni Adam*'da dış politika yazıları yazmış, 1940-1945 yılları arasındaysa Robert Koleji Tarih öğretmenliği yapmıştır. 1945'ten sonra *Dikmen* ve *Görüşler* dergilerinde ve *Tan* gazetesinde sosyalist çizgide yazılar yazmış; *Dikmen*'deki bir yazısı üzerine dergi kapatılmıştır. *La Turquie* ve *Yeni Dünya* gazetelerinin başyazarlığını yapan Baykurt, 4 Kasım 1949'da hayatını kaybetmiştir.¹¹⁵

1913 İstanbul doğumlu olan Vahdet Gültekin, ilköğreniminin ardından 1934'te Galatasaray Lisesi'nden mezun olmuştur. *Mektepli*, *Yeni Adam*, *Vakit*, *Haber*, *Son Dakika*, *Yedigün*, *Cumhuriyet* gibi dergi ve gazetelerde yazar ve çevirmen olarak çalışan Gültekin, *Hayat*, *Hayat Aile* ve *Doğan Kardeş* ansiklopedilerinin yazı işleri müdürlüğünü yapmıştır. Vahdet Gültekin 19 Temmuz 1989'da vefat etmiştir.¹¹⁶ Türkiye'de; Hemingway, Steinbeck ve Balzac gibi birçok ünlü yazarın eserleri halen, Gültekin'in Türkçe'ye çevirileriyle basılmaktadır. Gültekin'in, *Yeni Adam*'da, çevirilerine oranla çok az telif yazısı yer almıştır.

Yeni Adam sayfalarında, yalnızca edebiyat ve düşün kesimi yazarları değil; o dönemde henüz yeni yeni tanınmaya başlanmış – kimisini halka *Yeni Adam*'ın tanıttığı- bugün ise ünlü ressam ve heykeltıraşlar olarak anılan sanatçılar da yer alır. Dergide; resim, karikatür, yazı ve hatta şiirlerine sıkça rastladığımız sanatçılar arasında Bedri Rahmi Eyuboğlu, Zeki Faik İzer, Zahir Sıtkı Güvemli, Sedat Nuri İleri ve Heykeltıraş Zühtü Müritoğlu sayılabilir.

çalışmalarının ardından 1941 sonrası, *Son Posta*'da ekonomi muhabirliği ve çeşitli okullarda öğretmenlik yapan Bozok; İskit Yayınları'ndan çıkan *Aylık Ansiklopedi*'de yöneticilik, İstanbul Devlet Opera ve Balesi ile İstanbul Şehir Tiyatrosu basın danışmanlığı görevlerinde de bulunmuştur. Bkz., "Bozok, Hüsamettin", **Tanzimattan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi**, C. I, s. 195-196.

¹¹⁵ Cami Baykurt, 1877 İstanbul doğumludur. 1897'de Mekteb-i Harbiye'den süvari subayı olarak mezun olan Baykurt, II. Meşrutiyet'in ilanının ardından askerlikten ayrılmış, ilk Meclis-i Mebusan'da kuruluşundan 1918'e kadar mebusluk yapmıştır. İzmir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kurucularından ve ilk genel sekreteri olan Baykurt, daha sonra Milli Ahrar Fırkası'nı kurmuştur. Meclis-i Mebusan'ın işgal kuvvetleri tarafından kapatılmasıyla, Anadolu'ya geçen ve I. TBMM'ye Aydın milletvekili olarak giren Cami Baykurt, I. İcra Vekilleri Heyeti'nin ilk Dâhiliye Vekili olarak görev yapmıştır. Eylül 1920'de TBMM tarafından, Ankara Hükümeti Roma Temsilciğiyle görevlendirilen Baykurt, ülkeye geri dönmemesiyle istifa etmiş sayılmış, dönüşü sonrasında, hayatını çeviri yaparak kazanmıştır. Bkz., **Türk Parlamento Tarihi : Milli Mücadele ve TBMM I. Dönemi 1919-23**, Ed. Kazım Öztürk, C. 3, TBMM Vakfı Yay., Ankara, 1994, s. 127-129; Tuna Baltacıoğlu, **Yeni Adam Günleri**, YKY, İstanbul, 1998, s. 31-33.

¹¹⁶"Gültekin, Vahdet", **Türk Dünyası Ortak Edebiyatı Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi**, C. 4, Atatürk Kültür Merkezi Yay., 2002, s. 255-256.

1930'lu yılların Türkiye'sinde önde gelen resim-heykel sanat hareketi olan D Grubu'nda yer alan Bedri Rahmi Eyuboğlu, 1936 yılından itibaren Güzel Sanatlar Akademisinde asistan olarak çalışmıştır. Yurtiçi ve yurtdışında birçok sergi ve yarışma derecesine sahip olan ve ressamlığı kadar şairliği ile de tanınan Eyuboğlu'nun ilk yazı ve şiir denemeleri, 1928-1934 yılları arasında *Muhit* adlı dergide; 1934 yılından sonraki çalışmalarıysa, *Yeni Adam*, *Ses*, *İnsan*, *Gün*, *İnkılapçı Gençlik*, *İşte*, *Büyük Doğu*, *Varlık* ve *Yeditepe* dergileri ve *Tan* gazetesinde çıkmıştır. *Cumhuriyet* ve *Milliyet Sanat*'taki yazılarını 21 Eylül 1975'teki ölümüne değin sürdürmüştür.¹¹⁷ Eyuboğlu, *Yeni Adam*'da resim- sanat yazıları ile bazı resim ve desenleriyle yer almıştır.

D Grubu'nun kurucularından olan Zeki Faik İzer, Sanay-i Nefise Mektebi (Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi)'ndeki eğitiminin ardından Paris'te, resim üzerine çalışmalarına devam etmiştir. 1932-1934 yılları arasında Gazi Eğitim Enstitüsü (Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi)'nde, daha sonra Güzel Sanatlar Akademisi Süsleme Sanatları Atölyesi'nde öğretmen olarak çalışan sanatçı, bir çok uluslararası sergide yer almış ve ödül kazanmıştır. 1988 yılında ölen İzer, *Yeni Adam* dergisinde, birçok karikatür çiziminin ve hikâye resimlemelerinin yanı sıra, kapak kompozisyonlarının hazırlanmasını da üstlenmiştir.¹¹⁸

Galatasaray Lisesi ve Tatbiki Güzel Sanatlar Akademisi'nde Edebiyat öğretmenliği yaptığı sırada *Yeni Adam*'a dahil olan Zahir Sıtkı Güvemli, dergide edebiyattan çok, ressam ve karikatürist kimliğiyle ön plana çıkmış; derginin birçok

¹¹⁷ 1913 Görele doğumlu ve asıl adı Ali Bedrettin olan sanatçı, lise öğreniminin ardından 1929'da İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi'ne girmiş, buradaki eğitimini henüz tamamlamadan, 1931'de yurtdışına çıkmıştır. 1934'te Bükreş'te ilk kişisel resim sergisini açan Eyuboğlu, 1936 yılında Güzel Sanatlar Akademisi'nden birincilikle mezun olmuştur. 1958 Uluslararası Brüksel Sergisi Büyük Ödülü, 1969 Sao Paulo Bienali Onur Madalyası gibi uluslararası başarıları ve Paris NATO binası için hazırladığı mozaik çalışması ile ABD'de resim üzerine verdiği konferanslarla, yurtdışında tanınan Türk ressamlarından biri olmuştur. "Eyuboğlu, Bedri Rahmi", **Tanzimattan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi**, C.I, s. 343, 344; "Eyuboğlu, Bedri Rahmi", **Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi**, C. 4, Anadolu Yay., İstanbul, 1983, s.2066-20068.

¹¹⁸ 1905 İstanbul doğumludur. 1948-1952 yılları arasında Güzel Sanatlar Akademisi'nin müdürü olarak görev yapmış; 1951'de Türk Sanat Tarihi Enstitüsü'nü kurmuştur. 1946 UNESCO Paris Uluslararası Modern Sanat Sergisi, 1947 Paris Ceunuschy Sergisi, 1958 Brüksel Uluslararası Modern Resim Sergisi gibi uluslararası sergilerde Türkiye'yi temsil eden ressam; 1960 yılında Gaugenheim Uluslararası Sergisi'nde Türkiye birincisi olarak yer almıştır. "İzer, Zeki Faik", **Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi**, C. 6, s. 3014, 3015; "İzer, Zeki Faik", **Türk Ansiklopedisi**, C.XX, MEB, Ankara, 1972, s. 466.

karikatür ve kapak kompozisyonlarıyla, ‘Siyah Beyaz’ adlı portre dizisine imza atmıştır.¹¹⁹

Sedat Nuri İleri, eğitimi sırasında başladığı resim ve karikatür alanındaki ilk çalışmalarını, İstanbul’daki sanat ve düşün dergisi *Resimli Kitap* ile mizah dergisi *Kalem*’de yayınlamış, ayrıca Belçika’da *La Barbe* (Sakal) adlı mizah dergisini çıkarmıştır. *Cem*, *Diken*, *İleri* adlı dergilere karikatür çizen sanatçı, *Yeni Adam* dergisinde hem yazıp hem de resimlediği hikâyelerin yanı sıra, ‘Karagöz’ temalı tam sayfa karikatür dizisine de imza atmıştır. 22 Eylül 1943’te Fransa’da ölen Sedat Nuri İleri, çağdaş Türk karikatürünün öncülerinden sayılmaktadır.¹²⁰

Heykeltıraş Zühtü Müritoğlu, Sanay-i Nefise Mektebi, Heykel Bölümünü’ndeki eğitiminin ardından çalışmalarını bir süre Paris’te sürdürmüştür. 1931-1936 yılları arasında Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü’nde resim öğretmenliği yaptığı sırada, sanatçının *Yeni Adam* dergisinde birçok yazı, karikatür ve kapak kompozisyonları yer almıştır. 1992 yılında ölen Müritoğlu, ulusal ve uluslar arası birçok başarıya sahiptir.¹²¹

Zamanla değişme gösteren bu yazar-çizer kadrosunun çalışmalarının yanı sıra, dönemin yabancı gazete ve dergilerinden de yazı ve karikatürler *Yeni Adam*’da yer almıştır. Bu çalışmaların Türkçe’ye çevirileri, *Yeni Adam* kadrosundaki kişilerce

¹¹⁹ 1913 Edirne doğumludur. 1932’de İstanbul Erkek Lisesi’nden ve 1936’da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nden mezun olan Güvemli, Akademi’den 1975’te emekli olmasının ardından, Akbank sanat danışmanlığı yapmıştır. 1936 yılında *Ağaç* ve 1943 yılı sonrası *Büyük Doğu* dergisinde öyküleri yayınlanmıştır. “Güvemli Zahir”, **Tanzimattan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi**, C.I, s. 401; Tuna Baltacıoğlu, **a.g.e.**, s. 74-76.

¹²⁰ 1888 Sakız doğumludur. İstanbul Kadırga Tabiye Mektebi’ni yarım bırakarak Belçika’ya giden İleri, burada 1908-1911 yılları arasında, Gembloux Yüksek Tarım Okulu’na devam etmiştir. Belçika’nın Gand şehrinde düzenlenen bir uluslararası karikatür sergisinde birincilik kazanan sanatçı, eğitimi tamamlayınca dergisini kapatarak İstanbul’a dönmüştür. Bir süre Hazine-i Hassa’da müfettişlik ve Paris’te ithalat-ihracatla uğraşan İleri; 1932’de Avusturya’da, İlk Türk Karikatür Sergisi ve 1941’de İstanbul’da Türk Karikatür Sergisi’ne katılmıştır. Sanatçı ayrıca, Cumhuriyet’in ilk yıllarında İstanbul Radyo Şirketi’ni kurmuştur. “İleri, Sedat Nuri”, **Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi**, C. 6, Anadolu Yay., İstanbul, [t.y.], s. 2968; Suphi Nuri İleri, “Sedat Nuri İleri”, *Yeni Adam*, Sayı: 462, 4 Senteşrin 1943, s. 3, 8.

¹²¹ 1906 İstanbul doğumludur. 1928-1932 arasında Paris’te Collarosi Akademisi Heykel Bölümü Gimond ve Charles Despiau atölyelerinde çalışmıştır. 1940 yılına kadar da Müzeler Genel Müdürlüğü ve İstanbul Heykel ve Mulaj Atölyesi şefliğinde görev yapmıştır. 1940 yılında İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi’ne atanan sanatçının en ünlü eserleri arasında, İstanbul- Beşiktaş’taki *Barbaros Anıtı*, Zonguldak’taki *Ath Atatürk* ve *İnönü* heykelleri ve Anıtkabir’deki kabartmalar sayılabilir. Sanatçı, 1953’te Londra Çağdaş Sanatçılar Enstitüsü Uluslararası Heykel Yarışması’nda aldığı birincilik ödülünün yanı sıra, 1977 Sedat Simavi Vakfı Ödülü ve 1981 Atatürk Sanat Armağanı’nı kazanmıştır. “Müridoğlu”, **Meydan Larousse**, C. 9, Meydan Yay., İstanbul, 1990, s. 152 ; “Zühtü Müritoğlu”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, İletişim Yay., C. 4, 1983, s. 899.

yapılmışsa da çeviren birçok kez belirtilmemiştir. Bu yabancı gazete ve dergiler *Les Nouvelles Littéraires*, *Monde*, *Times*, *New York Times*, *The National Weeks*, *Journal de Moscou*, *L'Italia Letteraria*, *The Forum*, *American Weekly*, *The Daily Mail*, *Der Raig*, *Marianne*, *Candide*, *Illustrated London News*, *The Daily Telegraph*, *The Literary Digest*, *Je Suis Partout*, *Gazette del Popolo*, *Vu, Lu*, *Manchester Guardian*, *La Litterature Internationate*, *Harper's Magazine*, *World Unity Magazine*, *Word Rodio*, *Quadrivio*, *Berliner Borsen Zeitung*, *Krasnaya Gazeta*, *Veçerniyaya Moskva* ve *Neue Freie Presse* olarak sayılabilir.

Görüldüğü üzere *Yeni Adam* kadrosu batı eğitimi almış, batılılaşma fikrine aşına olan, yalnız dönemi içinde değil, kendinden sonraki dönemde de alanında öncülük etmiş düşün ve sanat adamlarından oluşmaktadır. *Yeni Adam*'a ilerici ve yenilikçi bir perspektif kattıkları yadsınamazsa da, derginin ağırlık merkezinde bulunan İsmail Hakkı'nın etkisi karşısında onların etkilerinin sınırlı olduğu da bir gerçektir.

2.4. *Yeni Adam* ve Basın

Başta yabancı basın olmak üzere birçok gazete ve dergiden alıntılar yayınlayan, bu nedenle bir iktibas (alıntı) gazetesi özelliği de gösteren *Yeni Adam* dergisi, yine aynı niteliği nedeniyle kendi dışındaki basın organlarının sıkı takipçisidir. Gerek Türk basınında yaşanan gelişmelere, gerekse diğer gazete ve dergilerin ele aldığı konulara yabancı kalmayan dergi, zaman zaman kendi sayfalarında da bunları tartışmaya açar. Özellikle kendi ve diğer yayın organları arasındaki ilişkilerini ortaya koyan eleştiri-cevap yazılarıyla okuyucularıyla yayın hayatında karşılaştığı sorunları aktararak, dönemin basın hayatına birinci dereceden tanıklık eden yazıları dikkate değerdir.

Yeni Adam'ın yayın hayatının ilk yılında, diğer bir basın organıyla kurduğu birebir ilişki *Kadro*'yla gerçekleşir.¹²² *Kadro*'nun 27. sayısında *Yeni Adam*'a yönelik

¹²² 1932-1936 yılları arasında aylık olarak çıkan *Kadro* dergisinin kurucuları Şevket Süreyya Aydemir, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Vedat Nedim Tör, İsmail Hüsrev Tökin ve Burhan Asaf'dır. Dergi amacını, Türk devrimine hizmet etmek ve gerçekleştirilen devrimin ideolojisi olabilecek bir fikir sistemi geliştirmek olarak tanımlar. *Kadro Hareketi* hakkında geniş bilgi için bkz. Temuçin Faik Ertan, **Kadrocular ve Kadro Hareketi**, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1994; Mustafa Türkeş, **Kadro Hareketi**, İmge Kitabevi, Ankara, 1999.

eleştirilerde bulunması ve İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun cevap yazısı dergiler arası tartışmanın başlangıcını oluşturur.¹²³ *Kadro*'da imzasız olarak yayınlanan "Mecmualarımız" adlı yazıya göre, *Yeni Adam* dergisinin *éclectique* (seçmeci/bağdaştırıcı) özellikte olması ve sahibi İsmail Hakkı Bey'in özgün fikirleri doğrultusunda yazılar yayınlamayışı; yazarın 'fikir oportünizmasına' kaçtığıının göstergesidir.¹²⁴ *Kadro*'ya göre, *Yeni Adam*, aynı zamanda demokratlığa sığınarak, her türlü fikir akımını kendisinde toplamakta sakınca görmez. İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun bu eleştiriye cevabı, *éclectique* tanımlamasının içeriğini tartışmakla başlar. Yazara göre, dünya fikir haberlerini vermeye çalışan *Yeni Adam*, 'bütün sayfalarında yalnızca Türk inkılâbının ideologyasını yapmak isteyen' *Kadro*'ya nazaran *éclectique*'tir. Fakat *Yeni Adam*'ın belirli bir felsefe ya da sosyal ilerleme fikrinin olmadığı kastediliyorsa, bu tanımlama haksızdır;

“Çünkü *Yeni Adam* da, tıpkı *Kadro* gibi, yenici ve inkılapçıdır. *İnkılabın, hiçbir tekniği yoktur ki Yeni Adam onu yadırgayabilsin. Yeni Adam'ın mizacı, kafası, akışı inkılâbımızinkilerdir.*”¹²⁵

Baltacıoğlu, *Kadro*'nun *Yeni Adam*'ın demokratlığına dair sözlerini, bilimde ve politikada demokrasinin farklı anlamlara geldiği; şahsına ait ilkelerine, inkılâp ilkelerinden farklı olmadığı sözleriyle yanıtlar. Aynı yazısında yazarı bireyselci ve Ziya Gökalp'in antitezi olarak tanımlayan *Kadro*'ya; tam tersi Ziya Gökalp ve Durkheim'in toplumcu ekolünden olduğu, bütün eserlerinde de toplumculuk görüşlerini aktardığı yanıtını verir.¹²⁶ Görüldüğü üzere Baltacıoğlu'na göre, yabancı dergi ve gazetelerden alıntılarla, farklı konu ve görüşlere yer vermesi, *Yeni Adam*'ın; fikir dünyasını yansıtmak amacından kaynaklanır. Zihniyetçe, davranışça yenilikçi ve inkılâpçı olan dergi, kendini salt inkılâbın ideoloji sistematiğine vermemiştir.

Her iki yazı değerlendirildiğinde öne çıkan genel durum, *Kadro*'nun eleştirisindeki üslubun, Baltacıoğlu'nun verdiği cevaba göre daha sivri, adeta suçlayıcı olduğudur. Bu nokta yazarın da dikkatini çekmiş olmalı ki, yazısının

¹²³ Temuçin F.Ertan, "Atatürk Döneminde Demokrasi Üzerine Bir Polemik", *Kebikeç*, S.18, 2004, s. 85.

¹²⁴ *Kadro*, Mart 1934, Sayı: 27, s. 50.

¹²⁵ İsmail Hakkı, "Kadro'ya Göre *Yeni Adam*, *Yeni Adam*'a göre *Yeni Adam*", *Yeni Adam*, 13 Nisan 1934, Sayı: 7, s. 11.

¹²⁶ Baltacıoğlu'nun diğer eserlerinde de birçok kez yer verdiği Ziya Gökalp ile ilgili görüşleri için bkz., İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, **Ziya Gökalp**, Yeni Matbaa, İstanbul, 1966.

sonunda, cevabını yazış nedeninin, tartışma yaratmak olmadığını; ancak aynı fikir ve ayrı yaklaşımlardakilerin tartışmayla birleştirebileceğini, fakat tartışmaya girmekten de hiç çekinmediğini belirtir.

Kadro yazarı Şevket Süreyya Aydemir'in Baltacıoğlu'na yazdığı cevap, dergiler arasında gözüken tartışmanın; yazarlar arasına dönüşmesine, hatta kişiselleşmesine neden olur. Daha önce imzasız olarak yayınlanan eleştirinin Şevket Süreyya'ya ait olduğunu anladığımız yazısında yazar, Baltacıoğlu'nun cevabını ve devamında **Terbiye ve Cemiyet** adlı kitabını değerlendirir.¹²⁷ Baltacıoğlu'nun bireyseliçiliği-toplumculuğu ve idealizmini tartışan Şevket Süreyya, en nihayetinde, yazarın, 'idealist bir eğitimci olarak Türk milleti için ortaya koyduğu ideallerin, Türk milletinin idealleri olamayacağı' görüşünü savunur. Baltacıoğlu'nun *Yeni Adam*'da iki tefrika halinde yayınlanan cevabında en önemli nokta, *Kadro*'nun Türk milleti için 'olamayacağı'na inandığı ideallerinin; iktisat alanında sanayileşme, siyasette demokrasi olduğunu; fakat kastettiği demokrasinin, *Kadro*'nun anlayışındaki 'parlamentoculuk' değil; adalet, hürriyet ve refah getiren; 'yaşayan Türk demokrasisinin ahlaklık umdeleri' olduğunu aktarmasıdır.¹²⁸ Yazarın bu cevap yazısıyla son bulan kalem kavgasının, iki dergi veya dergici arasında geçen ve basın hayatında olağan karşılanan tartışmalardan farklı geliştiği söylenebilir. Zira taraflardan biri eleştirisini kişiselleştiren, diğeri ise cevabını genele vuran bir üslupla; fakat her ikisi de tartışmanın apayrı yönlerini kaleme almışlardır.

İki dergi arasında yazarları aracılığıyla kurulan bağ, *Kadro* dergisinin kapanmasıyla son bulur.¹²⁹ *Yeni Adam*'a göre *Kadro*'nun kapanmasına neden, sahibi Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun sefaretlikle görevlendirilmesi değildir. *Yeni Adam*'a göre kaliteli kâğıt kullanan, içerik bakımından dolgun ve ucuz olan *Kadro*, okunmaması nedeniyle kapanmıştır. Dergi, fikir gazete ve dergilerinin okunmamasının, ancak, ülkede fikre ve fikir sahibine saygı duyulmamasından kaynaklanabileceğini savunur.¹³⁰

¹²⁷ *Kadro*, Mayıs 1934, Sayı: 29, s. 37.

¹²⁸ Baltacıoğlu, "Kadro'ya Cevap", *Yeni Adam*, 9 Temmuz 1934, Sayı: 28, s. 5; Baltacıoğlu, "Kadro'ya Cevap", *Yeni Adam*, 16 Temmuz 1934, Sayı: 29, s. 8.

¹²⁹ *Kadro* dergisinin kapanışı hakkında geniş bilgi için bkz., Temuçin F.Ertan, "Kadro Dergisi Niçin Kapandı?", *Atatürk Dergisi*, C. III, S. 4, Temmuz 2003, s. 19-34.

¹³⁰ A.V., "Kadro Mecmuası Niçin Kapandı?", *Yeni Adam*, 1 Teşrinisani 1934, Sayı: 44, s. 2.

Gazete ve dergi okunmaması konusu, *Yeni Adam*'da birçok kez yer alırken¹³¹, derginin satışları kimi zaman, okuyucularından abone yardımı isteyecek kadar düşer. Derginin, çerçeveli bir ilanla duyurduğu yardım çağrısı şöyledir:

“Eğer Yeni Adam’ı okuyor, beğeniyor ve onun daha faydalı ve daha güzel bir gazete olmasını istiyorsanız ona yardım ediniz. Bu yardımı yapmak için:

- I- Dostlarınıza, talebelerinize, çocuklarınıza tavsiye edin, gösterin, okutun ve abone olmalarını söyleyin.*
- II- Bu maksatla bizden reklam nüshaları isteyebilirsiniz. İstedığınız kadar reklâm nüshasını süratle adresinize göndeririz.*
- III- Bir çok tecrübelerle anlaşıldı ki Yeni Adam’a abone bulmanın en kestirme yolu bir nüshasını okutmaktır. Memlekette kültüre susamış bir çok insanlar olduğunu düşünüyoruz.*
- IV- Yeni Adam 3 yıllık hayatının en tehlikeli anlarını samimi dostlarının alâkası ve yardımıyla geçirdi. Şimdi daha çok okunması ve daha çok yayılması için yine bu samimi dostlarının yardımını bekliyor.”*¹³²

Yeni Adam'ın basın hayatında karşılaştığı bir diğer sorun, korsan dergiciliktir. Bayi ve okuyucularını, *Yeni Adam*'ın korsan nüshalarına karşı uyararak dergi, bugünkü bandrol sistemine benzer bir şekilde, 12. sayfanın 4. direğinde, dergi sahibi kaşesinin altında imza bulunmayan nüshaların korsan olduğunu ve alınmamasını duyurur.¹³³ Bu yazıdan da anlaşıldığı gibi, günümüzde edebiyat ve müzik sektörünün başlıca sorunu olan kitap-CD-kaset korsanlığı, 1930’lu yıllarda korsan kopyalarla, basın-yayıncılık hayatını zorlaştırmıştır.

Dönemsel olarak karşılaştığı bu sıkıntılara rağmen *Yeni Adam*, okuyucular arasında tutunarak, yayın hayatının 5. yılında 2000’den fazla baskı sayısına ulaşır.¹³⁴ Derginin bu başarısında, güçlü yazar ve çizer kadrosu kadar, yazılarında ele aldığı konu çeşitliliği ve işlediği temaların zaman içinde olgunlaşmasının etkili olduğu sayılabilir.

¹³¹ “Okuma”, *Yeni Adam*, 28 Mayıs 1936, Sayı: 126, s. 2.

¹³² “*Yeni Adam*’a Yardım”, *Yeni Adam*, 13 Ağustos 1936, Sayı: 137, s. 14.

¹³³ “Bayilerimize ve okuyucularımıza”, *Yeni Adam*, 5 Haziran 1934, Sayı: 26, s. 12.

¹³⁴ Baltacıoğlu, “İnanmak”, *Yeni Adam*, 17 Şubat 1938, Sayı: 215, s. 2.

Basın hayatında boy gösterdiği sıradaki genel özelliklerini verdiğimiz *Yeni Adam* dergisinin, içeriği ve ele aldığı konuları incelemeye geçebiliriz.

3. BÖLÜM

YENİ ADAM TEMALARI

3.1. Başlangıç Noktası : ‘Yeni Adam’ ve ‘Yenilik’

Yeni Adam, 1930 sonrası Cumhuriyet Türkiye’inde yaşanan modernleşme ve Osmanlı’dan bağlarını koparma çabalarına paralel olarak başyazarı İsmail Hakkı Baltacıoğlu’nun eğitimci ve bilimsel kişiliğinden de etkilenen bir çizgi izler. Ele aldığı konular, derginin adından da anlaşılacağı gibi ‘eski’ye değil, ‘yeni’ye dair konular olup, kurulan yeni rejime, yeni zihniyetli bir toplum kazandırma amacını taşır. Yeni toplumun temeli olarak gördüğü ‘yeni adam’-‘yeni insan’ sa; dönün çarpıklığı, mevcut günün hataları ve ideal bir gelecek tartışmaları arasında **dolaylı** olarak şekillendirilmeye çalışılır.

Derginin bu dolaylı anlatımı, aktarmaya çalıştığı ‘yeni adam’ tipinin kafalarda net olarak canlanmamasından olacak; okuyucularca eleştirilmiştir. ‘Yeni adam’ tipini, yazılarında en çok işleyen başyazar Baltacıoğlu da dolaylı anlatımın farkındadır, fakat mazereti de gerçekçidir:

“....Sanki yeni adam fikri çok açık ve cisimlenmiş bir fikirdir de sade yazmasına üşeniyormuşum gibi!.. Doğru olan şudur: bütün dünya bir oluş halindedir, her şey değişiyor, insanda, insanın kafasında, değişme üzerine bir şuurumuz olmalıdır, hep birlikte bunu aramalıyız. Her yenilik için yeniden bir uyma tecrübesi yapmak; yeni şuuru aramanın yolu budur.”¹³⁵

Yeni Adam her şeyden önce bir fikir dergisidir; öngördüğü yeni insan da tabii olarak dergide yer alan konularda fikir sahibi, bilgi sahibi insan olacaktır. Dolayısıyla derginin bu konuları ele alış amacı, okuyucunun bilgilenmesi, öğrenmesidir. Fakat *Yeni Adam* için bu eğitici-öğretici misyon yeterli değildir; zaten yeni insan için de fikir sahibi olmak yeterli değildir, hele ki fikir üretmek ve bunları uygulamak dururken. Dünya üstünde, herhangi bir alandaki fikirleri ve bunların ürünü eserleri

¹³⁵ İsmail Hakkı*, “Yeni Adam”, *Yeni Adam*, 19 Mart 1934, Sayı: 12, s. 3. (*Y.N.: Yazarın adı, yazıların sonunda kullandığı imzaya uygun olarak ‘İsmail Hakkı’ şeklinde alınmıştır. Dipnotlarda bu yöntem, diğer yazarlar için de izlenilecek, soyadı alımının sonlandığı 1936 yılından itibaren yalnızca soyadları belirtilecektir.)

takip eden yeni insan; kendi için gerekli olan fikir ve eserleri benimser; ihtiyacını karşılayamayan, kendi benliğini, özünü yansıtmayan eserler yerine, kendi eserini ortaya koyar; yenisini yaratır.

Ancak yeni insanın yaradılışı, ben-merkezci düşünceden ortaya çıkmamıştır. Hayır, yeni insan bireyselci değildir; aksine kendisiyle beraber yaratılmış yeni topluma aittir. “Eski adam evelâ kendini ve ailesini düşünür. Yeni adam evelâ milletini, sonra ailesini, en nihayet kendini düşünür.”¹³⁶ Yeni insan; bilime, sanata, ileriye ve yeniliğe doğru attığı her adımın, içinde yaratıldığı toplumu bu yöne götüreceğinin bilincindedir. Hatta amacı budur; *ülküsü* yeni insanı- yeni toplumu yaratan *demokrasi ve cumhuriyet için çalışmaktır*.

Yeni Adam'ın öngördüğü insan, ileriye yönelebilmek ve bu doğrultuda gelişebilmek için birinci olarak değişime ayak uydurmalı; değişime inanmalıdır. Dergi daha ilk sayısında buna işaret etmiştir:

“*Dünya her yüzden değişiyor. Değişmenin bilgisini kazanmalıyız. Değişmiyen varlıklar ölüyor. Değişme gücünü taşımalyız. Hiçbir değişme yalnız başına olmuyor. Değişenlerden haber almalyız.*”¹³⁷

Derginin öngördüğü insan değişimi elbette ‘yeni’ye doğru olacaktır. Bunun reçetesi de açıktır; eskiyle bağlarını koparması, onu ‘geri’de bırakan ölü zihniyetinden kurtulması gereklidir. Yeni insanın değişimi, zihniyetçe yenilenmesiyle başlar. Eskiye dair bütün alışkanlıklar, algılamalara takılı kalmış bir zihniyet, onun yalnızca geçmişin hatalarına saplanmasına neden olacaktır. Derginin hedeflediği insan, yalnız yeni değil; fakat gelişmiş bir zihniyete de sahip olmalıdır. Bunun da yolu olgun, mantıklı, akılcı ve bilinçli, kısacası çağdaş bir düşünüşe sahip olmak ve böyle hareket etmekten geçer.

Ne var ki dergi, yeni ve gelişmiş zihniyet olgunluğuna olan gereksinimi, sosyolojik ya da psikolojik kalıplarla, açık bir sav niteliğinde tartışmaktan kaçınır. Dergi, okuyucuyu eğitime çabasında çoğu kez örneklendirme ve kıssadan hisse tekniğine başvurmayı yeğler. Dolayısıyla çağdaşlık, yenilikçilik ve değişim; çoğunlukla başka konular üzerinden savunulur. Dergide bu tarza, yani; yazarların

¹³⁶ “Eski ile yeni”, *Yeni Adam*, 5 Mart 1934, Sayı: 10, s. 3. *Yeni Adam*'ın bireysellik ve toplumculuk görüşü için ayrıca bkz., İsmail Hakkı, “Fert mi, cemiyet mi?”, *Yeni Adam*, 4 Haziran 1934, Sayı: 23, s. 8.

¹³⁷ İsmail Hakkı, “Gazete niçin çıkarıyorum?”, *Yeni Adam*, 1 Kanunisanı 1934, Sayı: 1, s. 1.

günlük olayları, herhangi bir konuyu veya insanları adeta çağdaşlığa övgü ya da geriliğe yergi amacıyla kullanmalarına sıkça rastlanır.

Günlük hayatın, çağdaş olmayan ve eski anlayışı işaret eden her izi, dergide birçok kere eleştirilir. *Yeni Adam*'ın eski ve ham zihniyete karşı savaşına, derginin 2. sayısından başlayarak tanık oluyoruz. Derginin yazarlarından Ahmet Hamdi (Tanpınar), kapağında renkli resim olan kitapların, daha çok hoş gitmesi nedeniyle daha çok satılmasından söz eder ve bunun bütünüyle bir zihniyeti işaret ettiğini söyler:

“...Fihakika bu, kısaca okuyucu seviyemizin henüz gözden ileri gitmeyen bir tecessüs sahibi olduğunu gösterir. Eşyayı ancak zevahiriyle, renk ve parıltısıyla tanıyan, beğenen ve seven çocuk, yahut iptidai insan zihniyeti... Kitabın kendisi için bir ihtiyaç olması dahi onu bu müşabehetten kurtaramaz.”

Ahmet Hamdi bu zihniyeti eleştiriyeye devam eder:

“...Kabındaki resimler renkli ve acayip diye, cüz cüz çıkan bir kitabın bir nüshasını tehalükle kapışmak, henüz kitabın hayattaki mevkiini tayin etmemiş olmaktır. Ve bunu yapan adam zihnî tecessüsleri tamamlanmamış bir adamdır.”¹³⁸

Görüldüğü gibi dergi, yeni ve çağdaş zihniyet gereksinimini, hayatın her alanında hisseder ve aynı hissi okuyucuda da yaratmaya çalışır. Bu tarzdaki yaklaşıma, derginin 80. sayısından itibaren yayınladığı “Bu da bir tip !” adlı köşe iyi bir örnektir.¹³⁹ Köşede, yaratılan tiplerin hareketleri arasındaki tutarsızlıktan yola çıkarak; toplum içindeki sığ ve ‘sözüm ona çağdaş’ zihniyetlilere göndermeler yapılır. Köşenin ince esprisinin de yardımıyla dergi, okuyucunun, yaşamın en ufak ayrıntılarına dahi ‘yeni insan’ gözüyle bakmasını sağlar.

“Bu da bir tip!” köşesinde olduğu gibi, zihniyet-davranış-söylem açmazı *Yeni Adam*'ın “Andaval Palas” adlı piyesinde de karşımıza çıkar.¹⁴⁰ 2. ve 17. sayıları

¹³⁸ Ahmet Hamdi, “Bir zihniyet meselesi”, *Yeni Adam*, 8 Kânunsani 1934, Sayı: 2, s. 1.

¹³⁹ Bkz., “Bu da bir tip!”, *Yeni Adam*, 11 Temmuz 1935, Sayı: 80, s. 2. Bu köşedeki tipler *Yeni Adam* kadrosu tarafından dönüşümlü olarak yazılmış, dolayısıyla köşe, imzasız olarak yayınlanmıştır. 80. sayıdan itibaren “Kısa Tetkik ve Tenkitler” bölümü içerisinde neredeyse her sayıda yer alan köşe, Altan Baltacıoğlu tarafından resmedilmiştir.

¹⁴⁰ İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun kaleme aldığı bu piyes, Zeki Faik tarafından resmedilmiş; *Yeni Adam*'ın ilk senesinde, 2-17. sayıları arasında yayınlanmıştır. Dergi, zihniyet-davranış-söylem

arasında tefrikalar halinde yayınlanan bu piyes, ‘ultramodern’ bir memleketin ‘ultramodern’ otelinde geçer. Piyesin teması, bu otelde her şeyin değişmesine rağmen otel sakinlerinin zihniyetlerinin değişmemesi karşısında, çağdaş zihniyetli insanı temsil eden karakterin yaşadığı trajedidir. Dergi, “Andaval Palas”ın yayınlanmasının üzerinden 2 sene geçtiği halde, piyese tekrar atıfta bulunur ve bu kez, karşısında durduğu zihniyetin çerçevesini belirginleştirir:

*“Salonda Avrupalı, evde Asyalı, felsefede idealist, işde materyalist, sözde müsavatçı, pratikte menfaatçı, halis banker sözüm ona kapital düşmanı, Türkçü geçinir, Türkte beğenecek hiçbir şey bulamaz, hür terbiyeye taraftar, talebesini gizlice döğür, hem demokrat geçinir, hem dairede müracaat edenleri kovar, modern olduğunu söyler, verdiği sözü tutmaz, bu adamların Andaval Palas’taki deliden, sağırdan, sersemden farkı nedir? Bunlar birer karakter değil, karakersizlik örnekleridir. İnkılâp bugibi soysuzlara dayanamaz. İnkılâp kendisi gibi yepyeni, yekpare insan ister.”*¹⁴¹

Piyesten de yola çıkarak *Yeni Adam*; zihniyet-davranış-söylem açmazının, toplumun büyük bir kesimine hakim olduğu sürece, devrimlerin ve değişimin eseri olan insanın, tüm çabalarına rağmen çaresiz kalacağını savunur. Dolayısıyla, dergiye göre; yeni hayatın yolunu tıkayan bu ‘eskilik yığınlarını temizleme’ ve eski zihniyeti yaşayanlarla mücadele bir kültür politikası haline gelmelidir.

Kıssadan hisse tekniği ile ham-eski zihniyet ve gelişmiş-çağdaş zihniyet tartışmasına bir başka örnek de, *Yeni Adam*’da yer alan ‘feylesof’ yazılarıdır.¹⁴² Bu kısa yazılarda yaratılan ‘feylesof’ karakteri ‘yeni adam’ı; diyalog kurduğu muhatabı da ‘eski adam’ı temsil eder. ‘Mürteci’ eski zaman güzelliklerinin kalmadığını savunurken¹⁴³; ‘ukalâ’, beden terbiyesi¹⁴⁴; ‘reybî’ de resim sanatı hakkındaki sığ

açmazına “Kısa Tetkik ve Tenkitler” bölümünde yer alan ve dikkat çekmeyecek kadar kısa yazılarla göndermeler yapar. Bkz., “Yeni Kalıpta Eski Ruh”, *Yeni Adam*, 7 Mayıs 1934, Sayı: 19, s. 11.

¹⁴¹ Baltacıoğlu, “İnkılâp Nasıl Adam İster?”, *Yeni Adam*, 17 Birinciteşrin 1936, Sayı: 146, s. 2.

¹⁴² *Yeni Adam*’ın 50. sayısında “Doçentler cahil değildir!” adlı makale ‘Feylesof’ imzasıyla verilmişse de, sözünü ettiğimiz tefrikalarla, gerek tarz gerekse içerik olarak uyuşmadığından imzanın bir mahlas olduğunu düşünmekteyiz. Bkz., Feylesof, “Doçentler cahil değildir!”, *Yeni Adam*, 13 Birinci kânun 1934, Sayı: 50, s. 2.

¹⁴³ B.*, “İrtica”, *Yeni Adam*, 18 1’inci Teşrin 1934, Sayı: 42, s. 8. (* Y.N.: İsmail Hakkı Baltacıoğlu, zaman zaman yazılarında “B.” şeklinde imza kullanmıştır.)

¹⁴⁴ B., “Ukalâ ile Feylesof”, *Yeni Adam*, 20 Eylül 1934, Sayı: 38, s. 5.

görüşlerini ortaya koyar.¹⁴⁵ Feylesof, bu karakterlerin savlarındaki yanlışları tespit eder ve diyalektik yöntemiyle karşılık verir. Dolayısıyla, bu yazılarla okuyucuya; fikir ve bilgi sahibi ‘yeni adam’ın bir başka özelliği de aktarılır: yeni adam fikirlerine, mantık ve gerçeklik çerçevesinde düşünerek ulaşmıştır ve onları yanlış zihniyetlerin ürünleri karşısında savunabilen biridir.

Feylesof yazılarında eleştirilen tipler, *Yeni Adam*’da bir yıl kadar sonra tekrar karşımıza çıkar.¹⁴⁶ Bir farkla ki; eleştirilen özellikler bu sefer, yaratılmış karakterlerin temsil ettikleri değil, ‘yeni-modern’ toplumda yaşayan kimi kişilerin esas davranışlarıdır. Bu davranışlar; ukalalık, dalkavukluk, hayranlık ve şüpheciliktir. Dergiye göre, ukalalık, modern-bilim toplumunun ‘akıllılık’/akılcılık özelliğine; dalkavukluk, modern-tenkit toplumunun ‘eleştiri’ özelliğine terstir. Hayranlık ve şüphecilik ise modern-araştırmacı-pozitif bilgi toplumuna aykırıdır. Dolayısıyla dergiye göre; her biri topluma aykırı düşen bu özellikleri barındıran kişiler; zamanın getirdiği her yeniliğe düşman olan 19. yüzyıl adamları, ‘eski adam’lardır. Eski adamı yaratan, eski yaşayış tarzının sonuçlarıdır. Evrimciliğin ilk şartı devrimciliktir ve bu yüzden ‘yeni’nin özgürlüğü için bu yaşayış tarzını değiştirmek gereklidir. Şuna dikkat çekmek gerekir ki dergi, yeni adamın yaratılması ve içinde bulunduğu modern toplumla uyum halinde yaşayabilmesi için ‘eski’ye ait şartların tamamen yıkılmasını öngörür. Dolayısıyla, derginin savunduğu devrimin yıkıcılığı, evrimin - ‘modern’e ulaşmak amacıyla - önünü açmak için gereklidir; devrim ve evrim birbirini tamamlar. Bu noktada *Yeni Adam*’ın modernleşme/yenileşme görüşünün ‘inkılâpçılıkla özdeşleştiğini görürüz.¹⁴⁷ Dergi ayrıca, eski yaşamın şartlarını ‘baltalama ödevini’, yeni sosyete/toplumuna vererek ‘inkılâpçı toplum’ fikrine de ayrıca işaret eder.

¹⁴⁵ B., “Sanat”, *Yeni Adam*, 15 Teşrinisani 1934, Sayı: 46, s. 8.

¹⁴⁶ Baltacıoğlu, “Zamanımızın hasta tipleri kimlerdir?”, *Yeni Adam*, 3 İkteşrin 1935, Sayı: 92, s. 3. Baltacıoğlu, bu makalesinde, eleştiri getirdiği özellikleri temsilen ‘ukalâ’, ‘reybî’, ‘dalkavuk’ ve ‘hayran’ karakterlerinin, “Ölüler” adlı piyesinin karakterleri olduğunu belirtir. Zira bu piyesin bir kısmı, derginin 96. ve 100. sayıları arasında 5 tefrika halinde yayınlanmış, ‘arkası var’ notuna rağmen, piyesin devamına incelediğimiz dönem içinde yer verilmemiştir. Bkz., İsmail Hakkı, “Ölüler”, *Yeni Adam*, 28 İk.Teşrin 1935, Sayı: 100, s. 14,15. Bunun gibi, yazarın önceki eserlerini bazı şekil ve içerik değişiklikleriyle dergide yinelemesine birçok kez rastlıyoruz.

¹⁴⁷ Baltacıoğlu’na göre *devrim*, “eski değerleri ve teknikleri devirip yerine yeni değer ve teknikler koymak” demektir. Devrimin tek gayesi yıkıcılık değildir; o, kendisini izleyecek değişimin yani, eskisi yerine yenisini koyan ‘evrim’in öncü adıdır. Bkz., Baltacıoğlu, “Devrimciler ve deviriciler”, *Yeni Adam*, 6 Ağustos 1936, Sayı: 136, s. 3.

Dergi yalnızca yeni insanı tanımlamakla kalmaz; yeni-modern insana ait yanlışlarla, ona dair doğru bilinegelen yanlışları da ortaya koyar. Böylelikle okuyuculara, algılayış ve değerlendirmede gerçekçi ve de mantıklı olmayı öğretmeye çalışır. Bu çaba doğrultusunda dergi yazarları, çevrelerinde karşılaştıkları kimi özel ya da genel durumlardan yola çıkarlar. Örneğin Baltacıoğlu; giyimine dikkat etmeyen, görevini ve evini ihmal eden ve bu özellikleri, çevresince onun ‘idealistliğine’ bağlanan birisini ele alır. Yazara göre kafalardaki idealist kavramı çarpıktır, zira bu kişi ancak deli olabilir. Çünkü idealist insan hayatın gerçeklerini unutan değil, yeni gerçekleri ortaya koyandır; zühtî gibi sosyal hayattan kopan değil, uygulamacı, sanatçı yani yapıcıdır. Böyle olmayan birisinin de milli tarihte yeri yoktur.¹⁴⁸

Bir başka yazıda yazar, farklı bir kişiyi ele alır; bu kişinin ve kendisinin hayata yaklaşımlarını karşılaştırır. Doğru yaklaşımı aramaktan çok, ikisi arasındaki farkı ortaya koymaya çalışır. Bu kişi gelecekte ziyade geçmişe bağlı; içinde bulunduğu zamanı yaratma ve yenileştirme değil çöküntü zamanı olarak gören; insanı evrenin hâkimi değil, yalnız kul olarak algılayan; doğayı yalnızca romantizmle karşılayan biridir. Buraya kadar yazarın görünürde bir itirazı yoktur; fakat kişi, mantığa önem verdiği söylemesi yüzünden eleştirilir. Çünkü mantık, kişinin bütün bu davranışlarında kendisini göstermemiştir; oysaki evren mantıkla hareket etmektedir; fizikte, yaşamda ve ruhta.¹⁴⁹ Yazara göre mantıklı yeni insan, söylemleri doğrultusunda hareket eder ve mantık da geleceğe, yeniye, insana güvenmeyi gerektirir; dünün mistizmi ve romantizmine saplanıp kalmayı değil.

Yeni Adam'ın toplumda okuyucuya aşılama çalıştığı, iyi örnekler olarak sunduğu ve övdüğü özellikleri taşıyan kimi kişiler vardır; örneğin eğitim görmüş biri veya işini hakkıyla yapan bir başkası. Fakat bu kişilerin başka bir özellikleri vardır ki yeni adama yakışmaz ve dergi tarafından eleştirilir; ‘hayatı ezberle yaşamaları’. Dergiye göre, eğitim görmüş ama evde oturup üretmeyen biri ve çok güzel pastalar yapan ama pastanenin kasasında oturmakla yetinen bir başka kişiyle örneklendirdiği bu tarzdaki insanlar, keşfedilmeyi, takdir edilmeyi beklerlerken en büyük hatayı yaparlar; hayatı kitaplardan öğrendikleri gerçeklerle (!) yaşamaya çalışırlar. *Yeni*

¹⁴⁸ Baltacıoğlu, “Bu ne biçim idealist böyle!”, *Yeni Adam*, 18 Şubat 1937, Sayı: 164, s. 3.

¹⁴⁹ İsmail Hakkı, “Seninle nasıl anlaşabilirim?”, *Yeni Adam*, 29 Ağustos 1935, Sayı: 87, s. 3.

Adam onları, anlamını bilmeden Kur'an'ı ezbere okuyan hafızlara benzeter ve 'hayat hafızları' olarak adlandırır.¹⁵⁰ Ezbere yaşadıkları hayatlarında, keşfedilme-takdir edilmeyi beklerken başarısızlıklarının sonucunu kaderle, toplumun değer bilmezliğiyle açıklarlar. Derginin bu tür kişilere getirdiği eleştiri, yazıda verilen örneklerden çıkarılabileceği üzere, onların bilgi ve deneyimlerini, emek ve eserle ortaya koymada gayretsiz olmaları; üretim namına pasif kalmaları fakat sonuçlardan da toplumu sorumlu tutmalarından kaynaklanır. Çünkü eğitilmiş olmak ya da işinde usta olmak her ne kadar yeni adamda aranan nitelikler olsa da gayret ve yapitlarıyla sosyal hayatta varlık göstermedikçe; dergi, ezbere yaşayan yeni adamın hayatını, yalnız faydasız değil, ziyan olarak değerlendirir.

Dergi, algılayış ve değerlendirmede gerçekçiliği yaratmaya çalışırken yalnız özel örnekleri değil, toplumun oluşturduğu genel görüşleri de mercek altına alır. Zira dergi, bunların toplumda 'yeni adam'a **ithaf edilen** genellemeler olduğu kaygısını taşır. Örneğin dergi; toplumdaki 'faal adam' saplantısının eskide kalmasından memnundur çünkü faaliyetin gelişigüzel bir değer olarak algılandığını savunur. Bir de toplumda 'tecrübeli adam' değeri vardır ki onun da eğitim, uzmanlık, yöntemden yoksun bir değer olarak anlaşılmasından yakını. Dergiye göre modern insana dair doğru algılayış, bilgi ve deneyimin bir arada olduğu uzman; 'mütehassis adam' algılayışı olmalıdır.¹⁵¹

Dergi bir başka yazısında, toplumdaki 'Karakter sahibi adam' görüşünü ele alır. Dergiye göre, genel kanının aksine 'karakter' ne bilgi ne de duyguyla ilintilidir; karakter, aklın canlılığına, kavrayış ve tepkisine, yani daha çok irade ve uygulamaya dair bir fikirdir. Ve bu karakter sahibi adamın uygulamaları düzenlilik ve sürerlilik içermelidir:

*“Karakter sahibi adam bugün fedakaâr yarın menfaatçi, bugün modern yarın eski kafalı, bugün alaturkacı yarın alafrangacı, bugün paradan öğrenir, yarın onun için can verir olmaz. Karakter sahibi adamların fiillerinde sebat vardır, çünkü bu fiiller objektif prensiplere bağlıdır.”*¹⁵²

¹⁵⁰ İsmail Hakkı, “Ezberle yaşayan adamlar”, *Yeni Adam*, 27 Şubat 1936, Sayı: 113, s. 3.

¹⁵¹ İsmail Hakkı, “Tecrübeli adam kimdir?”, *Yeni Adam*, 19 Eylül 1935, Sayı: 90, s. 3.

¹⁵² İsmail Hakkı, “Karakter sahibi adam ne demektir?”, *Yeni Adam*, 20 Şubat 1936, Sayı: 112, s. 3.

‘Karakter’ olgusu, dergide karşımıza bir kez daha, fakat daha detaylı bir tartışmayla çıkar.¹⁵³ Makalede, karakterli kişinin iki niteliğinin; dış etkiler karşısında duruş ve tavrını değiştirmemesi ve kişilik hürriyetini korumasının, toplumdan geldiği savunulur. Dolayısıyla, karakter olgusu sosyal bir olgudur; bu nitelikleri ona, yarattığı kurallarla ve mekanizmalarla toplum kazandırır. Dolayısıyla yaşamda, karakterli kişilerin var olması; değerleri canlı, daim bir ‘sosyete/toplum’a bağlıdır. Bu makalenin bir önceki yazıyla bağlantısına dikkat çekmekte fayda vardır. Zira *Yeni Adam*, toplumdaki ‘karakterli adam’ görüşüne bir düzeltme getirirken, karakterli adamların varlık kaynağı olarak yine toplumu gösterir. Böylelikle, toplum-birey ilişkisinin gücünü vurguladığı gibi, derginin iyi örnek olarak sunduğu bu tipteki insanların yine toplum eliyle yaratılabileceğine işaret eder. Kısacası, dergiye göre ‘yeni adam’ın nitelikleri, toplumun içinde zaten var olagelmıştır.

Yeni Adam dergisine göre, yeni-modern insana dair genel anlayışların, algı ve değerlendirme eksikliklerinin yanı sıra, bir başka yanlışı da **güncel dışı** olmalarıdır. Dergiye göre bu tip genel görüşler, zamanın gerçeklerini ve hatta zamanın gereklerini yansıtmamaktadır. Çünkü hemen hepsi eski zamanda doğmuş, eski insanı tasvir eden genellemelerdir; bugünün insanını, yeni insanı tasvirde eksik, yetersiz kalırlar. Hele ki bunlar, insanları övmek, takdir belirtmek için kullanılıyorsa daha da büyük bir hataya neden olurlar; zira övülmesi gereken eski insana ait nitelikler değil, yeni insanda olan ve olması gereken niteliklerdir. Dergiye göre, ‘Melek gibi saf adam’ anlayışı modern zamanın değil, insan yetkinliğini Tanrı katında arayan ortaçağın anlayışıdır; ‘çelik iradeli adam’ derebeylik zamanından kalma esneklik kabul etmeyen bir anlayış; ‘tükenmeyen hassasiyetli adam’ ise 19. yüzyılın romantik adamına mahsus bir anlayıştır.¹⁵⁴ Bütün bu söz kalıpları, toplumun ahlâkla ilişkilendirilebilecek görüşünü yansıtıyorlarsa zaman aşımına uğramışlardır; çünkü birçok şeyde olduğu gibi günün ahlâk anlayışı da eski zamanlardaki gibi değildir. Artık, bir kişinin ahlâkını övmeye kullanılacak tasvirler, insanüstü bir varlığı işaret edemez; çünkü günün ahlâk anlayışı toplum içindeki kişilerin arasından doğar, zamanın insanından ilham alır. Ve günün adamı, bilimsel, teknik gereklilikleri tanıyan, en büyük niteliği azmi, akli ve ilgisi olan deneyim adamıdır. Dolayısıyla

¹⁵³ Baltacıoğlu, “Karaktersizlik”, *Yeni Adam*, 30 Temmuz 1936, Sayı: 135, s. 4-5.

¹⁵⁴ Baltacıoğlu, “Üst-İnsan Mı, Yoksa Sadece Adam Mı?”, *Yeni Adam*, 16 Nisan 1936, Sayı: 120, s. 3.

toplumun ahlâkta da, yetiştirdiği nesillerde de gözetmesi gereken nitelikler, yeni adamın nitelikleridir ve toplumun her türlü değerleri de ondan beslenmelidir.

Yeni Adam'ın ele aldığı bir başka mesele, zihniyet-davranış-söylem açmazına yakın bir durumdur: bilgi ve bilinç eksikliğinin neden olduğu söylem-davranış tezadı. Dergiye göre bu tezadın yoğunlaştığı nokta, toplumun 'yenilik/modernlik'e bakışıdır.¹⁵⁵ 'Yeni' ve 'yenilik' isteyip de onların ne olduğuna dair hiçbir fikri olmayanları, dergi, kitabın ezbercileri gibi 'gelişimin ezbercileri' olarak adlandırır. Gelişimin ezbercileri, sanatta modernlik taraftarı olduklarını söylerler -öyledirler de- fakat modern sanatın ne anlama geldiğini bilmediklerinden, taraftarı oldukları sanata saldırırlar. Benzer başka ezberciler, eğitimde modernlikten yanadırlar; fakat onların anlayışında, modern eğitimin okulları 'öğretir'; dolayısıyla, eğitim zannettikleri, 'modern eğitim' olarak istedikleri şey aslında 'öğretim'dir. Öğretim ise yalnızca pozitif bilimler ve yabancı dilin öğretilmesiyle sınırlıdır; modern adamı geliştiremez, yetiştiremez. Dergiye göre, bu örneklerin de ortaya koyduğu üzere; 'yeni'nin ne olduğunu bilmeyerek isteyenle, 'yeni'yi hiç istemeyen adam arasında fark yoktur; zira birisinin ulaştığı 'yeni', bulmayı istediği 'yeni' olmayacak, tıpkı diğer kişi gibi, onu reddedecektir. *Yeni Adam*, 'yenilik/modernlik'e dair bakış açısındaki bu çarpıklığın, toplumun, kavramların arasında hangisinin 'yeni' olduğunu sorgulamasından ileri geldiğini savunur. Ona göre çözüm; "yeni sanat, yeni eğitim ya da yeni kültür nedir?" sorusunun değil, "bilim, edebiyat, kültür, sanat, eğitim vb. kurumlarının hangisi yenidir?" sorusunun cevabındadır. Zira kurumsallaşmayan ve iradeye dökülmeyen yenilik-modernleşme isteği, yalnızca zihinlerde ve de geçici olarak kalacaktır.

Yeni Adam, yayınladığı kimi kısa hikâyelerle birden fazla konuda yeni insanı yönlendirir. "Örnek olacak adam" adlı hikâyedeki karakter, hizmetçisini lambaları tek kibritle yakmadığı için azarlar; cimri diye bilinir; fakat okul yaptırmak için yardım toplayanlara yüklü miktarda para verir. Kibrit çöpünün fuzuli harcanmasına kızan bir adamın böyle büyük bir meblağı ödemesine şaşılır; hâlbuki karakter, gereksiz harcamayı kesmesi sayesinde gerekli harcamalara para ayırabilmiş biridir.

¹⁵⁵ Baltacıoğlu, "Yeni Çok İsteriz Fakat Bazan Yeni Nedir Bilmeyiz", *Yeni Adam*, 30 Nisan 1936, Sayı: 122, s. 2.

Tutumluluk, eğitime verilen önem ve önyarguların yersizliği bu hikâyenin birbirine bağlantılanmış ve okuyucuya aşılarmaya çalışılan temalardır.¹⁵⁶

Dergi, hikâyeleştirilmiş bir başka yazıda, insanlara ön yargularla yaklaşımın sebep olduğu yanlışlara üstü kapalı olarak değinir. Yazıda karakter (yazar), çok samimi olduğu ve insanları nezaketiyle etkileyen arkadaşından bir miktar borç ister. Arkadaşı olanağı bulunmasına rağmen, yazdığı son derece nazik bir mektupla bu isteği geri çevirir. Çevrenin kaba olarak tanıdığı bir başka kişiye, yazarın durumunu öğrenir ve kendisinden borç istenmemesine karşın ihtiyacından kat be kat yüksek bir miktarı yazara ulaştırır. Parayla birlikte yolladığı notun, yazarın arkadaşının yolladığı kadar kibar bir dili yoktur fakat daha yalın ve samimidir; yazarın bir ihtiyacı olduğunda çekinmeden kendisine yazmasını ister. Yazarın, bu olaya yorumu, ‘karakter’ ile belâgatin birbirine karıştırıldığı ve hatta toplumun -hatalı biçimde- ikna yeteneğini, karaktere yeğ tuttuğu yönündedir. Ona göre, kişilere dair ön yarguların ve kanıların asıl kaynağı ‘karakter’ olmalıdır.¹⁵⁷

Derginin, ‘yeni adam’ı tanımlarken kıssadan hisse yöntemi içinde yaratılmış karakterler, gerçek kişiler ve toplumda genellemelere neden olan nitelikler kullanması, elbette anlatımın güçlenmesi ve okuyuculara örnekler üzerinden daha büyük bir resmi göstermeye çalışmasındandır. Fakat tıpkı ‘yeni adam’ın dolaylı anlatımında olduğu gibi bazı kesimlere mensup kişileri işaret eden yazılar da okuyucu eleştirilerine neden olmuştur. Eleştirilerin temelinde, çoğunlukla Baltacıoğlu’nun kaleminden çıkan bu tür yazıların ‘tüme varım’ özelliğinin göz ardı edilmesi ve yazarın belirli şahısları hedef aldığı kanısı vardır. Yazar, buna cevaben şahısların kendilerine değil fakat modern olduğunu iddia ederken Ortaçağa has skolâstik bir zihniyete saldırdığını ifade eder.¹⁵⁸

Dergi kimi zaman da ‘yeni adam’ fikrini, ona dair savlarını, bazı olay veya gözlemlerle ilişkilendirme ihtiyacı duymadan doğrudan doğruya aktarır ki; genelde takip ettiğiyle karşılaştırıldığında; bu tarz daha keskin, baskın ve okuyucuyu adeta silkeleyen bir üsluba sahiptir:

¹⁵⁶ “Örnek olacak adam”, *Yeni Adam*, 27 Haziran 1935, Sayı: 78, s. 3.

¹⁵⁷ Baltacıoğlu, “Bir ince ve bir kaba adam”, *Yeni Adam*, 21 İK. Kânun 1937, Sayı: 160, s. 3.

¹⁵⁸ Baltacıoğlu, “Bir Adama Değil Bir Zihniyete Hücum Ediyorum”, *Yeni Adam*, 24 Eylül 1936, Sayı: 143, s. 2, 6.

“Softalık bir irticadır. İrtica softalıktan ibaret değildir. İrtica ölmüş kıymetlere bağlanmak, diri kıymetlerle halleşmemektir. Yeni Adam fikirde ışığı, gönülde insanlığı, işleyişte yaratıcılığı arıyan adamdır. Eski adam düşünmiyen, onun için okumıyan, duymıyan, onun için kabuğuna giren, - bu kabuk isterse bir aile yuvası olsun!- yaratamıyan, onun için tenbelliği kendine ahlâk yapan adamdır. Okumamak, kaynaşmamak, çalışmamak, hepsi irticadır.”¹⁵⁹

Yeni Adam'ın irticaya bakış açısı, bu tanımdan da anlaşılacağı üzere daha geniş bir alanı kapsar. İrticaya saplanıp kalmış kişilerin en genel özelliği, dergiye göre, yenilik karşısında “Allah’ın işi” gibi bir söylemle, dinsel taassupluğun arkasına saklanmalarındır. ¹⁶⁰ Bu kişiler, yenilikçi kişilerin önünü de benzer bir tavırla keserler; “Allah’ın işine karışma!”. Dergi, bu tip kişilerin herhangi bir şeyden uzak durmak ve başkalarını da uzak tutmak istemelerinin, onların dinsel saygılarından ya da inançlarından kaynaklanmadığını savunur; onlar yalnızca herhangi bir olayı, durumu akılcılıkla tartışıp değerlendirecek bilgi ve öğretimden yoksundurlar. İşte onları mürteci yapan da, bilgi sahibi olma ve yenilikleri öğrenmede gösterdikleri bu tembelliktir. *Yeni Adam*'a göre, onları bu tembelliklerinden alıkoyacak; yenilemek, yenilenmek, değişmek ve değiştirmek zorunda bırakacak, eski bir inancı boşa çıkaracak, her ‘yenilik’, onlar için ‘Allah korkusundan daha büyük bir korku’ nedenidir. Bu da dergiye göre, ‘yeniliğin hidayetinin bütün hidayetlerden daha üstün’ olduğunun göstergesidir.

Yeni Adam'ın irticaya yönelik tutumunu, onun en temel amacı önünde duran başlıca engele karşı gösterdiği tutum olarak algılamak gereklidir; yıkmaya çalıştığı eski zihniyetin doğuş noktasıdır irtica. Ve “...Mürteci bu ölü değerleri yalnız yaşayan değil, bunları başkalarına da zorla kabul ettirmeye uğraşan adamdır.” ¹⁶¹; dolayısıyla onun varlığı ve uğraşısı, yenileşme içinde olan topluma karşı tehlikelidir. Yalnız mantığıyla değil oluş, gidiş ve kişiliğiyle ‘hasta’ olan mürteciyi toplumdan uzaklaştırmaktan başka çare yoktur. Fakat diğer kişiler için eğitim ve kültür çalışmaları genişletilmeli; onların yenilikler karşısında evrimlerinin devamı

¹⁵⁹ İsmail Hakkı, “İrtica”, *Yeni Adam*, 29 Kanunusani 1934, Sayı: 5, s. 1.

¹⁶⁰ Baltacıoğlu, “Sus, Allah’ın işine karışma”, *Yeni Adam*, 23 Mayıs 1935, Sayı: 73, s. 3.

¹⁶¹ Baltacıoğlu, “Mürteci kimdir?”, *Yeni Adam*, 7 İK. Teşrin 1935, Sayı: 97, s. 3.

sağlanmalıdır. Yazının devamından da anlaşılacağı üzere, derginin diğer kişilerden kastı, gençlerdir. “...Gençler içinde büyüdükleri yeni sosyetenin hayatından başka hayat ve idealinden başka bir ideal tanımayacaklarından ister istemez ondan olurlar.” Bu görüşe göre, gençliğe sunulacak hayat ve ideal kaynağı, yeni toplumun devamlılığını sağlayacak bir devrim aşısı niteliğinde olmalıdır.

Yeni Adam, okuyucularından da beslenir; yazılarına onlardan gelen tepkiler ve istekler doğrultusunda yön verir. Bu doğrultuda dergi, okuyucuların kendi betimlemelerini öğrenmek amacıyla ‘Yeni Adam kimdir?’ adıyla ödüllü bir fikir yarışması düzenlemiştir.¹⁶² Dergi bir yerde, yaratmaya çalıştığı yeni adam tipini açıklamada, en azından, okuyucuya yeni adam fikrini aktarmada ne kadar başarılı olduğunu görmek ister. ‘Yeni adam’ ile ‘eski adam’ arasındaki ruhsal, fikirsel ve fiziksel farklılıkların sorulduğu yarışmada, birincilik kazanan yazı, konuyu oldukça geniş bir yelpazede ele almıştır. Yine de yazının, yeni adam için gördüğü temel, derginin ana çizgisiyle örtüşür. Özetle;

*“Asrî ve ilmi bir zihniyetle hareket eden; dimağı bir elastikiyet taşıyan; lâik, tahlilci, yaratıcı fakat bulunmuş halcilâtlardan da istifade etmeyi bilen; içtimaî, hasbî ve muhitine elverişli olan; demokrat, milliyetçi ve müteşebbis olan; şahsiyet ve seciyeye ehemmiyet veren; fikir, his, irade ve beden terbiyesine muvazi götüren adam...”*¹⁶³

Yarışmanın ikincilik kazanan yazısı, yeni adamla eski adam arasındaki farkı daha sınırlı fakat öz nitelikleriyle betimler. Ona göre ikisi arasındaki temel ayrıklık ‘değişme’dir: “Yeni adam bulunduğu varlıktan şuurlu bir varlığa geçebilecek bir kafada olan adamdır.”¹⁶⁴ Anlaşıldığı üzere yazının öngördüğü değişim, yeni adamı daima kendisini aşmaya koşullar; süreklilik ve devinim içerir. Değişimin yönü ise, derginin savunduğu ‘yeni ve gelişmiş zihniyet’i tanımlar şeklinde ‘bilinç’dir. Yazıya göre, yeni adamın bir başka niteliği de onun ‘cemiyetlik’/toplumsal oluşudur; yeni

¹⁶² “Müsabaka”, *Yeni Adam*, 12 Şubat 1934, Sayı: 7, s. 2.

¹⁶³ “Fikir müsabakamızda Birinciliği Kazanan Cevap”, *Yeni Adam*, 9 Nisan 1934, Sayı: 15, s. 3. Birinciliği kazanan yazının sahibinin imzası burada verilmemişse de, yarışma sonucunun açıklandığı ilandan bu kişinin, Şemsi Turan B. olduğunu öğreniyoruz. Bkz., “Fikir müsabakasının neticesi”, *Yeni Adam*, 2 Nisan 1934, Sayı: 14, s. 6.

¹⁶⁴ Müzdan H., “Fikir Müsabakasında 2’inciliği kazanan cevap”, *Yeni Adam*, 30 Nisan 1934, Sayı: 18, s. 2. (Y.N.: Yazının başlığı, “kazanana cevap” şeklinde yer almışsa da bu daha önce de vurguladığımız matbaa hatasından kaynaklanmaktadır. Doğrusu “kazanana cevap” olacaktır.)

adam, toplumu ‘gerçeklik’ olarak algılamak üzere eski adamın toplum görüşü ‘arı kolonisi’ ile eşdeğerdir. Görüldüğü üzere yazı, eski adamın toplum içindeki varlığını, ‘kalabalıklar içinde biri’ olarak, yeni adamı ise ‘toplumun bir parçası’ olarak betimler. Yazının, yeni ve eski adamın dünya ile yaşam üzerine anlayış farklarını belirten yorumu da bir yerde, yeni adamın ‘gerçeklik’ yaklaşımını açıklar;

“...Yeni adam ilme göre beden yapısını düşünür. Eski adamın bedeni tanrısına emanettir. Yeni adamda ruh bedî bir yüksekliğe çıkmak ister. Zekâ, duygu, hareket cemiyetine çalışır.

Eski adamda ruh cennete girmek ister. Zekâ, duygu ve hareket ahirete çalışır.”

Yeni Adam’ın, toplumda görmek istediği insanın, gerek zihniyetçe gerekse davranışça yenilikçi ve ikilemsiz; yekpare bir kişiliğe sahip olduğunu ve derginin bu görüşü, gerek dolaylı gerekse doğrudan anlatımlarla - fakat her fırsatta - okuyucuya aşılama çalıştığını görüyoruz. Ne var ki başyazar Baltacıoğlu’nun derginin 162. sayısında yer alan yazısının, eleştirel yaklaşımla baktığımızda, bu genellemeye bir istisna teşkil ettiğini söyleyebiliriz. Baltacıoğlu’nun yazısına konu olan kişi, dindar fakat hırsız; modern ama mutaassıp, merhametli ve aynı zamanda zalim olarak aktarılır.¹⁶⁵ Normal şartlarda, sözü edilen kişi üzerinden zihniyet tartışmasını yinelemesi beklenen Baltacıoğlu, bu kez konuyu, kusurlu-gerçek insan ve mükemmel-ideal insan ayrımı olarak ele alır. Dergide sıkça savunulan, değişime açık, yaratıcı, fikir sahibi, algı ve değerlendirmede gerçekçi insan; ‘birey insan’ fikrine tezat olarak; ‘insanın rasyonel, mantıklı ve makul bir yaratık olmadığını, gerçek insanın tezatlar içerdiğini’ savunur. ‘Eksiksiz ve mükemmel insanın ancak düşünüşte var olabileceği’ yönündeki yorumu da bir yerde, derginin ‘yeni adam’ı tanımlama ve var etme çabalarını ütopye gösterir niteliktedir. Yazar ayrıca, söz konusu kişiyi ‘tabiatın öz mahsulü’ olarak tanımlayarak, onun davranışlarını olağan karşıladığını gösterir. Dolayısıyla yazarın gerek konuya yaklaşımı gerekse tepkisi, dergide süregelen ‘özü-sözü ve davranışı bir insan’ savunusunu takip etmez. Ne var ki bu yazının genel tutumdan ayrılığı, derginin ‘yeni insan’ı tanımlama çabasından vazgeçiş ya da bir yılgınlık olarak algılanmamalıdır. Zira yazarın, ‘uyumu, insan

¹⁶⁵ Baltacıoğlu, “Bu ne biçim adam?”, *Yeni Adam*, 4 Şubat 1937, Sayı: 162, s. 3.

tezatlarının üstünde arama gerekliliği'ne işaret etmesi; onun yılgınlığından çok, 'insan' kavramının karmaşıklığı ile 'insan' yaradılışının kusurlarını kabul ettiğini gösterir. Gerçekten de yazar, daha önce kimi yazılarında gerçek insanda kusurlar bulunmasının doğallığına değinir.¹⁶⁶ Dergide daha önce yayınlanmış başka bir yazıda da 'mükemmellik' konusu kısaca ele alınmış; insanın hem idealist hem de gerçekçi bir yaratık olduğuna değinilmiştir.¹⁶⁷ Fakat mükemmele inanmadan ve ona ulaşmak için çabalamadan onun gerçek olamayacağı da belirtilmiştir. Dolayısıyla derginin, mükemmelin zihinlerde var olabileceğini söylemesi, onun realiteye dökülemeyeceğinden değil, onu hep bir ileri hedef olarak gösterme amacındandır diyebiliriz.

Derginin öngördüğü 'yeni adam/insan'ın oluşum evrelerini özetlersek sırayla; değişim, yeniye doğru değişim, zihniyetçe değişim/yenilik, söylem ve davranışta değişim/yenilik olduğunu görürüz. Dergi, bu dönüşümün kilit noktası, yani zihniyeti de oluşturan 'fikir' üzerine yoğunlaşma ihtiyacı hissederek. Daha önceki yazılarında, bilgi sahibi olma, fikir edinme, fikir üretme ve bunları uygulamaya koymanın öneminden bahseden ve fikre önem vermeyenleri eleştiren *Yeni Adam*, bu kez konuya fikir-değişim ilişkisi içinde eğilir. Dergiye göre 'fikir'den kasıt 'tabiata uygun olan; eşyanın tabiatında bulunan fikir; ideal fikir'dir.¹⁶⁸ Fikirler yalnız başlarına devrim ve evrimi gerçekleştiremezler; fakat onların aydınlatıcı ışığı olmadan hiçbir devrim başarılı olamaz. Devrimi gerçekleştiren işse de, ondan önce muhakkak fikirleri gelir; her devrim önce kendi fikirlerini doğurur ve yayar. Görüldüğü üzere *Yeni Adam*'ın 'ideal fikir'i, devrim ve evrimin doğuş noktası; değişimin izleyeceği yönü tayin eden kılavuzdur. Burada dikkat çekici nokta bu anlayışın, derginin 'fikir üretmek ve bu fikirleri uygulamak' ve de 'inkılâpçı birey/toplum' görüşleriyle beraber, bir bütünü oluşturmasıdır: Düşünme ve fikir üretme yetisine sahip yeni insan/toplum, kaçınılmaz olarak kendisi için en yeniyi, en iyiyi -ideal fikri- belirler, bunları uygulamaya koyar -devrimi gerçekleştirir- ve değişimin -evrimin- önünü açar. Dolayısıyla, kendi idealine yönelerek, fikir-devrim-

¹⁶⁶ Bkz., Baltacıoğlu, "Ben ne diyorum sen ne diyorsun?", *Yeni Adam*, 15 Ağustos 1935, Sayı: 85, s. 3.

¹⁶⁷ "Mükemmellik", *Yeni Adam*, 26 Mart 1934, Sayı: 13, s. 3.

¹⁶⁸ Baltacıoğlu, "Ne faydası varmış söylemenin!", *Yeni Adam*, 20 Ağustos 1936, Sayı: 138, s. 3.

evrim döngüsü devam ettiren; inkılâplara özdevinimlilik kazandıran bu yeni insan/toplum; ‘inkılâpçı insan/toplum’dur.

Mademki *Yeni Adam*, değişim ve yeniliğe başlangıç noktası olarak ‘eşyanın tabiatında bulunan fikir’i işaret ediyor; bu ideal fikir nasıl üretilecektir, ona nasıl varılacaktır? Dergide daha önce yayınlanan “Düşünmeyi Öğrenelim” adlı yazı bu soruya cevap verir niteliktedir.¹⁶⁹ Yazıda, toplumda karşılaşılan görüş ayrılıklarına neden olan konulardan örnekler verilir; eğitimin kaç yıl olması gerektiği, edebiyat akımları arasında en iyinin hangisi olduğu ve siyasi ideolojiler gibi konular üzerine hep bir tartışma çıktığı belirtilir. Oysa buna benzer tartışmalar ‘akıl için tarik birdir’ sözünü yalanlar; çünkü bireylerin ortaya koydukları fikirler arasındaki fark, akıl üstünlüğü farkı değil, aklın kullanma biçiminden gelen farktır. Bireylerin fikir ayrılıkları da aslında fikirlerin vardıgı sonuçların ayrılığıdır. Bu yüzden fikir ayrılıklarını giderecek şey, fikirlerin birleşmesinden ziyade, fikirlere varış metotlarının birleştirilmesi ve harmanlanması olacaktır. Anlaşma ve uyuşma, ‘metot sahibi adam’lar arasında olacaktır. Görüldüğü üzere *Yeni Adam*, ‘ideal fikir’e ulaşma esasını, doğrudan doğruya akılların ya da fikirlerin uyuşmasına bağlamaz; aynı şekilde fikirlerin izlediği metotların da teklifi değildir bu esas. ‘İdeal fikir’, fikir üretme metotlarının tümünün ortak eseridir; dolayısıyla insan/toplum için ideal; tüm fikir üretenlerin ortak ve nihai noktası olarak birdir; tektir. Bu sav, derginin fikir-değişim yaklaşımına tam bir netlik kazandırır: Doğru düşünme metoduyla fikir üreten her aklın kendisi ve toplumu için varacağı ideal fikir, onu doğrudan doğruya ve engellenemez bir biçimde tek sonuca; inkılâba götürür.

Yeni Adam’ın ‘fikir’ üzerine bir başka görüşü de -toplumda hala var olan ‘eski adamlılığın’ ve ikilemlerin nedeni olarak- ‘fikir’ olgusunun kavranamadığı ve muhtemelen benimsenmediğidir. Kendi gerçeği de bir kültür ve fikir dergisi olmasından gelen *Yeni Adam*, ‘fikir’i hayatına sokmayanlar kadar, onları okul yıllarına hapsedmiş, sonrasında ise hayatından çıkarmış kişilere de eleştiri getirir.¹⁷⁰ Bu üstü kapalı fakat ince eleştirilerde, bilgi ve fikirler üzerinde düşünmeyen ve kendilerini düşünmeye sevk eden her araçtan -kuramlar, felsefe ve kültür dergileri- uzak duran kişiler; düşünmeyi bir zahmet ve hatta kayıp olarak gören kişiler olarak

¹⁶⁹ İsmail Hakkı, “Düşünmeyi Öğrenelim”, *Yeni Adam*, 13 Temmuz 1934, Sayı: 33, s. 4.

¹⁷⁰ Ferit Rağıp Tuncer, “Geri Adam”, *Yeni Adam*, 24 Eylül 1936, Sayı: 143, s. 3.

nitelendirilirler. Maddeye tapınan ve kültür-fikir dergilerinden ziyade, ‘dünyayı cinsel alımdan yapılmış bir gözlük arkasından’ görmesini sağlayacak dergilere düşkün; hayatını zevk ve hisse adanmış bu tarz kişiler dergiye göre ‘geri adam’lardır. Zira onlar, değişimin başlangıcı olan ‘fikir’den kaçınmayı bir meziyet olarak görürler.

Dergi, yalnızca yeni adamın nasıl olması gerektiğiyle değil; onun kendisini hangi koşullara uyumlu ve hangi çevre içinde yetiştirmesi gerektiğiyle de ilgilenir. Yeni insan, denizaltı ve uçakların önem kazandığı, insan gücünün yetmediği alanlarda makineleşmenin söz sahibi olduğu bir zamanda, terbiyesini/eğitimi de bu koşullara uydurmalıdır. Yalnız soyut fikirleri öğrenmeye, gözü kapalı o fikirlere inanmaya; fakat atılım gerçekleştirilmeye yönlendirilmiş eski adamın aksine yeni adam, zamanının gereklerini tartışmasız öğrenmeli, tanımalı ve hatta onları idare etmelidir. Zira bütün bu özellikler, yeni değil ‘yepyeni insan’ın iradesini oluştururlar. Dolayısıyla, tabiata hâkimiyet kuran, sözden önce iş, duygudan önce tecrübeye önem veren yepyeni insanın yetişmesi için yeni okullar, yeni eğitim örgütlenmesi gerekir.¹⁷¹ Görüldüğü üzere dergi, ‘yepyeni adam’ ifadesiyle kendi öngördüğü ‘yeni adam’ın da ötesine geçer. ‘Yeni adam’ı, ‘yepyeni adam’ yapan; yöntem olarak yeni eğitim, sosyal ortam olarak da yeni okullardır. Kısacası dergi, ‘yepyeni adam’ın var oluşunu, ‘yeniliği yaratmaya yönlendiren etkenlerin’ varlığına bağlar ki bu da derginin, ileride işleyeceğimiz ‘eğitimde yenilik’ görüşünü işaret eder.

3.1.1. ‘Yeni Adam’ ve İnkılâp Fikri

Yeni Adam’ın çizgisindeki bu ‘yeni’ ve ‘çağdaşlık’ vurgusu, Türkiye Cumhuriyeti’nin gerçekleştirdiği modernleşme hareketlerinin dışında ya da ondan bağımsız değildir. Kavramsal bağlamda da inkılâp ve inkılâpçılıktan yana tavrını açıkça ortaya koyan dergi, Cumhuriyet inkılâplarını destekler ve onların Türk modernleşmesinin birincil kaynakları olduğunu aşlamaya çalışır. Zira *Yeni Adam*’ın *ülküsü-* daha önce de sözünü ettiğimiz gibi- *demokrasi ve cumhuriyet için çalışmaktır.*

¹⁷¹ Baltacıoğlu, “Yepyeni İnsan”, *Yeni Adam*, 22 Temmuz 1937, Sayı: 186, s. 2.

Baltacıoğlu'nun “Yeni ahlâk yeni fikirde değil, yeni sosyetededir”¹⁷² adlı makalesi, derginin inkılâplara bakışının daha derinlikli olduğunun göstergesidir. Makaleye göre, eleştirilen zihniyet-davranış-söylem açmazı, ‘eski’den miras bir ahlâk anlayışının eseridir. Dolayısıyla, yeni ahlâk değerleri yaratmaya çalışan aydın kişilerde bile bu açmaz gözlemlenebilir. Oysaki yeni Türk toplumunun karakterini oluşturan kaideler bellidir; laiklik, milliyetçilik, sanayicilik, halkçılık ve devletçilik. Bunlar bir fikir adamından çıkan zorlama kurallar değildir; bunlar yeni hayatın ta kendisidir. Eğer ahlâk; toplumun, yaşama güdüsüyle tatbikî ilişkileri biçimlendirmek amacıyla bireyleri arasında düzenlediği kurallar bütünüyse, Türk’ün yeni yaşamının kaynağı da bu kaidelerdir. Ve inkılâp, her çevrede her araçla bu yeni ahlâkın değerlerini meydana çıkarmak ve onun düşmanlarıyla mücadele etmek; eski zihniyete, eski tekniğe ve eski değerlere karşı her zaman yenilerini koymak zorundadır. Yeni insan, hürriyetini sınırlayan bu değerlere karşı savaşını ancak böyle kazanabilir. Görüldüğü üzere makale, ahlâkı toplumun yaşama güdüsünün bir mekanizması olarak tanımlar. İnkılâplar da bu güdünün ortaya koyduğu eserlerdir. Burada dikkat çekici nokta, makalenin, inkılâpları modernleşme araçları olarak değil, toplumun ahlâk meselesi olarak savunmasıdır. Ahlâkı da inkılâpları da toplumun yarattığı; hayatta kalabilmek için bizzat kendisinin oluşturduğu düşüncesindedir. Daha da önemlisi; eskiyle mücadelenin, onun ahlâk ve zihniyetine saplandığının farkında bile olmayan aydınların değil, bizzat toplumun savaşı olduğu görüşüdür. Bu görüş, *Yeni Adam*’ın inkılâpların toplumca sahiplenilmesi ve Türk toplumunda ‘inkılâp bilinci’ni geliştirme hedeflerinin yanı sıra, onun ‘inkılâpçı toplum’ anlayışını da vurgular.

Yeni Adam, değişimin gereğine inançla bağlanıp savunduğu kadar, inkılâpların toplumda yaratabileceği sancıların da farkındadır. “İnkılâbın mantığı”¹⁷³ adlı yazısında Baltacıoğlu, kısa bir hikâyeye yer verir; hikâyede vücuduna aslan dövmesi yaptırmak isteyen bir kişi, acıya dayanamayarak aslanın önce kuyruğunu sonra da başını yaptırmaktan cayar. Bunun üzerine dövmeci ona çıkışır; aslan başsız-kuyruksuz olmaz, acıya dayanamıyorsa dövmeden tamamen vazgeçmelidir. Yazar

¹⁷² Baltacıoğlu, “Yeni ahlak yeni fikirde değil, yeni sosyetededir”, *Yeni Adam*, 2 Nisan 1936, Sayı: 118, s. 2.

¹⁷³ İsmail Hakkı, “İnkılâbın mantığı”, *Yeni Adam*, 12 Mart 1934, Sayı: 11, s. 2.

da, kimi kişilerin inkılâpları, yalnız güzellikleri, iyilikleri için istemelerini ve inkılâpların getirisi olan kimi olumsuzlukları kabul etmeyişlerini, işte bu hikâyedeki adamın tavrına benzetir. Yazar, bireysel ya da toplumsal her inkılâbın keyif ve irade dışında kendine has bir varlığı; bu varlığın da doğal bir seyri olduğunu ve bunların, tıpkı ‘eşyanın tabiatı’ kavramında olduğu gibi, inkılâbın mantığını oluşturduğunu savunur. Özellikle dinî, ahlakî, iktisadî ve siyasî alanlarda kökten değişimi, kısa zaman içinde yaşayan Türk milleti için, bu inkılâp mantığının daha belirgin işlediği doğrudur. Fakat, inkılâpların bazı olumsuz etkileri karşısında, insanlar katı bir mantık ve kuru bir anlayışla karar vermek yerine, eleştirileri ve tepkilerinde ılımlı olmalıdırlar. Hatta bu etkilere, inkılâbın asıl gövdesini zedelemeyecek derecede hareket serbestisi yaratılmalı, olayların doğal seyrine izin verilmelidir. Çünkü olumsuz gibi gözüken bu etkiler, aynı inkılâp mantığının ürünüdür ve inkılâpların yerleşebilmesi için gerekli olan -doğal- sonuçlardır. Zira “ Bir inkılâp inkılâp gibi kabul veya reddedilir, fakat inkılâp yarım olmaz, yama tutmaz, inkılâp bir bütün olur ve bir bütündür”. Bu yazının en önemli özelliği, Türkiye Cumhuriyeti’nin içinde bulunduğu modernleşme sürecinin, toplumdaki yankılarını yansıtmasıdır. Böylelikle *Yeni Adam*, bu yankılara kayıtsız kalmazken, aynı zamanda okuyucularına bu sancılardan çıkış noktasını da gösterir; ‘inkılâp mantığı’nın bilinciyle ve olumsuz etkiler karşısında hiçbir şüphe ve yılgınlık göstermeden inkılâp inancını korumak.

3.1.2. Yeni Adam’ın Türk İnkılâbı Anlayışı

Yeni Adam, Türk inkılâbının mantığını, aynı zamanda onun karakterini ve diğer inkılâplardan farkını ortaya koyarak da açıklamaya çalışır. Derginin 146. sayısında, Necip Ali Küçüka’ya ait bir röportaj, bu mantığı göstermesi sebebiyle alıntılanır.¹⁷⁴ Yazara göre, Türk inkılâbını diğer milli inkılâplardan farklı kılan temel özelliği, başlangıç ve yapııştaki ayrımıdır. Türk inkılâbının başlangıcı, Fransız, Rus, İtalyan ve Alman inkılâplarında olduğu gibi fikir hareketlerinin etkisiyle değil; mütareke sonrası yurttan oluşan koşullar karşısında, Türk milletinin, vicdan ve sağgörüsünü harekete geçirmesiyle olmuştur. Kaçınılmazlık ve gereklilik karşısında başlayan Türk inkılâbı, Türk dehasının bir ürünüdür; dolayısıyla karakteristiği

¹⁷⁴ N.A. Küçüka, “Türk İnkılâbı”, *Yeni Adam*, 17 Bir. Teşrin 1936, Sayı: 146, s. 3.

‘Türk’e özgüdür. Her ne kadar Türk inkılâbı, Cumhuriyetçilik, Halkçılık, Devletçilik ve Laiklik niteliklerini kazanırken Avrupa’dan etkilenmişse de bu; ‘eskiyen doğu medeniyeti ruhunu’ Türk milletinin üzerinden atabilmesi için gereklidir. Zira Türk inkılâbı, Avrupa hareketlerinden yalnızca milletin tarihi eğilim ve ruhi özelliklerine bağdaşanları alarak, kendi karakteristiğini korur; bu nedendir ki faşist ya da komünist akımlara uzaktır. Dolayısıyla Türk inkılâbının yapılışı, Avrupa’nın şekli bir taklitçiliği değildir; İsviçre Kanununun alınışı gibi benzerlikler, yalnızca, Türk ve Avrupa milletlerinin, toplumsal zihniyet uyuşmasından kaynaklanır. Zira ‘Türk Türk’e benzemekle övünür’. *Yeni Adam*’ın, yazarın Türk inkılâbı hakkındaki görüşlerine yer vermesi, kendi savunusunun da aynı doğrultuda olmasındandır. Henüz yayın hayatının başında Türk toplumuna, inkılâpların gerekliliği ve sunduklarının karşı konulamaz yararlarını göstermeye çalışan *Yeni Adam*, bu aşamada, Türk inkılâbını **eşsiz** kılan özelliklerini verir. Bununla beraber dergi, Türk inkılâbının başlangıcını Milli Mücadele yıllarına dayandırarak, o dönemde tüm milletin bir bütün olarak hareket edişine atıfta bulunur; inkılâp, her ferdi bağımsızlık için mücadele eden Türk milletince başlatılmıştır. Böylelikle inkılâplar, ‘Türk toplumuna sunulmuş, bahşedilmiş’ görüntüsünden kurtularak ‘Türk’ün kendi dehasının eseri’ niteliğine kavuşur ki bu da, *Yeni Adam*’ın, inkılâpların ‘milletçe benimsenmesi’ isteğiyle ve ‘inkılâpçı toplum’ anlayışıyla ilintilidir.

‘İnkılâpçı toplum’ düsturuyla hareket eden *Yeni Adam*’da, inkılâpları hayatına sokmayan, uygulamayan kişiler uyarılır ve eleştirilir. Yeni Türk Alfabesinin kabul edilmesinin üzerinden 6 yıl gibi bir zaman geçmesine rağmen Arap alfabesini kullanmada ısrar edenlere İsmail Hakkı’nın seslenişi şöyledir:

*“...Bir gafletin esiriyiz. Lâtince arapçadan daha güç ve daha uzun değildir. Buna rağmen Arap yazısında inat etmek bir irade hastalığından başka bir şey değildir. Yeni Adam! Resmî, hususî büyük, küçük bütün yazıların da yeni yazıyı kullan, onu işlet, onu yükselt. İki yazılı olmak, iki yüzlü olmak gibidir.”*¹⁷⁵

¹⁷⁵ İsmail Hakkı, “İradesizlik”, *Yeni Adam*, 15 Kanunsani 1934, Sayı: 3, s. 1. Dergi, Yeni Türk Alfabesinin kullanımı konusundaki hassasiyetini, *Yeni Adam* idarehanesine eski alfabeyle yazılmış mektupların gönderilmemesi, bu tür mektupların dikkate alınmayacağı şeklinde uyarılarıyla da gösterir. Bkz., İsmail Hakkı, “Bize Arap harfli mektup göndermeyin”, 12 Şubat 1934, Sayı: 7, s. 3.

Yeni Adam, inkılâpları anlamak istemeyen ve hatta sadece onları uygulamamak adına anlamaktan kaçınanları da ele alır. Baltacıoğlu'nun bir yazısı, Türk kökenli olmayan birisinin, dil inkılâbının getirdiği öz Türkçe kullanımı karşısındaki tavrını ele alır.¹⁷⁶ Bu kişi, dil inkılâbına getirdiği eleştirisini; Türkçe'yi, Türk'ü ve Türklüğü beğenmemeye kadar götürür. Yazara göre bunun nedeni; o kişinin etnik kökeninin farklı olmasından çok, devrimin dışında kalmasıdır. Zira Türkler de inkılâpları eleştirirler; fakat en nihayetinde onları sever ve beğenirler. Bu sevgi ve beğenin nedeni yalnızca onların Türk olmalarından gelmez; bu onların Türklükle ilgili her konuyu anlamaya hazır olmalarının bir sonucudur; anladıkları için de sevgilerinde haklıdırlar. Dolayısıyla dil devrimini anlamaya hazır olan ve anlayan herkes, onu başarıları ve başarısızlıklarıyla benimseyecektir; zira başarısızlıklar da evrim gerçeğinin içindedir. Görüldüğü üzere yazar, devrimlerin yalnızca Türk vatandaşlara mahsus olmadıklarını, Türklerin bu devrimleri kabul edip benimsemelerinin nedeninin, devrimleri anlamaları olduğunu savunur. Kökeni ne olursa olsun Türkiye vatandaşı olan herkes, devrimlerin niteliğini anlamaya çalışırsa, onların dışında kalmaz ve kaçınılmaz olarak onlara tabi olur. Zaten inkılâpların emelleri, hedefleri, köken gözetmeyecek derecede yüksek; kapsamı da Türkiye halkının hiçbir kesimini dışarıda bırakmayacak kadar geniştir. İnkılâpları, 'Türklükle' sınırlandıranlar ve eksiklikleri de buna bağlayarak eleştirenler, yalnızca bu hedefleri anlamaya direnen kişilerdir; çünkü başarısızlık olarak gördükleri durum, 'inkılâbın mantığı' doğrultusunda, evrimin doğal akışının gerekli getirileridir.

Yeni Adam'ın dil inkılâbına verdiği önem, konuyu birçok kez ele alışından da anlaşılır. *Yeni Adam*'a göre dil inkılâbı, Türk inkılâbının son evresidir; toplumda sınıf ve zümre ayrımlarına son verilmesinin ardından öz Türkçe kullanımı, tüm açıklığıyla, toplumu 'milletlik' çerçevesinde birleştirecek bir bağ sunar. Bazı kesimler tarafından 'geriye, geçmişe dönüş' olarak eleştirilen bu inkılâp aslında, 'eski'ye bir meydan okuma, 'eski' ile bağ koparmadır; Türklüğün uzun yıllar boyunca halktan uzak kalan yöneticiler tarafından ihmaline bir son vermedir. Çünkü öz Türkçe, Türk toplumunun milletliğini ve yüksek ülkülerini tanıyan ve onun için değerli varlıkları ifade edebileceği yegâne dildir. Bu yüzdendir ki dil inkılâbı milletin

¹⁷⁶ İsmail Hakkı, "Devrime gir, o zaman yadırgamazsın", *Yeni Adam*, 26 Eylül 1935, Sayı: 91, s. 3.

kendi varlığını; varoluşunu tanıyabilmek için gerçekleştirdiği bir savaşı bir kalkınmadır.¹⁷⁷

Yeni Adam, yalnız inkılâplara direnenlere değil, aynı zamanda onlar karşısında duraksayan zihniyete de bütünüyle karşı çıkar. Baltacıoğlu'na göre, kendini özellikle kılık-kıyafet inkılâbı karşısında belli eden bu tereddüt, 1908 Meşrutiyeti'ni izleyen yenilikçi hareketlerin başarısızlığına neden olan anlayışın bir devamıdır.¹⁷⁸ “Âlem ne der sonra?” gibi bir cümleyle ifade bulan bu tereddüdün, aslında kamuoyuna gösterilen saygıyla hiçbir ilgisi yoktur; bu tamamen ‘eskiden’; ‘ölüden’ korkmayla ilgilidir. Yazara göre, önceden yerleşik ve kalıplaşmış bilgi, duygu ve yaşayışlardan oluşan ‘ölüler’, ‘ananeler’ ve ‘fosiller’, bugünün adamını durdurabilecek kuvveti oluşturamazlar; kuvvet, yalnızca hepsinin karşısında duran inkılâplardan gelir. Dahası, inkılâp adamını oyalayabilecek tek şey ideal yolunu belirlemek olmalıdır; başkalarının düşünceleri değil. Görüldüğü üzere yazı, ‘bugünün adamı’nı, yani ‘yeni adam’ı; ‘inkılâp adamı’ olarak tanımlayarak, inkılâpçılık ve modernleşme arasında tam bir eşitlik kurar. Burada dikkat çekici nokta, yazının, bugünün adamının ihtiyaç duyduğu kuvveti inkılâplardan ve inkılâplar için alacağını belirterek, inkılâpları, kendini yenileyen, kendini besleyen daimi bir güç kaynağı olarak sunmasıdır. Özetle inkılâpçılık, tıpkı derginin ‘değişim’ üzerinde savunduğu gibi süreklilik, sonsuzluk gösterir.

Yeni Adam'ın, Türk inkılâbına yüklediği bir anlam da ‘hürriyet’le ilintilidir. Hürriyet fikri, *Yeni Adam*'a göre başboşluk, kargaşalık ya da anarşi fikri değil; insanı yalnızca idealciliğe yönlendiren sosyal ve moral/maneviyat serbestisidir.¹⁷⁹ Dergi, sosyal hürriyetin adalet fikrinin de temeli olduğunu savunur; sosyal hürriyet sahibi toplumda, şehirli-köylü, zengin-fakir ya da kadın-erkek gibi benlik ve insanlık farkı olmaz, bireyler aynı haklardan aynı derecede yararlanırlar. Eşit hakların tanındığı ve bu haklara saygı gösterilen topluma, dolayısıyla, adalet anlayışı ve bununla birlikte denge ve düzen hâkim olur. Derginin hürriyet ve Türk inkılâbı ilişkisine bakışı ise siyasi rejim bağlamındadır. *Yeni Adam*'a göre, her siyasi rejimin,

¹⁷⁷ Yeni Adam, “Türk Dil Savaşı”, *Yeni Adam*, 11 1’inci Teşrin 1934, Sayı: 41, s. 2.

¹⁷⁸ Baltacıoğlu, “Âlem Ne Der Sonra?”, *Yeni Adam*, 10 Eylül 1936, Sayı: 141*, s. 3. (*Y.N.: Yazının yer aldığı 10 Eylül 1936 tarihli *Yeni Adam* sayısı 141’dir. Fakat matbaa hatası nedeniyle bu sayı da 142 olarak basılmıştır. Asıl 142 numaralı sayının tarihi, 17 Eylül 1936’dır.)

¹⁷⁹ Baltacıoğlu, “Hürriyeti Niçin Severim”, *Yeni Adam*, 24 Şubat 1938, Sayı: 217, s. 2.

rejime ait ahlâk ve maneviyatı kendisinde birleştiren bir ‘yüksek hayır’ vardır; klanlık rejiminde bu yüksek hayır, totem; teokraside Tanrı; meşrutiyette grupların hürriyeti ve faşizmde nasyonal mistizmdir. Türkiye’nin rejimiye ilimci, endüstriçi ve adaletçi nasyonalizm; yani Kemalizm’dır. Onun yüksek hayır, bütün bu özelliklerin içinde; bilgide, hak eşitliği ve birliğinde, emperyalizm ve gelenekselcilik karşıtlığında bulunur ki o; ‘hürriyet’dir. Görüldüğü üzere *Yeni Adam*’ın, hürriyet fikri, adalet, düzen ve rejim fikirleriyle birleşir. Burada dikkat çekici bir nokta, Türk inkılâbı ve modernleşmeyle birlikte Türkiye’de görülen, bilimin ve endüstrileşmenin önem kazanması ve anayasal hukuk devletinin temel noktası olan kanunlar önünde eşitlik gibi kimi değerlerin *Yeni Adam* tarafından Kemalizm’in nitelikleri olarak anılmasıdır. Böylelikle dergi, inkılâpların Türk milletine kazandırdığı bu değerleri, Türk siyasi rejiminin de özellikleri arasında adlandırarak, Türk inkılâbının adını ‘Kemalizm’ olarak tanımlamış olur. Dikkate değer bir diğer nokta, derginin; hürriyetin yalnızca fikirde kalmadığı, onu uygulamada ve sonuçta sunulduğu tek rejim olarak Türkiye Kemalizm’i göstermesidir. Ne var ki Kemalizm hürriyeti yalnızca, bireylerin sosyal adalet özgürlüğüyle yetinmemektedir; gelenekselcilik karşıtı olan Kemalizm, bireyleri eski değerlerin mahkûmiyetinden de azat eder. Kemalizm’in yalnızca Türk milletine yönelik olmayan bir özelliği de emperyalizm karşıtlığıdır ki Kemalizm hürriyetinin, evrensel bir sosyal- moral hürriyeti de içerdiğini gösterir.

Görüldüğü üzere derginin ‘yeni’ ve ‘yenilik’ üzerine düşünceleri, toplumun temel taşı ‘yeni adam’ın karakterini oluşturan etmenleri tanıtmayla başlar. ‘Yeni adam’ ve ‘yeni toplum’u okuyucularına, önce kendi içindeki gelişimiyle sunar; buna göre zihniyette başlayan ‘yeni ve çağdaşa doğru değişim’, söylem ve davranışta da kendini gösterir. Yeni adamın iç gelişmesini hazırlayan, yeni adam/toplum için en iyiyi belirleyen ideal fikir, değişimin, yenilenmenin sürekli olduğu inkılâp fikrini de doğurur. İşte Türkiye Cumhuriyeti inkılâplarıyla hareket kazanan bu inkılâp fikri, ‘yeni adam’ı; içsel gelişimiyle yetinmeyerek, kendi çevresi ve yaşam alanını da değiştirmeye, yeni ve moderne doğru yönlendirmeye sevk eder. Derginin ‘yeni adam’ın yaşamı için vazgeçilemez olarak gördüğü eğitim, sanat ve kültür alanlarındaki ‘yenilik’ ve ‘inkılâpçılık’ dolayısıyla, ‘modern insan’ tanımlaması içinde de yer alır.

3.2. *Yeni Adam ve Yeni Kadın*

Yeni Adam dergisi, toplumda görmek istediği ve okuyucularına aşlamaya çalıştığı birey tipini ‘yeni adam’ olarak adlandırmıştır. Ne var ki bu adlandırma derginin, toplumun üzerinde durmaya değer kesimi olarak gördüğü ya da muhatap olarak aldığı cinsiyetin ‘erkek’ olduğunu yansıtmaz. Dergi her ne kadar adını *Yeni Adam* olarak belirlemişse de, ‘adam’dan kastının ‘insan’ olduğu açıktır; modern yaşamın modern insanını; ‘yeni insan’ı hedef alır. Dergi, bu tür bir cinsiyet ayrımına gitmediği gibi, tam tersine ‘kadın’ konusuna ayrıca yer verir.

Dergi ‘yeni kadın’ı tanımlama çabasında, ‘yeni adam/insan’ı aktarmadan çok daha fazla zorlanmıştır. *Yeni Adam* ilk yılında, henüz konu üzerinde etraflıca çalışmadığından olacak; ‘kadın’a dair görüşlerini yabancı basından ve kitaplardan tercümelerle aktarmaya çalışır. Çoğu; kadının toplumsal hayata katılımına daha önce geçmiş ulusların kalemlerinden çıkmış bu yazılar, okuyuculara kimi zaman örnek oluşturması, kimi zaman da bu ülkelerin ‘kadın’ görüşü hakkında bilgilenmeleri amacıyla yer verilir.¹⁸⁰

Ancak bu tür dış-kaynaklı yazılar, derginin kendisine ait ‘kadın’ ve ‘yeni kadın’ düşüncesini netleştirmede yeterli değildir. Tam tersine, öngördükleri fikirlerin bazıları, Türk kadınına uyarlandığında, ‘yeni kadın’ ile Türk toplumunda var olagelen kadın tipi arasındaki farkı belirsizleştiren bir çizgi oluştururlar. Bunun nedeni, yazıların ait olduğu milletlerde kadınların, Türk toplumunda hala canlılığını koruyan annelik, hayat arkadaşlığı gibi geleneksel nitelikler yerine, kendilerini daha bireysel özellikleriyle ifade etmeleri; yazılarda bu geleneksel niteliklerin ön plana çıkarılmasıdır. Tercüme ve alıntılarının bazıları ise, kadınların askerliği, ağır işçiliği gibi, dönemin Türkiye koşullarına aşırı gelebilecek ya da Türk toplumunun geneline uyarlanması zor örnekler sunar ki, ‘yeni kadın’ın olabirliği; onun gerçekleştirilebilirliği dergi yazarları arasında sorgulanır. Buna benzer tartışmalar, bir yandan *Yeni Adam*’ın, ‘yeni kadın’ tanımlamasına katkı sağlarken, diğer yandan derginin ‘kadın’ konusuna ne kadar hazırlıksız olduğunu gösterir. ‘Kadın’ konusunda aynı kavram ve anlayış karmaşasına, bu dönemin Türk basınında sıkça rastlanır.

¹⁸⁰ Bkz., Çev. Zeynep Cevat, “Almanya’da feminizm”, *Yeni Adam*, 5 Şubat 1934, Sayı: 6, s. 3.

Derginin ‘yeni kadın’ için öngördüğü değişim, ‘yeni insan’da olduğu gibi daha iyiye ve moderne doğrudur. Yeni kadının varlığı da ‘yeni insan’a benzer şekilde toplumsal bir nitelik izler; kadının kendisi için takip edeceği yenilik yolu, onunla beraber toplumu; özellikle de onun yetiştireceği nesilleri yeniliğe götürecektir. Bu noktada derginin ‘yeni kadın’ın pek de yeni olmayan bir niteliğini; anneliğini korumaya çalıştığını ve anneliği, kadının yalnız doğurganlığıyla değil, geleneksel anlamda ‘nesil yetiştirici’ vasfıyla vurguladığını görürüz. *Yeni Adam*’ın bu vurgusu, ‘eski’ ile sürdürdüğü bir bağdan çok; Cumhuriyet Türkiye’sinin aile kurumunu yeniden yapılandırırken (tıpkı öz Türkçe kullanımında olduğu gibi) vazgeçilemez özelliklerini gözeterek, ‘ideal’e ulaşma felsefesi ve ülkenin zinde nüfus ihtiyacıyla ilintilidir. Dolayısıyla ‘yeni kadın’ın varlığı, yalnızca kendisiyle beraber oluşan yeni topluma ait değil; yeni toplumun yeni nesilleri için de bir kaynaktır.

3.2.1. Kadınlara Merhaba...

Yeni Adam daha ilk sayısında -derginin adından yanılıp da hedef okuyucu kitlesi içinde kadınların bulunmadığı düşünülmesin, gibi bir kaygıyla da- “Kadın, Ev ve Bahçe” adlı tek sayfalık bir bölüm yayımlar. Ne var ki bölüm, daha sonraki sayılarda yer almaz. Derginin bölümü kaldırışını, ‘kadınlara özel’ konular ile ‘kadın’ konusu arasındaki ayrımın bilincinde olmasına ve ilk sayfasından son sayfasına kadar kadın-erkek bütün okuyuculara hitap eden bir içeriği hedeflemesine bağlayabiliriz. Esasen dergi, bunu izleyen sayılarında, işlediği konuları **ilgililerine özel** seçmediği gibi; ‘kadın’ı, gerekli gördükçe ele alır. Yine de bu bölümde yayınlanan yazılar, *Yeni Adam*’ın ‘kadın’a ve kadınlara özel konulara bakışının ilk izlerini yansıtması açısından önem taşır. *Vu* adlı Fransız gazetesinden yola çıkılarak hazırlanan “Mevsim Modası” adlı yazı, ‘kadınlara özgü’ konulara dâhil edebileceğimiz moda üzerinedir.¹⁸¹ Bu yazıda, Paris’te görülen mevsim modasına uygun gündüz ve abiye kıyafetleri, model ve kumaşları tanıtılır. Dergi, yabancı kaynaklı bu modanın model ve kumaşlarını anlatırken, dönemin Türkiye’sinde yerli malı kullanımına verilen öneme de bağlı olarak Bursa tezgâhlarında da bu tür kumaşların hazırlanabileceğini vurgular.

¹⁸¹ “Mevsim Modası”, *Yeni Adam*, 1 kânunsani 1934, Sayı: 1, s. 5.

Comoedia adlı Fransız dergisinden alıntılanmış “Muasır cemiyette Karı koca” adlı makale daha ziyade ‘kadın’a dairdir. Makalede kimi Fransız yazarlarının aşk, evlilik ve toplum hakkında görüşleri verilir; buna göre evlilik, bireyler için olduğu kadar toplum için de gerekli bir kurumdur.¹⁸² Çünkü evlilik kadının da erkeğin de birleşme isteğini yerine getirirken, bekârlık ve serbest evlilikten çok daha gerçekçidir; yalnız bedenî-cinsî bir ihtiyaçtan kaynaklanmaz, mantık üzerine de kurulmuştur. Bu nedenle, aşk ve evliliğin erkeğin cesaret ve manevi kuvvetini azalttığı görüşleri tamamen görecelidir; evlilik kendi başına bile yararlıyken, başarılı olması ise eşlerin birbirine karşı gösterdikleri iyi niyete bağlıdır. Bu makalenin *Yeni Adam*’da yer almasından anlaşılır ki dergi, kadını; öncelikle erkeğin aşk ve sevgisini yönlendirdiği nesne ve de evlilik kurumu içinde bir eş olarak görür. Dolayısıyla dergi, kadını ve onun toplumdaki pozisyonunu, ‘erkeğe göre; erkekle birlikte tanımlanabilecek / anlamlandırılabilir’ bir pozisyon olarak değerlendirir. Öte yandan dergi, evlilik kurumunda birleşmenin ilk etapta her iki cinsiyet için eşit değerde bir yarar sağlarken, zamanla erkeğin manevi durumunun, kadına göre dezavantajlı hale geldiği görüşüne ise karşıdır. Dergiye göre evlilik, her iki eşin ortaya koydukları emek derecesinde fayda sağlamaya devam eder; bu da *Yeni Adam*’ın, evlilikte ‘fedakâr, müşfik ve yapıcı tarafın kadın olması gerektiği’ gibi genel kanaatleri taşımadığını gösterir. Makalenin ve -dergide yer alması dolayısıyla- *Yeni Adam*’ın ‘kadın’a dair bu görüşlerinde dikkat çekici nokta; kadının genel-geçer pozisyonunu -erkeğin sevgilisi ve erkeğin eşi olarak- nispeten **ikinci planda** ve **ardıl** bir çizgiyle sunarken, bu bağıntı içindeyse erkekle eşit bir konumda olduğunu savunmasıdır.

Bölümde, *Eve* dergisinden alınan “Feminism” başlıklı diğer bir makale; derginin ‘kadın’a dair görüşlerinin, ‘sevgili ve eş’ ekseninden çok da öteye uzanamadığını gösterir.¹⁸³ Makalede Fransız İhtilâli sonrası ortaya çıkan feminizmin, 20. yüzyılın da en önemli konularından biri olduğu belirtilir. Makaleye göre, feminizmin kadınların mahrumiyet ve hoşnutsuzluklarından kaynaklanan bir hareket olduğu görüşü; onun halen geçerli olması ve varlıklı kadınların da bu hareketin içinde yer almaları nedeniyle artık geçerli değildir. Genel görüş artık, ‘evdeki kadın’

¹⁸² Max Frantel, “Muasır cemiyette Karı koca”, *Yeni Adam*, 1 kânunsani 1934, Sayı: 1, s. 5.

¹⁸³ Henriette Sauret, Çev. Zeynep Cevat, “Feminism”, *Yeni Adam*, 1 kânunsani 1934, Sayı: 1, s. 5.

imgesinin; bilim, eğitim ve demokrasinin hüküm sürdüğü modern hayatta geçerliliğini yitirdiği; feminizmin sosyal ve hukukî düzenlemelerin bu gerçeğe göre biçimlendirilmesini amaçladığıdır. Makale bu amacın bile özünde, değişmez bir gerçeği ifade ettiğini savunur: kadının doğal meyli evlilik ve anneliktir. Yine de kadını, - her ne kadar haklı bir tez olsa da- yalnız bu doğal eğilimi içinde değerlendirmek yanıltıcı olacaktır. Zira feminizm; savunduğu her türlü inkılâp fikri, kanunî düzenlemeler ya da ülkelerin, kadınla erkeğin bir arada çalışmasına maddi ihtiyacı gibi konulardan daha önemli bir amaca hizmet eder; kadının kendini tanıma istek ve ihtiyacına. En nihayet makale; kadının, yüzyıllar boyunca kendi varlığının ve dirliğinin bilincinde olmadan yaşadıktan sonra feminizmin, onun kendisini tanıma ihtiyacını karşılayan bir hareket olarak doğduğunu savunur. Bu makaleden yola çıkarak *Yeni Adam*'ın kadına dair görüşlerinin, 'sevgili ve eş'/ 'evdeki kadın' imgesini savunduğunu, en azından 'kadın'a dair 'yeni' bir şey sunmadığı akla gelebilir. Dergi, 'kadın'ı bu imgelerin dışına taşımak isteyen feminizmi ele alan bir yazıya yer verse de; makalenin, bu hareketin amacını, 'kadın'ı yine bu imgelerle sınırlayan 'evlilik ve annelik eğilimi'ne bağlaması dikkat çekicidir. Bu bağlamı netleştirmeye gitmeyen makale bir yerde, feminizmin doğuş noktası, modern hayatın koşulları ve ihtiyaçlarını, kadının kendini tanıma ihtiyacına indirger.

Ne var ki *Yeni Adam*'ın henüz ilk sayısında yer alan bu görüşleri, derginin ileride sunacağı 'yeni kadın' ve 'yeni Türk kadını' tanımlamaları için birebir geçerli saymamak gerekir. Derginin 'kadın' konusunda henüz etraflıca çalışmaması nedeniyle yer verdiği bu yazılar, elbette kendisinin de desteklediği fikirleri barındırır: kadının annelik vasfı, *Yeni Adam*'ın yadsımadığı ve 'yeni kadın' için de birincil derecede geçerli saydığı bir özelliktir. Fakat yine de yazıların öne sürdüğü görüşler; *Yeni Adam*'ın özgünlüğünden yoksun; **ithal** fikirler olarak belirir. Dolayısıyla "Kadın, Ev ve Bahçe" bölümü, derginin; 'yeni adam/insan' tanımlamasındaki radikalliği 'kadın' için de önermede ve hatta 'toplumda var olan kadın' ile 'olması gereken kadın' arasındaki ayrımı kesinleştirmede zorlanacağını ilk işaretidir.

Yeni Adam yalın olarak 'kadın' konusuna uzak ve hazırlıksız olduğu bu dönemde, 'yeni kadın'a ve 'yeni Türk kadını'na çok daha temkinli yaklaşır. Derginin konuyla arasında koruduğu bu sakıngan mesafe, Cumhuriyet'in 'kadın' için attığı adımları takip ederek rotasını belirleme niyetindedir. Ülküsünü, 'cumhuriyet ve

demokrasi için çalışmak' olarak belirleyen derginin; 'kadın' konusunda, ileride inkılâplarla ters düşecek herhangi bir girişimden korunma çabası, şüphesiz olağandır. Yine de, *Yeni Adam*'ın, bu bocalama döneminde -kendi yaratıcılık eksikliğini telafi için- yer verdiği çeviri ve alıntılar; derginin gelecek sayılarında sergileyeceği duruş farkını netleştirmek açısından önemlidir.

Yeni Adam'ın 6. sayısında yer alan "İlim kadınları hakkında" adlı makale, 'kadın'ı, ev ve aile dışında bir alanda; 'onun düşünsel yaratıcılığıyla' tartışmaya açar:¹⁸⁴

"Kadının ilmî kabiliyetleri var mıdır? Kadın erkek arasındaki zihnî ve ruhî farklar şüphesiz büyüktür. Fakat acaba bu farklar cinse bağlı ve irsî midirler?"

Makalenin bu sorulara cevabı fikir adamlarının öne sürdüğü çatışan görüşlerle şekillenir; bugünün kadını yeni eğitim sistemiyle birlikte çok daha entelektüel olabileceğini, çeşitli bilim dallarında başarılarıyla kanıtlamıştır. Fakat -bu eğitime rağmen- şimdiye kadar insanlığa ne "*«dâhilerin verdiği büyük fikrî disiplinlerden birini»*" sunabilmişler ne de sanat alanında Bach, Mozart, Beethoven vb. isimlerin yanında yer alabilmişlerdir. Kadının tıp alanında gösterdiği başarı ise, daha çok onun insaniyet, feragat ve merhamet gibi duygularını gösterebildiği bilim dalı olmasından kaynaklanır. Zaten erkekte 'akıl ve fikir' özellikleri baskınken, bu, kadında -ona güzelliğini de veren- 'duygu' özelliğidir. Görüldüğü üzere makale, kadının bilimsel ve sanatsal yetilerinin, eğitimle birlikte gösterdiği ilerlemeyi yadsımaz; fakat başarılı olduğu alanlar onun 'cinsiyetinin yaratılış özelliğine'; duygusallığına uygun düşen alanlardır. Kadın ve erkek arasındaki 'şüphesiz büyük olan' aklî farkta erkekleri üstün gören makale, kadını duygusallığı ve cismanî güzelliğiyle vurgular. Bu görüşlerde dikkat çekici nokta, bugünün kadınının eğitimle daha ileriye taşıdığı entelektüel konumunun dahi; erkeğin başarı ve yapıtlarının gerisinde kaldığını yansıtmasıdır. Kadının bilim ve sanat üretmede ikinci planda kalışı, makaleye göre, dış etmenlerden bağımsız olarak, onun cinsiyetinin ve kalıtımın getirdiği sonuçlardır. *Yeni Adam*'ın, daha önceki yazılarıyla bağlantılı olarak, evlilik içinde 'erkekle eşit' konumda olduğunu savunduğu kadını, bu kurum dışında; insanlığın tümünü

¹⁸⁴ Henry de Varigny, "İlim kadınları hakkında", *Yeni Adam*, 5 Şubat 1934, Sayı: 6, s. 2.

ilgilendiren bilim ve sanat alanlarında, ‘erkeğe göre geri’ bir konumda olduğunu savunur diyebiliriz. Derginin erkek bakış açısını yansıtan bu görüşlerini, dergi kadrosunun ezici bir çoğunluğunun erkek yazarlardan oluşmasına ve henüz kadın yazarların pek varlık gösterememesine de bağlayabiliriz.

Pekâlâ, derginin şu ana kadar “evlilik içinde, anneliği ve kadınlığı” ile ele aldığı ‘kadın’, nasıl olacak da düşünsel boyutta da olsa ‘yeni kadın’a dönüşecektir? Türk toplumunda görülen özelliklerini tekrarlamak dışında ‘kadın’ için ‘yenilik’ öneremeyen, derginin ‘yeni kadın’ı nasıl oluşacaktır?

Yeni Adam’ın bu yönde attığı ilk adım; ‘kadın’ı ele aldığı ilk özgün yazısı, Türkiye’deki ‘eski’ ve ‘yeni’ kadın anlayışı hakkında tespit ve eleştiriler içerir.¹⁸⁵ Ona göre, Türk toplumunun ‘yeni’ olarak adlandırdığı kadın; çarşaf ve peçeden kurtulmuş, evinin kafesi arkasında yaşamaktan kurtularak doktorluk, pilotluk ve avukatlık gibi yüksek mesleklerle iş yaşamına girmiş kadının, yalnızca İstanbul’un; şehirli ‘yeni kadın’ın tarifidir. Şehirli kadının, Cumhuriyet’le birlikte kavuştuğu özgürlüğü yadsımayan *Yeni Adam*, ne var ki, köylü kadınının durumunun çok daha farklı olduğu görüşündedir. Henüz şehirli kadın için, sosyal ve iş yaşamına katılabilmesi yönünde tartışmalar yapılırken; köylü kadının tarlada, bağda ve el tezgâhlarında çalıştığını, şehirli hemcinsleri gibi yalnız cinsî varlığı için evde süs eşyası gibi oturtulmadığını belirtir. Yine de *Yeni Adam*, ister şehirli ister köylü olsun, ‘eski Türk kadını’nın yaşamda istismara uğradığını kabul eder; özellikle İslam hukukunun veraset ve mülkiyette kadına erkekle eşit pay vermemesi bunun en ileri seviyesidir. Bu açıdan ele alındığında, *Yeni Adam*’a göre Cumhuriyet’in kadınlara en büyük getirilerinden biri, İslamiyet hukukunun kadın ile ilgili yer alan kayıtları uygulamadan kaldırması ve şehirli-köylü bütün kadınlara iş sahasında yer vermesidir. Dönemin yüksek eğitim alma imkânı olan kadınları saygın mesleklere kadar yükselmiş; eğitimsiz kadınlarsa -Türkiye’de gelişen sanayinin de etkisiyle- evden fabrikalara doğru kayarak işçiler arasında çoğunluğu oluşturmuşlardır. Görüldüğü üzere *Yeni Adam*, Cumhuriyet öncesinde özellikle şehir hayatı içinde görülen kadın mahrumiyetinin ve onun kısıtlı özgürlüğünün, tüm Türk kadınları için geçerli olmadığını altını çizer. Bunun nedeni, derginin, Cumhuriyet’in Türk

¹⁸⁵ Hüseyin Avni, “Dünkü ve bu günkü kadın”, *Yeni Adam*, 5 Şubat 1934, Sayı: 6, s. 9.

kadınlarına sağladığı özgürlük ve çağdaşlığın boyutunu ya da etki alanını azımsaması değil; Türk kadınının yalnızca şehirlerde yaşamadığını hatırlatma amacıdır. ‘Bugünkü kadın’ için öngörülen ‘sosyal hayatta hür ve etken’ olma, Anadolu kadınının her zaman sahip olduğu özelliklerdir; öyleyse *Yeni Adam* için Anadolu kadını, ‘yeni kadın’ betimlemesinde ilk ve en yakındaki örneği oluşturur.

3.2.2 Diğer Millet Kadınları

Yeni Adam’ın, kadın konusunda okuyucularına bundan sonra sunduğu örneklerin büyük kısmı diğer milletlerin kadınları üzerinedir. Çoğunluğu, çeviri ve alıntılardan derlenerek hazırlanan bu yazılarda, herhangi bir ‘yeni kadın’ tanımlama çabası olmadığı gibi; örnek gösterme bir bakıma, diğer millet kadınlarını, okuyucularına tanıtmaya; onların toplum içindeki sosyal, hukukî ve ekonomik konumlarını, Türk kadınının konumuyla karşılaştırma özelliği gösterir. Derginin bu noktadaki dikkat çekici tavrı, yalnızca kadınların millî ya da toplumsal farklılıklarını ortaya koymakla kalmayıp; ülkelerin siyasal rejimlerini, rejimlerin kadınlarına sunduğu olanakları da kıyaslamaya gitmesidir.¹⁸⁶ Özetle, *Yeni Adam* bu yazılarla, Cumhuriyet rejimini, ortaya koyduğu inkılâpların -hem eski Türk toplumundan bugüne hem de dünya milletleri içinde- ‘kadın’ için yarattığı farklılığı değerlendirir.

Derginin okuyucularına tanıttığı millî kadınlardan ilki, ‘geleneksel özellikleriyle eski Türk kadınına benzeyen’ Japon kadınıdır.¹⁸⁷ Makaleye göre Türk kadını, kısa bir süre içinde peçe ve eski geleneklerinden kurtularak modern hayata geçmiş; her bakımdan Avrupalı hemcinslerine benzemiştir. Japon kadınıysa, bugün, bunun da ötesine geçerek, Avrupalı kadınlarda görülmeyen itfaiyecilik, polislik ve askerlik gibi mesleklerde boy gösterir. Fakat ülkedeki tüm ilerlemeye rağmen, Japon kadını geleneklerinden vazgeçmemiştir; evlerinde kimono giymeye devam ederler,

¹⁸⁶ Bkz., İlya Ehrenburg, “Rus Kadını”, *Yeni Adam*, 14 Şubat 1935, Sayı: 59, s. 5; “Kadının Hakları” *Yeni Adam*, 14 Şubat 1935, Sayı: 59, s. 12; Semiha Uzunhasan, “Çarlık devrinde Rusya’da kadın”, *Yeni Adam*, 10 İlkteşrin 1935, Sayı: 93, s. 5; Uzunhasan, “İhtilâlden sonra Rus kadını”, *Yeni Adam*, 17 İlkteşrin 1935, Sayı: 94, s. 5, 11; Uzunhasan, “Rusya’da Şark Kadını”, *Yeni Adam*, 24 İlkteşrin 1935, Sayı: 95, s.11; Hüsamettin Bozok, “İtalya’da Kadın Telâkkisi”, *Yeni Adam*, 3 Bir. Kânun 1936, Sayı: 153, s. 6; Bozok, “İtalya’da Kadın Telâkkisi”, *Yeni Adam*, 7 Bir. Kânun 1936, Sayı: 154, s. 6. Ayrıca bkz., Duygu Köksal, “Yeni Adam ve Yeni Kadın 1930’lar ve 40’larda Kadın, Cinsiyet ve Ulus”, *Toplumsal Tarih*, Mart 1998, Sayı 51, s. 34, 35.

¹⁸⁷ Zeynep Cevat, “Japon kadını”, *Yeni Adam*, 19 Şubat 1934, Sayı: 8, s. 8.

çocuklarını fedakârlıkla birer vatanperver olarak yetiştirirler. Japon kadınının vatan sevgisi makalede gerçek bir olayla örneklendirilir; bir grup Japon kadını, 1905 Rus – Japon Savaşı sırasında cephedeki Japon askerlerine, geleneksel olarak büyük önem taşıyan ve ancak yas gibi nedenlerle kesilebilen saçlarından çarık örecek yollamışlardır. Görüldüğü üzere makalede Japon kadınının modern hayatın içinde fakat geleneksel bir yaşam tarzını sürdürdükleri belirtilir; onların çoğu erkek mesleği olarak görülen işlerde çalışmaları, onların annelik vasıflarından bir şey götürmemiştir. Japon kadınının ‘fedakâr anne’ özelliğine yapılan bu vurgu, *Yeni Adam*’ın kadını en başta, ‘anne’ olarak gördüğünü bir kez daha işaret eder. Makaleye göre ev içinde kimono giymeleri bile aslında moda değişikliklerinin yarattığı masraflardan korunmak içindir. Sembolik olarak değerli olan Japon kadın saçının moda uğruna kesilmesi de Japon toplumunda delilik olarak alınır. *Yeni Adam*, bu tespitleriyle bir yerde, dönemin kadınının, ‘modernlik’ uğruna modaya düşkünlüğünü; modernliği, yalnız ‘dış görünüşte yenilik’ olarak algılayan şekilci anlayışını eleştirir.

Dergi çevirilerden derlediği bir başka yazıda, çeşitli milletlerin dönüm noktaları sonrasında kadınlarının yaşadığı değişimleri ele alır.¹⁸⁸ İngiltere’nin Birinci Dünya Savaşı’na katılmasıyla, cepheye giden erkeklerin bıraktığı işlerde çalışmaya başlayan İngiliz kadını, savaş bitiminde çalışma hayatından tekrar uzaklaşmaya başlar. Fakat bir kez erkeklerin çalıştığı işlerde başarılı olduğunu ispat etmiştir; Savaş sırasında ticaretle uğraşan, memurluk ve avukatlık yapan İngiliz kadınının sayısında büyük artış olurken, 1921 yılına kadar sürdürdüğü öğretmenlik, oyunculuk, müzisyenlik ve doktorluk gibi mesleklerde kadın, daha sonra da çalışmaya devam eder. İngiliz kadını için en büyük meslekî gelişme, polislik mesleğine kabulüyle gerçekleşmiştir. Bu karar ülkede büyük bir güvensizlikle karşılanmasına karşın, İngiliz kadın milletvekillerininse önemli bir yeri vardır. 17 yıldır seçme ve seçilme hakkına sahip olan Amerikan kadını için en büyük atılımsa, başkanlık kabinesinde ilk kez bir kadının bakanlığa getirilmesi olmuştur. Kadını siyasi alanda görmeye alışkın olan Amerika’da bile ‘kadının yeri evidir’ tarzındaki düşünceler devam eder. Polonya kadını, kendisine 1919 yılında tanınan eyalet seçimlerine katılabilme

¹⁸⁸ “Bugünkü Kadın”, *Yeni Adam*, 27 Haziran 1935, Sayı: 78, s. 10,11.

hakkının yanı sıra, Birinci Dünya Savaşı sonrası bağımsızlığını kazanan ülkede üniversite profesörlüğü, hâkimlik ve mimarlık gibi birçok yüksek mevkide yer almaya başlamıştır. Yıkıma uğrayan bir ülkenin kadınları olarak gösterdikleri ilerlemeyle Polonya kadını dünya feminizminin takip ettiği örnek kadındır. 10 Ekim 1911 İnkılâbı'na kadar erkeklerle hiçbir eşitliği olmayan ve ikinci sınıf insan muamelesi gören Çinli kadın, bu inkılâpla beraber siyasete girmiştir. Cephane taşıyarak dâhil olduğu savaş sonrasında Çin kadını, 1928 yılından beri, erkeklerle eşit haklara sahip; avukatlık, profesörlük ve yerel yöneticilik gibi yüksek mevkilere kadar ulaşmıştır. Hindistan'da yaşanan ekonomik ve bilimsel gelişmeler, Hint kadınının, kocası ve eviyle sınırlı olan dünyasını da değiştirmiş; Hint kadınlar birliği, hiçbir Hint genç kızının, rızası dışında evlendirilmemesi gibi konularda kararlar almıştır. Hint kadını ayrıca, İngiliz yönetimine karşı ülkede gelişen 1930-1931 olaylarında da yer almıştır. Son yıllarda ev hayatından iş yaşamına geçişte sayıca artış gösteren İspanyol kadınıysa, seçme ve seçilme hakkına sahip olduğu halde tüm bu örneklerin içinde siyasetten en uzak olan milli kadındır. *Yeni Adam*'ın sunduğu bu örnekler, görüldüğü üzere, batıda ve doğuda kadınların sosyal, hukukî-siyasi ve ekonomik konumlarını yansıtarak, Türk kadınının Cumhuriyet rejimi içinde kazandığı konumuyla karşılaştırma olanağı sağlamaya çalışır.

3.2.3. Türk Kadını Yenileşiyor: Milletvekilliği

Türk kadınının toplumdaki konumunu en çok etkileyen kadınlara seçme ve seçilme hakkının, 5 Aralık 1934 tarihinde yapılan Anayasa değişikliğiyle tanınmasıyla, 'kadın' ve 'kadının değişimi', tüm Türk basınında olduğu gibi *Yeni Adam*'da da sıkça yer almaya başlar.¹⁸⁹ *Yeni Adam*, sadece 'kadınların sayısalılığı' (milletvekilliği)* hakkındaki görüşlerini değil; gelişmenin diğer gazete ve dergilerdeki yankılarına getirdiği eleştiri ve yorumlarına da yer verir. *Yeni Adam*'a göre kadınların milletvekili seçme ve seçilme hakkı, Türk inkılâbının; kadın

¹⁸⁹ Kadın hakları konusundaki gelişmeler yalnız Türk basınının değil, batılı basının da dikkatini çeken konulardan biri olmuş, bu konuda pek çok haber ve makale yabancı basında yer almıştır. Konunun İngiliz basınındaki yankıları için bkz., Mustafa Yılmaz, **İngiliz Basını ve Atatürk'ün Türkiyesi**, Phoneix Yay., Ankara, 2002.

* *Yeni Adam*, Dil Devrimi'nden sonra, yazılarında öz Türkçe kullanımına dikkat etmiş, çoğu Türkçe kelimeleri, Farsça ve Arapça kökenli eş anlamlıları birlikte parantez içinde vermiştir.

değişimini doruk noktasına taşıması, kadını bütünlüğüne kavuşturmasıdır.¹⁹⁰ Dergi, özgünlüğü; ‘bütün olan’, ‘yama tutmayan’ bir inkılâp olmasından gelen Türk inkılâbının, ‘yeni Türk kadını’nın da yaratıcısı olduğunu savunur. Türk milleti, kadınıyla, erkeğiyle milli değerleri, milli teknikleri taşıyan insanlara ihtiyaç duyduğundan; cinsiyet ayrımı gibi konularla oyalanamaz. Kültür, bilgi, ekonomi gibi alanlar, hep toplum yaşayışının eserleri ise, bu eserlere kadının dâhil olmasına; kadının değişmesine hiçbir şey engel olamaz. Dergiye göre, kadının değişmesinden korkanlar, ‘kadının yaratılışından dolayı geri, kapalı, işsiz kalacağına dedikodusu’nu yapanlar ve geçmişin özlemini duyanlar hep ‘eski kafalı’lardır. Kadın, sosyal yaşamına alıştıkça, güzel-iyi sanıla gelen bütün olumsuzluklarından kurtulacaktır; “kadın değişince birçok eski çarpıklıklar ve sapıtmalar da düzelecektir.”

Görüldüğü üzere, Türkiye’de kadının milletvekili seçme ve seçilme hakkı kazanmasıyla birlikte *Yeni Adam*, ‘kadın’ konusunda kendi görüşlerini rahatça ortaya koymaya başlar. Daha doğru bir söylemle, söz konusu gelişme dergiye, ‘kadın’ konusunda izleyeceği yol için rehberlik etmiştir. Dergi, kadının Türk toplumu içindeki gelişiminin ‘engellenemez’ ve kadının kültürel, bilimsel ve ekonomik alanlarda topluma kazandıracığı katkıları da ‘vazgeçilemez’ olarak niteler. Milletvekili seçme ve seçilme hakkının, Cumhuriyet’le birlikte değişime ve yeniliğe açılan Türk kadını, ‘yeni kadın’ yapan en yüksek inkılâp olduğunu savunur. Söz konusu inkılâbı, ‘kadının, yasama gücü içinde milletini temsil etme ve kendisini temsil edecek kişiyi seçebilme hakkı’ olarak açtığımızda, derginin, ‘milli değerleri taşıyacak insan’ tanımı da açıklığa kavuşur; Türk kadını kendi milletinin refah ve iyiliğini; milletinin kaderini tayin etmede söz sahibi olmuştur. *Yeni Adam*, daha önce ‘yeni adam/insan’ tanımlaması çabasında, toplumda gözlemlediği hata ve çarpıklıklara eleştiriler getirmiştir; şimdiyse dergi, bu tür çarpıklıkların kadının değişimiyle, ‘yeni kadın’ın var oluşuyla düzeleceğini savunur. Derginin bu görüşü, toplumda görülen bu yanlışların sebebi ya da sorumlusu olarak kadını suçlamasından değil; kadın değişiminin, kadını ileri taşıyacak inkılâpların, Türk milletini tek, yekpare bir topluma taşıdığına inanmasındandır. Zira “imparatorluğun yamalı bohça

¹⁹⁰ İsmail Hakkı, “Yeni Kuruluşların Kaynağı”, *Yeni Adam*, 20 Birinci kânun 1934, Sayı: 51, s. 5.

siyaseti yeni devlette yoktur. Çünkü gücünü Türk özünden ve budun (halk) mayasından alıyor. Bu maya bir, bütün olan bir ulusun ölküsüdür.”

Yeni Adam, Türk kadınının milletvekili seçme ve seçilme hakkı kazanması üzerine *Ulus* gazetesinde yer alan bir makaleye de yer verir.¹⁹¹ Makale, Türk kadınının Cumhuriyet rejimi içindeki değişimini şöyle nitelendirir:

“ *Türk kadını, pek yakında, en büyük amaçlarından birine daha kavuşuyor: on bir yılda kara bez içinden kurultay kapısına kadar, o, her türlü ulus işlerinde, ayrı ayrı, olgunluğu denenmiş olarak geldi.*”

Makale, İslamlaşma kadar erkekle beraber düşünen, onunla birlikte çalışan ve birlikte dövüşen Türk kadınının yerinin, bu öz Türk töresi içinde erkekle denk olduğunu hatırlatır. Kadını, erkekten ayıran; ayrımcılık yapan sofuluk, makaleye göre yalnızca Türk köylerine girememiş; köylü kadın, Anadolu kadını bu konumunu korumuştur. Yurdun temeli köyler olduğuna göre, makale; Türkiye'nin yarı yarıya, günün ilk ışıklarıyla orağını eline alan, yavrusunu düven üzerinde emziren, kerpiç karan ve güneş batmadan tarlasından dönmeyen Anadolu kadınının emeği üzerine kurulu olduğunu savunur. Makalenin öne sürdüğü bu görüşler, görüldüğü üzere, *Yeni Adam*'ın 'yeni kadın' tanımlaması için en başta Anadolu kadınına işaret eden görüşleriyle örtüşür.

Yeni Adam'ın Türk kadınına milletvekilli seçme ve seçilme hakkı verilmesi üzerine savunduğu bu görüşler, derginin 17 Kânunusani 1935 tarihli 55. Sayısının kapağında yer alan karikatür ile tezat oluşturur.¹⁹² Çizeri belirtilmeyen bu karikatürde kadın milletvekili, siyah tuvaleti ve siyah şapkası içinde olabildiğine şişman; kendisiyle evlenmek isteyen erkek ise çelimsiz ve zayıf tasvir edilir. Karikatürde, milletvekilliğinin kadına, 'koca' seçiminde fazladan kriter aramaya yaradığı izlenimi ve alaycılık hakimdir. Bu açıdan *Yeni Adam*'ın dönemin diğer gazete ve dergilerinde

¹⁹¹ Falih Rıfkı Atay, “Türk Kadını”, *Yeni Adam*, 20 Birinci kânun 1934, Sayı: 51, s. 12. *Yeni Adam*, konuyla ilgili olumlu görüş bildiren diğer gazetelerin yazılarından da alıntılar yapar. Bkz., K. E. Akman, “Türk kadını eriyile omuz omuza”, *Türk Dili*'nden naklen *Yeni Adam*, 3 Kânunusani 1935, Sayı: 53, s. 10. (Y.N., *Yeni Adam*, yaptığı alıntılarının büyük çoğunluğunda kaynak gazete ve dergilerin tarih ve sayfa künyesini vermez. Bu eksikliğe rağmen elimizdeki kaynak yayının, çevirenin, asıl yazarın adı gibi bilgileri aktarmaya çalıştık.)

¹⁹² Bkz. Ek. VIII.

de görülen, teoride kadınların milletvekilliğini destekleyen fakat pratikte bunu gülünç bulan ve olası görmeyen anlayışı yansıttığı söylenebilir.

3.2.3.1. Türk Kadını ve Askerlik

Başyazar İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun *Cumhuriyet* gazetesinde açılan, “Kadın asker olabilir mi?” konulu anketine getirdiği eleştirisi, derginin Türk kadınının değişimiyle ilgili bir başka yazısıdır.¹⁹³ Ona göre, kadınlara milletvekilliği hakkının tanınmasıyla ortaya atılan bu tür sorular olağandır; fakat bu sorular, herkese açık anketlerle gündeme getirilirse, verilen cevaplar doğal olarak, ne inkılâpçı-ihtilâlcî adamın, ne de anlayıcı-bilici; yani meseleyi metodolojik olarak değerlendiren kişilerin düşünüş tarzını barındırırlar. Herkese açık anketlerin sonuçları, katılımcıların ulusal, duygusal ve kendi fikir yapılarını yansıtır; oysa bu tür önemli konularda izlenilecek yol, mantıklıca anlamak, elemek ve sorgulamak olmalıdır. Baltacıoğlu, kadınların asker olup olamayacağı konusunu üç soru etrafında inceler:

“1- Kadın diyoruz! Hangi kadın? Bu günkü mü yoksa yetişecek kadın mı? 2-Asker olmak sonu yaratılıştan mı gelir, yoksa oluştan, terbiyeden mi? 3- Bu günkü düşüncelerimizin kökü objektif bilgilerde midir, yoksa eski inançlarda mıdır?”

Yazarın bu sorulara verdiği cevap, dergide yer alan yabancı kaynaklı makalelerin yansıttığı görüşlerden *Yeni Adam*'ın uzaklaştığını ve ‘kadın’ hakkında özgün hareket etmeye başladığının işaretidir. Kadını, ‘erkekle bir olamaz’, ‘ince bir varlık’ ve ‘yeri evidir’ gibi inanç ve düşüncelerle yorumlamanın; doğru olup olmadığını sorgulamayacak kadar zihinlerde yer etmiş; ‘eski’den kalma alışkanlıklardan olduğunu savunur. Yazara göre, kadın ancak ‘ev kadınlığına’ ve ‘anneliğe’ hapsedilirse korkak ve kırılğan olur; oysa iş kadını, dirim kadını erkeklerle birlikte mücadele eden, dayanıklı kadındır ve bu tür inançlara uymaz. Dolayısıyla, yarının koşullarına göre yetişecek ‘yarının kadını’, ‘bugünkü kadın’dan farklı olacaktır. “Kadın asker olabilir mi?” sorusunun hangi kadın tipi için sorgulandığının önemi de buradan gelir. Yazarın kadının askerlik yapabilmesi konusunu, ‘bugünün

¹⁹³ İsmail Hakkı, “Kadın asker olur ve olacaktır”, *Yeni Adam*, 20 Birinci kânun 1934, Sayı: 51, s. 2.

kadını' ve 'yarının kadını' için ayrı ayrı değerlendirmesi, onun dönemin Türk kadınının özelliklerini, 'iş ve dirim kadını'ndan çok 'ev kadını-anne' tipine yakın gördüğünün işaretidir. Yazarın vurguladığı bu ayrım, aynı zamanda *Yeni Adam*'ın, 'yeni kadın' için getirdiği ilk tanımlamayı da işaret eder; 'yeni kadın', sosyal hayatta erkekle birlikte var olan, çalışan, dayanıklı kadındır.

Yazar, asker olup olmamanın, tıpkı incelik, kabalık gibi toplumsal yaşayış ve sosyal oluşların bir sonucu olduğunu savunur. İş, ülkü, güç ve istek ayrılıkları, kadın ve erkek ayrımından kaynaklanmaz, toplumun kazandırdığı edinim ayrılığıdır. Erkeklerle aynı ülkü ve isteği paylaşan kadının, 'anne ve erkeğin arkadaşı' olması, onun daimi olarak ev yaşantısı sürmesini ve eve kapanmasını gerektirmez. Dolayısıyla yeni ulusta her türlü hakkı kazanan kadın, kendi yurdunu korumak hakkına da sahip olabilir; ne fizikî ne de psikolojik olarak buna hiçbir engeli yoktur. Kadının asker olabilmeye ise, tüm devrim ve değişimlerde olduğu gibi - kademe kademe ilerlemeye, ağırdan almaya ve tedbirli davranmaya gitmeden- birden bire gerçekleştirilmelidir. Görüldüğü üzere, çeviri yazılarını yayınladığı dönemde, *Yeni Adam*'ın kadın için çizdiği portre 'evdeki kadın' ve 'anne' imgelemleriyle sınırlıyken, bu gelişmeyle birlikte dergi görüşlerini, bu vasıfların, kadının sosyal hayatta erkekle yan yana çalışmasına engel oluşturmayacağı yönünde geliştirir. *Yeni Adam*'ın kadının bu vasıflarını yadsımaması, daha önce de belirttiğimiz gibi, Cumhuriyet'in gelecek nesillere verdiği önemle ilintilidir; kadın bu nesillerin yaratıcısı, yetiştiricisidir. Fakat *Yeni Adam* için bu vasıflar artık yeterli değildir; derginin toplumda görmek istediği kadın tipi, yalnız bu vasıflara sahip 'bugünün kadını' değil; 'yarının kadını'; 'yeni kadın'dır.

3.2.3.2. Yeni Türk Kadını: Sosyal ve Eğitilmiş

Daha önce de değindiğimiz gibi dergi, ilk yılı süresince 'yeni kadın' tanımlamasından mümkün olduğunca kaçınır. Fakat Cumhuriyet'in 'kadın'a bakış açısını -herkes için- kesinleştiren son inkılâbı ve basında 'kadın' konusunda oluşan tartışma ortamı, *Yeni Adam*'a ihtiyacı olan özgürlüğü ve ilhamı sağlar. *Yeni Adam*'ın 'hiçbir şarta bağlı olmayan, serbest' 'yeni kadın'ına ulaşmak için öngördüğü ilk

değişim, kadının ‘toplum kadını’ haline gelmesidir.¹⁹⁴ Dergiye göre, kadını toplumda etkin kılmak isteyen kadın birlikleri, feminizm hareketi, Türkiye’de tarihe karışmıştır; zira kadın için öne sürdükleri her ‘yenilik’, Türk inkılâbının doğasında yer alır ve Türk kanunlarıyla güvence altındadır. Şimdi Türk inkılâbının yaratacağı ‘toplum kadını’, ‘endüstrileşen’ kadın olacaktır. *Yeni Adam*, bu ‘yeni kadın’ın oluşabilmesini; Türk kadınının, ev kadınlığı ve küçük el işçiliğinden sıyrılmasına; bunun için de ‘büyük endüstri mantığı’ni kazanmasına bağlar. Tıpkı –erkek egemenliği altında da olsa- sağlam adımlarla ilerlediği ev ve el işçiliğinde olduğu gibi, ‘toplum ve büyük endüstri kadını’nın biçim kazanabilmesi, Türk kadınının bu yönde eğitimiyle mümkündür. Bu eğitim *Yeni Adam*’a göre, yalnız kız çocuklarının gittiği ve kız eğitimi için ayrı konular geliştiren okullarla sürdürülemez; kadınların asker olabilirliğini daha önce de tartışan dergi, bu tür değişikliklerin ancak kadına karşı ‘cinsi latif’ gibi yaklaşımlardan uzak, ona asker disiplin ve sertliği kazandıracak ‘erkek eğitimi’nin verilmesiyle mümkün olduğunu savunur. Dergi, böyle bir disiplin ve eğitim alan kadının ‘erkekleşeceği’ kaygılarına karşı; bugüne kadar kadında, zarafet, incelik ve kibarlık arayan güzellik anlayışının da değişeceği, ‘direnc ve dirlik kazanmış, dayanıklı’ ‘yeni kadın’ın, yeni estetik değeri olacağı görüşündedir. *Yeni Adam*’a göre ‘eski kadın’ın yok oluşuna üzülenler, devam eden hayatın gereklerine uyum sağlamayan varlıkların yok olacağını bilmeyen insanlardır.

Derginin, ‘yeni kadın’ tanımlamasında birçok niteliği birbiriyle bağıntılı olarak sunduğunu görüyoruz. Bütün bu görüşlerin bütününde dikkat çekici nokta; ‘yeni kadın’ı Cumhuriyet’in o günkü ihtiyaçları doğrultusunda betimlemesi; onun Türk inkılâbı eliyle biçim kazanacağını savunulmasıdır. Daha önce ‘yeni adam’ tanımlamasında, kendisi için en iyiyi ve ideali belirleyen ‘inkılâpçı toplum’ görüşünü savunan; dolayısıyla inkılâpları yaratanın da uygulayanın da bizzat ‘yeni adam/toplum’ olduğunu öne süren *Yeni Adam*, ‘kadın’ konusundaki ‘yenilik’lerinse Cumhuriyet’in eliyle gerçekleşeceğini belirtir. Yeni kadın’a dair ortaya koyduğu ilk değişim de yine Cumhuriyet Türkiye’sinin o günkü sanayileşme atılımına paralel olarak, ‘sanayileşen kadın’dır. Sanayileşen kadının, güç ve dirim göstermesi, kendisine yüklenen ‘naif ve kırılğan’ imgelemlerinden kurtulmasını yalnız kızlara

¹⁹⁴ Baltacıoğlu, “Bugünkü Kadın”, *Yeni Adam*, 6 Haziran 1935, Sayı: 75, s. 2.

özel eğitim veren okullarda değil, erkekleri de yetiştiren eğitim tarzına tabi olmasına bağlayan *Yeni Adam*, bir yerde kendisini düzeltir. Zira dergi, daha önceki sayılarında Türkiye’de eğitim veren kimi kız sanat okullarını tanıtan, onların çabalarını takdirle karşılayan yazılara yer vermiştir.¹⁹⁵ Bu okulların, ‘ana, tutumlu ev çevirgeni, eşine can yoldaşı’, ‘kendine ve yuvasına refah verebilen’ kızlar yetiştirmeyi hedeflediğini ve mezunlarının çok azının küçük atölyelerde çalışmaya yöneldiğini göz önüne alırsak, *Yeni Adam*’ın, ev ve el işçiliğinden sıyrılarak büyük sanayide var olmasını istediği yeni kadın için, işaret ettiği eğitimin bu olmadığını söyleyebiliriz. Dolayısıyla derginin, daha önce kadının kendisini yetiştirmesine örnek olarak sunduğu bu okulların eğitimi artık, *Yeni Adam*’ın biçim vermeye çalıştığı ‘yeni kadın’ anlayışında yetersizdir.

3.2.4. Modern Kadın Kimdir, Kim Değildir?

Yeni Adam, modern kadın için basında sıkça yer alan kimi yazılara eleştiriler getirir. Ona göre, 18.10.1935 tarihinde *Türk Dili*’nde yer alan Sabahattin Baskın’ın “asrî kadın hayatta ödevini tanıyan ve yapan kadındır...” tanımlaması yanlış olmasa da eksiktir.¹⁹⁶ Dergi öncelikle asrî/modern kadının kim olduğunun sorgulanması gerektiğini belirtir; ona göre modern kadın; sosyal kadın, toplum kadınıdır. Toplumda bilim ve sanayi gibi yeni kurumların yanı sıra ‘fosilleşmiş değerler’ de bulunur; modern kadın, işte bu yaşayan ve zinde kurumların kültürüne hakim olan kadındır. Dergiye göre, kadının analık ödevi ise her zaman yapa geldiği, yapması gereken bir ödevdir; yine de, annelik ve karılık meslek olarak değil, ‘erkeğine çocuk vermesi’ gibi, cisimsel ihtiyaç ve ödevlerdir. *Yeni Adam*’ın annelik ve eşliğini kadının ödevlerinden saymasına rağmen, ‘modern kadının ödevi’ olarak ele aldığı alanlarda ayrıma gitmesi, daha doğru bir söylemle bu alanları ayrıca vurgulaması dikkate değerdir. Böylelikle *Yeni Adam*’ın anlayışındaki modern kadının başlıca ödevleri; onun, modern zamanın lokomotifleri bilim ve sanayinin getirdiği yaşayış tarzına uyum sağlaması; sosyal ve toplumsal kadın olmasıdır.

¹⁹⁵ Bkz., İ. Tokay, “Selçuk Hatun Kız Sanat Okulunda”, *Yeni Adam*, 14 Şubat 1935, Sayı: 59, s. 10, 11; *Yeni Adam*, “Üsküdar Kız Sanat Mektebi”, *Yeni Adam*, 25 Nisan 1935, Sayı: 69, s. 10, 11.

¹⁹⁶ “Asrî Kadın?”, *Yeni Adam*, 31 İkteşrin 1935, Sayı: 96, s. 5.

Yeni Adam, Türk toplumunda görmek istediği ‘yeni kadın’ tipini çizme uğraşısında, genç bir Türk kadını okuyucularına örnek olarak sunar. Bu kadın, bir tramvay kazasında bacaklarını kaybeden hastaya, kimse kan vermeye yanaşmazken, yardım etmeye hazır olarak ortaya çıkan tek kişi; Hastabakıcı Saniye Hanım’dır. *Yeni Adam*’a göre günlük haberlerin arasında yer alan bu gerçek olay, milli ahlâkın en önemli örneklerindedir. Genç hastabakıcı, insanın insana yardım etmesi görevini, herkesin duraksadığı bir zamanda yerine getirerek; herkesin ‘söz’de sahiplendiği ahlakı birebir sergilemiştir.¹⁹⁷

Yeni Türk kadınına bir başka örnek de ilk Türk kadın pilot Sabiha Gökçen’dir.¹⁹⁸ *Yeni Adam*, Sabiha Gökçen’in, genç bir devrim kızı olarak, Türk şehir burjuvazisinin yıllardır sürdürdüğü sakat bir inancını yerle bir etmesinin de üstüne basar; ‘kadın, yalnız anne, karı ve el işçisi olabilir inancını!’. Onun başarıları *Yeni Adam*’ın iddiasını kanıtlamıştır; eğitim, kendi çalışma sahasında alınır ve gerçek şartlar içinde uygulamalı olarak öğrenilirse, eğitim süresince alınacak sonuçlar da gerçek sonuçlar olacak; eğitim başarıya ulaşacaktır.¹⁹⁹ Kadın olması dolayısıyla yaradılışında hiçbir sınır olmayan Gökçen’in başarısının özü de, böyle bir eğitimi, sosyal yaşantının bütün nitelikleriyle katıştırmasıdır.

3.2.5. Kadın Üzerine Yazarlar Arası Anlaşmazlık

Dergi, ‘yeni kadın’ ve ‘yeni Türk kadını’ kadar genel geçer kadın imgesi üzerine de yazılara yer verir. Kadın-erkek eşitliği, kadın-erkek ilişkisi, kadının toplumsal olaylarda oynadığı rol gibi birçok konuya değinen bu yazılar, zaman

¹⁹⁷ Yeni Adam, “Kanını Veren Bu Kadıncağız bir ahlâk kahramanıdır”, *Yeni Adam*, 5 Mart 1936, Sayı: 114, s. 3.

¹⁹⁸ Yeni Adam, “Sabiha Gökçen”, *Yeni Adam*, 18 Haziran 1936, Sayı: 129, s. 3. Sabiha Gökçen, 21 Mart 1913 Bursa doğumludur. Atatürk’ün, kendisi henüz 12 yaşındayken evlat edindiği ve Soyadı Kanunuyla birlikte Gökçen soyadını verdiği Sabiha, Çankaya İlkokulu, Arnavutköy Kız Koleji ve Üsküdar Amerikan Kız Koleji’nde okudu. 1935’te girdiği Türk Hava Kurumu’nun Türk Kuşu Sivil Havacılık Okulu’nu ardından Kırım Koktebel Yüksek Planör Okulu’nu tamamladı. 1936-1937 döneminde Eskişehir Uçuş Okulu’nda eğitim alan Gökçen, Eskişehir’deki 1. Hava Alayı’nda 6 ay görev yaptı. 1937 yılında Tunceli Harekatı’na katılarak, bu harekattaki rolü ile dünyanın ilk kadın savaş pilotu oldu. 1938-1955 yılları arasında Türkkuşu Uçuş Okulu’nda başöğretmenlik yapan Gökçen, Son uçuşunu 83 yaşındayken 1996’da gerçekleştirdi. Aynı yıl, Amerikan Hava Kurmay Koleji’nin Kartallar Toplantısı’nda “dünya tarihine adını yazdıran 20 havacıdan biri” seçildi. Bkz., http://tr.wikipedia.org/wiki/Sabiha_G%C3%B6k%C3%A7en, (12.03.2007)

¹⁹⁹ Bu görüşler Baltacıoğlu’nun *Talim ve Terbiyede İnkılâp* adlı kitabında yer verdiği eğitim metodunu işaret eder.

zaman dergi kadrosu içinde de tartışmalara neden olur. Özellikle Dr. İzzeddin Şadan ile İsmail Hakkı Baltacıoğlu arasında gelişen tartışma önem taşır. Dr. Şadan “Kadın ve İhtilâl” adlı makalesinde, 1936 İspanya İç Savaşı dolayısıyla gazetelerde, eli silahlı savaşa giden İspanyol kadınlarını gösteren resimlerin, kastanyet çalarak dans eden İspanyol kadını imajından farklılık gösterdiğini belirtir.²⁰⁰ Yazara göre, İspanyol kadınların bu silahlı görüntüleri çok olağandır; ilk önce Fransız İhtilâli sırasında karşılaşılan bu durum, daha sonra kadınların devlet adamlarına düzenledikleri birçok suikastlarda da devam etmiştir. Yazar, Paris Barosu başkanının, kadın ve cinayeti inceleyen eserinde, ‘katillik/cinayet’in ‘fuhuş’ gibi kadın tekeline girdiği görüşünü aktarırken, yine de ihtilâl gibi toplumsal olaylarda kadınların ‘halk cinayetlerine’ daha yatkın olduklarını ve gaddarlıkla hareket edebileceklerini savunur. Bu değerlendirmeyi kadınlara kabul ettirebilmekse ‘kadında mantık ve adalet kavramı henüz yerleşmediğinden’ mümkün değildir. Dr. Şadan’ın bu makalesi, *Yeni Adam* imzalı bir notla yayınlanır; bu nota göre, ilk başta ‘kadının savaşa gitmesine karşı’ ve ‘anti-feminist’ görünen bu yazısına karşın yazarın, ‘kadının hayatın her alanında yer alabileceğini kayıtsız şartsız savunan’ dergi ile fikir ayrılıklarının olup olmadığını gelecek sayılar gösterecektir.

Gerçekten de Dr. İzzeddin Şadan’ın yazısını İsmail Hakkı Baltacıoğlu’nun eleştirel bir yazısı izler.²⁰¹ Yazara göre kadın-erkek eşitliği, kadının sosyal hayata katılıp katılmaması gibi konular, ‘yeni kadın’ın zihnini meşgul etmeyen konulardır; fakat bunların tartışılması da söz değil eylemle yürüyen inkılâplar için doğaldır. Yeter ki öne sürülen fikirler, ‘inkılâba saldıran’ ve ‘özgür düşünce ile olanın-oluşanın anlaşılmasını engelleyen fikirler’ değil; ‘inkılâptan çıkan’, ‘aklı aydınlatan fikirler olsun. Yazar, kadının sosyo-psikolojisini, içinde bulunduğu zaman ve toplum kurumlarının belirlediğini savunur, dolayısıyla; endüstrileşme, bilim ve eşitliğin toplumsal yapılar olduğu bir zamanda kadın sosyo-psikolojisi, onu -askerlik de dahil- hiçbir işten alıkoyamaz. Baltacıoğlu, Dr. Şadan’ın “kadında mantık ve adalet kavramının henüz yerleşmediği” ile ilgili sözlerini, asıl tartışılması gereken konunun ‘mantık’ ve ‘adalet’ kavramlarının kendisi olduğunu savunarak eleştirir; kadının bu

²⁰⁰ Dr. İzzeddin Şadan, “Kadın ve İhtilâl”, *Yeni Adam*, 3 Eylül 1936, Sayı: 140, s. 4.

²⁰¹ Baltacıoğlu, “Harbe Giden Kadınlar”, *Yeni Adam*, 10 Eylül 1936, Sayı: 141, s. 6.

kavramları oluşturabilmesi için öngördüğü çözümse onun hayatı, hayat içinde öğrenmesi, bu nedenle de ‘toplum kadını’ olmasıdır.

Derginin iki kaleminin ‘kadının mantık ve adalet kavramı’, ‘kadının askerliği’ üzerine tartışmaları devam eder.²⁰² Bu tartışmalarda, Dr. Şadan, kadının askerlik gibi bir meslekte ‘eksiklik/yetisizliği’ni - sıkı takipçisi olduğu- Freud’un görüşleriyle desteklerken; Baltacıoğlu, kadının yalnız erkeklerle ‘eşdeğer’ değil, ‘eşit’ olduğunu, modern kadının askerliği de kendisi için bir gereklilik olarak gördüğünü savunur. İki yazarın kadın üzerine fikir ayrılığı, profesyonel anlamda da bir çatışmaya neden olur; Şadan, konuyla ilgili ilk yazısının ‘suitefsir’ edilmesini protesto ederken, Baltacıoğlu’nun cevabı şöyledir:

“Yeni Adam gibi «Kadının istisnasızca bütün sosyâl vazifelerini yapmasına kayıtsız ve şartsızca taraftar» olan bir gazete tarafından suitefsir edilmemesine imkân var mıdır? Halbuki biz ihtiyatlı davranıp bunu da yapmadık.”

İki yazar arasındaki kalem düellosuna okuyucu ve yazarlar da katılırlar. Dergide, Fûruzan Hüsrev Tokin’in, Dr. İzeddin Şadan’a açık mektup olarak yazdığı cevaba yer verilir.²⁰³ Baltacıoğlu’nun görüşlerini yineleyen bu yazıda, ondan farklı olarak, kadın asker örneği için, İspanya ve Sovyet Rusya’dan önce, Milli Mücadele yıllarındaki Türk kadını gösterilir. Tokin’e cevap, Dr. Şadan taraftarı bir okuyucudan gelir.²⁰⁴ Dr. Şadan’ın görüşlerini ‘bilimsel gerçekler’ olarak savunan okuyucu, İspanyol ve Sovyet kadınların askerliğini ‘süslü bir mozaik’ ve bu yöndeki istekleri ‘kapis’ olarak değerlendirir. Dergideki iki yazarın ‘kadın ve askerlik’ tartışmaları en nihayetinde, İzedddin Şadan’ın, Baltacıoğlu’nu desteklediği anlaşılan bir okuyucuya alaycı cevabıyla son bulur.²⁰⁵ Bu kez, psikanalist kimliğinden çok kişisel görüşlerine yer veren yazar, kadınların asker olmalarının onları erkekleştireceğini savunarak ekler; “Kadını cephenin siperinde değil, yumuşak bir minderde görmeyi daha ziyade severim.” Ne var ki konunun kapanması, Türkiye’de kadınların askere alınacağı

²⁰² Bkz., Şadan, “Yine kadın ve ihtiyâl”, *Yeni Adam*, 17 Eylül 1936, Sayı: 142, s. 7; Şadan, “Yine Kadın ve Erkek Davası”, *Yeni Adam*, 24 Eylül 1936, Sayı: 143, s. 10; Baltacıoğlu, “Kadın ve Erkek Davası”, *Yeni Adam*, Sayı: 144, s. 4.

²⁰³ Fûruzan Hüsrev Tokin, “Kadın Asker Olabilir Mi?”, *Yeni Adam*, 8 Bir. Teşrin 1936, Sayı: 145, s. 3.

²⁰⁴ İrfan Beydeş, “Kadın Asker Olabilir Mi?”, *Yeni Adam*, 22 Bir. Teşrin 1936, Sayı: 147, s. 3.

²⁰⁵ Şadan, “Bir Delikanlıya Açık Mektup”, *Yeni Adam*, 22 Bir. Teşrin 1936, Sayı: 147, s. 9.

haberinin yayılması üzerine Baltacıoğlu'nun kaleme aldığı yazıyla gerçekleşir.²⁰⁶ Yazara göre İtalyan ve Alman kadını gibi esir olmayan, Kemalist rejim içinde hür olan Türk kadınlarının askerliği 'sosyal bir devrim'dir. Bu devrimle beraber yeni Türk kadını, sosyalleşmesini tamamlayarak, 'hanımefendi, küçük hanım, nazenin, cilveli... vb.' tanımlamaları yaratan 'eski kadın' tipini öldürecektir.

Baltacıoğlu-Şadan tartışmasında dikkate değer bir nokta, *Yeni Adam*'ın genel çizgisiyle, daha doğru bir söylemle, genel çizgiyi belirleyen başyazar ve dergi sahibiyle, örtüşmeyen görüşleri savunan bir yazarın makalelerine ve hatta protesto yazısına dergide yer verilmesidir. *Yeni Adam*, yalnız bu yazara değil, onu savunan ve destekleyen okuyucu mektuplarını da yayınlamaya, 'tarafsız gazetecilik' ile 'bir görüşe taraf olmak' arasındaki ayrımın bilincinde olduğunu gösterir. Bir diğer nokta, *Yeni Adam*'ın 'kadın' üzerine görüşlerinin, ilk yılındaki yayınladığı çeviri yazılarla karşılaştırıldığında, çok daha netleşmesidir. Dergi, kadının 'hayatın her alanında kayıtsız şartsız erkeğe eşit' olduğunu savunurken, aynı zamanda, reddetmediği 'anne, ev kadınlığı ve karılık' özelliklerini, onun 'kişisel hayatına' ötelir. *Yeni Adam*'ın okuyucularına sunacağı 'yeni kadın' tanımlaması artık olgunlaşmıştır.

'Yeni kadın', 'eski kadın' ne ise onun tam tersidir; 'eski kadın'da ne yok ise, 'yeni kadın'ın kimliğini onlar oluşturur. 'Eski' kadın her şeyden önce 'tüketici'dir, kocasının eline bakar; fakat 'yeni kadın tüketici olamaz; bu onun yalnız ekonomik değil, ahlaki açıdan da hür ve kişilikli olmasını engeller. Eski kadın sofu ve önyargılara saplanıp kalmıştır; oysa yeni kadın, 'bin bir mikrop, yüz binlerce sosyal tehlike karşısında' çocuklarını yaşayan eğitimle; laik eğitimle yetiştirecek açık fikirli kadındır. Yeni kadın için 'nazenin, peri, harem' yaklaşımları geçerli değildir; o, erkeğe göre olumsuz özellikleriyle değil, onu 'bütünleyen, tamamlayan', 'eş ve arkadaş' olarak anılabilir. Bütün bu özelliklerin yanı sıra, yeni kadın, bedenlen sağlıklı, dinç ve güçlü kadındır. 'Modern kadın' fikri bütün bu niteliklerin birleşmesinden oluşur; ekonomik, bilimsel, cinsel ve beden kişiliğe sahip 'ideal' kadın; üretici, açık fikirli, cinsî erginlikte ve bedenlen güçlü yeni/modern kadındır.²⁰⁷

²⁰⁶ Baltacıoğlu, "Silâhlı Kadın", *Yeni Adam*, 26 İK. Teşrin 1936, Sayı: 152, s. 2. Dergide, 'kadınların askerliği' konusuna en yakın haber, ilk ve orta dereceli okullarda askerlik bilgisi derslerinin okutulmaya başlanacağı ve kadınların orduya alınmasına ilişkin hazırlığın sürdüğü şeklinde, 1937 yılı sonlarında yer alır. Bkz., "Kadınların askerliği", *Yeni Adam*, 23 Eylül 1937, Sayı: 195, s. 5.

²⁰⁷ Baltacıoğlu, "Kadın İdeali", *Yeni Adam*, 12 Ağustos 1937, Sayı: 189, s. 2.

Yeni Adam'da yer alan bu 'yeni kadın' tanımlaması, 14 Ağustos 1937 tarihli Cumhuriyet gazetesinde Peyami Safa tarafından eleştirilir. Baltacıoğlu, eleştiriye verdiği cevapta öncelikle, bu tür fikir tartışmalarının, kendi görüşlerine son şeklini verdikleri, okuyuculara bu yolla, daha açık bir şekilde seslenebildiği için önem verdiğini belirtir.²⁰⁸ Daha sonrasında, Peyami Safa'nın çocuk doğurma, emzirme, dikiş-nakiş gibi işlerin kadın tarafından yapılması gerektiğini savunan görüşlerini ele alır. Baltacıoğlu'na göre doğurmak dışında bu işlerin hiçbiri kadının tekelinde, onun varlığına bağlı değildir; sosyal gereklilikler karşısında hepsine pekâlâ alternatifler bulunabilir. Safa'nın, Baltacıoğlu'nun sol ideolojiyi benimsediği yönündeki sözlerine –Marksizm'in sosyal determinizmini beğendiğini kabul ederek - salt 'kadın' görüşleri nedeniyle bu eleştiride bulunduğu için, karşı çıkar. Yazar, 'yeni kadın' tanımlamasında ilham aldığı ideolojinin 'sol' olmadığını açıklarken, derginin bütününde gözettiği birincil kaynağını apaçık belirtir:

“Benim kadın için kabul ettiğim ideâl, kadınlarını havada uçuran, makine, endüstri hayatına sokan ve cephe gerisi hizmetleri için kanun projeleri hazırlayan modern ve hür bir memleketin ilimî ve ahlakî iştiriyaklarına tamamiyle uygundur. Ben Türk inkılâbının donelerini daima gözönünde tutaraktı ki o ideâl taslağını çizdim.”

3.2.6. Evlilik ve Ailede Yeni Kadın

Baltacıoğlu, 'tüketici olamayan; üretici kadın' betimlemesine bir başka yazısında açıklık getirir.²⁰⁹ Eski-yeni kadın karşılaştırmasında söz konusu ayrımın 'zaman' olmadığını, onların ortaya koyduğu nitelik ve koşullar olduğunu savunur. Ona göre kadın, erkeğe oranla bazı haklarından fiilen mahrumsa 'eski'dir ve bu, içinde bulunulan zamanla ilgili değildir. Kadını her daim 'eski' kılan bir koşul da onun, ev işleri ve çocuk bakımından başka elinden iş gelmeyen, ekonomik özgürlüğü olmayan bir 'tüketici' olmasından gelir. Yazara göre, bu kadınlar her zaman ve her koşulda, erkeğin –baba ya da koca- iradesine mahkûmdur. Ekonomik olarak özgür olan 'üretici' kadın ise, ev hayatında geçimsizlik ya da anlaşmazlık

²⁰⁸ Baltacıoğlu, “Kadın İdeali”, *Yeni Adam*, 26 Ağustos 1937, Sayı: 191, s. 2, 4.

²⁰⁹ Baltacıoğlu, “Müstahsil Kadın”, *Yeni Adam*, 9 Eylül 1937, Sayı: 193, s. 2.

durumunda, kolayca boşanabilir; hayatını kendi kazandıkları üzerine devam ettirebilir. Yazara göre, ‘üretici kadın’ fikri için sol ideolojiden yararlanmak gerekmez; zira “*Müstahsil kadın ideâli reel Türk demokrasisinin halis ideâlidir.*”.

Baltacıoğlu’nun, yeni kadın için ‘cinsî ergin’ olarak adlandırdığı nitelik; onun, evlilik kurumu içinde erkeğin yanında ‘eş ve arkadaş’ rolüne işaret eder.²¹⁰ Yazara göre evlilik, aşk ve güzellik gibi sönmeye mahkûm duygular üzerine kurulamaz; modern evlilikte aslanan ‘ideal ve moral sevgi’; yani fikir uyuşmasıdır. Fikir uyuşmasına dayanan evliliklerde, erkek kadından güven, düzen ve tasarruf; evinde de huzur, konfor ve güzellik bekler. Yazara göre bu istekleri karşılayabilen kadın, ‘eski’likten; ‘cinsi lâtif’likten diri bir cinse; ‘yepyeni kadın’a dönüşebilmiş kadındır. Yepyeni kadın, yalnız anne, eş değil; ‘arkadaş ve yoldaş’tır. Yazarın bu görüşleri üzerinde durulması gereken nokta, evliliği, –karşılıklı- fikir uyuşması olarak nitelendirirken, bu uyuşma için, yalnız erkeğin ihtiyaç ve beklentilerine yer vermesi; ‘evli-yeni kadın’ı; ‘erkeğe göre, erkeğin istekleri doğrultusunda’ tanımlamasıdır. Bu da, daha önce kadının evlilik içindeki konumunu ‘erkek eşdeğer ve eşit’ olarak yansıtan görüşüyle çelişir. Dolayısıyla, kadın için toplumdaki konumunu, ‘sosyal, üretici ve bağımsız’ olarak geliştiren dergi; evli -ve muhtemelen çalışmayan/üretmeyen - kadını ‘erkeğe göre; erkekle birlikte tanımlanabilecek / anlaşılabilecek’ bir pozisyonda değerlendirir.

Yazarın ‘evlilik ve kadın’ üzerine görüşlerini yansıtan bir başka yazısı da “Evli Kadının On İki Meziyeti”dir.²¹¹ Bunlar:

“ 1-Açlığa dayanmak. 2-Tuvalet 3- Bilgisini satmamak. 4- Turşu, reçel, salata yapmasını bilmek. 5- Paragözlü olmamak. 6- Zevkiyle moda dışına çıkmak 7- Sevimlilik. 8- Tasarruf 9- Sebepsizce kıskanmamak. 10- Neşeli olmak. 11-Erkeğin kaprislerini anlamak. 12- Çocuk nedir bilmek.”

Görüldüğü üzere, yazarın evli kadın için öngördüğü bu ‘meziyetler’ dönemin tasarruf anlayışıyla uyum gösterirken, dergide çok sık olmasa da modanın kadınlar üzerinde baskı kuran ve israfa neden olan etkisi üstü kapalı da olsa eleştirilir. Yazar,

²¹⁰ Baltacıoğlu, “Dişi Değil Arkadaş”, *Yeni Adam*, 16 Eylül 1937, Sayı: 194, s. 2.

²¹¹ Baltacıoğlu, “Evli Kadının On İki Meziyeti”, *Yeni Adam*, 2 Bir. Kânun 1937, Sayı: 205, s. 3.

‘erkeğe karşı sadakat ya da hizmetle yükümlü’ bir kadın portresinden uzak; anlayışlı, güler yüzlü, -belki güzel değil ama- cana yakın bir kadın betimler.

3.2.7. Yeni Kadın İçin Yeni Koşullar, Yeni Sonuçlar

Yeni Adam’ın, öngördüğü yeni/modern kadın için ilk nitelemesi, sosyal hayatta yer alan; ‘toplumsal ve endüstrileşen’ kadın olmuştur. Dolayısıyla dergi, bu tanımlamalara uyan modern dünya kadınının karşılaştığı sorunları ve kadının sosyal hayatta daha etkin olmasıyla ortaya çıkan ya da artan durumlara da değinir. Bu yazılarda *Yeni Adam*’ın, hem Türk kadınına, modernleşmeyle birlikte kendisini bekleyen olgu ve olayları tanıtmaya hem de onlara hazırlama amacı da hissedilir. Dergi sayfalarında yer alan bir çeviri makalede, kadının ilkel zamanlardan bu yana çalışan bir yaratık olduğu, yalnızca çalışma sahasının zaman içinde değişiklik gösterdiğini belirtir. Modern zamanda erkeklerin yaptığı işleri kolaylıkla yapabilen kadınların modern yaşam tarzı içinde çalışma hayatına girmesinin aslında en çok kendisi için kötü olduğu savunulur. Gündüz iş yerinde çalışarak yorulan kadın, akşam eve geldiğinde ailesi ve eviyle ilgilenmekte zorluk çeker. Kadının çalışma hakkı inkâr edilemeyeceğine göre, ağır çalışma koşulları iyileştirilmelidir; zira annelik de toplum için iş hayatı kadar kutsal bir görevdir.²¹²

Modern hayatın kadınlarını ilgilendiren bir başka konu ise çocuk düşürme; kürtajdır. *Yeni Adam*, Rusya’da çocuk sahibi kadınların iş bulamamaları üzerine kürtaj sayısında artış olduğunu, hükümetin kürtajı yasakladığını, fakat aynı zamanda kadınların çalışma koşulları üzerinde düzenlemeler yaptığını belirtir.²¹³ Dergiye göre Rusya’da yalnız ekonomik olarak ele alınan bu konunun sosyal ve psikolojik nedenleri de vardır. Özgürlüğünü elinde tutan modern kadın artık, çocuk sahibi olma isteği, yalnız erkekten geldiğinde buna uymak zorunda hissetmez; doğumda ve yetiştirmede çekeceği sıkıntılardan kürtajı tercih eder. Bir diğer neden, çocuk sahibi olmanın ulusal bağlardan çok dini duygularla özdeşleştiği ülkelerde, toplum üzerindeki dini etkinin zayıflamasıdır. ‘Tanrı’nın isteği/buyruğu’ olarak görülen gebeliğin artık kadının tercihi olmasıdır. Tıbbın ilerlemesiyle kürtajın daha sağlıklı yapılması ve tıbbın doktor-hasta mahremiyeti sağlaması da kadınları bu konuda

²¹² Clara Simon, “Kadınlar”, *Yeni Adam*, 31 Kânunusani 1935, Sayı: 57, s. 11.

²¹³ M. Adalan, “Çocuk Düşürme”, *Yeni Adam*, 16 Temmuz 1936, Sayı: 133, s. 6.

rahatlatmıştır. Modern hayatın aile fertleri için işbölümünü şart koşan yoğunluğu ile yükü artan kadın dolayısıyla, istenmeyen gebeliklerde kürtajı tercih eder. Psikolojik nedenlerin biri de modern kadının, çocuk sahibi olmak ve çocuk yetiştirmek konusunda kendisini doğanın eline bırakmayı, ince bir eleme ve düşünüşle kendi yeterliliğini sorgulamasıdır. Özellikle Birinci Dünya Savaşı ile insanlığa inancı sarsılan ve gelecek kaygısı taşıyan modern kadın, çocuk sahibi olmak istemez. *Yeni Adam*, bütün bu sosyal ve psikolojik nedenlerin çevre ve zaman faktörlerine bağlı olarak değişebileceğini kabul eder. Ortaya koyduğu tabloda, kadını kürtaja yönelten nedenleri objektif olarak sunmaya çalışan dergi, kadını bu tercihten dolayı suçlayan, ayıplayan ya da eleştiren tavırdan tamamen uzaktır.

3.2.8. Yeni İnsan İçinde Kadın

Yeni Adam'ın 'kadın' ve 'yeni kadın'a dair ilk görüşleri, yayın hayatının ilk yılında yer verdiği çeviri yazılarla belirir. Derginin özgünlüğünden yoksun bu ithal yazılar, ne var ki, Türkiye'de 'var olan kadın'dan farklı bir portre çizmez. Türk kadınlarına milletvekili seçme ve seçilme hakkının verilmesiyle, tanımlama çabasında hareketlenme olur. Gerek kendi kadrosu, gerekse diğer gazete ve dergilerde yer alan 'kadın' tartışmaları, *Yeni Adam*'ı 'kadın', 'yeni/modern kadın' ve 'yeni/modern Türk kadını' betimlemelerini besler. Yine de dergi, 'yeni adam/insan'ı sistematik ('adam'ı içten -fikir, zihniyet-söz-davranışça- ve çevresel olarak değiştirme) ve metodolojik olarak (kötü örnekler üzerinden, kıssadan hisse, doğrudan hitabet, öykülerle) tanımlarken 'yeni kadın' için bu düzeni izleyemez. Karmaşık olarak da olsa dergide beliren 'yeni Türk kadını' imgesi; Cumhuriyet Türkiye'sinin eliyle ve onun ihtiyaçları doğrultusunda şekil alacak; ekonomik, bilimsel ve kültürel bakımdan zamanının kültürünü almış; çalışan; erkeğine eş-arkadaş, yeni nesilleri doğuracak ve yetiştirecek, çocuğuna laik aile eğitimi verecek, erkekle eşit ve rol modeli Anadolu kadını olan modern kadındır.

Derginin Türk toplumu için ortaya koyduğu 'yeni adam' tanımlaması aslında 'yeni insan' tanımlamasıdır ki bu şüphesiz kadınları da kapsar. 'Yeni adam' için derginin okuyucularına aşlamaya çalıştığı ve savunduğu bütün özellikler, 'modern insan'ı ve onun inşa edeceği 'modern toplum'u yansıtır. Dolayısıyla, *Yeni Adam*'ın

‘yeni kadın’ için ayrı bir tanımlamaya gitmesi aslında, ‘kadın’a cinsel kimliği nedeniyle bile ayrı önem verdiğini gösterir. Demek oluyor ki dergi, kadının tabiattan gelen ve aile içindeki duruşunu yadsımazken, Türk inkılâbının getirdiği modernleşmenin onda farklı açılımlar yapmasını, kadının kimlik ve görevlerine yenilerini eklemesini arzular. Türkiye’nin her alanda geçirdiği yenileşme ve modernleşmeden, toplumun bir yerde yaratıcısı ve şekillendiricisi olan Türk kadını bu değişimden; ideale doğru gelişimden ayrı düşünülemez.

1934 yılında milletvekilliği tartışmasıyla başlayan ve takip eden günlerde de gündemin başlıca konusu haline gelen kadın hakları, görüldüğü üzere *Yeni Adam*’da da yankı bulmuş ve hemen her açıdan tartışılarak konuya geniş yer verilmiştir.

4. BÖLÜM

YENİ ADAM KONULARI

4.1. Yenilik Her Şeyde...

Derginin öngördüğü ‘yeni insan’, yalnızca fikir, söylem ve davranışta değil; aynı zamanda -zevk ve akıl sahibi sosyal bir canlı olarak- varoluşunu ortaya koyabileceği her konuda, kendi değişim ve yeniliğinin uygulayıcısıdır. Yeni insanın varoluşunu tam olarak gerçekleştirebilmesiyle; onun düşünsel ve düşsel ihtiyaçlarına cevap verebilecek -zihnini geliştiren, zevk anlayışını besleyen- **entelektüel bir yaşam** sürdürmesiyle mümkündür; zira böylesi bir yaşamın, yeni insan için karakter-bütünleyici bir işlevi vardır. İşte tam bu noktada, *Yeni Adam*’ın, entelektüel yaşam öğeleri, **eğitim** (ilim) ve **sanat** üzerine görüşleri önem kazanır. Yeni insan; içinde bulunduğu, yaşadığı ve yarattığı her alanda, kendi ideal fikrini gözetten bir kişiliğe sahip olduğuna göre; bilgisel-kültürel alanda ‘çağdaşlık’, ‘yenilikçilik’ ve ‘inkılâpçılık’ -şüphesiz- kaçınılmazdır. Dolayısıyla, entelektüel yaşam yeni insanın karakterini olgunlaştırıp bütünlerken, yeni insan da entelektüel yaşam öğelerini ‘inkılâpçı’ kişiliğiyle yenileyecek ve değiştirecektir.

Derginin, eğitim-sanat ve yeni insan arasında ortaya koyduğu bu döngüsel etkileşimin, yalnız bireylerin çabasıyla oluşması ve de sürmesi, dergiye göre ‘değişim’ için yeterli ivmeyi sağlamaz. *Yeni Adam* bu alanlarda **yaratıcı** ve **uygulayıcı** olarak insan faktörünü yadsımazken; devletin de kanun, kurum ve düzenlemeleriyle yenilikler sunacağına inanır. Bu yüzdendir ki, toplumsal-entelektüel yaşamda yeni insan, artık tek aktör değildir; yeniliklerin topluma tanıtılması, toplumda yaygınlaşması ve kurumsallaşması için devlet faktörü gereklidir. Bu aşamada *Yeni Adam*, entelektüel yaşam öğelerini ‘yeni insan’la buluştururken, ‘yeni insan’ın yetersiz kaldığı durumlarda, bu öğelerin ‘inkılâpçılık’ anlayışı içinde iyiye; ideale doğru değişimine, ‘toplumsal’ olduğu kadar ‘devletçi’ bir yön kazandırır. Başka bir söylemle, *Yeni Adam*’ın ‘inkılâpçı insan/toplum’ görüşü, ‘devletle beraber ve devletin öncülüğünde inkılâpçılık’ anlayışıyla buluşur.

4.1.1. Sanat

Yeni Adam, yayın hayatının ilk yılında, sanatla ilgili görüşlerini, çeşitli sanat dallarındaki dönemin sanat camiasında yer alan tartışmalar ve sergi, yarışma, basım vb. gibi kimi gelişmeler üzerinden sunar. Okuyucuların bu sanatsal etkinlikleri, sanatın gelişim süreci içinde daha iyi değerlendirebilmeleri için ayrıca, “Sanat Tarihi” adıyla 3 tefrika halinde yazılar yayımlar.²¹⁴ Heykeltıraş Zühtü Müritoğlu’nun kaleminden çıkan bu yazılar, tarih öncesi dönemlerin *primitif* örnekleri ve onların nasıl sanatın başlangıcı sayıldığına dair bilgiler verir.

Resimden mimariye, edebiyattan sinemaya hemen hemen tüm dallara yer veren derginin; sanatın kavramsal soru ve tartışmalarına da değinerek yine en çok işlediği tema ‘yenilik’ tir.²¹⁵ Çünkü önceden de belirttiğimiz gibi, dergide hemen her konu, aynı şeye hizmet eder: düşünüşte, insanda, toplumda, üretimde ve hatta çevrede değişimi yaratmak. İyi örneklerin övülmesi, yetersiz ve kötülerin ise yerilmesiyle, zamanın gereklerini takip edebilme ve çağdaşlaşma için gereken isteği ve bilinci uyandırmak. Muhakkak ki yeni insan için ‘iç değişim’ kadar, ‘çevresel değişim’ i yaratacak sanat için de bu bakış açısı geçerlidir. Bu nedenle dergi, yeni insanın benliği için en gerekli gördüğü; yeni insanı zamanının gerçekleriyle buluşturacak ‘yenilikçi’, ‘modern’ sanat akımlarını ön plana çıkarırken, ‘eski’nin rahatlığını taşıyan, nostalji ile beslenen akımları eleştirir.

Yeni Adam’ın genel geçer sanat görüşü, onun bilimle eşdeğer olduğu yönündedir.²¹⁶ Sanatçı tıpkı bir bilim adamı gibi gerçeklerin karşısında çalışır; bilim adamının kanunlarla ortaya koyduklarını, sanatçı; şiir, roman, piyes... vb. olarak aktarır. Dolayısıyla sanat eserleri, bilim gibi doğrulardan, tabiatın gerçekliğinden beslenir; zira ‘yanlış’tan ilham alan bir eserin yaşaması mümkün değildir. Bilimin

²¹⁴ Zühtü, “Sanat Tarihi”, *Yeni Adam*, 2 Temmuz 1934, Sayı: 27, s. 6; Zühtü, “Sanat Tarihi”, *Yeni Adam*, 16 Temmuz 1934, Sayı: 29, s. 6; Zühtü, “Sanat Tarihi”, *Yeni Adam*, 23 Temmuz 1934, Sayı: 30, s. 6.

²¹⁵ *Yeni Adam*’ın, Vahdet Gültekin ve Zahir Sıtkı Güvem’in karşılıklı kaleme aldıkları sanatı irdeleyen tartışmaları için bkz., Vahdet Gültekin, ““Fikirler,,den biri ve “insanlar,,dan ikisi”, *Yeni Adam*, 27 Haziran 1935, Sayı: 78, s. 12,13; Zahir Sıtkı, “Vahdet Gültekin’e Karşı”, *Yeni Adam*, 11 Temmuz 1935, Sayı: 80, s. 13; Vahdet Gültekin, “İlkönce Yolumuzu Açalım”, *Yeni Adam*, 18 Temmuz 1935, Sayı: 81, s. 13; Zahir Sıtkı, “Yolumuz Açılıyor”, *Yeni Adam*, 8 Ağustos 1935, Sayı: 84, s. 12; Vahdet Gültekin, “AR Gerçeyi nasıl anlatacak?”, *Yeni Adam*, 15 Ağustos 1935, Sayı: 85, s. 12; Güvem, “Cevaplarım”, *Yeni Adam*, 26 Eylül 1935, Sayı: 91, s. 12,13.

²¹⁶ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, “Sanat De Bir İlimdir”, *Yeni Adam*, 24 Şubat 1938, Sayı: 217, s. 3.

statik gerçeklerin dili olduğunu kabul edersek, sanat da dinamik tabiatın dilidir; bilimin katı matematiğiyle açıklanamayan aşk, ıstırap, korku gibi duygular sanatla anlatılıp yaşatılabilir. Görüldüğü üzere *Yeni Adam*'a göre, her ikisinin de kaynağı 'gerçek' olması dolayısıyla sanat, bilim kadar gerçek, bilim kadar gereklidir. Derginin, sanatın sahiciliğine ve sanat gerçeğine dair bu görüşleri, aynı zamanda onun, sanat için 'yaşayan'-'canlı' akım olarak gördüğü **realist** (gerçekçi) akım taraftarı olduğunu gösterir.

Derginin, sanat ve bilim arasındaki ilişkiyi ele alan bir başka yazısı, Suut Kemal Yetkin'in *Tan* gazetesi kültür ekinde çıkan bir makalesine eleştiridir.²¹⁷ Dergi, bilim ve sanat arasındaki bağlantının, kimi filozofların ağzından tanımlanması ve bunların değişmez gerçekler gibi sunulmasına karşı çıkar. *Yeni Adam*'a göre bilim ve sanat, kimi 'ayrıtılı' kişilerin anlatımlarıyla şekil almayacağı gibi, her ikisini de bir noktaya sabitleyen böyle bir yaklaşım, 'ar' üzerinde revision'u savunanlar tarafından da kabul edilemez.* Fakat *Yeni Adam*'ın üzerinde durduğu temel nokta, yazarın, bilimin 'genel'i sanatınsa 'özel'i tanıttığını savunan görüşüdür. Dergiye göre bu görüş, genel ve özel arasında tercihe götürecektir ve toplumculuk taraftarı bugünün adamı 'genel'i yeğleyecektir. Ne var ki bugünün adamı, sanatın 'toplum için sosyal bir ödev' olarak yer almasını ister; yeni sanatın kazanmasını istediği değerler de buna göre; 'genel'e göre şekillenecektir. *Yeni Adam*, bilim ve sanatın ilgi alanlarının **ayrı** olarak gösterilmesinin yanlış ve eksiklik olduğunu savunur. Örneğin sanatın **hümanist** akımı, bütün insanlığın değer ve duygularının birikimini barındırır, tıpkı bilimin bütün bilgi ve buluşlar birikimi üzerinde ilerlemesi gibi. Bu bakımdan sanat, bilim kadar pozitivisttir, fakat sanat, soyut teknikler sayesinde -toplum ve toplumun değerlerinden doğmakla beraber- toplumdan bağımsızlaşabilir. Dolayısıyla, sanat ve bilim birbirinden ayrı, birbirine aykırı şeyler değil; her biri madalyonun bir yüzü gibi birleşik ve bütündür. *Yeni Adam*'ın görmeyi arzuladığı şeyse, bu bütünlüğü vurgulayacak şekilde; 'soyutçu araçlarla eserler veren sanatın, objektif ve realist yöntemlerle gerçek toplumla bağıntılı, gerçek eserler veren sanata dönüşmesi'dir.

²¹⁷ Vahdet Gültekin, "İlim ve Sanat üzerine yeni ve başka bir bakış", *Yeni Adam*, 1 Ağustos 1935, Sayı: 83, s. 12.

* *Yeni Adam* sayfalarında *ar* (art), çoğu kez *sanat* yerine kullanılmıştır. Derginin öz Türkçe kullanım savunusuna aykırı gibi gözüken bu durum, esasen derginin *ar* kelimesini, terim niteliğinde görmesiyle açıklanabilir.

Yeni Adam'ın gerek sanat gerekse bilimin, fikri-sabit tanımlamalardan bağımsız olduğunu savunması dikkat çekicidir. Böylelikle dergi, onları her türlü kalıbın dışına çıkararak eser ve yenilenmelerinde, özgünlük-özdevinimlilik serbestîsi sağlar. Derginin kendisine ait 'sanat' görüşü, yine kendisinin 'ar' üzerinde revision' savını netleştirir niteliktedir. 'Ar' üzerinde revision' yani 'sanatta yenilenme', hâlihazırda pozitivist olan sanatın, bilimle birebir aynı özellikleri göstermesi; -kullandığı teknikler her ne olursa olsun- onun toplumla bağının kesinleşmesiyle gerçekleşir. Dolayısıyla *Yeni Adam*'ın 'yeni sanat' görüşü, toplum için var olan ve onun için eserler veren, 'toplumcu', realist ve pozitivist sanatı işaret eder.

Nurullah Ata'nın, "Yeni sanata doğru" adlı makalesi, *Yeni Adam*'ın 'yeni ve en iyiye doğru değişim' anlayışının, sanat görüşünde de hâkim olduğunu gösterir bir örnektir. Yazar makalesinde, 19. yüzyıla hâkim olan edebiyat akımı **sembolizmin** niteliğini yitirmesine ve sanatta yeni akım arayışlarına değinir. Sanat-edebiyat-insan ilişkisi içinde ele aldığı bu yazısı, yazarın yenileşme ile ilişkilendirilebilecek görüşleriyle noktalanır:

"...On dokuzuncu yüzyıl itikatları şimdi ölüyor. Onun dalâletleri ile yarattığı şartlardan kurtulmanın zor olduğunu biliyoruz; çünkü o dalâletler caziptir ve doğrusu büyük şeyler de yaratmıştır. Bunların en caziplerinden biri ferdi kendi kendine esir etmiş olmasıdır. Böyle bir esaret sevilir çünkü mahiyeti, bir esaret olduğu anlaşılmaz.

*Fakat yeni sanat hürriyeti kendi kendilerinden çıkmakta bulacak adamların eseri olacaktır. Açık pencere açık ruh... Doğrusu bu da bir esarettir: fakat hürriyet eski peşin hükümleri yıkmaktan, yeni imkânlar yaratmaktan başka bir şey de değildir. Her itikat, yeni çıktığı zamanlarda hürriyeti temsil eder, ancak yerleştikten sonra esaret olur."*²¹⁸

Görüldüğü üzere yazarın yenileşme fikri; devamlı olarak değişmek, hiç bitmeyen bir yenilenmeyle eskinin esaretinden kurtulmayı içerir ve aynı şey sanat için de geçerlidir. Sanat alanında yenilik taraftarlığı dergide yer alan slogan köşeleriyle de kendini gösterir;

" Sanat kültürü gitgide ehemiyet kazanyor.

²¹⁸ Nurullah Ata, "Yeni sanata doğru", *Yeni Adam*, 1 Kanunusani 1934, Sayı: 1, s. 7.

Yeni Sanat yeni kültürün geniş temelidir.

Yeni Adam eski sanata karşı gidiyor.

Yeni Adam sanatta yeniyi istiyor... ”²¹⁹

Dergiye göre çağdaş zihniyetli insan, yeni adam; kendi gereksinimlerini en iyi tespit edebilen ve tespitleri doğrultusunda üretebilen insandır. Bu yüzden dergi, nasıl eski zihniyet kalıplarına eleştiri getiriyorsa, çağdaş zihniyetin eserlerini de över:

“Yeni mimari değişiklikleri zamanımızın en şaşırtıcı hâdiselerindendir. İnsan yeni mimari eserlerine bakınca yapı ve duygu dünyasındaki büyük ihtilâlin şiddetini anlıyor. Ne gibi değişiklikler olmuştur? I- Yeni mimari herşeyden ziyade insan mimarisidir. Bu mimari Ortazaman mimarisi gibi Allah için ve kul için değil, kendini yaratmak iddiasında bulunan şimdiki insan eseridir, Allahlık olacak yerde insanlık bir mimaridir. II- Yeni mimari herşeyden ziyade bir sağlık mimarisidir. Bu mimari eski eserler gibi nemin, mikrobun, pisliğin yaşamasına meydan bırakmıyan, vücudünün her tarafı bol, ışık ve hava içinde yıkanan bir mimaridir. Bu yeni sanat ilme, fenne, sağlık tekniğine inanmış bir insan soyunun işidir. III- Yeni mimari halk mimarisidir. Çünkü bu mimaride lüks, gösteriş, yerli alâmetler, mahalli motifler yoktur. Yeni mimarinin hususiyetini veren hemen hemen insandır. Onun için her memleketteki eserleri aşağı yukarı birbirine benzer. Çünkü insanın en müşterek olan oluşlarının ihtiyaçlarından doğmuş mantık taşıyor.”²²⁰

“Bu makalenin konusu -tanımlamadan çıkardığımız üzere - ‘işlevsel mimari’ midir yoksa ‘yeni mimari’ midir?” şeklindeki bir soruya en doğru cevap, “konu aslen ‘yeni-yeniliktir’” şekilde verilebilir. Makale, yenileşen insanın; ‘yeni insan’ın ortaya çıkışıyla oluşan duygusal ve düşünsel değişimleri, çevresine yansıtmasını, çevresinde de yaşatmasını vurgular; yeni insan - eski insanın aksine - kendi varoluş ve benliğini; eserlerinde ve yaşadığı mekânlarda merkeze koyarak, kendisi için en iyi ve ideali

²¹⁹ *Yeni Adam*, 19 Mart 1934, Sayı: 12, s. 6.

²²⁰ İsmail Hakkı, *Yeni Adam*, 15 Kanunsani 1934, Sayı: 3, s. 7.

ifade eder. Yeni insan, mimari için değil, mimari yeni insan için vardır; işlerliği ve işlevi, yeni insanın gereksinimlerine göre oluşturulmuştur.

‘Yeni mimari’ ve ‘yeni adam’ arasında kurulan bu bağ, ileriki sayılarda dergide bir kez daha karşımıza çıkar.²²¹ Dergi, yeni mimarinin çıkış noktasını, dünya genelinde bir ‘yeni adam anlayışının’ gelişmesine bağlar. Ona göre *romantizmin* zayıflaması ve I. Dünya Savaşı’nın sonuçları; özünde ‘ahlakî türden’ olan ‘yeni adam anlayışı’ni ve beraberinde, ‘ulusluk’, ‘sanayilik’ ve ‘şehircilik’ unsurlarını doğurmuştur. Zira bu unsurlar, yeni adamın özelliklerinin yansımasıdır; ‘bilimci’, ‘tenasütçü’ ve ‘büyük sanayici’ olan yeni adam mantığı dolayısıyla, mimaride de işlevsel, konforlu yapıtlar gözetir. Dergiye göre işte bu yüzden, yeni mimari, ‘yeni insanın sanatı’ olarak yükselir. *Yeni Adam*, dönemin Ankara’sındaki devlet binalarının yeni mimari özellikleriyle inşasını şöyle yorumlar: “Bu hal yenilik gücümüzün ve cihan tutan inkılâbımızın çimento ile demiri dile getirecek kadar büyük olduğunu gösteriyor.”. Görüldüğü üzere, dergi, arkasında durduğu mimarinin esin kaynağı olarak -tüm dünyada gelişen- ‘yeni adam anlayışı’ni işaret eder. Bu bakımdan, Türkiye’de yeni mimari yapıtlarının varlığı; yalnızca anlayış olarak değil, ülkedeki birebir ‘yeni adam’ın kaynağı Türk inkılâbının, sanatta evrenselliği yakaladığını kanıtlar.

Yeni Adam’ın ‘sanatta yenilik’le birlikte ele aldığı bir başka konu da ‘sanatta güzellik’dir.²²² Dergi, her çağın güzellik anlayışına, o çağa hâkim olan değerler ve kurumların etkili olduğunu ortaya koyar; Ortaçağ’da eserlerinde dini ve asaleti işleyen sanatın Rönesans’ta ve sonraki çağlarda değişmesi, din ve feodalitenin gözden düşmesi kadar toplumların da değişmesinden kaynaklanır. Dolayısıyla sanattaki güzellik anlayışı, aslında değişen toplumların değişen zevkleriyle açıklanabilir. İçinde bulunulan devrin, sanatta yeniliklere rağmen ‘güzellik’te ilerleme kaydedememesi, *Yeni Adam*’a göre, sanatın *abstrait* (soyut) değerlerinin *statique* (durağan) olması nedeniyledir. Bu durağanlığa takılı kalan bugünün devri, dolayısıyla kendi sanatını bulamamış bir devirdir; zamanın değişmesi, toplumun tanıdığı güzelliğin değişmesine rağmen, sanatta 19. yüzyılın güzellik anlayışı, ‘eski’ güzellik anlayışı devam eder. Burada dikkat çekici nokta, *Yeni Adam*’ın, soyut değer

²²¹ İsmail Hakkı, “Yeni Adam İçin Yeni Mimarlık”, *Yeni Adam*, 9 Nisan 1934, Sayı: 15, s. 7.

²²² Vahdet Gültekin, “Sanatın seyri”, *Yeni Adam*, 9 Mayıs 1935, Sayı: 71, s. 12.

ve tekniklerin, sanatı tüm yeniliklere karşın ilerlemeden alıkoyduğunu savunması ve bu teknikleri ‘eski’yi devam ettiren araçlar olarak göstermesidir. Zira derginin, daha önce çizdiği ‘yeni sanat’ tanımıyla birlikte ele alındığında bu görüş, *Yeni Adam*’ın ‘realist’ ve ‘pozitivist’ sanat savını vurgular.

Yeni Adam’ın, mimari dışında, sayfalarında yoğunlukla ele aldığı bir başka sanat dalı da edebiyattır. Derginin henüz ilk yılında, sanat-edebiyat-toplum ve yenilik ilişkisini sorguladığı bir anketini, dönemin önde gelen bazı Türk edebiyatçıları cevaplar. Ankette çıkan, Türk edebiyatında yeniliğin, yani inkılâbın oluşmadığı ve bunun bir gereksinim olduğu doğrultusundaki genel görüş, *Yeni Adam*’ın, edebiyat dalına eğilişine de yön verir.²²³ *Yeni Adam*’a göre inkılâpların, kendi edebiyatlarını yaratması, eskiden beri bilinegelen bir şeydir.²²⁴ Türk edebiyatında henüz Türk inkılâbı büyüklüğünde bir yenilenmenin görülmemesiye, dergiye göre, bu inanışın bir eksikliğini yansıtır. İnkılâpların, kendi edebiyatlarını yaratması, *Yeni Adam*’a göre, onların hazır ve yekpare olan bir edebiyat ortaya çıkarmaları demek değildir. İnkılâplar, edebiyatın değişmesi ve yenileşmesi yolunu açarlar; böylelikle edebiyat, kendi bünyesinde derinleşerek, ‘inkılâp edebiyatı’ halini almasına imkân sağlarlar. İnkılâpların, edebiyat üzerinde izlediği yol; değerlerin değişmesi, bunun sonucunda insanların değişmesi ve insanların edebiyatı değiştirmesi şeklindedir. Ne var ki, bu yolu takip etmeyen, yani edebiyat değerlerini değişime hazırlamayan inkılâpların tutunması mümkün değildir. Zira edebiyat, inkılâbı; felsefe, bilim ve teknikten çok daha iyi ifade edebilecek bir alandır; ‘edebiyat, inkılâbın dili’, inkılâp değerlerinin sesidir. Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere, *Yeni Adam*, edebiyatın, inkılâp eliyle tümüyle yoktan var edeceğini değil; edebiyatın değişim yolu üzerindeki engelleri kaldırarak, inkılâp edebiyatının bizzat kendisini oluşturacağını savunur. Türk inkılâbına kıyasla, büyük bir edebiyat inkılâbının gerçekleşmemesi ise, değer ve insan anlayışlarındaki değişimin, edebiyat için yeterli derinliğe ulaşmamasından kaynaklanır.

²²³ Bkz., “Sanat, sanat için midir? Yoksa cemiyet için mi?”, *Yeni Adam*, 26 Mart 1934, Sayı: 13, s. 7. *Yeni Adam*’ın, 14., 15., 16., 18., 19., 20., 22. ve 25. sayılarında yer alan bu ankete; Suat Derviş Hanım, Vâlâ Nureddin (Vâ-Nû), Nizamettin Nazif, Mustafa Şekip, Halit Fahri, Ömer Bedrettin, Yahya Saim, Baha-Aşır Beyler katılmışlardır.

²²⁴ İsmail Hakkı, “İnkılâp mı edebiyatı yaratır Edebiyat mı inkılâbı yaratır?”, *Yeni Adam*, 19 Mart 1936, Sayı: 116, s. 3.

Derginin, Türk edebiyatında görmek istediği ‘inkılâb’a açıklık getiren bir yazısı, Baltacıoğlu’nun, “Yeni Hayata Yeni Kahraman” adlı makalesidir.²²⁵ Makalede, Matbuat Umum Müdürlüğü’nün, *Aşık Garip, Kerem ile Aslı ve Köroğlu* gibi kitapların Türk halkı tarafından çok okunması nedeniyle, içeriğini yeni hayattan alan kahramanlarınsa sözü geçen karakterler olduğu hikaye serisi basacağı belirtilir. Yazara göre, müdürlüğün bu kararı şaşırtıcıdır çünkü Türk halkının bu eserleri okuma nedeni onların karakterleri değil, işledikleri temaların halkın zihniyetiyle uyum göstermesidir. Dolayısıyla yeni hayatın gerçeklerini eski kahramanlarla işlemenin edebiyat için hiçbir faydası yoktur:

“Bugünkü Türkiye halkının kahramanları aşiret reisleri, derebeyleri, keloğlanlar, köroğulları değildir, çeliği eritip çimentoya döken, kanatlarıyla bulutları döven insanların yurttaşlarıdır. Şimdi Cennet «selliseyf» edenlerin kılıcında değil, havayı zapteden insanların iradelerindedir. Bu çelik ve Karabük ümmetine söylenecek beyitler Köroğlu ve Kerem ağzına yakışmaz. Zamanın dilini yalnız zamanın adamları söyleyebilir.”

Yeni Adam’ın edebiyatta inkılâp anlayışı; teması, günün değerlerini yansıtan, kahramanlarıysa bu değerlere sahip çıkan ve onları yaşatan ‘yeni insan’lardan meydana gelen edebiyattır. Dönemin gerçeklerini işleyen, ‘eski’ değer ve kahramanları eskide bırakan edebiyat, *Yeni Adam*’ın öngördüğü ‘inkılâp edebiyatı’; ‘yeni edebiyat’tır.

Yeni Adam’ın sanatta yenileşme ve inkılâp görüşü, Türkiye’de 60 seneyi aşan bir tarihe sahip tiyatro için de geçerlidir.²²⁶ Edebiyat için hazırladığı anketin bir benzeri, tiyatro konusunu ele alır.²²⁷ Ne var ki bu ankete, tiyatrocular değil; Baytar Hakkı Nezih ve Dr. Nadire Sadi Hanım gibi, çeşitli meslek dallarından, dönemin entelektüel kişileri katılır. Bu bir yerde, tiyatroya dair farklı bakış açılarını sunma arzusu kadar, *Yeni Adam*’ın, tiyatro alanında fikir sunabilecek yetkinlikte kişilerin

²²⁵ Baltacıoğlu, “Yeni Hayata Yeni Kahraman”, *Yeni Adam*, 27 Mayıs 1937, Sayı: 178, s. 3.

²²⁶ İsmail Hakkı, “Türk sahnesinde inkılâp”, *Yeni Adam*, 29 Kânunusani 1934, Sayı: 5, s. 12. Ayrıca bkz., Baltacıoğlu, “Bir tiyatro ihtilali istiyorum.”, *Yeni Adam*, 23 Eylül 1937, Sayı: 195, s. 2. Dergi, şehir tiyatroları için de benzer yenilikler öngörür; bkz., İsmail Hakkı, “Şehir Tiyatrosunda tekâmül değil inhilal!”, *Yeni Adam*, 27 Eylül 1934, Sayı: 39, s. 2.

²²⁷ “Bir Tiyatro Anketi Açtık”, *Yeni Adam*, 14 Mayıs 1934, Sayı: 20, s. 12; “Tiyatro Anketi”, *Yeni Adam*, 21 Mayıs 1934, Sayı: 21, s. 6; “Tiyatro Anketimiz”, *Yeni Adam*, 4 Haziran 1934, Sayı: 23, s. 6; Nusret Safa, “Tiyatro Anketimiz”, *Yeni Adam*, 9 Temmuz 1934, Sayı: 28, s. 6.

olmadığı inancına da işaret eder. Ankette varılan genel kanaat ise tiyatrodaki inkılâbın ve devlet faktörünün gerektiği yönündedir.

Dergi tiyatronun, ahlak ve bilimle aynı seviyede; hürriyet ve çağdaşlık değerleri kadar kültürel bir olgu olduğunu savunur; bu bakımdan tiyatro, Türk milletinin yaşayışında hak ettiği onuru kazanmalı; ‘eğlence’ ve ‘lûbiyat’ önyargılarından kurtulmalıdır. Bunun için inkılâp adamının görevi, ‘Türk tiyatro sahnesinden aşağılık kuvvetleri kovmak, atmaktır’. *Yeni Adam*’a göre tiyatro inkılâbı, 4 unsurunun - piyes, aktör, rejisör ve halk- ‘yeni’ ve ‘gerçek’ anlayışa kavuşmasıyla başlar. Piyas, güzel üsluplu, merak uyandıran konuları işleyen manzum ya da nesir eser değil; bizzat hayattan alınan ve toplumundan çıkarılmış; ‘toplum düşüncesi’dir. Tiyatroda aktör, güldüren, eğlendiren ya da ağlatan değil, ‘düşündüren’dir, dolayısıyla, tiyatro oyuncularını yüksek bir eğitim ve kültür sahibi olmalılardır. Dergiye göre doğru rejisör anlayışı, aktör yokluğunda çalışan, ‘gelip geçici bir göreve sahip’ değil; ‘sahne ve tiyatro tekniğinin inkılâpçısı’dır. Ve en nihayet halk, tiyatrodaki ‘müşteri’ değil; kendisini konu edinen ve kendisine anlatan eseri –halk dili kullandığı için- anlayabilen topluluktur. *Yeni Adam*, ancak 4 unsur üzerinde doğru anlayışla kurulacak tiyatronun, doğru anlayışla yükseleceğini vurgular. Dergiye göre, uzun zaman, ‘hasta romantik edebiyatla’ uğraşan Türk tiyatrosu, ancak böyle bir başlangıçla, devletleştirilerek; Türk inkılâp tiyatrosuna dönüştürülebilir. *Yeni Adam*, tıpkı edebiyat dalında olduğu gibi, Türk tiyatrosunda da yenileşmeden yanadır; bu yenileşme – yeni adam betimlemesine benzer bir şekilde- ilk önce tiyatronun temel unsurlarının ‘algılanış’ ve ‘anlayış’ında, olması gerekene, ‘ideal’e doğru değişimiyle mümkündür.

Resim ve yenilik konusu *Yeni Adam*’da Türk ressamların eleştirisi ile karşımıza çıkar.²²⁸ Dergiye göre Türk ressamların kendi kabuğuna çekilmesi, Türk resim felsefesinin ve ressam estetiğinin ‘hastalığı’na; yani ‘dönemin gereklerine uymayan aksaklığı’na işaret eder. *Yeni Adam*, ‘yeni’ ressamın, kendisine değil, topluma dönen, toplum içinde kendisini unutan; böylelikle ‘toplumsal resmi’ meydana getiren sanatçı olduğunu savunur. Ressamın, çalışma alanı, çalışma ortamı da değişmelidir; toplumsal resmi ortaya koyacağına göre, eserleri toplumun erişebileceği ‘betonarme

²²⁸İsmail Hakkı, “Türk ressamını uyan”, *Yeni Adam*, 22 Kânunusani 1934, Sayı: 4, s. 6.

yapıların pürüzlü duvarları' üzerinde, gazete, dergi, tiyatro ve sinemalarda yer almalıdır. Zira "asıl ressam cemiyetlik bir varlık, resim de renk de mevzu da cemiyetin kendisidir.". Dergi, resmin yenileşmesi ve 'inkılâp resmi' olabilmesini; Türkiye'nin 'inkılâp gelişimini' yansıtabilmesine bağlar; "Anadolu demir yolları, inkılâbın Türk kadını, Türk tayyareciliği, Türk denizciliği, Türk sanayileşmesi, Türk halk terbiyesi, Türk çocukları, Türk gençliği, Türk on senelik planı, Türk tutumu, Türk artması...". Çünkü 'yeni sanatçı'nın görevi, 'yeni Türk soyu'nu, 'yeni Türk ölçüleri'ne göre 'oldurmak, yetiştirmek ve yaratmak'tır.²²⁹ Görüldüğü üzere *Yeni Adam*, 'yeni resmin', ressamı ve eserleriyle birlikte 'toplumsal' bir sanat; 'yeni Türk resmi'ninse, Türk inkılâbının milli resim sanatı olduğu görüşünü vurgular. *Yeni Adam* bu savı doğrultusunda, yeni resmin çalışmalarına dair haberlere ve bu resim örneklerine yer verir. Özellikle, dönemin önde gelen Türk resim- heykel hareketi D. Grubu, gerek sergi haberleri gerekse -kimi *Yeni Adam* yazar-çizeri olan sanatçıların çalışmalarını *Yeni Adam* tarafından okuyuculara, 'yeni resim-heykel sanatlarının' varlığını ispatlamış emsali olarak tanıtılır. Zira *Yeni Adam*'a göre D. Grubu, 15. yüzyıldan bu yana süregelen 'bilgiç resim' geleneğini baltalayarak, 'cahillik resim'; 'temiz ve taze resim inkılâbı'nı gerçekleştirmektedir.²³⁰

Derginin üzerinde en az durduğu sanat dalı müzik; *Yeni Adam*'da ilk kez 'ihtilâl' fikriyle birlikte işlenir.²³¹ Dergiye göre, bugünün müziği, geçmişte var olmayan başlıca iki yeniliğin bulunduğu bir sanat dalıdır; bu yeniliklerin ilki, tekniğin ve elektroniğin gelişmesiyle daha önce var olmayan enstrümanların çıkması, ikincisi de radyo aracılığıyla müziğin, elit bir kesimden kitlelere hitap eden bir sanat haline gelmesidir. Her iki gelişimini de bilim-tekniğe borçlu olan müzik, bu sayede, kendi adına dünya çapında ihtilâl yapacak ve eskiyi yıkacak güce erişmiştir. Dergi, her

²²⁹ "Güzel Sanatçiler", *Yeni Adam*, 29 Teşrinisani 1934, Sayı: 48, s. 2.

²³⁰ İsmail Hakkı, "D. grubu resim sergisi", *Yeni Adam*, 5 Şubat 1934, Sayı: 6, s. 6; Eşref Fehim, "D. Grubunun 3'üncü sergisi yeni ressamın gücünü gösteriyor", *Yeni Adam*, 25 Haziran 1934, Sayı: 26, s. 7. D Grubu, Türkiye'de klasik sanat anlayışına yeni bir yorum getirmeyi düşünen sanatçıların oluşturduğu topluluk ve sanat anlayışdır. Resim ve heykel alanında çağa uygun bir atılım yapmak amacıyla 1933 yılında, Ressam Nurullah Berk, Abidin Dino, Zeki Faik İzer, Elif Naci, Cemal Tollu ve Heykeltıraş Zühtü Müridoğlu tarafından kurulmuştur. Sonraları Bedri Rahmi Eyüboğlu, Turgut Zaim, Eşref Üren, Eren Eyüboğlu gibi sanatçıların katıldığı D Grubu, adını, Türk resim sanatı tarihinde dördüncü kuruluşu olması nedeniyle, alfabenin ('ç'yi atlayarak) dördüncü harfinden alır. D Grubu 1947 yılında bireysel çalışma kararı olarak dağılına kadar 15 sergi açmıştır. "D Grubu", **Büyük Kültür Ansiklopedisi**, C. I, Başkent Yay., Ankara,1984, s. 1440; **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C. 6, İletişim Yay., İstanbul, 1983, s. 1684.

²³¹ İsmail Hakkı, "Musikîde ihtilâl", *Yeni Adam*, 8 Kânunusani 1934, Sayı: 2, s. 11.

geçen gün dinleyici sayısı artan ve başka başka enstrümanlarla sesini güçlendiren müziğin, böylesi bir ihtilâli gerçekleştirmesine kesin gözüyle bakar. Ona göre, tüm sanat dallarında olduğu gibi, müziğin de mazisi ve birikimi değerlidir, fakat müziğin yaşaması için bu ‘ulu’ eserlerin yaşatılması şart değildir. Günün müziği, yaşamak için genel duruma uymalı, halk kitleleri tarafından anlaşılır olmalıdır. *Yeni Adam*, bütün tarihi gidişinde diğer sanatlardan daha geç ilerleyen müziğin artık, evrenselleşerek insanlığın ortak değeri olduğunu, dolayısıyla da ‘günün sanatı’ haline geldiğini savunur.²³² Muhakkak ki dergi, müziğin folklor coğrafyasından çıkarak evrensel nitelik kazanmasında radyo faktörüne atıfta bulunur. Anlaşılacağı üzere dergide müzik, radyodan ayrı düşünülemez; hatta radyo, ileriki sayılarda müziğin de önüne geçer. Müziğin değişimi ve gelişiminden çok, radyonun yayınladığı eserlerin ‘yeni’-‘yaşayan’ ya da ‘eski’-‘ölü’ ayrımına yer verir;

*“«Türk musikisi» klişesinde kendine bir sığınak bulmaya çalışan hortlak alaturka musikisi radyodan kaldırılmalı, bunun yeri – melodileri ne olursa olsun- Avrupa tekniğine bağlı eserlere verilmelidir.”*²³³

Yeni Adam’a göre radyo, kültürün yaşatıldığı ve yaygınlaştırıldığı bir araç olmalıdır; dolayısıyla yalnız kötü edebî hikâye ve piyeslerin seslendirildiği, ya da eski müziğin yayımlandığı bir radyo, Avrupa’daki ‘halk üniversitesi’ konumundaki emsallerine göre ‘eskiliği’ yaşayan ve yaşatan bir ‘kurumdur’.²³⁴

Derginin radyoya verdiği önem, daha önceki bir sayısını tamamen ona ayırmasından da açıkça görülür. “Radyo Fevkalade Nüsha” başlığıyla yayınlanan bu sayının tamamına yakını Mühendis Nüvid Osman tarafından hazırlanır.²³⁵ İşleyiş mekanizmasının temsili şemalarla birlikte en ince ayrıntısıyla; radyoya dair teknik terimlerin olabildiğine uzun aktarıldığı yazıların yanı sıra, ancak 10 seneyi bulan tarihi de anlatılır. Yazara göre, birçok Avrupa ülkesinde kültür, eğitim ve devlet propaganda aracı olarak kullanılan radyo, Türkiye’de sinema, tiyatrodan ve hatta sohbet ve okumaktan daha büyük bir ihtiyaç haline gelmiştir. Yazar, radyonun iletişim aracı olarak gücünü anlatan şu alıntıya yer verir; “*Cenabı Hak bile yıldırımlarıyla şimşeklerini bu kadar insana birden şimdiye kadar işittirmeğe*

²³² Cevat Memduh, “Bugünkü Musiki”, *Yeni Adam*, 4 Haziran 1934, Sayı: 23, s. 6;

²³³ Baltacıoğlu, “Her Evde Radyo Her Evde Kültür”, *Yeni Adam*, 8 Bir. Teşrin 1936, Sayı: 145, s. 2.

²³⁴ *Yeni Adam*, “Radyonun kültürleşmesi”, *Yeni Adam*, 20 Şubat 1936, Sayı: 112, s. 3.

²³⁵ Bkz., *Yeni Adam*, 8 Teşrinisani 1934, Sayı: 45.

muvaffak olamamıştır.” Aynı sayının oldukça çarpıcı özelliği, radyonun yanısıra televizyon hakkında da geniş bir yazıya yer vermesidir. Yazarın, tıpkı radyo konusunda olduğu gibi, çalışma prensibi şema ve resimlerle anlattığı televizyon için kullandığı Türkçe karşılık ‘uzağı görme’ iken, anlamını okuyucuya şöyle aktarır:

“Televizyon denildiği zaman çok defa:

- 1- Bir resmin telli veya telsiz telgraflı bir yere gönderilmesi-telefoto*
- 2- Bir sinema filminin gönderilmesi*
- 3- Doğrudan doğruya uzakta bulunanların, mesela, telefonla konuşanların birbirini görmesi anlaşılır.*

*Fakat bugün televizyon denildiği vakit sinema filminin gönderilmesi anlaşılır.”*²³⁶

Türkiye’nin televizyonla tanışmasının 1952 yılında gerçekleştiği göz önüne alınca, *Yeni Adam*’ın 1935 yılında yer verdiği bu yazı dikkate değerdir.²³⁷ Çala kalem yazılmadığı anlaşılan yazıda; televizyonun optik, fizik ve elektronik mekanizmaları mümkün oldukça sade bir dille açıklanırken, okuyucunun anlayabilmesi için, göz optiği örneği verilir. Elbette yazarın, bu noktada gösterdiği dikkat, o dönemde Türkiye’de sinemanın çok yaygın olmaması, ancak sinemaya yabancı olmayan okuyucuların televizyon-sinema arasında bağlantı kurabileceğinden kaynaklanır.

Sinema şüphesiz, *Yeni Adam*’ın en çok ve en sert eleştirdiği sanat dalıdır. Dergi, savunduğu ve artık karakteri haline gelen çağdaş ve yenilikçi çizgisiyle hiç bağdaşmayan bir biçimde, bu yeni sanat dalına olumsuz yaklaşır. Aslında bu olumsuzluk, kendisini başlarda hissettirmez; dergi, sinemaya dair ilk yazılarında, Avrupa ve Amerika’daki gelişmeleri aktarır ve bunları yorumlar. Sinemanın, filme alınmış tiyatro olmadığını, kendi teknik ve teçhizatlarıyla ve kendine has anlatımıyla, başka ve yeni bir sanat dalı olduğunu belirtir.²³⁸ Dergi ayrıca, sinemayla birlikte tiyatronun zayıflayacağı görüşüne, Avrupa’da sinema ve tiyatronun kendi izleyicisini yakaladığını, hatta böylelikle tiyatronun oynadığı rolün daha da vurgulandığını

²³⁶ Mühendis Nüvit Osman, “Noktalardan doğan resimler”, *Yeni Adam*, 8 Teşrinisani 1934, Sayı: 45, s. 6.

²³⁷ Televizyonun Türkiye’deki gelişimi hakkında geniş bilgi için bkz., Ömer Serim, **Türk Televizyon Tarihi 1952-2006**, Epsilon Yayıncılık, 2007.

²³⁸ İsmail Hakkı, “Sinemanın iki gidişi”, *Yeni Adam*, 1kânunusani 1934, Sayı: 1, s. 12.

savunarak karşı çıkar.²³⁹ Ne var ki *Yeni Adam*'ın bu sanat dalına temkinli yaklaşımı kısa sürede sona erer; Türkiye'de gösterime giren filmleri, konuları bakımından kurmaca bulan ve 'ideal' ile bağdaştırmayan dergi²⁴⁰; yabancı basında yer alan eleştirileri de sayfasına taşır. Buna göre sinema, müzik, edebiyat ve drama gibi 'yüksek sanatların' aksine, yalnızca bir 'ifade sanatı'dır ve eser 'yaratamaz'; ancak kendisinden başka sanat dallarının ortaya koyduğu eserleri kendi dilinde ifade edebilir.²⁴¹ Yine de derginin, sinemaya karşı en sert eleştirisi, kapağında "Bugünkü Sinema Cemiyet Düşmanıdır" manşetiyle çıkan 18. sayısında yer alan yazılarda yer alır. İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun manşetle aynı başlığı taşıyan yazısı, sinemanın cemiyete, dil, ahlak, hukuk ve iktisat öğeleriyle birlikte bir bütün olarak zarar verdiğini savunur.²⁴² Yazara göre dönemin sineması, yalnız dini duyguları değil, laik toplumun ahlakî duygularını zedeleyecek derecede cinsel-şehvetî istismar içermektedir. Bunun yanı sıra, gerçek toplumda ahlaken hasta olarak algılanması gereken *-Serseriler Kralı, Bedavacılar Şahı* filmlerindeki gibi- kimi başkarakterler, ışık oyunları ve rejisör teknikleriyle, izleyicilere birer deha ve kahraman olarak sunulmaktadır. Yazar, 'hiç bir insan davasını görmeyen', 'akıl ve mantık oyunu içermeyen' bu tür filmlerin yıkıcılığının, henüz medeniyeti tanımayan çocuklar ve medeniyet içinde çocuk kalan insanlar için daha büyük olduğunu savunur. Yaygınlaşan salonlarıyla, milyonlarca insanı etkileyen sinema; eski devirlerin tiplerini öven 'irtica filmleri'yle, sistem ve bilinç dâhilinde olmasa da, yalnızca maddi kazanç sağlamak uğruna 'eski' değerleri yeni nesillere aşılacaktır. Bütün bu nedenler, yazara göre, dönemin sinemasının kültürle uzaktan yakından alakası olmadığını; yalnızca çıkar ve maddiyat gözeterek topluma zarar verdiğini kanıtlar.

Aynı sayıda yer alan "Sinemanın İçyüzü" adlı yazıysa, sinemanın; eğlence, kültür yapma, propaganda ve haber yayma gibi tartışıla gelen vasıfların hiçbirini taşımadığını savunur.²⁴³ Ortaya koyduğu görüşleri, herhangi bir argümana

²³⁹ İsmail Hakkı, "Sinema buhranı", *Yeni Adam*, 1kânunusani 1934, Sayı: 1, s. 12.

²⁴⁰ Bkz., "Sinemanın Ahlakı", *Yeni Adam*, 4 Haziran 1934, Sayı: 23, s. 11.

²⁴¹ Marcel Pagnol, "Sinema Ufak Bir Sanattır", *Yeni Adam*, 11 Haziran 1934, Sayı: 24, s. 12.

²⁴² İsmail Hakkı, "Bugünkü Sinema Cemiyet Düşmanıdır", *Yeni Adam*, 30 Nisan 1934, Sayı: 18, s. 6.

²⁴³ M.F., "Sinemanın İçyüzü", *Yeni Adam*, 30 Nisan 1934, Sayı: 18, s. 7. Bu tavra paralel olarak, yazıyla birlikte basılan kimi kadın oyunculara ait resimlerin altlarında; 'et ve deriden başka sermaye işletmeyen, makyajından başka sanatı olmayan' ve 'filmlerin ilhamı ve doğma kaynağı et hirsından ve şehvet ticaretinden başka bir şey değildir' gibi oldukça sert ifadelerle rastlanmaktadır.

dayandırmaya gerek duymayan yazı, *Yeni Adam*'ın amacını, 'etrafi çoktan sarmış bulunan bir tehlikeye karşı koymak' olarak belirtir. Gerek üslup, gerekse dil olarak saldırgan bir çizgi izleyen yazıda, Hollywood filmlerinin çekim arkasında yaşananlar 'canlandırılır.' Ne var ki yazının ortaya koyduğu bu kurguda, oyuncular, neredeyse aşağılayıcı bir şekilde tasvir edilir; artist makyajı dağılmış, nasırlı ayakları şişmiş; aktörse, devamlı olarak yönetmen tarafından hakarete uğrayan, 'parayla birer kukla gibi oynatılan insanlar'dır. Yazı, okuyucularına sunduğu bu kurgunun, gerçek sinema oyuncularıyla yapılan röportajlardan da anlaşılabilceğini savunur; oyuncuların verdiği cevaplar, yazıya göre, 'yeni toplumda insan zekâsının alay ve sömürü aracı yapıldığına' kanıttır. *Yeni Adam*, sinemaya karşı olumsuz tavrını, diğer Türk gazetelerinden yazılardan alıntılarla devam ettirir. Selami İzzet'in *Vakit* gazetesinde yayınlanan yazısı, dönemin Türkiye'sinde bulunan salon sayısının fazlalığını ve sinema salonu sahiplerinin, devlet yardımı taleplerini alaycı bir dille eleştirir.²⁴⁴ Yazar, bütün ülkelerde faydalı bir kurum, gelişimi gerekli olarak görülen sinemanın, Türkiye'de, Hitler ve Musoluni'nin propagandasını yapan, Fransa modasını konu edinen ve öpüşme sahneleriyle dolu filmlerin gösterildiği, 'muzır, derbeder ve başıboş' bir şekil aldığını savunur.

Yeni Adam'ın sinemaya karşı bu olumsuz tavrını, o dönemde Türkiye'de yaygın olmayan sinemayı, Avrupa ve Amerika'dakine benzer bir şekilde kitle iletişim aracı olarak kullanma imkânının bulunmamasına bağlayabiliriz. Zira dergi, bütün sanat dallarının değerini Türk inkılâbının amacına hizmet edip etmemesiyle ölçmektedir.

Yeni Adam sayfalarında dönemin sinemasına olumlu yaklaşan tek yazı, Vahdet Gültekin'e aittir.²⁴⁵ Sinemayı okuyucularına, yükselen bir değer olarak betimleyen yazara göre, sinema *collectif*, yani 'çoğulcu-ortaklaşa bir sanat'tır.²⁴⁶ Tüm oyuncu kadrosu ve teknik ekibiyle birlikte eser ortaya koyan sinema, filmlerinde bu çalışanların kimlik ve kişiliklerini aktarmaz. Eski sanat anlayışındaki, elementlerin kendi kişiliklerinden sıyrılarak *unité*, yani 'birlik' oluşturmalarından

²⁴⁴ Selami İzzet, "Çok Bile", *Yeni Adam*, 14 Mayıs 1934, Sayı: 20, s. 9.

²⁴⁵ Derginin sinemayı konu ettiği diğer yazıları, onun montaj, dublaj gibi teknik yönüyle ele alır. Bkz., Mühendis Nüvid Osman, "Sinema hilelerinin fennîcephesi" *Yeni Adam*, 6 Eylül 1934, Sayı: 36, s. 9; Osman, "Sinema hileleri", *Yeni Adam*, 27 Eylül 1934 Sayı: 39, s. 5; 27 Eylül 1934.

²⁴⁶ Vahdet Gültekin, "«Collectif sanat»", *Yeni Adam*, 6 Haziran 1935, Sayı: 75, s. 12.

ziyade, sinema, farklı elementlerin, -şekil değiştirmeksizin- beraberce bir bütünü ortaya koyma anlayışına sahiptir. Işık, ses ve hareket üçlüsü sayesinde anlatımı güçlü olan sinema, aynı zamanda bugünün tekniklerini, konusunu işlemede en ileri seviyede kullanan bir sanat dalıdır. İşte bu nedenlerden ötürü yazar sinemayı, sosyal bir görevi yerine getiren; toplumun arzu ve isteklerine cevap veren, tanıtan ve öğreten bir sanat dalı; ‘yeni çağın sanatı’ olarak adlandırır.

4.1.1.1. Sanat ve Devlet

Yeni Adam’ın sanatla birey (yeni insan) arasında kurduğu bağda devlet önemli bir rol oynar; devletin bu rolü esasında sanatın bireyler-üstü gerekliliğinden kaynaklanır.²⁴⁷ Dergiye göre sanatı bir ‘lüks, eğlence ve fantezi’ olarak algılayanlar onun ekmek ve su kadar zorunlu olduğunu göremeyen ‘eski’ çağların inancını taşıyan kişilerdir. Dergi müziğin, tiyatronun, sinema ve radyonun ‘süs, eğlence ve ek’ değil, bütün olarak yaşayışın ta kendisi olduğunu savunur. Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin din ve inanç işlerine karışmaması, bunların bireylerce kendi çabalarıyla öğrenebileceği ve geliştirebileceği alanlar olmasından kaynaklanırken; bilim, iktisat, eğitim ve sağlık gibi alanlara nüfuz etmesi bunların yalnızca bireyleri değil, tüm milleti ilgilendirmesi nedeniyledir. Dolayısıyla, iktisat ve eğitimden daha az değerli olmayan sanat; bireylerin, şirketlerin ya da şehirlerin keyfiyetine bırakılamaz; sanatın devletleşmesi gereklidir. Böylelikle devlet, kendi yüksek değerlerini yaymak için en güçlü araçlara sahip olacaktır; basın, edebiyat ve radyo yeni bir bilinci, sinema yeni bir sosyal ülküyü kitlelere ulaştırmada diğer bütün yollardan daha etkilidir. *Yeni Adam*’a göre sanatın bu vasfına kavuşması, ondaki ‘eski ve çürük değer hükümlerinin’ atılmasıyla başlar. “Sanatı sanat için, sanatkârı ancak kendi için çalışan bir benci ve bir başıboş sanmak”, *Yeni Adam*’a göre, Türkiye rejimi için geçerli değildir, çünkü yeni rejim, bireyleri kendi haline bırakmaktan vazgeçmiş bir mantığa sahiptir. *Yeni Adam*’ın sanatı iktisat, eğitim ve bilim gibi sosyal bir olgu olarak vurgulayan bu görüşleri, onun sanat alanında devlet varlığının gereksinimini netliğe kavuşturur. Derginin, sanatın, bireysel ilgi-uğraşı sınırlarının da ötesinde, toplumun tümünü etkileyen ‘milli bir dava’ olduğunu savunması; aynı zamanda

²⁴⁷ İsmail Hakkı, “Güzel sanatlar cumhuriyeti”, *Yeni Adam*, 15 Kânunusani 1934, Sayı:3, s. 6.

onun, ‘sanat toplum içindir’ görüşünü de vurgular. Fakat derginin çizdiği bu çerçevede devlet, sanatı şekillendiren ya da ona yön veren bir müdahaleci olarak yer almaz. Aksine, sanattan yararlanan, kendi politika ve değerlerini, halka sanat yoluyla ileten ve yayandır. Bu açıdan sanatın, başta onu yalnız eğlence ve lüks olarak değerlendiren eski değer ve yargılardan kurtulması, devletin menfaatinedir. Başka bir söylemle, derginin bu yazısında öngördüğü sanat-devlet ilişkisi; ‘müdahaleci ve müdahale edilen değil; ‘geliştirilen ve gelişmesinden yararlanan’ tarzında karşılıklı fayda esasına dayanır. Bu ana nokta dışında dikkat çekici bir başka nokta, derginin, radyoyu da sanat kapsamında almasıdır. Şüphesiz henüz o yıllarda, Türkiye için büyük bir yenilik olan radyonun, yayınlarında haberlerin yanı sıra müzik ve bilimsel konferanslara yer vermesi, onun bir kitle-iletişim aracından çok, kültür-sanat aracı olarak algılanması sonucunu doğurur.²⁴⁸

Yeni Adam’ın, sanat-devlet ilişkisi içinde devletin rolünü kısmen ‘müdahaleci’ olarak tanıttığı alanlardan biri de edebiyattır. Sanat ve inkılâp bağının tartışmasından yola çıkan dergi, edebiyatın canlı ve çalışan bir dal olduğuna göre eserlerinin inkılâba hizmet etmesi gerektiğini savunur.²⁴⁹ Dergiye göre söz konusu inkılâp olunca, sanatçının ‘hür olduğu ve her istediğini yapabileceği’ söylenemez, kabul edilemez. Bugünün toplumunda yaşayan sosyologların görevi, nasıl ki ‘insanı’, bugünün değerleriyle mercek altına almaksa; bugünün edebiyatçısı da benzer bir şekilde, karakterlerini, yeni toplumun dinamizmi içinden seçmeli, duygu ve değerlerini de bu toplumun yaşayan-canlı değerlerini yansıtır şekilde sunmalıdır. İnkılâp edebiyatı böyle bir edebiyattır. Türkiye devleti, devletçi bir rejim olarak edebiyatını ve edebiyatçısını koruyarak, onu başıboşluktan kurtarmalı, karşılığında kendisi için gerekli şeyleri de istemelidir; zira korunma görmeyen edebiyat, ‘teşkilâtsiz edebiyat’; ‘halkın hasta, hayvanî ve mürteci benliğini’ sömürür. Derginin karşılıklı fayda esası gözettiği sanat-devlet ilişkisinde edebiyat, devlete ve halka hizmet dışına çıkamayan, hürriyeti bu hizmetlerin ötesinde sınırsız olmayan bir dal olarak karşımıza çıkar. Buna göre Türk edebiyatının ‘inkılâp edebiyatı’ olması, eserlerini Türk inkılâbına fayda sağlayacak şekilde düzenlemesiyle mümkündür. *Yeni*

²⁴⁸ Radyonun Cumhuriyet’in ilk yıllarında Türk toplumu üzerindeki rolü için bkz.; Yasemin Doğaner, “Atatürk Döneminde Radyo”, **TÜRKLER**, C.18, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002, s. 377-382.

²⁴⁹ Baltacıoğlu, “Teşkilâtsiz Edebiyat”, *Yeni Adam*, 9 Nisan 1936, Sayı: 119, s. 2.

Adam, devletin edebiyata karşı yükümlülüğünü ise -bir yerde bu yönde bir düzenlemeyi garantileyecek- yardım ve teşkilâtı sağlaması olarak tanımlar. Genel olarak sanatın özgünlüğü ve değişimini özdevinimsel kılmak adına, onu her türlü tanımlama çabalarına karşı çıkan dergi, buna tezat oluşturan bir şekilde; sanatın görevini ‘Türk inkılâbına hizmet etmek’ , gördüğü korumaya karşılık olarak ‘inkılâbın gereksinimlerini karşılamak’ gibi kesin çizgilerle belirler. Dolayısıyla *Yeni Adam*, sanat görüşüne ‘toplumculuk’, ‘realizm’ ve ‘pozitivizm’den sonra ‘devletçilik’ görüşünü de ekler.

Yeni Adam, edebiyat gibi tiyatronun da devlet tarafından korunması gerektiğini savunur. Pekâlâ, devletin tiyatroya sağlayacağı koruma nasıl olacaktır? Derginin, Maarif Vekâleti’nin Ocak 1934’te, şehir tiyatroları ve konservatuar oyuncularıyla toplantı yaptığını belirten bir haberi, bu soruyu bir nebze aydınlatır niteliktedir.²⁵⁰ *Yeni Adam*, bu toplantı sonunda alınan, devletin sanat hareketlerine yardımda bulunacağı ve bir temsil akademisi tesisi kuracağı kararını destekler. Ona göre, milletin kültür kurumları olan tiyatroların, maddi olanaksızlıklar nedeniyle kapanması, onarılamaz bir değerın yitirilmesidir. Bu nedendir ki, tiyatrolar millet kültürünün koruyucusu devlet idaresine verilmelidir. Bu habere getirdiği yorumdan anlaşılacağı üzere, *Yeni Adam*’ın tiyatro için öngördüğü devlet himayesi, maddi destek ve bina tahsisıyla sınırlıdır. İsmail Hakkı Baltacıoğlu’nun, “Türk sahnesinde inkılâp” adlı yazısına getirilen eleştirilere cevap verdiği bir başka yazısı, tiyatronun devletçe korunması ve ‘tiyatronun devletleştirilmesi’ konularına değinir.²⁵¹ Yazar, ‘tiyatronun ‘devletleşmesi’nden kastının, ‘tiyatro binalarının ve masrafların devlete ait olması, piyes konularının da toplumsallaşarak devlet ülküsüne hizmet etmesi’ olduğunu aktarır. Bu nokta *Yeni Adam*’ın, ‘tiyatronun devlet himayesine girmesi, devletleştirilmesi’ görüşünü, mali ve maddi faktörlere dayandırdığını vurgular. Yazarın bu ifadesi aynı zamanda, tiyatro-devlet ilişkisinde ‘ hizmet/ ödev’ bağlamını da işaret eder. Ne var ki *Yeni Adam*’ın ileriki sayılarında yer verdiği bir başka yazısı, devletin tiyatroyu himayesini maddesel boyuttan uzaklaştırırken; tiyatro-devlet ilişkisindeki bu bağlamı derinleştirir.

²⁵⁰ “Tiyatroyu devlet kurtarabilir”, *Yeni Adam*, 12 Şubat 1934, Sayı: 7, s. 2.

²⁵¹ İsmail Hakkı, “Devletçi tiyatro”, *Yeni Adam*, 12 Şubat 1934, Sayı: 7, s. 7.

Dergi, bir ülkede tiyatro binasının eksikliğini ‘mahrumiyet’ olduğunu kabul etse de, tiyatro binalarının, tiyatro sanatı için olmazsa olmaz bir gereklilik olduğunu düşünmez; tiyatro, tıpkı ortaoyunu gibi açık havada da oynansa sanat değerinden bir şey kaybetmez.²⁵² Dekor da onun için şart değildir; oyunun tamamlayıcısı olabilir fakat belirleyicisi değildir. Aktörse oyun içindeki karaktere dönüştüğüne göre, bina ve dekor gibi, tiyatronun yalnızca bir uzvudur. Tiyatro sanatının ihtiyaç duyduğu koruma ne bina ne dekor ne de aktördür; tiyatro, *conception*’a, yani ‘tiyatro anlayışı’na, ‘tiyatro kültürü’ne muhtaçtır. Yeni yaşamın öğeleri, sağlık, eğitim, iktisat, bilim... vb. üzerine herkesin genel bir anlayışa sahip olmasına rağmen, tiyatro bu yeni yaşamdan uzak kalmış, ‘eski’nin kurumu olmayı sürdürmüştür. Eski yaşamın izleri olan sarık, kavuk –eskiyi eleştirmek için dahi olsa- sahnede varlığını korur. Türk milletinin yeni hayatının sahnedeki yansıması ve yankısı olması gereken tiyatro, işte bu nedenle devlet eliyle bir teşkilâta gereksinim duyar. Böyle bir korumadan mahrum kalan tiyatro, milletin dili ve düşüncesinin değil, ancak sanatçının bireysel teşkilâtını; yani onun başıboşluğunun ve denetimsizliğinin aracı olabilir. Görüldüğü üzere dergi, devlet himayesini, yalnız bu sanatların gelişmesi için değil, hitap ettikleri toplumun, Türk toplumunun; ‘yeni’ yaşam unsurlarıyla temasının devamlılığı nedeniyle de önemli sayar. Tiyatronun da görevini ve tiyatro anlayışını bu bağıntıyla vurgulayan dergi, ne var ki, devletin tiyatroya olan yükümlülüğünü; ‘tiyatro anlayış ve kültürü’nü nasıl temin edeceğine açıklık getiremez. Bina- sahne, dekor ve aktör gibi unsurları, tiyatro sanatı içinde ardıllaması da devletin koruyucu rolünü nasıl yerine getireceği sorusunu belirsiz bırakır.

4.1.2. Eğitim

Yeni Adam’ın entelektüel bir yaşam için vazgeçilmez olarak gördüğü bir başka alan ‘terbiye’ yani eğitimidir. Derginin konuyla ilgili yazılarının tamamına yakını, esasen eğitimci olan başyazar İsmail Hakkı Baltacıoğlu’na aittir ve yazarın kitaplarında yer alan görüşleri tekrar eder niteliktedir. Derginin eğitim üzerine genel görüşü, onun ‘öğretim’i de kapsadığı; daha doğru bir söylemle öğretimin, yalnızca pozitif bilimlerle yabancı dilin öğretilmesiyle sınırlı olduğu, dolayısıyla eğitime göre

²⁵² Baltacıoğlu, “Teşkilatsız Tiyatro”, *Yeni Adam*, 16 Nisan 1936, Sayı: 120, s. 2.

ikinci planda kaldığı yönündedir.²⁵³ *Yeni Adam*'ın 'terbiye'ye yüklediği anlam ve misyon; yeni insanın zihni gelişimini devam ettireceği, deneyim kazanmanın, teknik geliştirmenin ve yaratıcılığın, ürün vermeye yöneldiği bir 'edinim metodu' şeklinde açıklanabilir. Bu açıdan eğitim, derginin daha önceden yeni/modern insan tanımlamasında yer alan ve onun toplumda var olabilmesi için öngördüğü koşulların sistematik uygulamasıdır. Dolayısıyla dergi, yeni adamın varoluşu kadar, gelişimini devam ettirebilmesini de aynı sistematige bağlar; eğitimin özdevinimliliği işte buradan gelir.

Yeni Adam'ın sayfalarında yer verdiği eğitim görüşlerinin muhatabı 'mürebbi'dir. Günümüz Türkçe'sinde 'eğitimci, öğretmen, pedagog, okutman' anlamlarına gelen bu kelime, aynı zamanda derginin, eğitimi ne kadar kapsamlı olarak ele aldığını gösterir. Dergiye göre, mürebbinin eğitim konusunda dikkat etmesi gereken ilk nokta, onun amaç ve yöntemlerine dair bilinegelen yanlışlardır.²⁵⁴ Eğitim; eşsiz, kusursuz; ideal bir insan yaratmaya uğraşmaz; onun amacı, zihinlerdeki ya da kitaplardaki 'insanüstü'nü değil, tabiatta var olan, koşulların elverdiği kusurlu fakat 'gerçek' insanı, 'insanın kendisini' yetiştirmektir. *Yeni Adam*'a göre eğitim; çocuğa, milli değerlerle modern zamanın tekniğini aşlamayı da hedeflemez. Zira böyle bir amaç eğitimciyi, sadece sözü edilen değer ve tekniklerin arayışına sürükler ki, bu da aile, meslek, devlet gibi toplumun alt-takımlarının yalnız birini içeren bir eğitim demektir. Dolayısıyla eğitimin amacı kültür ve tekniği aşlamak değil, kültür ve tekniğin yer aldığı ortamlara sokmaktır. Dergiye göre eğitimin kendine özgü yöntem ve usulleri olduğunu varsaymak, onu sınırlamaktır:

“Terbiye almak yaşamak, terbiye vermek yaşatmaktan başka bir şey anlatamaz. Askerlik terbiyesi askerlik hayatının kendisi, yüzme terbiyesi yüzgeç hayatının kendisi, cumhuriyet terbiyesi cumhuriyet hayatının kendisidir. Çocuğu terbiye etmek için bütün bu meslek ve zümrelerin hayatiyle yaşatmaktan başka çare yoktur.”

Dergiye göre genel eğitim, mesleki eğitimden üstün değildir; 'adam', iyi bir meslekî eğitim alan kişiler arasından çıkar çünkü böyle bir kişi 'mütehassıs';

²⁵³ Baltacıoğlu, "Yeni Çok İsteriz Fakat Bazan Yeni Nedir Bilmeyiz", *Yeni Adam*, 30 Nisan 1936, Sayı: 122, s. 2.

²⁵⁴ İsmail Hakkı, "Terbiyenin Yalanları", 21 Mayıs 1934, Sayı: 21, s. 2.

‘uzman’dır. Ne var ki genel eğitim; köylü eğitimi, şehir eğitimi, kadın eğitimi, erkek eğitimi, yetim eğitimi...vb. gibi sınıflara ayrılmamalıdır; bu demokrasiye aykırı bir yaklaşımdır. Bütün Türkler için geçerli eğitim ancak ‘Cumhuriyet eğitimi’dir; kişiyi içinde doğduğu çevreye ve koşula saptayacak eğitim, Cumhuriyet prensiplerine aykırıdır; farklılık yalnız yatkınlığı olunan meslek eğitiminde görülebilir. *Yeni Adam*’ın bu görüşleri, yetiştirilecek insanın; yeni insanın ‘realité/gerçek’ dahilinde olduğunu bir kez daha vurgular. Dolayısıyla eğitim, bu gerçekçilik anlayışına paralel olarak, ‘yaşamın içinde yaşamın öğretilmesi’dir. Derginin Türkler için öngördüğü gerçek yaşamsa; vatandaşları arasında sosyal tabaka ya da zümre ayrımı gözetmeyen, ayrımın yalnız mesleki uzmanlıklarla belirlendiği Cumhuriyet yaşamıdır. Burada dikkat çekici nokta, derginin her Türk için öngördüğü ‘Cumhuriyet eğitimi’nin, ‘genel eğitim’le eşdeğer tutulmamasıdır. Dergi, ‘genel eğitim’le ‘iyi bir adam’ yetişebileceği görüşüne karşı çıktığına göre, onun ‘genel eğitim’ anlayışı, ‘insanî değerlerin eğitimi’dir. Öyleyse *Yeni Adam*’a göre öncelikle gerekli olan insanî yönü gelişmiş kişiler değil, Cumhuriyet’e gereken bilgi ve deneyim birikime sahip meslekî yönü gelişmiş uzmanlardır.

Yeni Adam, eğitim ve hayat arasında kurduğu bağlamı, dönemin gündeminden örneklerle bir kez daha işler. 1934 yılında lise öğrencilerinin büyük bir kısmının sınıfta kalması, dergiye göre, eğitim sistemi ile hayatın gerçekleri arasındaki uçurumdan kaynaklanmaktadır.²⁵⁵ Dönemin okullarında verilen eğitim, gerçek hayatın isteklerini karşılamaz; okul hayatında ‘dümenci-dönek’* ve ‘orta’ olan öğrenciler arasından, gerçek hayatta bir çok hâkim, şair ve fikir adamının yetişmesi buna delildir. Dergi dolayısıyla, dönemin okullarının, gerçek hayatı tanımadığını, ona karşı görevlerini bilmediğini savunur; Türkiye’nin iyi öğrenciye değil, iyi Türk vatandaşlarına; Türk fikir, sanat ve sanayi adamlarına, meslekî uzmanlara ihtiyacı vardır. *Yeni Adam*, bu ihtiyacı göremeyen ve karşılayamayan Türk okullarının tamir edilemeyeceğini ve ancak ‘yeni’ okulların varlığıyla bu sorunun aşılacağını öne sürer. Dergi bu görüşüyle, doğrudan doğruya ‘eğitimde inkılâp’ savını işaret eder.

²⁵⁵ İsmail Hakkı, “Döndürüyoruz, Niçin ?”, *Yeni Adam*, 24 Eylül 1934, Sayı: 39, s. 1.

* Yazıda ‘sınıfta kalmak’; ‘dönmek’ ve ‘sınıfta bırakmak’; ‘döndürmek’ kelimeleri yerine kullanılmıştır. Dolayısıyla ‘dümenci’ ve ‘dönek’; ‘sınıfta kalan’, ‘sınıf tekrarı yapan’ anlamındadır. Konuyla ilgili diğer yazılardan da anlaşıldığı üzere bu, yazarın herhangi bir kelime oyununa başvurmasından ziyade, dönemin Türkçe’sinde bir söz kalıbıdır.

Derginin iyi öğrenci-iyi vatandaş ayırımına gitmesi ise -sözünü ettiğimiz önceki makaleye paralel olarak- derginin, ‘öğrenmeyi’ beceren ve dönemin eğitim anlayışına uyum gösteren gençlerden çok, Cumhuriyet hayatını ‘yaşayan’ ve asıl ona uyum gösteren gençlere değer vermesinden kaynaklanır. Zira dergi, ‘yeni adam’ı tanımlama çabasında da hayatı kitaplardan öğrenebileceğini düşünen, bu yüzden yaratıcılık ve icraatta zayıf kalan kişilere getirdiği eleştiride bu düşüncesini açıkça ortaya koyar.

Başyazar Baltacıoğlu’nun öngördüğü ‘yeni eğitim’in ‘yeni okul’u, *Yeni Adam*’ın ileriki sayılarında özetle şöyle yer alır:

“Çocuklara zahmet çekmeyi öğreten; kesir fikrini veren; temiz Türkçe konuşmayı, selam vermeyi, dinlemeyi, yürümeyi ve yüzmeyi öğreten; Ortaçağ, Rönesans ve XX. Yüzyılın fikirlerini, gazete okuma alışkanlığını veren; çocukları dövmeyen; onlara her gün yıkanmayı öğreten; denizaltı, uçak ve makineyi sevdiren; kültürün en büyük değer olduğunu öğreten bir okul...”²⁵⁶

Bu tanımlama, anlaşılacağı üzere, dönemin eğitim sistemi ve okulların eksikliklerine yapılan bir eleştiri niteliğindedir.

Maarif Vekâleti’nin sınav sistemini değiştirmesi, *Yeni Adam*’a göre eğitim sistemindeki hatalardan birinin fark edilmesidir.²⁵⁷ Dergiye göre anlamak, öğrenmek ve elde etmek eğitimin oluşlarından, oysa sınav, öğrencinin bir zaman dilimi içinde bazı soruları doğru yanıtlamasını ister; dolayısıyla sınav, eğitimin temel oluşlarını göz ardı eder. Sınavda başarılı olan öğrenciler, sınıfa uyum gösterenlerdir; öğrencilerin tümünün Cumhuriyet okullarının sınıflarına uyum gösterebilmesiye, okulların eğitimin amaçları doğrultusunda yenilenmesi; yeniden yapılanmasına bağlıdır.

Yeni Adam, eğitim ve hayat arasındaki bağlamın güçlenmesinin, ‘okumak’la sağlanabileceğini savunur.²⁵⁸ Dergiye göre ‘okumak’; okuma-yazma bilmek ya da öğrencinin ders kitabını çalışması değildir; okumak, fikir yazılarının ve romanlarının okunması; anlaşılmasıdır. Dergi okumanın, eğitimin yeni insan gelişimini devam ettirme yöntemlerinden biri olduğu görüşündedir; dolayısıyla, Türk’ü okuma

²⁵⁶ Baltacıoğlu, “Yep Yeni Bir Okul İstiyorum”, *Yeni Adam*, 23 Eylül 1937, Sayı: 195, s. 3.

²⁵⁷ *Yeni Adam*, “İmtihan”, *Yeni Adam*, 29 Teşrinisani 1934, Sayı: 48, s. 2.

²⁵⁸ Baltacıoğlu, “Okuma seferbirliği niçin yapılmıyor?...”, *Yeni Adam*, 11 Haziran 1936, Sayı: 128, s. 2.

tadından ve mutluluğundan yoksun bırakan her ‘kötü güç’, ona göre yeni Türkiye’nin düşmanı; din ve derebeyi ahlakı, aristokrasi ve burjuva geleneklerinin yaşatılmasıdır. Bu düşmanların yok edilmesi; dergiye göre, kütüphanelerin çoğalması, okullarda öğrenciye -ders kitabı dışında- ‘gerçek hayat’ algılayışını güçlendirecek gazete, dergi ve kitapların zorunlu olarak okutulması ve aynı uygulamanın Halkevlerinde de sürdürülmesi ve bu ‘savaş’ın Kültür Bakanlığı tarafından yürütülmesi gerekir. *Yeni Adam*, özellikle çocukların okuma alışkanlığı kazanmasına önem verir. Bu yönde attığı dikkate değer adım; dergiden bağımsız olarak fakat dağıtımını dergi aracılığıyla yaptığı “Yeni Adam Çocuk Hikâyeleri” adlı kitaplarıdır. Dergi, bu kitapları yayınlama amacını, öz ve temiz Türkçe’nin çocuklar arasında yaygınlaşması; çocuklara ahlakî, iktisadî ve meslekî bir ideal aşlamak ve toplumda doğru insan tipini örneklemek olarak açıklar.²⁵⁹ *Yeni Adam*’ın gözettiği diğer bir hedef, Türk edebiyatında süregelen romantizm akımına karşı realizmi yükseltmek ve böylelikle ‘Türk öğretmenlerinin, Türk çocuğunda gerçek algılayışını yaratma savaşında destek çıkmak’tır. Görüldüğü üzere *Yeni Adam*, eğitimin özdevinimliliğini ve sürekliliğini sağlamak kadar, ‘gerçekçilik’le ilintisini de fikrî yazınların okunmasına koşullar. Böylelikle yeni insan, yalnız dönemin fikir hareketlerinden ve fikrî gelişmelerden haberdar olmayacak; kendi zihni gelişimini tamamlayacak ilmî ve entelektüel yaşamının birebir uygulayıcısı olacaktır. Bu açıdan okumak, bireysel bir edinim gibi gözükürken, *Yeni Adam*, ona dolaylı da olsa ‘devlet faktörü’ ekler; yeni kütüphaneler açılmalı, fikrî yazınlar okullarda ve Halkevlerinde ‘zorunlu’ olarak okutulmalı, hatta bunun takibi yine devletin bir kurumu olan Kültür Bakanlığı tarafından yapılmalıdır. Böylelikle dergi, entelektüel yaşamda; sanat ve eğitim (ilim) alanında, bireysel çabanın yetersizliği ve devletleşmenin gerekliliği savunusunu bir kez daha fakat üstü kapalı olarak vurgular.

4.1.2.1. Eğitim ve Devlet

Yeni Adam, entelektüel yaşamı ‘yeni insan’ın gelişimsel ihtiyacı olarak vurgularken eğitim alanında, tıpkı sanatta olduğu gibi, devlet faktörüne işaret eder.

²⁵⁹ *Yeni Adam*, “Yeni Adam Çocuk Hikâyeleri”, *Yeni Adam*, 16 İK. Kânun 1936, Sayı: 107, s. 3. Konuyla ilgili olarak ayrıca bkz.; Baltacıoğlu, “Yeni Çocuk Edebiyatı İstiyoruz”, *Yeni Adam*, 23 İK. Kânun 1936, Sayı: 108, s. 9.

Dergi, her ne kadar sanatın alanında devlet desteği ve devletleştirmeyi açıkça tartışmışsa da, eğitim alanında öngördüğü devletleştirme; ‘kültürün devletleşmesi’yle okul eğitim-öğretiminde ve öğretmenlik mesleğinde devletin yeni düzenlemeler getirmesi bağlamında kalır. Eğitim-öğretimin yenilenmesi, bu kurumların devlet kontrolünde olması nedeniyle son derece doğaldır. Derginin eğitimi, kültürle eşdeğer olarak algıladığını gösterir diğer yaklaşımlıysa, esasen onun eğitim-hayat bağlamı ve ‘eğitimin; aile, meslek, okul, devlet eğitimini de kapsadığı; bir bütün olarak kültürün yaşadığı ve yaşatıldığı her alanda geçerli ve gerekli olduğu’ görüşünden kaynaklanır.

Baltacıoğlu’nun “Kültürümüzü kurtarmak lâzım” adlı yazısı, derginin, eğitim-kültür arasında kurduğu ilişkiye açıklık getirir niteliktedir.²⁶⁰ Yazara göre kültür, milletin vicdanında yaşayan iyilik, güzellik ve doğruluk değerlerdir; biyoloji, fizik gibi akılla ilişkisi olan bilim dallarından da, bir-iki kuşak önceki ataların değerlerinden de bağımsızdır. Çünkü yeni kültürün kaynağı “yeni hayat”tır ve yeni hayat, Türk devriminin hedeflerini; Türk kültürünün değerlerini içerir. Bugünkü kültürle, yani Türk devriminin hedefleriyle uyuşmayan; skolastik eğilim ve ihmalkârlık, okullarda verilen eğitimde de varlığını sürdürür. Cumhuriyetin ihtiyaç duyduğu vatandaşları yetiştirmesi gereken eğitim, ‘cahil’ ve ‘sersem’ yetiştirmeye devam eder. Görüldüğü üzere derginin, eğitim ve kültür arasında kurduğu bağlantının temel noktası; her ikisinin de ‘gerçek hayat’tan beslenmesidir; dolayısıyla, ‘hayatın içinde hayatın öğrenilmesi’; ‘hayatın değerlerinin’ öğrenilmesi demektir. Öyleyse derginin kültür alanında öngördüğü devletleştirme doğal olarak, eğitimin devletleştirilmesi anlamına gelir.

Yeni Adam’ın ‘eğitimde inkılâp’ savını açıkça işlediği bir yazısı, derginin eğitim-devlet ilişkisi içinde devlete biçtiği rolü netleştirir. Dergi, 1935 yılının yaz aylarında Kültür Bakanıyla birlikte Kültür Kurulu üyelerinin çoğunun değişmesini, eğitim alanında yeni atılımların gerçekleşeceğine yorar.²⁶¹ Dergi, böylesi bir atılıma gerek olduğunu savunur; zira 1908’den bu yana eğitimdeki gelişmeler, okul binalarının fiziki koşullarının iyileşmesi ve öğrencilerin daha açık fikirli olmalarıyla sınırlı kalmıştır. *Yeni Adam*’a göre, dönemin okulları, ‘evrensel’ Türk devriminin

²⁶⁰ Baltacıoğlu, “Kültürümüzü kurtarmak lâzım”, *Yeni Adam*, 13 Ağustos 1936, Sayı: 137, s. 2. O dönem Türkiye’de milli eğitim, Kültür Bakanlığı’na bağlıydı.

²⁶¹ Baltacıoğlu, “Devrimli okul istiyoruz”, *Yeni Adam*, 8 Ağustos 1935, Sayı: 84, s. 1

gerisindedir; ortaya konan ‘toplu tedrisat’ programı içinse hiçbir adım atılmamıştır. Derginin öngördüğü girişim, programa dair bir talimatnamenin hazırlanması ve programın uygulanabilirliğini denetleyecek pilot okulların kurulmasıdır. *Yeni Adam*’ın ortaya koyduğu bir başka eleştiri, Türk devriminin ‘halkçılık, ulusçuluk, sanayicilik ve ilimcilik’ öğelerinin, eğitim içinde açıklanmaması; dolayısıyla okul yaşamının devrim yaşamından kopuk hale gelmesidir. Dergiye göre, Türk devriminin yani ‘sosyal hayat’ın öğeleri’ ders programları içinde yer almalı, bunu sağlayacak teknikler geliştirilmeli ve öğretmenler de bu yönde yetiştirilmelidir. Görüldüğü üzere, *Yeni Adam*, eğitim-gerçek hayat arasında kurduğu ilişkiyi bir kez daha yinelerken; devletin, yalnız eğitimde inkılâba gitmesini değil, inkılâplarını da eğitime sokmasını öngörür. Dolayısıyla Kültür Bakanlığı bünyesindeki görev değişikliğine atıfta bulunması, derginin ‘devrim okulu’ olarak tanımladığı yapılanmanın hayata geçirilmesini devletten beklediğini açıkça gösterir.

Yeni Adam’ın eğitim-devlet ilişkisini işlediği diğer konu, bahsettiğimiz üzere, yenilenen eğitim-öğretim programlarıdır. Özellikle tefrika halinde yayınladığı yazılarında, ilkokul programının ayrıntılı analizini yapan *Yeni Adam*, eleştirilerinde Kültür Bakanlığına üstü kapalı tavsiyelerde bulunur.²⁶² Programın ele alındığı sayılarda *Yeni Adam* ayrıca öğretmenlik mesleğinde görülen çeşitli sorunlarına da değinir; öğretmen yetiştiren okulların 3 ile 6 yıl arasında değişen bir eğitim vermesi ve avukatlık, doktorluk gibi diğer mesleklerden öğretmenliğe geçişin kolaylaşmasının çocuklara verilecek eğitimde çoğulluğa neden olacağı tartışılır.²⁶³ Zira farklı süreçlerden ve eğitimden geçen öğretmenler, psikolojik ve çevresel faktörlerle farklı zihniyette olacaklardır. Oysaki eğitim-öğretimde birlik ve kültür politikasının hedeflerinden biri ‘aynı zihniyeti taşıyan öğretmenler’in yetişmesidir. *Yeni Adam* ayrıca, öğretmenlerin kendi eğitim-öğretimlerini devam ettirerek meslekî gelişimlerine süreklilik kazandırması gerektiğini tartışır. Özellikle ilkokul

²⁶² Fahri Dalsag, “Yeni İlkokul Programı”, *Yeni Adam*, 5 İk. Teşrin 1936, Sayı: 149, s. 8; Dalsag, “Yeni İlkokul Programı”, *Yeni Adam*, 12 İk. Teşrin 1936, Sayı: 150, s. 4; Dalsag, “Yeni İlkokul Programı”, *Yeni Adam*, 19 İk. Teşrin 1936, Sayı: 151, s. 4; Dalsag, “Yeni İlkokul Programı”, *Yeni Adam*, 26 İk. Teşrin 1936, Sayı: 152, s. 4; Baltacıoğlu, “İlkokul Programının Tenkidi”, *Yeni Adam*, 4 İk. Teşrin 1937, Sayı: 201, s. 8; Baltacıoğlu, “İlkokul Programının Tenkidi”, *Yeni Adam*, 28 İk. Teşrin 1937, Sayı: 204, s. 8; Baltacıoğlu, “İlkokul Programının Tenkidi-Yazı ile İfade”, *Yeni Adam*, 24 Şubat 1938, Sayı: 217, s. 8; Baltacıoğlu, “İlkokul Programının Tenkidi-Okul Gazetesi”, *Yeni Adam*, 3 Mart 1938, Sayı: 218, s. 8.

²⁶³ Baltacıoğlu, “Meslek Dışı Öğretmenler”, *Yeni Adam*, 19 İk. Teşrin 1936, Sayı: 151, s. 2.

öğretmenlerine sınavla ortaokul öğretmeni olabilme hakkı verilmesi, bu yönde bir gelişmedir.²⁶⁴ Fakat *Yeni Adam* bu gelişmeyi yeterli görmez; ilkokul öğretmeni, üniversite öğrenimi de almalı; bir yandan da mesleklerini sürdürebilmeleri için Kültür Bakanlığı, üniversite okumak isteyen öğretmenlerin görev yerlerini Ankara ve İstanbul olarak tayin etmelidir. Böylelikle ‘bir ilkokul öğretmeni için gerekenden daha az donanımlı’ bugünün öğretmenleri, meslekî gelişimlerini sürdürebilecek, verecekleri eğitimin kalitesi -buna bağlı olarak- artacaktır. *Yeni Adam*’a göre, böylesi bir düzenlemeyle devlet, ülkenin kültür kesimini yükselterek; ‘Türkiye’de yepyeni bir bilgi ve kültür Rönesans’ı gerçekleştirecektir. Derginin değindiği diğer bir sorun, öğretmenlerin kadro sıkıntısı çekmeleridir.²⁶⁵ Öğretmeni, ‘çocuğun kafasını yarının istekleri doğrultusunda yaratan sanatçı’ olarak tasvir eden *Yeni Adam*, kadro dışı korkusunun, onu bu yaratıcılıktan uzaklaştıracağını öne sürer; zira kendi geçim derdiyle ‘bugünün’ derdine düşen biri ‘yarının isteklerini ve ihtiyaçlarını’ tayin edemez. Öğretmenlerin kadrolarının ve görev yerlerinin sürekli değişmesi *Yeni Adam*’a göre, ‘Hilafet ile hükümdarlığın birleştiği zamandan’ kalma; tıpkı sınav gibi ‘yarı mistik yarı feodal anlayışların artığı’ bir uygulamadır. İşte bu nedenle, Kültür Bakanlığı’nın öğretmen nakillerini düzenleyen talimatnamesi, öğretmen ve dolayısıyla eğitim üzerindeki bu ‘eski’ anlayışlara son vermelidir. Görüldüğü üzere *Yeni Adam*, hâlihazırda devlet kontrolünde olan eğitimin devletle olan ilişkisini, programdan öğretmen yetiştirilmesine kadar uzanan, eğitim-öğretim sisteminin bugün de geçerliliğini koruyan eksikliklerine getirdiği eleştiri ve çözümler üzerinden ele alır. Dergi, eğitim-öğretim programlarının yenilenmesi, öğretmen yetiştirilmesi ve görevlendirilmesinde Kültür Bakanlığı’nın, dolayısıyla devletin müdahalesini kaçınılmaz olarak görür.

Yeni Adam, okulların yanı sıra eğitim kurumlarının diğer ayağı; Halkevlerine de değinir.²⁶⁶ Sokak ve kahvehane yaşantısı içinde toplum ahlakı ve toplum zevki alamayan Türk çocukları, dergiye göre, ne okul sıralarında ne de eğitici filmlerle ‘insanlık şerefi’, ‘çalışma ahlakını ve vicdanını’ kazanabilirler; toplumsal değerler, yaşanan hayatın değerleri olduğuna göre ancak toplumun içinde öğrenilebilirler.

²⁶⁴ Baltacıoğlu, “İlk Öğretmene Kapısını Kapan Üniuersite”, *Yeni Adam*, 5 İk. Teşrin 1936, Sayı: 149, s. 2.

²⁶⁵ Baltacıoğlu, “Kadro korkusu taşıyan öğretmen”, *Yeni Adam*, 12 İk. Teşrin 1936, Sayı: 150, s. 2.

²⁶⁶ Baltacıoğlu, “Büyülü anahtar!”, *Yeni Adam*, 18 Mart 1937, Sayı: 168, s. 2.

Dergiye göre bu yüzden Halkevleri, Türk çocuklarını sokak-kahvehane yaşantısından çekerek, ‘gerçek yaşam’ sahasına sokabilecek; gerçeği yaşama ve yaratmayı çocuğa öğreterek onun sosyal kişiliğini; milli kişiliğini oluşturabilecek kurumlardır. Türk gençliğine okulun ve sanayinin veremediklerini sunabilecek bu kültür evleri işte bu yüzden kuvvetlendirilmelidir. Görüldüğü üzere *Yeni Adam*’ın Halkevleri fikri, onların Türk gençliğinin milli kişiliğini kazanacağı eğitim-kültür evleri olduğu yönündedir. Dergi, Halkevlerinin gençlikte ‘toplumsal’ ve ‘gerçek’ değerler yaratma vasfını, bu kurumun güçlendirilmesine bağlayarak ‘eğitimde devlet faktörü’ne atıfta bulunur. Ne var ki söz konusu güçlendirmenin neyi kapsadığına ve hangi değişiklikleri gerektirdiğine herhangi bir açıklık getirmez.

Yeni Adam dergisinin, sanat ve eğitim anlayışına bir bütün olarak baktığımızda, ortaya koymaya çalıştığı ‘yeni adam’ tanımlamasıyla paralellik izleyen ve onu nitelikçe pekiştiren bir eğilim görürüz. Bu eğilimde ortaya çıkan en temel özellikler, ‘yenilikçilik’ ve ‘ideale doğru değişim’ olarak adlandırılabilir. Zira dergi, modern insanın karakterinin bütünleşmesini ve erginleşmesini; bu iki özelliğin entelektüel yaşantısında da sürekli ve etkin olmasına bağlar. Modern insanın entelektüel yaşantısı; düşünsel-kültürel faaliyetleri, yapıtları ve hatta bu yaşantıya bakış açısını kapsar; bu yaşantının başlıca unsurları ‘sanat’ ile ilimin toplumdaki yaygın ağı ‘eğitim’ olarak karşımıza çıkar. Dolayısıyla modern insanı en yeni ve en ideale doğru yaklaştıran bilim ve sanat, aynı zamanda kendi içinde de gelişerek ‘ideal’e yaklaşacak; böylelikle ‘değişimin özdevinimliliği’, bilim ve sanat- modern insan arasındaki etkileşimin temel noktası haline gelecektir. *Yeni Adam*’a göre sanat ve bilim eşdeğerdir; her ikisinin de konusu, hedefi, eser ve hizmetleri ‘insan’; daha doğru bir söylemle ‘insanlığın tümü’dür. Derginin bu savunusu ayrıca, yeni adam tanımlamasında ortaya koyduğu ‘toplumculuk’ anlayışının, sanat ve bilime yaklaşımı içinde de yer aldığını gösterir.

4.2. *Yeni Adam*’ın Gündemi

Daha önce bahsettiğimiz gibi *Yeni Adam*, 1930 sonrası Türkiye’inde yaşanan modernleşme çabalarına paralel olarak konularını; bireyde ve toplumda görmek istediği gelişmeleri sağlayacak; bu gelişmenin zihniyetini aşılacak ‘yeni’ye dair seçer. Ele aldığı her konuda ısrarla vurguladığı ‘yenilikçilik’ ve ‘yeniye doğru

değişim’; derginin, ‘bilgi ve fikir sahibi-üreten ve bunları yaşama aktaran; uygulayıcı birey’ savunuyla birleşir. Derginin kendisini “Haftalık Fikir Gazetesi” olarak tanımlamasının altında yatan bir neden de budur* ; yeni-modern insanın idealler ve kavramlar üzerine fikrî tartışmalarda varlık göstermesi yeterli değildir; modern insan, gerçek yaşamın gelişmelerinden haberdar ve bunlar üzerine düşünen, üreten bireydir. Bunun yanı sıra *Yeni Adam* –bireysellik karşıtlığıyla- modern insanı, parçası olduğu yeni Türk toplumundan; Türk toplumunu da uluslararası toplumdan kopuk ya da ayrı düşünemez; ‘oluş ve değişim içindeki bütün dünya’ modern Türk insanının ilgi ve inceleme alanıdır.²⁶⁷

Geniş bir coğrafya ve devinimli bir değişime sahip bu alan, *Yeni Adam* sayfalarında en çok Türkiye gündemi, iktisat ve dış politika gelişmeleriyle yer alır. Her biri dönemin akımlarını yoğun olarak yansıtan bu temalar, derginin okuyucularını eğitime-bilgilendirme misyonu doğrultusunda didaktik ya da haber nitelikleriyle dikkat çeker. Her iki durumda da *Yeni Adam*, -ana başlıklarda sunduğumuz diğer konularda olduğu gibi- ‘yeni’ ve ‘ideal’i ön plana çıkartarak, ‘eski’den süregelen her durum ve kurumu yerer. Ne var ki sözü geçen temalarla ilgili yazılarda bu kez ‘yeni’ kadar, derginin gözettiği ölçütün, ‘eski’nin kaldırılmasıyla kat edilen ilerleme ve daha da önemlisi *Türk inkılâplarına uygunluk/hizmet* olduğu da söylenebilir. Diğer bir deyişle, ana başlıklarda evrensel nitelik gösteren ‘yenilikçilik’, ‘değişim’ ve ‘modernleşme’ savunu, bu temalar işlenirken, dönemin Türkiye’sine hâkim olan ulus-devlet kurma politikalarının da etkisiyle daha yoğun bir ‘millî’ özellik gösterir. Derginin ‘demokrasi ve cumhuriyet için çalışma ülküsü’yle örtüşen bu yaklaşımı onun, özellikle dış politika yazılarında dönemin siyasi akımlarını -‘yeni’ olmalarına rağmen!- hemen benimsemeyen, eleştirel yaklaşan bir duruş sergilemesinin; onlara dair tutumunu Cumhuriyet’in ilke ve inkılâpları rotasında, zamanla ortaya koymasının da nedenidir.

* *Yeni Adam*’ın kendisini ‘gazete’ olarak tanımlamasının başlıca nedeni, dönemin Türk basınında günlük gazetelerin, tanınan imtiyazlar bakımından dergilere göre daha avantajlı konumda olmasından kaynaklanır. Bkz., “Gazete ve mecmua”, *Yeni Adam*, Sayı: 194, s. 5.

²⁶⁷ İsmail Hakkı, “Yeni Adam”, *Yeni Adam*, 19 Mart 1934, Sayı: 12, s. 3.

4.2.1. Gündemin İçinden

Yeni Adam, Türkiye'nin gündemini iki yönüyle ele alır: ülkedeki olay ve 'haber'leri günlük gazetelerden alıntılarla okuyucularına aktarmak ve bu haberlere kattığı yorum ve yayınladığı haberle ilintili yazılar ile önemli olduğuna inandığı noktalara dikkat çekmek. Derginin verdiği haberleri kendi çizgisi doğrultusunda yorumlaması ve çoğunlukla aynı sayıda haber konusu üzerine yayınladığı yazılarla *Yeni Adam*, suni gündem yaratmaktan çok; Türkiye'nin içinden geçtiği modernleşme sürecinde doğan yeni durum ve ihtiyaçlara fikri düzeyde çözümlerin getirilmesini ve olgunluk seviyesine ulaşan Türk inkılâbının yöneleceği doğrultunun çizilmesini amaçlar. *Yeni Adam*'ın bu yönde yayınladığı yazıların çoğu, okuyuculara olduğu kadar konuyla ilgili resmi makamlara da bir sesleniş özelliği gösterir.

Derginin gündeme dair ele aldığı yazılar, yayın hayatının ilk yıllarında çok seyrek de olsa "Cemiyet, Medeniyet, Nüfus ve İktisat Haberleri" ve "Hafta Üzerine Düşünce" daha sonra ise "Kısa Tetkik ve Tenkitler", "Memleket Haberleri" ve "İç Sossyete Son Günlerin Mühim Olguları" adlı bölümlerde karşımıza çıkar.

4.2.1.1. Yeni Türk Toplumuna 'Yenilikler'

Yeni Adam'ın ülke gündemi üzerine verdiği 'haber'lerin çoğu, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurumlarındaki değişiklik ve düzenlemeler ile TBMM'nin çıkardığı yeni kanunlara dairdir. Dergi, 'iç siyaset gündemi' olarak genelleyebileceğimiz bu haberleri, yalnız 'haber' nitelikleriyle vermeyerek, okuyucularını bilgilendirme ve haberin önemi üzerine düşündürme amacıyla açıklama ve yorumlamaya gider. Halk Partisi'nin program değişikliği üzerine yayınladığı yazı, bu örneklerin ilkidir.²⁶⁸ *Yeni Adam*, programın genel hükümlerine değinmeyerek, 'milli talim ve terbiyenin temellerini taşıyan' beşinci bölümünün maddelerini ayrıntılı olarak tartışır. Dergi, beden ve fikir terbiyesini birleştiren, öğrencilerde 'şahsi teşebbüs ve intizam- inzibat' fikri aşıl原因an programı; 'mütehassıs' ve 'ulus halinde işbölümüyle çalışan' 'yeni adam'ın, modern adamın yetişmesini hedeflediği için över. Zorunlu eğitimin 5 yıllı sınırlı kalmasına taraftar olmasa da, programın köylü-şehirli ayırımı yapmaksızın

²⁶⁸ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, "Halk Partisi'nin Yeni programı üzerine", *Yeni Adam*, 16 Mayıs 1935, Sayı: 72, s. 2.

‘yurttaş’ eğitimini gözetmesini takdir eder. *Yeni Adam*’a göre programın koyduğu ‘ideal inkılâp hedefleri’nin gerçekleştirilmesi görevi, Kültür Bakanlığı’na düşer; bunun için Bakanlık, yeni ve ideal teknik inkılâpları sunmalıdır. *Yeni Adam*’ın Kültür Bakanlığı’na hitaben bu uyarısını, bir başka sayıda verdiği görev değişikliği haberinde yineler.²⁶⁹ Dergiye göre, Abidin Özme’nin çekilişi ile Kültür Bakanlığı’na geçen Saffet Arıkan, Halk Partisi programının eğitim üzerine olan maddelerini yürütebilecek pedagoji teorisi ve pratiğine sahiptir. Dergi, yeni Kültür Bakanı’nın, Türkiye’nin kültür ağıyla örülmesini, Türk inkılâbı prensiplerine göre öğrenci yetiştirecek okulların sayısını arttırarak başarabileceği görüşündedir.

Yeni Adam’ın devlet kurumlarında yapılan değişiklikleri konu ettiği bir başka haber de Milli Talim ve Terbiye Heyeti’nin fizik, biyoloji ve eğitim uzmanlıklarına yeni üyeler atayacağını duyurmasıdır.²⁷⁰ Haberi kısaca aktaran *Yeni Adam*, Kültür Bakanlığı’na konu hakkında kimi tavsiyelerde bulunur. Derginin, verdiği hemen her haber hakkında açıklama ve yorum getirmesi, haberin içeriği eğitim üzerineyse, Başyazar İsmail Hakkı Baltacıoğlu’nun eğitimci kişiliği dolayısıyla adeta kaçınılmazdır.²⁷¹

Devlet kurumlarına dair haberlerin yanı sıra *Yeni Adam*, Türk toplumunu etkileyen yeni kanun ve uygulamalara da değinir. Yerel basından alıntılanarak yurdun birçok bölgesinden sayfalarına aktarmaya çalıştığı, dönemin Türkiye’sini yansıtan haberlerden biri de ‘peçe ve çarşaf yasağı’dır. Habere göre, Bartın Belediye Encümeni’nin aldığı kararı, ‘Belediye Tembihnamesi’ olarak ilan ettiği karar gereğince kadınların “*çarşaf, peştamal gibi gayri medenî kılıklarla sokağa çıkmaları ve gerek peçe, gerekse yazma [baş örtüsü] gibi şeylerle yüzlerini kapamaları yasaktır.*”²⁷² Belediyenin, 14 Ağustos 1935 tarihine kadar süre tanıdığı ve uymayanlar hakkında soruşturma ve para cezası uygulanacağı belirtilir. Konu hakkında bir başka haber de Tarsus Belediyesi’nin daha önce duyurduğu yasağın uygulamaya konması ile ilgilidir.²⁷³ Belediyenin kılık-kıyafet yasağına, peçe ve çarşafı kalmayıp, erkekleri de kapsayacak şekilde ‘kara don’ ve ‘şalvar’ı da

²⁶⁹ *Yeni Adam*, “Yeni Kültür Bakanı”, *Yeni Adam*, 20 Haziran 1935, Sayı: 77, s. 3.

²⁷⁰ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, “Millî Talim ve terbiye heyeti nasıl kurulmalıdır?”, *Yeni Adam*, 15 Ağustos 1935, Sayı: 85, s. 1.

²⁷¹ Bkz., Baltacıoğlu, “Kültür Bakanının Düşünceleri”, *Yeni Adam*, 3 İlkteşrin 1935, Sayı: 92, s. 4, 11.

²⁷² “Peçe ve çarşaf yasağı”, *Bartın*’dan naklen *Yeni Adam*, 29 Ağustos 1935, Sayı: 87, s. 5.

²⁷³ “Tarsus’ta çarşaf yasağı evvelki gün başladı”, *Yeni Mersin*’den naklen *Yeni Adam*, aynı yer.

eklemesi dikkat çekicidir. Habere göre başta kadınlar olmak üzere tüm Tarsus halkı bu uygulamayı sevinçle karşılamış; yasağa karşı bir tavır gözlenmemiştir.

Yeni Adam sayfalarında yer alan ve Türk toplumunu öncelikle ilgilendiren bir başka gündem maddesi ise 20 Ekim 1935 tarihinde yapılacak olan ‘ulusal nüfus sayımı’dır. Dergide yer alan haberlerde Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü ve İç Bakanlığı Nüfus İşleri Direktörlüğü’nün teknik hazırlıklarının yanı sıra, nüfus sayımının, afiş ve ilan yoluyla propagandasını da başarıyla yürüttüğü belirtilir.²⁷⁴ Dergide de yayınlanan bu ilanlardan, nüfus sayımına gerek basın, gerekse sözü geçen kurumlarca önem verildiği ve kanunun dönemin gündeminde ilk sıraya oturduğu anlaşılmaktadır:

“Sayım memurları, sayım kontrol memurları, bu işle ilgili resmî orunlar, büyük ve küçük işyarlar, sayıma girecek bütün yurtdaşlar ve yurtda oturan yabancılar bir tek ödevle yükümlüdür:

NE BİR EKSİK NE BİR FAZLA

*Türk Ulusunun sayısını doğru çıkarmak.”*²⁷⁵

Benzer bir şekilde, ‘Başvekâlet’ imzasıyla yayınlanan bir başka slogansa nüfusu, ‘bütün ulusal kuvvetlerin kaynağı’ olarak niteler.²⁷⁶ *Yeni Adam*’ın Türkiye’nin ikinci nüfus sayımına verdiği önemse, kendi yazar kadrosunun yazılarıyla beraber, İstatistik Umum Müdürlüğü tarafından yollanan bir makaleyi de yayınlamasıyla kendini gösterir.²⁷⁷ Nüfusu, ülkenin ‘insan sermayesi’ olduğu kadar, Türk medeniyetinin ‘yüksek ve sürekli’ devamı için gereklilik olarak nitelendiren yazı, hükümetin konuya eğilmesinin ‘Türk ulusunun kalkınma ve çoğalma çağına’ işaret ettiğini savunur.²⁷⁸ *Yeni Adam*’ın sayımdan kısa bir süre sonra, sonuçlarını

²⁷⁴ “Nüfus sayımı işi”, *Yeni Adam*, 12 Eylül 1935, Sayı: 89, s. 5; “Nüfus sayımı”, *Ulus*’tan naklen *Yeni Adam*, 19 Eylül 1935, Sayı: 90, s. 5.

²⁷⁵ “20 ilkteşrin 1935 Pazar günü” *Yeni Adam*, 12 Eylül 1935, Sayı: 89, s. 5. Ayrıca bkz., “20 ilkteşrin-Pazar genel nüfus sayımı günü”, *Yeni Adam*, 10 ilkteşrin 1935, Sayı: 93, s. 12; “20 ilkteşrin-Pazar genel nüfus sayımı günü”, *Yeni Adam*, 17 ilkteşrin 1935, Sayı: 94, s.7.

²⁷⁶ *Yeni Adam*, 12 Eylül 1935, Sayı: 89, s. 1.

²⁷⁷ Baltacıoğlu, “50 milyonluk Türkiye”, *Yeni Adam*, 19 Eylül 1935, Sayı: 90, s. 4,7; VirGül, “Sayı, Plan ve Çelik”, *Yeni Adam*, 17 ilkteşrin 1935, Sayı: 94, s. 3; İbrahim Fazıl Pelin, “Nüfus siyaseti ve nüfus sayımı”, *Yeni Adam*, 17 ilkteşrin 1935, Sayı: 94, s. 4, 11.

²⁷⁸ M. Şefik Tunç, “Nüfus sayımı kalkınma çağıdır”, *Yeni Adam*, 10 ilkteşrin 1935, Sayı: 93, s. 4.

yayınladığı haberde, Türkiye nüfusunun 8 yıl önceki sayıma göre 3 milyon artış göstererek 16 milyonu geçtiği belirtilir.²⁷⁹

Türkiye gündeminde nüfus sayımı kadar ses getirmeyen bir başka gelişme Soyadı Kanunu'yla birlikte yaşanır. Kanunun yürürlüğe girdiği Haziran 1934 tarihinde dergide konu ile ilgili her hangi bir haber yer almazken, yaklaşık iki yıl kadar sonra, soyadı alımı ve nüfus kütüğüne yazdırılması, sürenin 2 Temmuz 1936'da son bulduğu yönünde uyarı ilanlarıyla karşımıza çıkar.²⁸⁰ *Yeni Adam*'da soyadı alımına ilişkin çıkan ilk yazı, kanunun niteliğinden çok, alınan soyadlarının Türkçe'ye uygunluğu açısından değerlendirir.²⁸¹ Dergi, okuyucularının aldıkları soyadlarını yayınlayan gazeteleri, Türkçe'yi iyi bilmemekle eleştirir. Dergiye göre, gazeteler, 'belli başlı tek yardım' olarak okuyucularının soyadlarını duyurmakla kalmamalı, Türkçe'ye uygun olmayan isimleri seçen okuyucularını uyarmalıdır. *Yeni Adam*, konuya ilişkin diğer bir yazıda soyadının kullanım alanlarına değinir.²⁸² Soyadı almamış kişilerin gün geçtikçe azaldığını belirten dergi, ön ad olarak kullanılan isimlerin soyadı olarak alınmasının ileride karışıklık yaratacağını savunur. *Yeni Adam*'a göre soyadı kullanımı, resmî işlemlerin dışında toplum hayatına tıpkı Şapka Kanunu'nun getirdiği gibi yeni görgü kuralları getirmiştir. Nasıl ki şapka ile selamlamak varken el sallamak tuhaf ve ayıpsa, samimi olunmayan bir kişiden yalnız ön adıyla söz etmek, ona adıyla hitap etmek, soyadının olduğu yeni toplumda nezaket kurallarına aykırıdır. *Yeni Adam*'ın Soyadı Kanunu'nun çıkarıldığı dönemde herhangi bir habere yer vermeyişi ve soyadı alımını ele alan yazılarının azlığı, yerel basının diğer gazete ve dergileriyle kıyaslandığında dikkat çekicidir.²⁸³ Benzer bir şekilde, derginin gündeme ilişkin konuları arasında soyadı alımı-kullanımı arka planda kalır. Her iki durumun başlıca nedeni; söz konusu kanunun çıkarıldığı dönemde *Yeni Adam*'ın, kültür-sanat ve fikir üzerinde daha fazla durması ve dergide gündeme ilişkin yazılara oldukça seyrek yer vermesidir. Zaman içinde yayınladığı bölümlerde değişikliğe giden dergi, gündem konularını da sayfalarına taşırken, -halk

²⁷⁹ "Nüfusumuz", *Yeni Adam*, 31 ilkteşrin 1935, Sayı: 96, s. 2.

²⁸⁰ *Yeni Adam*, 26 Mart 1936, Sayı: 117, s.4; *Yeni Adam*, 2 Nisan 1936, Sayı: 118, s. 11; *Yeni Adam*, 9 Nisan 1936, Sayı: 119, s. 11.

²⁸¹ Zahir Sıtkı, "Soy adları alınırken...", *Yeni Adam*, 7 Şubat 1935, Sayı: 58, s. 2.

²⁸² Nüos (Nüvid Osman), "Öz Ad ve Soy Adı", *Yeni Adam*, 26 Eylül 1935, Sayı: 91, s. 3.

²⁸³ Bkz., Necati Gökalp, **Türk Basınında Soyadı Kanunu**, İstanbul Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1996, 34, 35, 51-60.

arasında yaygın ve neredeyse oturmuş bir uygulama haline geldiğinden olsa gerek- soyadı alımı üzerinde durmaz. Derginin, konuya gösterdiği bu ilgisizlik, uygulamadaysa tam tersi bir yön izler; yazar kadrosu imzalarında soyadlarını kullanarak Soyadı Kanunu'na olan desteklerini dolaylı da olsa ortaya koyar.

Yeni Adam'ın okuyucularına aktardığı diğer bir haberse, Türk Bayrağı Kanunu'nun kabul edilişidir.²⁸⁴ Dergiye göre 29 Mayıs'ta kabul edilen kanun, yalnızca epeydir tartışıla gelen bayrağın biçim ve rengindeki düzensizlikleri gidermekle yetinmeyerek, hangi gün ve saatlerde ve hangi dairelerde göndere çekileceğini ve uymayanlara getirilecek cezaları da belirler. *Yeni Adam*'a göre, 'mahşerlik' ve 'kutsal' bir sembol olan bayrağa getirilen bu istikrar, aynı zamanda Türk rejiminin istikrarının bir kanıtıdır.

4.2.1.2. Cumhuriyet Yaşantısının Gündemi

Yeni Adam sayfalarında, yalnız devletin kurumları ve halkıyla olan ilişkilerinin gündemi değil, Türk toplumunun yeni rejimi yaşayışından da izler karşımıza çıkar. Başka bir deyişle dergi; Türk inkılâbının getirdiği, kurduğu ve benimsettiği her türlü 'değişim' ve 'yeniliğin'; yeni Türk insanının gündelik yaşamındaki nabzını tutar. Sokaktan bilime, spordan milli bayramlara kadar uzanan bu geniş yelpazeyi yalnız aktarmakla kalmayan *Yeni Adam*, aynı zamanda okuyucularını aydınlatmaya, onlara farkındalık; bilinç aşılama devam eder.

Derginin sokaktaki günlük hayatı ele alan gündem haberleri büyük çoğunlukla İstanbul'un ulaşımı üzerinedir. İstanbul tramvay ve vapur işletmelerinin tarifelerinden, uzandığı hatlara ve servis saatlerine kadar değinen dergi, ulaşımın zorlu ve pahalı olmasını çoğu kez eleştirir.²⁸⁵ İstanbul dışındaki gündelik yaşamı yerel basından alıntılarla aktaran dergi, bir haberinde, Bartın'da Sağlık Meclisinin kahve, gazino, lokanta, meyhane, han ve otel gibi kamuya açık yerler hakkında verdiği kararı aktarır.²⁸⁶ Buna göre, kâğıt oyunlarını tamamen yasaklayan, diğer oyunlarıysa gece saatlerine çeken, berber ve kahvehaneleri ayıran belediye, örnek bir belediyedir.

²⁸⁴ "Türk bayrağı kanunu", *Yeni Adam*, 2 Temmuz 1936, Sayı: 131, s. 5.

²⁸⁵ "50 kuruşluk tramvay bileti", *Yeni Adam*, 16 Mayıs 1935, Sayı: 72, s. 2; "Burjuva tramvaylar!", *Yeni Adam*, 4 Temmuz 1935, Sayı: 79, s. 2; "11,45 Vapuru", *Yeni Adam*, 12 Eylül 1935, Sayı: 89, s. 2.

²⁸⁶ "Bir örnek", *Yeni Adam*, 4 Temmuz 1935, Sayı: 79, s. 2

Gündelik hayatın bazı durum ve değişikliklerine dair irili ufaklı birçok yazı yayımlayan *Yeni Adam*, bilimi de buraya; halkın gündelik yaşamına taşımaya çalışır. Daha önceleri “İlim ve Teknik Haberleri” bölümüyle okuyucusunu yeni teknik ve icatlardan haberdar etmeye çalışan *Yeni Adam*, Türkiye’nin içerideki bilimsel gelişmelerine de kayıtsız kalmaz. Bu nedenle, Türk Tarih Kongresi’nin toplantısı *Yeni Adam*’ın “İç Sosyete Son Günlerin Mühim Olguları” sayfalarında yer alır. Dergide yayımlanan haberde, Dolmabahçe Sarayı’nda toplanan ve bir sergi açan Kongre’den ve Kongre şerefine 100.000 serilik posta pulu basım projesinden söz edilir.²⁸⁷ *Yeni Adam*’ın haberin yanı sıra yayınladığı yazılarda; Türk Tarih algısının Osmanlı’dan günümüze geçirdiği değişim ele alınırken, Kongrenin, ‘Türk’ imajının yalnız dünya genelinde değil, Türk toplumunun kendisi için de bir ‘hareket’ olduğu savunulur.²⁸⁸ Emperyalist ve faşist rejimlerin kendi menfaatlerine kullandıkları tarih, *Yeni Adam*’a göre, bilime dayanan Kemalist rejimde yalnızca ‘en objektif sosyoloji karşılaştırmalarına dayanarak milli ve insani gerçekleri’ arar. Dergiye göre işte bu nedenle ‘milli bilincin olmadığı Osmanlı İmparatorluğunda’ varlık gösteremeyen ‘tarih kültürü’, Yeni Türkiye’de Türk tarihi ile dünya tarihini; Türklerin medeniyete yaptıkları hizmetleri aydınlatmaya çalışacaktır.

Derginin, Türk inkılâbı gündemi içinde yer verdiği konuların başında milli bayramlar gelir. *Yeni Adam*’da bu konudaki ilk yazı, Cumhuriyet’in 11. Yıldönümü dolayısıyla kaleme alınır.²⁸⁹ ‘Bayram’ niteliğinden çok ‘Cumhuriyet’i ele alan bu yazı, Cumhuriyet’in temellerinin, ‘millet bütünlüğü’, ‘ülkü birliği’ ve ‘dil birliği’ olduğunu açıklar. Mustafa Kemal Atatürk’ten ‘Büyük Adam’ olarak söz eden yazı, 11 yılda gerçekleştirilen rejim ve medeniyet değişimini, Türk milletinin ‘tek önderin gösterdiği yoldan’ geçmesine ve onun örneğini benimsemesine bağlar.

1935 yılının Cumhuriyet Bayramı ise *Yeni Adam*’da Atatürk’le özdeşleşerek ele alınır. Kapağında bir portresinin bulunduğu dergide, Türk milleti için Atatürk’ün ne ifade ettiği tartışılır:

²⁸⁷“Tarih kongresi ve sergisi”, *Yeni Adam*, 30 Eylül 1937, Sayı: 196, s. 5; “Tarih kongresi şerefine pullar”, *Yeni Adam*, aynı yer.

²⁸⁸ Baltacıoğlu, “Tarih Sergisini Niçin Çok Mühim Buluyorum”, *Yeni Adam*, 30 Eylül 1937, Sayı: 196, s. 2; Hüseyin Avni, “Osmanlı imparatorluğunda Tarih Telakkisi”, *Yeni Adam*, 30 Eylül 1937, Sayı: 196, s. 4.

²⁸⁹ “11’inci yıl dönümü”, İsmail Hakkı, *Yeni Adam*, 25 Teşrinievel 1934, Sayı: 43, s. 2. Ayrıca bkz., VirGül, “Güneş Getiren Ata”, *Yeni Adam*, aynı yer.

“...O canı gücü olmıyan bir sosyeteye dışarıdan, zorla veren, yükliyen bir yabancı değildir. O Türk’ün kendisidir. Atatürk Türk’ün ıstırabının kendisidir, çünkü onun her türlü acılarını çekmiştir. Atatürk Türk’ün umutlarıdır çünkü onun bütün umduklarının rüyasını görmüştür. Atatürk Türk’ün isteğidir çünkü hep onun için, onun kurtulması, yükselmesi için istemiştir. Atatürk Türk’ün yarınıdır, çünkü onun ilerisini karartan bütün karanlıkları kendi eliyle delmiştir.

*Atatürk yalnız bir başkan değil, bir ulus sembolüdür. Kimin kimi yarattığı sorayı sosyoloji sorasına girer.”*²⁹⁰

Görüldüğü gibi dergi, Atatürk’ü Türk milletinin kendisiyle özdeşleştiren, bütün bir milletin karakterini Atatürk’ün kişiliğinde vücutlaştıran bir görüşü savunur. Bu savunuda ‘Türk milleti eşittir Atatürk ve Atatürk eşittir Türk milleti’ gibi, bir insanı bütün millete bedel gören bir bakış açısı değil; ‘anlayış, kavrayış, ülkü ve hedeflerde eşdeğerlik, ortaklık’ vurgusu dikkat çekicidir. Böylelikle dergi, - ‘yeni adam’ betimlemesi içinde Cumhuriyet inkılâplarını tüm millete mal etme ve milletin ortak eseri olarak sunma çabasında olduğu gibi- Atatürk’ün ‘zorlukları aşan’ ve ‘inkılâpçı’ özelliklerini Türk milletinin bir ferdi; bir Türk olmasına bağlar. Dolayısıyla, derginin kuvvetle vurguladığı ana fikir, Atatürk’ün karakterinin kaynağının, aslen Türk milletinin karakteri olduğudur. Bu ana fikir, *Yeni Adam*’ın ‘Atatürk’ün Türk inkılâbı içindeki niteliği’ tartışmasında daha bir belirginlik kazanır. Dergi, her ne kadar Atatürk’ü Türk milletiyle ‘eşdeğer’ olarak ortaya koymuşsa da, söz konusu Cumhuriyet rejimi olduğunda, onu Atatürk’ün kişiliğinden ayırıştırır. Başka bir deyişle Atatürk’ün ilham ve güç kaynağı Türk milletinin eseri olan yeni rejimin; Cumhuriyet rejiminin varlığı Atatürk’ün varlığından bağımsızdır:

“Soyal suçlar çok defa fikir yanlışlarından doğarlar. Türk devrimini bir zor izeri sanmak, tek adamla gider anlamak böyledir.”

Derginin Atatürk’ü tabulaştırmaktan kaçınan, özellikle de Cumhuriyeti Atatürk’ün de üstünde tutan bu tavrı, makalede yer alan kimi ifadelerle anlam kazanır; “*Atatürk için bir kötülük hazırlayan kötü insanlar...*”, “*Türk’ün Atatürk’üne karşı yapılmak istenilen kötülük Türk idealine ve bu idealin en büyük timsaline*

²⁹⁰ Yeni Adam, “Atatürk ne demektir?”, *Yeni Adam*, 31 İlkTeşrin 1935, Sayı: 96, s. 3.

karşıdır.”, “*Türk ulusu En Büyük Türk’e karşı beslenen kötü niyetleri kanıksamaz ve affetmez.*” ve “*Çete haber alınır alınmaz memleketin her yanında görülen coşkunun anlamı büyüktür*”. Bu sözler, yakın bir zamanda Atatürk’e karşı bir suikast planının ortaya çıkarıldığı fikrini güçlendirir.

Gerçekten de 1935 yılının 19 Ekim tarihli gazetelerinde, Atatürk’e suikast planlayan bir çetenin yakalandığı haberleri verilir.²⁹¹ Habere göre, Ağustos ayında, Çerkez Ethem ve kardeşi Reşid’in, Atatürk’e suikast için Suriye’de silahlandığı bir çete ortaya çıkarılmış ve iki çete üyesi tutuklanmıştır. Yapılan sorgulamada, sözü geçen kişiler, Çerkez Ethem’in kendilerini Urfa milletvekili Ali Saib Ursavaş’ın Maraş’taki çiftliğine gönderdiğini, suikast için gerekli talimat ve yardımı Ursavaş’tan alacaklarını belirttiğini itiraf etmişlerdir. 18 Ekim’de Adliye ve Teşkilatı Esasiye Encümeni, milletvekili hakkındaki incelemenin sürdürülebilmesi ve mahkemeye taşınabilmesi için TBMM’ye mazbata sunmuştur. Ursavaş’ın da kendi aleyhinde oy kullandığı meclis genel kurul toplantısı sonucunda milletvekilinin dokunulmazlığı kaldırılmış ve tutuklanmıştır. Ursavaş’ın bu toplantıda yaptığı savunmaya da yer veren gazeteler, takip eden günlerde konuyla ilgili gelişmeleri yayınlamaya devam eder.²⁹² Bunlar içinde en dikkate değer, yurdun hemen her yerinde birbiri ardına düzenlenen suikast girişimini lanetleyen halk mitingleridir.²⁹³ Başta miting sözcüleri

²⁹¹ “Mel’un Suikasdılar Adalet Pençesinde”, *Cumhuriyet*, 19 Birinci Teşrin 1935; “Çerkes Ethemle kardeşi Cemiyet kurmuşlar”, *Cumhuriyet*, 19 Birinciteşrin 1935; “Alçaklar, ATATÜRK’e Gene Kasdetmek İstediler”, *Ulus*, 19 İlkteşrin 1935. Suikast girişimi hakkında geniş bilgi için bkz., Hasan Rıza Soyak, **Atatürk’ten Hatıralar**, C. I, YKY, İstanbul, 1973, s. 377, vd.

²⁹² “Hainler isticvab ediliyor”, *Cumhuriyet*, 20 Birinciteşrin 1935; “Büyük Öndere yapılmak istenen kompo tahkikatı”, *Ulus*, 20 İlkteşrin 1935; Suikasd teşebbüsü münasebetiyle”, *Cumhuriyet*, 22 Birinciteşrin 1935; “Suikasd tahkikatı devam ediyor”, *Cumhuriyet*, 24 Birinciteşrin 1935; “Suriyede suikasdıların Evleri Araştırıldı”, *Cumhuriyet*, 25 Birinciteşrin 1935; “Hama ve Humusta Çerkes evlerine yapılan taharriyat”, *Cumhuriyet*, 25 Birinciteşrin 1935; “Atatürke karşı hazırlanan suikasd ve cenubdaki komşu idareler”, *Cumhuriyet*, 26 Birinciteşrin 1935; “Kudüs’te kompo ile ilgili üç kişi tutuldu”, *Ulus*, 26 İlkteşrin 1935; “Çerkes Etem yakalandı Ankara’ya Getiriliyor”, *Cumhuriyet*, 27 Birinciteşrin 1935; “Çerkes Etem Ammanda yakalandı”, *Ulus*, 26 İlkteşrin 1935; “Suikasdı hazırlıyan hainler yüz kişiden fazla imiş!”, *Cumhuriyet*, 30 Birinciteşrin 1935.

²⁹³ “Hainleri tel’in”, *Cumhuriyet*, 20 Birinciteşrin 1935; “İzmir’den gelen tel’in sesi”, *Ulus*, 20 İlkteşrin 1935; “Türk gençliği mel’unları takbih ediyor”, *Cumhuriyet*, 21 Birinciteşrin 1935; “Bütün yurd komployu tel’in ediyor”, *Ulus*, 21 İlkteşrin 1935; “Atatürk hepimiz sana fedayız- Dün birçok yerlerde heyecanlı mitingler yapıldı”, *Cumhuriyet*, 22 Birinciteşrin 1935; “Bugün Tel’in Mitingi Yapılacak”, *Ulus*, 22 İlkteşrin 1935; “ Bütün yurd komployu tel’in ediyor”, *Ulus*, 22 İlkteşrin 1935; “Bütün Türkiye tek ses halinde mel’unları tel’in ediyorlar”, *Cumhuriyet*; 23 Birinciteşrin 1935; “Bütün yurd tek ses halinde haykırıyor: Atatürk’e kalkan eli kırarız!”, *Ulus*, 23 İlkteşrin 1935; “İstanbulun hainlere nefreti”, *Cumhuriyet*, 24 Birinciteşrin 1935; “Atatürk için kötülük düşünenler Türkiyenin sesini dinlesinler”, *Ulus*, İlkteşrin 1935; “Memleketin her yerinde büyük ve heyecanlı mitingler devam ediyor”, *Cumhuriyet*, 25 Birinciteşrin 1935; “Halk haykırıyor!”, *Cumhuriyet*, 25 Birinciteşrin 1935;

olmak üzere, vatandaşların Atatürk'e hitaben gazetelere gönderdikleri telgrafların da geniş yer tuttuğu bu haberler, 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı'nın ardından azalır.

1936 yılının Cumhuriyet Bayramı, *Yeni Adam*'ın 148. Sayısının çıkış tarihine rastlar. Kapağında Atatürk'ün bir büstünün resmine yer veren dergi, ne var ki bu kez konuya yalnızca, Atatürk ve İsmet İnönü'nün resimleri etrafında gençlere hitabet yazılmış Cumhuriyet lehinde slogan çerçevesine ayırır.

1935 yılının 30 Ağustos Zafer Bayramı'nın, *Yeni Adam*'da 'Utku ve Uçak Bayramı' olarak yer alışı; o dönemde bu bayram için kullanılan bir isimden çok, derginin bu güne yüklediği anlam ve havacılığa verilen önemle ilintilidir.²⁹⁴ *Yeni Adam*'a göre 30 Ağustos, 'utkudan utkuya atlayarak ilerleyen ve yükselen' Türk tarihinde, "*Türkün geçmişindeki büyüklüğünü kurtaran ve onu bugünkü ve yarınki Türklüğe bağlayan*" önemli bir günüdür. Dergi, yarınki Türklüğün zafer araçlarının uçaklar olduğunu ve bu nedenle bu bayramın havacılığın bayramı olarak da kutlanması gerektiğini savunur.

Yeni Adam'a yansıyan bir başka milli bayram, Çocuk Haftası'dır. 23 Nisan 1934 tarihli sayısında, yaşları 7-11 arasında değişen birkaç çocukla röportaj yapan dergi; çocuklara sevdikleri oyun, yemek ve derslerin yanı sıra; kumbaralarının olup olmadığı, hangi milletten oldukları, Çocuk Haftası'ndan ne anladıkları, Ankara'yı görüp görmedikleri gibi sorular yöneltir.²⁹⁵ Bu röportaj, *Yeni Adam*'ın bu haftayı, yalnız çocuklara adanmış bir bayram olarak görmediğini; Türk çocuklarında milli bilincin uyanması ve de - tasarruf gibi- dönemin Türkiye'sine hâkim olan iç-gündem politikalarının benimsetilmesi için bir vesile olarak gördüğünü ortaya koyar. Daha başka bir söylemle, Çocuk Haftası'nın 'bayram' niteliği; Türkiye çocuklarının, 'millet', 'inkılâp' ve 'Cumhuriyet idaresi' kavrayışlarını güçlendirmesinden ve bunun getirdiği bilinçten gelir. Bu bakımdan günümüzde aynı bayramın, Cumhuriyet'in ilk döneminde var olan ve derginin altını çizdiği bu sağgörüden uzak bir şekilde kutlandığını görüyoruz. Bugünün 23 Nisan Bayramlarında, milli bilinç

"Ermeni azınlığın hassasiyeti- Dün kilisede büyük bir törenle Ulu Önderin ömrüne dua edildi", *Cumhuriyet*, 25 Birinciteşrin 1935; "Ulusun menfur suikasd karşısında duyduğu heyecan aynı hızla devam ediyor", *Cumhuriyet*, 26 Birinciteşrin 1935; "Türk milleti nefretini izhara devam ediyor", *Cumhuriyet*, 28 Birinciteşrin 1935; "İngiliz Büyük Elçisile bir mülâkat: 'İngiltere Atatürke suikasd teşebbüsünü nefretle karşılar'", *Cumhuriyet*, 29 Birinciteşrin 1935.

²⁹⁴ *Yeni Adam*, "30 Ağustos Utku ve Uçak Bayramı", *Yeni Adam*, 5 Eylül 1935, Sayı: 88, s. 3.

²⁹⁵ "Yeni Adam Namına Çocuklarla Mülakat Yaptık", *Yeni Adam*, 23 Nisan 1934, Sayı: 17, s. 2.

uyandırma anlayışının, “Çocuklarımız Geleceğimizdir” mesajları ve makam koltuklarının sembolik devrinden öteye geçemediğini söyleyebiliriz. Dahası son dönemlerde 23 Nisan, Türk çocuklarının ‘sahibi olduğu milli bir bayram’ niteliğinden sıyrılarak; Türk çocuklarının ‘ev sahipliği yaptığı uluslararası bir festival’ özelliği göstermektedir. Özetle söylemek gerekirse, 23 Nisan’ın Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı olarak ilan edilmesi ve kutlanmasını öngören anlayıştan hem tarihsel hem de işlevsel olarak belirgin bir sapma yaşanmaktadır.

Aynı sayıda Başyazar İsmail Hakkı Baltacıoğlu, okuyucularına ‘Çocuk Haftası münasebetiyle’ oğlu Tuna’yı anlatır:

*“Geçen cumartesi akşamı yazdığı hikâyeyi bana verdi, bu nedir? Dedim, hikâye! Dedi. Neye bunu bana veriyorsun? Çocuk haftası... Yeni Adam’a bastırmak için mi?.. diye sordum. Mutadı olduğu üzre “ben ne bileyim” dedi. Artık bu kadar kurnazlığı ben de anlarım! Yazdığı hikâyeyi el sürmeden karşıki sayfaya bastım.”*²⁹⁶

Yeni Adam’ın çocuklarla yaptığı röportaj ve Baltacıoğlu’nun oğluna ait hikaye ve resimlerini yayınlaması; derginin bu bayramda büyüklerin çocuklar adına söylediklerinden çok, çocukların kendilerini nasıl ifade ettiklerine önem verdiğinin işaretidir.

Gerek dergide geçen bayram adları ve unvanlar, gerekse bayram kutlamalarının içeriğiyle ilgili bilgiler, dönemin Türkiye’sini yansımasıyla dikkat çeker. *Yeni Adam*’ın “Bayramlar” adlı yazısı, 1935 yılının ‘23 Nisan Çocuk Bayramı’ ve ‘26 Nisan Cimnastik Şenliği’ törenlerini gösterir fotoğraflarla sunulur.²⁹⁷ Habere göre; ‘Başbakan General’ İsmet İnönü, Kültür Bakanı Abidin Özmen ve Selim Sırrı Tarcan’ın katıldığı Jimnastik Şenliği’nde, Ankara’nın orta, lise ve General İsmet İnönü Enstitüsü ile Gazi Enstitüsü Beden Terbiyesi Şubesi öğrencileri geçit töreni, jimnastik gösterileri, gülle atışları ve hentbol maçları yapmışlardır. 1937 yılının ‘19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı’ da *Yeni Adam* sayfalarına Türklerdeki beden

²⁹⁶ İsmail Hakkı, “En İyi Tanıdığım Çocuk”, *Yeni Adam*, 23 Nisan 1934, Sayı: 17, s. 3. Ne var ki Tuna Baltacıoğlu’nun kaleme aldığı hikâye, aynı sayıda değil, 19. sayıda yine kendi çizimleriyle basılmıştır. Bkz. Ali Tuna, “Ayı Hikâyesi”, *Yeni Adam*, 7 Mayıs 1934, Sayı: 19, s. 2.

²⁹⁷ “Bayramlar”, *Yeni Adam*, 16 Mayıs 1935, Sayı: 72, s. 11.

kültürünün Orta Asya eski Türklerine kadar uzandığını konu edinen bir makaleyle yansır.²⁹⁸

Yeni Adam'ın milli eğitimi konu alan yazılarında da değindiği beden eğitimi ve spor kültürü, dergide bu kez Türkiye gündeminin Olimpiyat Oyunları tartışmasıyla karşımıza çıkar. Kapağında 'diskbol' fırlatan bir atleti gösterir bir heykelin resmini yayınlayan *Yeni Adam*, Türk Milli Futbol Takımının 1936 Berlin Olimpiyatları'na gönderilmesiyle ilgili bir haber verir.²⁹⁹ *Yeni Adam*'a göre Türkiye'de federasyona bağlı 237 kulübün toplam üye sayısının 23 bin kadar olmasından daha vahim olan, kulüplerin çoğunun futbolla uğraşmalarıdır. *Yeni Adam*'a göre, bu spora çok önem verilirken Türkiye'nin Olimpiyatlara göndermek amacıyla kurduğu takımın yetersizliği, ülkede spor hareketinin olmadığını gösterir. Dergi, gündeme dair yaptığı bu tespitin ardından aynı sayıda Olimpiyat tarihi ve 1936 Berlin Oyunları hakkında oldukça ayrıntılı bilgi verir.³⁰⁰ Olimpiyatlar gündemi üzerine bir başka yazı, ismi belirtilmeyen Türk milli güreşçinin Olimpiyat oyunlarında bir karşılaşma sırasında bayılmasının yarattığı heyecanı yansıtır.³⁰¹ Aynı olay üzerine yer verdiği diğer bir habere derginin getirdiği yorum, Türk sporunun yalnız güreş ve futbolla sınırlı kalmayarak, Türkiye'nin atletizm üzerine de yoğunlaşması gerektiğidir.³⁰²

Yeni Adam'ın 1936 yılı Olimpiyatlarında Türkiye'nin futbol ve güreş dallarında daha fazla sporcuyla temsil edilmesi üzerine getirdiği bu tavsiye, ne var ki uygulamaya geçirilmemiştir. Günümüze kadarki Olimpiyat oyunlarında Türkiye yine en çok, futbolun yerini alan halter ve güreş dallarında yarışmış ve neredeyse yalnızca bu dallarda madalya kazanmıştır.³⁰³ Benzer bir şekilde, ülkede spor denildiğinde akla gelen ilk -kimi zaman tek- spor dalının futbol olması, diğer dalların gelişmemesinden kaynaklanır. Bugün Türkiye diğer spor dallarında adını, milli sporcularının kazandığı madalya ve kupalardan çok, 'organizatörlük başarısı'yla duyurmaktadır. Türkiye'nin son on yıl içinde gerçekleştirilen 24. Avrupa Yüzme ve

²⁹⁸ Rıza Çavdarlı, "Eski Türklerde Spor Bayramı", *Yeni Adam*, 20 Mayıs 1937, Sayı: 177, s. 8, 9.

²⁹⁹ Lütfü Erişçi, "Olimpiyada gitme meselesi", *Yeni Adam*, 23 Temmuz 1936, Sayı: 134, s. 3.

³⁰⁰ Zeynel Akandere, "1936 Berlin Olimpiyatları", *Yeni Adam*, 23 Temmuz 1936, Sayı: 134, s. 8, 9.

³⁰¹ Dr. İzzeddin Şadan, "Olimpiyat Felaketi", *Yeni Adam*, 20 Ağustos 1936, Sayı: 138, s. 4.

³⁰² "Spor telakkimiz", *Tan*'dan naklen *Yeni Adam*, 20 Ağustos 1936, Sayı: 138, s. 5.

³⁰³ <http://www.olimpiyatoyunlari.info/Default.aspx?Cpage=Small&PageID=185&PAGETYPE=1> (07.03.2008)

Dalma Şampiyonası- İstanpool '99, Universiade 2005 Yaz Oyunları-İzmir ve de Formula 1 Grand Prix İstanbul 2005-2006-2007 gibi organizasyonlara ev sahipliği yapması; fakat bu organizasyonlara, Türkiye'nin ya hiçbir sporcusunun katılmaması ya da önemli sayılabilecek bir başarı elde edememesi dikkate değerdir.³⁰⁴

4.2.1.3. Gündeme Sunulanlar

Yeni Adam, Türkiye'nin iç gündemi, milli iktisat ve dış politika konularının dışında; fakat yine de dönemin entelektüel gündemini yansıtan kimi yazılarıyla karşımıza çıkar. Bir yerde 'derginin kendisine ait gündemi' olarak da tanımlayabileceğimiz bu yazılarda *Yeni Adam*, okuyucularını eğitime-bilgilendirme ya da haberdar etme amacı gütmese de, 'yeni'-'yenilik' görüşlerini, entelektüel gündem üzerinden dolaylı olarak yansıtır. 1930'ların Türkiye'sine hâkim olan 'Cumhuriyet zihniyeti', 'milli kimlik' ve 'modernleşme' anlayışlarının entelektüel çevredeki -kaçınılmaz-yansımalarını da gösteren bu yazılarda *Yeni Adam*, Türk sanat ve fikir hayatının önde gelen isimlerini, yine onlarla, tartışmaya açar.

Yeni Adam'ın konu ettiği ilk kişi Mimar Sinan'dır. Antropolojik araştırma amacıyla mezarının açılacağı haberini veren *Yeni Adam*, dolaylı olarak bunu eleştirir.³⁰⁵ Ona göre Mimar Sinan'ı sanat dünyasının en yüksek noktasına ulaştıran onun kafatası değil, mimarın barındırdığı zihniyet ve ruhudur. Mimarın dehası, kafatasının içinde yer alan beyninin nasıl işlediğini anlatmasa da; sanat heyecanının eserleri; kubbe ve minarelerin göğe yükselişiyle anlaşılır.

Yeni Adam'ın Mimar Sinan'ı konu eden bir başka yazısı, ilk bakışta mimarın eleştirildiği izlenimi verir. Yazıda mimarın hayali bir resimlemesine yer veren dergi, ona yüklenen 'Koca Mimar Sinan', 'Büyük Türk Mimar'ı gibi imgelemler nedeniyle heybetli bir görüşle çizildiğini ve zihinlerde de böyle canlandırıldığını savunur:³⁰⁶

"...bu kolektif muhayyile istiyor ki Sinan en büyük, en kudretli, en ölmez Türk mimarı olarak anılsın, eserleri birer Türk mucizesi olarak görülsün, her yıl onun için törenler yapılsın, mezarına çelenkler konulsun.

³⁰⁴Grand Prix İstanbul yarışlarına Türk sürücü yer almazken, İstanpool '99 müsabakasında Türk takımı bir derece elde edememiştir. Bkz., http://en.wikipedia.org/wiki/Istanbul_Park; <http://www.gbrathletics.com/sport/swimec.htm>; <http://www.gbrathletics.com/sport/swimecw.htm> (07.03.2008)

³⁰⁵ VirGül, "Koca Sinan...ve kafatası", *Yeni Adam*, 22 Ağustos 1935, Sayı: 86, s. 3.

³⁰⁶ "Koca Sinan", *Yeni Adam*, 16 Nisan 1936, Sayı: 120, s. 3.

Tarihçe Koca Sinan ilk, en büyük, en devrimci Türk mimarı değildir, fakat ne çare ki maşeri muhayyile bunun böyle bilinmesini istiyor.”

Yeni Adam'a göre Yunan klasik mimarisi gibi eşsiz olan Türk mimarisinin Mimar Sinan'ın şahsında sembolleşmesi ve bu kolektif imgelem, onun ün kazanmaya uygun bir zamanda yaşamasından kaynaklanır. Mimar Sinan'a yapılan övgü ve duyulan kıvanç, dergiye göre, Türk mimarî anlayışını taşa işleyen yüzlerce Türk mimarınadır.³⁰⁷ *Yeni Adam*'ın, Mimar Sinan'ın en büyük Türk mimarı olmadığını savunması, onun sanat ve aynı zamanda 'sanatta yenilik/inkılâpçılık' görüşüyle ilintilidir. Daha önce, sanatın bütün insanlığın değer ve duygularının birikimini barındırdığını savunduğunu gördüğümüz³⁰⁸ *Yeni Adam*, bu kez Mimar Sinan'ın eserlerini; aslında tüm Türk mimarlarının tarihi birikimi üzerine kurulmuş eserler olarak değerlendirir. Dergi böylelikle 'milli kimlik' görüşünü yansıtırken, Mimar Sinan'ın eserlerin birer Türk mucizesi sayılmaması gerektiğine işaret etmesiyle de, okuyucularına 'yeni mimari' ve 'yeni Türk mimari'si savunusunu hatırlatır.

Yeni Adam'ın Mimar Sinan üzerinden milli kimliğe yaptığı vurgu, bir başka yazıda da karşımıza çıkar. Süleymaniye çevresinde yer alan Mimar Sinan'a ait medrese ve külliyelerin restorasyon çalışmalarının haberini veren dergi, aynı yere yapılacak Mimar Sinan heykelinden söz eder.³⁰⁹ Dergiye göre yapılacak heykelin yanında, Mimar Sinan'ın yanında çalışmış usta ve kalfaların da heykelleri bulunmalıdır. Bu yazının sonunda yer verdiği yorum, derginin daha önce bir başka konu üzerine yer verdiği 'Atatürk'ün karakterinin kaynağının, Türk milletinin karakteri olduğu ve ortaya konan inkılâpların aslen Türk milletinin eseri olduğu' savunusundaki mantıkla birebir örtüşür: "*Büyük mimarî eserleri tek adamın değil, halkın, halk dehasının eseridir. Her sanat eseri gibi mimarî eseri de kolektif bir eserdir.*"

Mimar Sinan'ın ölümünün yıldönümü nedeniyle gazetelerde çıkan çeşitli haber ve yazılar üzerine, *Yeni Adam*, öne sürdüğü bu görüşlerini bir kere daha vurgulama ihtiyacı hisseder. Dergiye göre Mimar Sinan'a 'en büyük Türk mimarı'

³⁰⁷ İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Mimar Sinan üzerine *Yeni Adam*'da ortaya koyduğu bu görüşlerini, 1942 yılında çıkardığı **Türke Doğru** adlı eserinde daha sivri bir dille yineler. Bkz. Baltacıoğlu, "Koca Sinan", **Türke Doğru**, Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Kurumu, Ankara, 1994, s. 291-295.

³⁰⁸ Bkz., Vahdet Gültekin, "İlim ve Sanat üzerine yeni ve başka bir bakış", *Yeni Adam*, 1 Ağustos 1935, Sayı: 83, s. 12.

³⁰⁹ Hüseyin Avni, "Sinan Mahallesi", *Yeni Adam*, 21 İK. Kanun 1937, Sayı: 160, s. 3.

şöhretini kazandıran ve Süleymaniye Camii'nin Türk mimarisinin kutsal sistemi olarak kalmasına neden olan tarihi sebeplerdir.³¹⁰ Oysa İlyas Ali'nin çini eseriyle süslenen Yeşil Türbe, Osmanlı-Türk mimarisinin oluşumunda en yüksek noktayı gösterir. Benzer bir şekilde, Türk mimarisi için her biri bir ekol olan Fatih Medreseleri, Beyazıt Camii gibi eserlerin de mimarları, Mimar Sinan kadar tanınmaz. Dergiye göre, Türk mimarisini, Mimar Sinan ve Süleymaniye Camii ile sınırlandırılmak yerine yapılması gereken, aynı mimarın Şehzade ve Selimiye Camilerinden sonra gösterdiği ilerlemeyi fark etmektir.

Aralık 1936'da ölümüyle Türkiye gündemine giren Mehmet Akif, *Yeni Adam*'ın kendi gündemi içinde yer verdiği, daha doğru bir söylemle, tartışmaya açtığı bir diğer isimdir. Dergi, daha önceden duyurduğu bir ankette, dönemin edebiyat ve fikir adamlarına; 'Mehmet Akif'in milliyetçi mi, dinî mi bir şair olduğu, bir sınıf şairi mi yoksa halk şairi mi olduğu, Türk inkılâplarının kuruluşuna hizmet edip etmediği, Türkiye'den ayrılışını nasıl değerlendirdikleri ve insani olan taraflarının olup olmadığı'nı sorar.³¹¹ Abdülhak Hamit, Peyami Safa, İsmail Hami, Şükûfe Nihal, Sabiha Zekeriya, Ahmet Hamdi, Burhan Toprak, Falih Rıfkı, Sadri Ertem, Nurettin Artam, Burhan Belge, Yaşar Nabi, Suphi Nuri, Sabahattin Ali, Nurullah Ataç, İlhami Bekir, Faruk Nafiz gibi isimlerin katıldığı anket, dergide beş tefrika halinde yayınlanır.³¹² İlk tefrikanın yayınlandığı 167. Sayının kapağında bir cami ve Mehmet Akif'ten oluşan bir kolaj resim yer alır.³¹³ Verilen cevaplarda ağır basan görüş; Mehmet Akif'in dini konu ederek milli duygulara hitap eden bir şair olduğu, içinde yaşadığı zaman ve koşullara göre değerlendirildiğinde 'dindar bir milliyetçi şair' olarak tanımlanabileceğidir. Bunun yanı sıra ankete katılan hemen hemen bütün isimler, Mehmet Akif'in bir halk şairi olduğunda; gerek şahsı gerekse sanatçı kimliğiyle özellikle de Milli Mücadele döneminde Türk inkılâbına hizmet ettiğinde hemfikirdir. Ankette dikkat çekici bir nokta, şairin ülkeden ayrılışıyla ilgili soruya, çoğu katılımcının bir yorumu olmamasıdır. Sabiha Zekeriya ve Ahmet

³¹⁰ "Koca Sinan", *Yeni Adam*, 22 Nisan 1937, Sayı:173, s. 5.

³¹¹ Bkz. "Mehmet Akif İçin", *Yeni Adam*, 4 Mart 1937, Sayı: 166, s. 15.

³¹² "Şair Mehmet Akif İçin", *Yeni Adam*, 11 Mart 1937, Sayı: 167, s. 10,11,17; "Şair Mehmet Akif İçin", *Yeni Adam*, 19 Mart 1937, Sayı: 168, s. 10, 11; "Şair Mehmet Akif İçin", *Yeni Adam*, 25 Mart 1937, Sayı: 169, s. 10, 11; "Şair Mehmet Akif İçin", *Yeni Adam*, 1 Nisan 1937, Sayı: 170, s. 10, 11, 19; "Şair Mehmet Akif İçin", *Yeni Adam*, 15 Nisan 1937, Sayı: 172, s. 10,11.

³¹³ Bkz., Ek. IX.

Hamdi, kısaca, ‘şapka inkılâbına karşı bir protesto’ olarak değerlendirirken; ‘Adsız’ olarak belirtilen ve ismi açıklanmayan bir kişi şu yorumu yapar:³¹⁴

“Akif’in memleketten uzaklaşmış olmasını onun pek yüksek seciyeli olmasıyla izah ederim. Hissen, fikren ve vicdanen taraftar olmadığı şeyleri kabul eder gibi görünmek küçüklüğüne düşmemiştir. Akif’in Mısır’a kaçışı ‘beğenmediğim şeyleri alkışlamayacağım’ diyen namuslu ve merdane bir harekettir.”

Bu soruya cevap veren diğer bir isim Suphi Nuri İleri’dir:³¹⁵

“Akif’in memleketten uzaklaşması hissiyatına mağlubiyetindedir. Merhum sübjektif bir adamdı, objektif değil. O ümmetçiliği milliyetçilikten, islamiyeti Türklükten, muhafazakarlığı inkılâpçılıktan, şarkı garptan üstün tutuyordu.(...) Yeni Türkiye’nin idealini anlamamış, kavramamış idi. Bununla beraber hislerinde samimi idir, hareketlerinde namuslu idi.”

Anketin sonucunda ortaya çıkan izlenim; -kimisi *Yeni Adam* yazar kadrosunda da yer alan- katılımcıların Mehmet Akif’i yalnız bir şair olarak değerlendirmek istedikleri ve siyasi tavrından çok, şiirlerinin edebiyata kattıklarıyla ilgilendikleridir. Benzer bir şekilde, anketin dışında şair üzerine dergide yer alan diğer yazılar da Mehmet Akif’in şahsından çok, eserlerinin niteliği üzerinedir. *Yeni Adam* bir okuyucunun, Suphi Nuri İleri’nin ankette yer alan ‘İstiklal Marşı’nın karamsar ve durağan olduğu’ yönündeki görüşlerini eleştiren mektubunu yayınlamıştır.³¹⁶ Okuyucu, şairin bu eserinin her açıdan yüksek bir sanatı barındırdığını, Suphi Nuri İleri’nin eleştirisini haksız bulduğunu belirtir. Suphi Nuri bu mektuba cevaben kaleme aldığı yazısında, İstiklal Marşı’nın Milli Mücadele’de yaşanan coşkuyu yansıtmadığını, Türk’ün milli duyguları tam olarak ifade edemediğini savunur.³¹⁷ Yazara göre marşın, “Korkma!” sözüyle başlaması bile, düşman işgalinden korkmayan Türk’ün mücadelesine aykırıdır ve Türklerin gerçek ve öz duygu ve heyecanlarına tercüman olamaz. Yazara göre, İstiklal Marşı’ndaki bu eksiklik, şairin kendisinden kaynaklanır; “Zaten Akif, Türk’ün milli heyecanını duysa, anlatsa ve sevse idi bizi bırakıp Mısır’a gitmezdi. Akif nerede, millilik nerede, milli heyecan

³¹⁴“Şair Mehmet Akif İçin”, *Yeni Adam*, 15 Nisan 1937, Sayı: 172, s. 11.

³¹⁵“Şair Mehmet Akif İçin”, *Yeni Adam*, 25 Mart 1937, Sayı: 169, s. 11.

³¹⁶ Saadettin Öcal, “İnkâr edilmeyen sanat”, *Yeni Adam*, 22 Nisan 1937, Sayı: 173, s. 3.

³¹⁷Suphi Nuri İleri, “Mehmet Akif Münakaşası”, *Yeni Adam*, 13 Mayıs 1937, Sayı: 176, s. 13,19.

nerede?”. Mehmet Akif’in şahsına getirdiği eleştiriyi bununla sınırlı tutan yazar, İstiklal Marşı’nın, Zeki Üngör tarafından yapılan bestesine de değinir. Bestenin, henüz Milli Mücadele ortada yokken ve başkaları için hazırlandığını; Mehmet Akif’in şiirine ‘kör topal uydurulurken’ müzik-edebiyat ilişkisinin gözetilmediğini; basit bir beste olmadığı için marşın halk tarafından okunamadığını öne sürer. ‘Milli’ olarak tanımlanabilecek marş, yazara göre, tüm halkın kolaylıkla ve bir ağızdan söyleyebildiği bir marş olmalıdır; Zeki Üngör’ün bestesi, müzikal açıdan sağlam bir eser olabilir; fakat halk tarafından bir ağızdan söylenemediği sürece ‘belirli bir sınıfın marşı’ olarak kalacaktır. Bu bakımdan, Onuncu Yıl Marşı bile İstiklal Marşı’na oranla daha çok ‘milli marş’ özelliği gösterir. Görüldüğü üzere, Suphi Nuri İleri’nin İstiklal Marşı’na, özellikle de bestesine henüz 1937 yılında getirdiği eleştiriler, günümüzde de devam etmektedir. Bestenin, İstiklal Marşı’nın güftesini hecelere bölmesi ve bu nedenle marşı söyleme zorluğu, bestenin revize edilmesi gerektiği tartışmaları bu güne kadar süregelmiştir.

Yeni Adam’ın sayfalarında tartışmaya açtığı diğer önemli bir isim, henüz “Şair Mehmet Akif İçin” anketinin devam ettiği sırada ölümüyle gündeme gelen, şair Abdülhak Hamit’tir. Dergi, 173. sayısını kapağında şairin bir resmiyle yayınlarken, şairin ölümü üzerine basında çıkan yazıları alıntılar.³¹⁸ *Akşam*, *Son Posta* ve *Haber* gazetelerine yazan sanatçılara ait bu yazılarının yer aldığı aynı sayfalarda, *Yeni Adam* şair için bir anket açtığının haberini verir. Ankette fikir ve sanat çevresine, ‘Hamit’in ölümü üzerine intibalarınız nelerdir, Türk edebiyatına getirdiği yenilikler nelerdir, Hamit en büyük Türk şairi midir, şairin bir felsefe görüşü var mıdır, eserleri arasında en önemlisi hangisidir, eserleri bütün insanlığın malı sayılabilir mi ve eserlerinin yeni dile çevrilmesi hakkında görüşleriniz nedir’ gibi sorular yöneltilir. Selami İzzet, Orhan Seyfi, Kemal Emin, Nizamettin Nazif, İsmail Habip, Yusuf Ziya, Raif Necdet, Şevket Süreyya, Sadri Ertem, Ahmet Kutsi Tecer, Hasan Ali Yücel, Yaşar Nabi, Nurettin Artam, Dr. Fuat Sabit, Ercümen Ekrem Talu, Niyazi Remzi, Şükûfe Nihal, Hüseyin Daniş gibi isimlerin katıldığı ankette, verilen cevaplar daha çok edebî

³¹⁸ “Büyük Şairin Ölümü Karşısında Türk Matbuatında Görülen Akisler”, *Yeni Adam*, 22 Nisan 1937, Sayı: 173, s. 10-12, 19.

görüşlerle sınırlıdır.³¹⁹ Ankette, Abdülhak Hamit'in, kendi dönemi içinde dil ve ifadeyi en iyi kullanan şairlerden olduğu görüşü ağır basarken; en büyük Türk şairi olduğunu söyleyenler gibi, klasik Türkçe kullandığı ya da kullanmadığı gerekçesiyle en büyüğü sayılmayacağını belirtenler de vardır. Ankette çıkan bir ortak görüş; şiirlerinin dilinin sadeleştirilmesi denense bile, bu çabanın tercüme işinden öteye geçemeyeceği, orijinallerinin verdiği hissi ve sanatı yansıtamayacağıdır. *Yeni Adam*, dönemin bu edebiyat ve fikir adamlarının dışında, eski dönemlerin önde gelen isimlerin Abdülhak Hamit hakkındaki sözlerine de yer verir.³²⁰ 1913 yılında *Türk Yurdu*'nun 3. sayı 12. nüshasında yayınlanan "Türklerin Dahi Şairi Abdülhak Hamit Bey" adlı yazıyı alıntılaman *Yeni Adam*, artık hayatta olmayan Müfit Ratip, Tahsin Nahit, Süleyman Nesip, Ziya Gökalp, Süleyman Nazif, Şahabettin Süleyman, Nigar binti Osman gibi bazı ediplerin şair üzerine görüşlerini aktarır. Bu yazıda Abdülhak Hamit, adı geçen kişiler tarafından 'Türk milletinin dahi şairi' ve hatta 'Türklerin en büyük şairi' olarak tanımlanırken; yazdığı oyunlar da değerlendirildiğinde Fuzuli ve Şeyh Galip'in ardından Türk edebiyatının üçüncü ismi olarak anılır. *Türk Yurdu*'ndan yapılan bu alıntı, *Yeni Adam*'ın hazırladığı anketle karşılaştırıldığında farklı bir anlam kazanır. 1937 yılının entelektüel çevresi tarafından, Abdülhak Hamit'in sanatının Türk edebiyatı için değer ve büyüklüğü teslim edilse de 1913 yılının edebiyat çevresi kadar büyük bir coşkuya rastlanılmaz. Zira ankette onu, 'en büyük Türk şairi' olarak tanımlamaktan kaçınanlar da vardır. Ankette yer alan kişilerin bu tutumunun, onların kişisel sanat anlayışlarını yansıttığı şüphesizse de, Cumhuriyet dönemi edebiyat çevresinde, - *Yeni Adam*'ın da savuna geldiği- 'yeni sanat' anlayışının oluştuğuna işaret eder. Bu nedenle, ara nesil edebiyatı sanatçısı Abdülhak Hamit'in başarısının, kendi nesli tarafından daha büyük bir canlılıkla karşılanması doğaldır. *Yeni Adam*'ın şairin şiirlerinin duru Türkçe'ye çevrilmesi konusundaki sorusu bile, şairin dil açısından yeni neslin, Cumhuriyet neslinin gerisinde kaldığını; Cumhuriyet dönemi edebiyatının şairinkine nazaran farklı bir dil ve farklı bir anlayışla geliştiğini gösterir.

³¹⁹ "Abdülhak Hâmit İçin Anket Açtı", *Yeni Adam*, 29 Nisan 1937, Sayı: 174, s. 10,11,19; "Abdülhak Hâmit Anketine Devam Ediyoruz", *Yeni Adam*, 6 Mayıs 1937, Sayı: 175, s. 10,11; "Hâmit Anketimize Devam Ediyoruz", *Yeni Adam*, 13 Mayıs 1937, Sayı: 176, s. 10,11; "Abdülhak Hâmit Anketine Devam Ediyoruz", *Yeni Adam*, 20 Mayıs 1937, Sayı: 177, s. 10,11; "Abdülhak Hâmit Anketine Devam Ediyoruz", *Yeni Adam*, 27 Mayıs 1937, Sayı: 178, s. 10-12;

³²⁰ "Hâmit İçin Eskiler Ne Demişlerdi?", *Yeni Adam*, 3 Haziran 1937, Sayı: 179, s. 16.

4.2.2. Türk İktisadi Hayatından Yansımalar

Henüz Milli Mücadele sürmekteyken bile ihmal edilmeyen iktisat, Cumhuriyetin ilanından sonra yeni Türk devletinin kalkınma ve modernleşme doğrultusunda attığı adımların lokomotifi olmuştur.³²¹ Türkiye'nin bu yönde uygulamaya koyduğu ekonomik politikalar ve bunların sonuçları *Yeni Adam*'ın özellikle 'Cemiyet, Medeniyet, Nüfus ve İktisat Haberleri' bölümünde 'haber' nitelikleriyle yansır. Aslında yalnız haber maksatlı değildir bu yazılar; ekonominin her iki ayağında da - üretim ve tüketim- yer alan okuyucularda 'ekonomik algılar' yaratmaya çalışır. Derginin 'üreten yeni adam', 'endüstrileşen yeni kadın' betimlemelerinde de görülen bu çabanın altında yatan temel etken, okuyucuların politikalarla uyumlu hareket etmesi; onları desteklemesini sağlamaktır.

Yeni Adam'ın 3. Sayısında yer alan bir yazı, dönemin Türkiye'sinde görülen **sanayileşme** hakkında fikir verir.³²² Yazıda Osmanlı Devleti zamanında 198 olan fabrika sayısının Cumhuriyetin ilk on yılında 2300'e ulaştığı ve devletin demir, cam, tekstil, kok ve kâğıt fabrikalarının açılması için proje hazırlığında olduğu belirtilir. Dergiye göre projenin hayata geçirilmesi yalnız Türk ithalatı için değil, sosyal hayatta da olumlu gelişmeler yaratacaktır:

“Artık Türkiye, Avrupa'ya ziraî mahsulât satan ve mukabilinde pahalı olarak sanayi malı alan bir memleket olmasından kurtuluyor. Bu sayede Türk mühendisi, Türk işçisi bu yeni müesseselerde iş bulacak, Türk ressamı fabrika mamulâtını halka tanıtmak için afiş yapacak, yeni ihtisas sahaları açılacaktır.”

Görüldüğü üzere dergi, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e yaşanan gelişmenin büyüklüğüne; 'dünün' iktisadi hayatıyla 'bugün'ün arasındaki uçuruma dikkat çeker. *Yeni Adam* ayrıca, görmek istediği iktisadi hayatın üretici tüm unsurlarını 'Türk' olarak belirterek, 'milli endüstri' ve 'milli ekonomi'den yana olduğunu gösterir. Yazının yayınlanış tarihi ve içeriğinden, sözü geçen projenin, Nisan 1934'te kabul

³²¹ 17 Şubat-4 Mart 1923 tarihleri arasında İzmir'de toplanan 1. Türkiye İktisat Kongresi hakkında geniş bilgi için bkz.; A.Gündüz Ökçün, **Türkiye İktisat Kongresi 1923-İzmir**, AÜ SBF Yay., Ankara, 1968. Türkiye iktisadi ve modernleşme üzerine kapsamlı bilgi için bkz., Zafer Toprak, **Türkiye'de 'Milli İktisat' 1908-1981**, Yurt, Ankara, 1982; İlhan Tekeli-Selim İlkin, **Cumhuriyetin Harcı**, C. I-II-III, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul, 2004.

³²² Hüseyin Avni, "Fabrikalarımız", *Yeni Adam*, 15 Kânunsani 1934, Sayı: 3, s. 4.

edilecek olan Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı olduğu anlaşılır.³²³ Bu bakımdan, derginin ‘milli’ye yaptığı vurgu; ‘Türk inkılâplarına hizmet’ prensibine paralel olarak dönemin ekonomik havasını yansıtan ve hatta ekonomik politikaları destekler bir tutumdur.

Yeni Adam bu desteğini, Sanayi Planı’nı ele aldığı bir yazısında yineler.³²⁴ Tekstil, maden, selüloz, seramik ve kimya sanayisinde 1934 ve 1935 yıllarında atılacak adımların ve üretim hedefleri üzerine ayrıntılı olarak bilgi veren dergi, planı; ‘Türk inkılâbının üretim basamağı’ olarak tanımlar. Ona göre Sanayi Planı, devletin ülkeyi sanayileştirme davasının ve ‘inkılâpçı bilincinin yapıcılık ve yaratıcılık gücünün örneği’dir. Planla birlikte açılacak fabrikaların üretimi, yani ‘milli sanayi’ üretimi, tüm iktisadi yaşamın bel kemiğini oluşturacaktır; döviz harcamalarının engellenmesi, ülkenin kendi ihtiyaçlarını karşılaması ve hatta milli savunma giderlerinin sağlanması, kısacası ekonominin ‘tam bir bütün ve bağımsız’ olması, hep sanayi üretimine bağlıdır. İşte bu nedenle Sanayi Planı’nı yürütecek olan Sümerbank, *Yeni Adam* tarafından ‘milli sanayinin anahtarı’ olarak adlandırılır. *Yeni Adam*’da Sanayi Planı, kısa bir süre sonra tekrar karşımıza çıkar.³²⁵ Yine planın içeriği ve sanayi dalları hakkında ayrıntılı bilgilerin verildiği yazıda, devletin sanayileşmeye yönelmesiyle, ülkedeki döviz sıkıntısının son bulacağı ve Türk işçi ve köylüsüne kazançlı iş olanakları açılacağı belirtilir. Dergiye göre Sümerbank sermayesinin 20 milyondan 62 milyona çıkarılması, bu kurumun ‘tarihi görevini’ başarması için önemli bir adımdır. Görüldüğü gibi *Yeni Adam* Türkiye’de yaşanan sanayileşme hareketini, yalnızca bir ekonomi meselesi olarak algılamaz; ona göre sanayileşme Türk inkılâbının bir parçası, onun içinde üretim aşamasıdır. Böylelikle dergi, milli sanayinin kazandıracığı ‘üretimin bağımsızlığı, kaynakların ihtiyaca yetebilmesi’ gibi unsurları; Türk inkılâbının Türk milletine kazandırdığı ‘bağımsızlık ve kendi kendine yetebilme’ özellikleriyle bağdaştırır. Bu da *Yeni Adam*’ın, Türk inkılâbının, hayatın her alanını, yani ekonomik hayatı da kapsadığı görüşü ve ‘iktisatta inkılâpçılık’ savunusuna netlik kazandırır.

³²³ Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı üzerine geniş bilgi için bkz.; A. Afetinan, “**Devletçilik ilkesi ve Türkiye Cumhuriyetinin birinci sanayi planı, 1933**”, TTK, Ankara, 1972; Mehmet Akif Tural, **Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı**, Hacettepe Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1985.

³²⁴ Yeni Adam, “Sümer Bank ve eseri”, *Yeni Adam*, 15 Teşrinisani 1934, Sayı: 46, s. 8.

³²⁵ Yeni Adam, “Sanayileştiren Devlet”, *Yeni Adam*, 6 Birinci Kânun 1934, Sayı: 49, s. 4.

Yeni Adam, Türkiye’de sanayileşmenin gelişimini ‘haber’ niteliğiyle aktardığı bir yazısına, bu gelişmenin genel niteliğini değerlendirerek; bir bakıma okuyucularında oluşturmaya çalıştığı algılar üzerinde yoğunlaşarak başlar. Ona göre, Türkiye’de sanayi alanında atılan her adımın, kendi başına değerlendirilmesi yanlıştır; her biri bir bütünü, genel bir hareketi; Türk sanayileşmesini oluşturur.³²⁶ Dergiye göre, iş ve meslek, insan eğitiminin en önemli faktörlerdendir; dolayısıyla sanayileşmeyle birlikte açılan fabrikalarda çalışan her kişi, aynı gelişimi yaşayacak, aynı ortak zihniyetin insanı; ‘üretim zihniyetinin insanı’ olacaktır. Dolayısıyla dergi, kültür bakımından zaten Batılı olan Türk milletinin, manevi olarak da Batılı olabilmesini, sanayileşmeyle birlikte kazanacağı bu zihniyete dayandırır. Yazının devamında Kayseri, Nazilli, İzmit ve Zonguldak’ta kurulması planlanan fabrikalar hakkında bilgi veren *Yeni Adam*, işçiler için inşaatı başlayan baraka, hastane ve (işçi çocuklarının eğitimi için) okullara da değinir. Devlet sermayesini temsilen Sümerbank ve özel sermayeyi temsilen İş Bankası’nca açılacak bu fabrikalar, *Yeni Adam*’a göre Türk iktisat tarihinin önemli birer atılımıdır. Dergi, tekstil, kâğıt, kok kömürü vb. alanlarda üretime geçecek bu fabrikaların inşalarının inşaat sanayisine yaptığı katkıya da dikkat çeker. Ona göre, sanayileşme içinde atılan bu adımlar, bir başka sanayi kolunun, fakat yine Türk sanayisinin gelişimini sağladığı gibi, inşaatlarda çalışmak üzere bu bölgelere göç eden işsiz köylü nüfusunu da geçim kaynaklarına kavuşturur. *Yeni Adam* ayrıca, Türkiye sanayisinin gelişimini korumak amacıyla çıkarılan Teşvik-i Sanayi Kanunu’nun, yabancı sermayeyi kaçırmadığını, aksine yabancı yatırımcılar için de avantajlar sağladığını savunur. Eskiden madde ithal ederek kâr elde eden yabancı girişimciler, şimdi Türkiye’ye sermaye ihraç ederek üretimlerine burada devam etmek üzere fabrikalar açmışlar; yüksek gümrük tarifelerini kendi lehlerine çevirmişlerdir. Böylelikle, gerek devlet-yerel sermaye gerekse yabancı sermaye ile kazançlı olan yine Türkiye sanayisidir. *Yeni Adam*, her ne kadar büyük sanayinin, kendi kendisini besleyerek ulaştığı noktayı olumlu olarak sunsa da küçük- el sanayi üzerinde kurduğu hâkimiyetin de farkındadır. Özellikle küçük esnafı temsil eden Ayakkabıcılar Cemiyeti’nin hükümete sunduğu, “kurulan ayakkabı fabrikalarının 75 bin el işçisini işsiz bırakacağı ve birçok kuruluşun

³²⁶ Hüseyin Avni, “Türkiye sanayileşiyor”, *Yeni Adam*, 21 Mayıs 1934, Sayı: 21, s. 9.

kapanmasına neden olacağını” bildirir şikâyet dilekçesi buna bir örnektir. Ne var ki dergi, konu hakkında hiçbir yorum ya da çözüm önerisi getirmediği gibi, 1929 yılından beri mevcut bulunan sermayeleri tasnifinde, yalnızca büyük sanayiye yatırım yapan yerli-yabancı girişimlerle, Sümerbank ve İş Bankası’na yer verir. Bu da *Yeni Adam*’ın Türk ekonomisinde yerli ya da yabancı sermayeli fakat ‘büyük ölçekli’ sanayileşmeden yana olduğuna işaret eder.

1937 yılında temelleri atılan Karabük demir ve çelik fabrikaları, *Yeni Adam* tarafından Türk sanayisi ve milli ekonomi için büyük bir atılım olarak tanımlanır.³²⁷ Daha önce ülkede çıkarılan diğer madenler üzerine kısa yazılar yayınlayan dergi³²⁸, demir ve çeliğin önemini, gerek sanayinin hammaddesi, gerekse hızla silahlanmaya giden ülkelerin yarattığı taleple açıklar. Dergiye göre, hâlâ kimi Avrupa ülkelerinin sanayisi etkisinde olan Türkiye’nin, dış politika etkisiyle fiyatı yükselen demir-çelik işletmesine başlaması, sanayisini rahatlatacak hatta bir bütün haline getirecektir. Kamuoyunun, Türk demir sanayisinin ‘savaş hazırlıkları içinde olan Faşist Almanya’ tarafından kurulacağı şüphesinin dağıldığını belirten dergi, daha önce olduğu gibi, fakat bu kez imtiyaz ve istismara değil, teknik ve ortaklığa dayanan bir anlayış içinde İngiliz sermayesince işletileceğini belirtir. *Yeni Adam*’a göre açılacak fabrikalar, iç ve dış sanayi için olduğu kadar; Anadolu’da başlangıcı çok eskilere dayanan ve Tanzimat dönemine kadar canlılığını sürdüren demirciliğe –günün teknik ve gerekleri doğrultusunda- tekrar hayat vermesiyle de önemlidir.

Yeni Adam, milli sanayinin üretim unsurları üzerine Türkiye’de görülen gelişmelere de değinir. Özellikle Zonguldak kömür havzası, gerek istatistiksel-tarihsel açıdan gerekse işçilerin çalışma koşullarıyla dergi sayfalarında yer alırlar. Ereğli Fransız şirketi dışında bütün işçilerin sağlık örgütlenmesinin Zonguldak Amele Birliği’ne bağlandığını belirten dergi, ayrılan bütçe ile hastane, dispanser, ambülâns ve sağlık ekibi temin edileceğini aktarır.³²⁹ Ne var ki dergiye göre bu gelişmeler yeterli değildir, zira bunlar, ZAB’ın birincil derecede, yani *koruyucu* değil; ikincil derecede, yalnızca kaza ve hastalıkları tedavi edici önlemlerdir. Oysa

³²⁷ Hüseyin Avni, “Türk Demiri”, *Yeni Adam*, 15 Nisan 1937, Sayı: 172, s. 4.

³²⁸ Bkz., İsmail Hakkı, “Ergani Bakır Yolu”, *Yeni Adam*, 1 kânunusani 1934, Sayı: 1, s. 3; “Türk bakırcılığının itibarı”, *Yeni Adam*, aynı yer; “Fethiye İkinci Maden Şehrimizdir”, *Yeni Adam*, 28 Mayıs 1934, Sayı: 22, s. 9.

³²⁹ A. N., “Zonguldak’ta amele hayatı”, *Yeni Adam*, 5 Mart 1934, Sayı: 10, s. 9.

havzada çalışan 13 bin işçinin 10 binini tarlalarında da çalışan köylüler oluşturur ve çalışma koşullarının güçlüklerinden en çok etkilenenler de bu işçilerdir. *Yeni Adam*'a göre üzerine durulması gereken başlıca konular; havzada yaşanan gıdasızlık, susuzluk, konaklanan yerlerin yetersizliği gibi sorunların iyileştirilmesi üzerine olmalıdır.

Zonguldak kömür havzasının ele alındığı diğer bir yazıda okuyucular, havzanın üretim tarihi üzerine bilgilendirilir.³³⁰ Dergi, daha önce Bahriye Nezareti tarafından satın alınarak dağıtımı yapılan havza kömürünün, 1882 yılından sonra %40'nın ihracatına izin verildiğini belirtir. Dergiye göre havzanın iş ve işçi yaşantısının gelişimi de bu tarihle; bölgeye akan yoğun sermaye ve işçi göçüyle başlar. Ne var ki bu yoğunluk, *Yeni Adam*'a göre büyük sermayeli yabancı şirketlerin, havzayı hem kendilerine tanınan geniş imtiyazlarla sömürmelerine hem de işçiler üzerinden Avrupa pazarına dönüştürmelerine yol açmıştır. Ocaklarda kullanılan direklerden, hayvan koşumlarına, küreklerden teneke ibriklere kadar hemen her şeyin Avrupa'dan getirilmesi bir yana, işçilerin kişisel ihtiyaçlarını karşılamaları için kurulan bakkalların dahi yabancı ürünler satması buna en büyük delildir. Dergiye göre bu şirketler, işçinin kazandığı aylığın tümünü, fahiş fiyatla satış yapan bu bakkalarda harcamasını sağlayarak, sermayesini –işçiler üzerinden- geri kazanır. *Yeni Adam*, bu durumun hâlâ devam ettiğini öne sürer; milli bir kuruluşun dışında, işçilere temiz ve ucuz yemek sağlayan hiçbir şirket yoktur. Dolayısıyla işçiler, yalnız azığını köylerinden getirmek değil, aynı zamanda ekmeğini, tütün karşılığında yarı fiyatına satmak zorunda kalırlar.

Gelişmekte olan Türk sanayisinin işçi sıkıntısı, ilerleyen sayılarda bir kez daha karşımıza çıkar. Buna göre, Büyük Millet Meclisi'nde bütçe çalışmaları sırasında da tartışılan 'sanayinin daimi işçilerden ziyade köylü işçilere dayanması', iki yönde etki gösterir.³³¹ Birinci etkisi, 'kalifiye işçi'nin eksikliğidir; fabrikada çalışan ve işe alıştığı evrede köyüne dönen köylü-işçiler nedeniyle, sanayinin işçi niteliği devamlı değişmekte ve üretimde iyi randıman alınamamaktadır. İşçinin köyüne dönmesindeki temel neden, borçlarını karşılayacak miktarda para

³³⁰ A. N., "Zonguldak'ta amele bakkallığı", *Yeni Adam*, 9 Nisan 1934, Sayı: 15, s. 8.

³³¹ Hüseyin Avni, "Köy ve Amele", *Yeni Adam*, 10 Haziran 1937, Sayı: 180, s. 10, 11, 19. Ayrıca bkz., Hüseyin Avni, "Köylü ne demektir?", *Yeni Adam*, 15 kânunusani 1934, Sayı: 3, s. 9.

biriktirmeleri ve derginin daha önce de ele aldığı çalışma ve barınma koşullarıdır. Diğer bir etki ise, ilk başlarda işsiz köylü nüfusuna istihdam yaratan sanayinin, zamanla köy nüfusunu şehirlere taşıyan bir faktör haline gelişidir. Buna göre fabrika işçiliği ile yeterli bir miktar sermaye biriktiren köylü, şehirde küçük esnaflık ve ayak işleriyle daha iyi yaşam koşullarını yakaladığı için köye geri dönmeye gerek duymamıştır. Dolayısıyla sanayide çalışan işçi; köyle ekonomik bağları devam eden, ihtiyaç gördükçe fabrikada, diğer zamanlarda ise tarlada çalışanlar ile fabrikadan çıkarak başka sahalarda çalışmak üzere şehre göçen köylülerden oluşmaktadır. *Yeni Adam*'a göre hem sanayi hem de ona hammadde sağlayan tarım-hayvancılık üretimi için sıkıntılı olan bu durum, devlet sermayesiyle kurulan büyük sanayinin kendisi için gereken işçiyi yetiştiremediğini, dolayısıyla da 'Türkiye ekonomisine hala köy ekonomisinin hâkim olduğunu' gösterir.

Yeni Adam'ın Zonguldak kömür havzasında çalışan ve de köy kökenli işçilere dair yazıları, derginin sanayi üretimini yalnızca 'ürün'den ibaret görmediğini ortaya koyar. Her ne kadar eleştirilerini, işçilerin çalışma ve yaşam koşullarını aktarmakla sınırlasa da, *Yeni Adam*, özellikle işçi-üretici unsuruna eğilerek, ekonominin diğer unsuru olan tüketicileri, yani okuyucuları bilinçlendirmeyi hedefler.³³² Bu da derginin savuna geldiği 'milli sanayi'de her ne pahasına olursa olsun üretim görüşünde olmadığını; üretimde 'insan' faktörünü gözetmediğini de işaretidir. Ekonomik yaşamda tüketici olarak yer aldıklarını farz ettiği okuyucularını konu hakkında bilgilendirme gayesi ise, daha sağlıklı ve verimli bir ekonomi inancından kaynaklanır. Dergi böylelikle okuyucuya, kendisine ulaşan her ürün ve hizmetin üretim aşamalarında yaşanan zorlukları hatırlatarak; okuyucudaki tüketici mantığını öteleyerek, ekonominin üretici-tüketici tüm unsurlarıyla bir bütün olduğunu aşılama çalışır. Elbette bu ileride ele alacağımız dönemin Türkiye'sinde görülen 'tasarruf ekonomisi'nin de bir getirisi'dir.

Yeni Adam'ın, sanayileşme kadar üzerinde durduğu bir başka konu, **demiryolu ve şimendifer yapımı**dır. Derginin demiryolunu Türk iktisadi hayat gündemi içinde değerlendirmesi, dönemin Türkiye'sinde insan taşımacılığından çok, ticari nakliyat aracı niteliğinin ön plana çıkmasından kaynaklanır. *Yeni Adam*,

³³²Bkz., Hüseyin Avni, "İşçi Kadınlar Ne yiyor", *Yeni Adam*, 11 Mart 1937, Sayı: 167, s. 4.

Osmanlı döneminde demiryolu yapımına - ineklerin sütten kesileceği, tavukların yumurta vermeyeceği korkusuyla- karşı çıkan ‘eski’ zihniyetin yerini, Cumhuriyet döneminin ticari uyanış yaşayan tüccar ve esnafının aldığını vurgular.³³³ Kütahya-Balıkesir hattını örnek gösteren dergi, buradaki demiryolu yapımından önce deve ve katır üzerinde yapılan krom, linyit kömürü ve kereste taşımacılığının çok daha maliyetli olduğunu belirtir. Bunun yanı sıra, Samsun-Sivas hattının kurulmasıyla, bu yol üzerindeki at arabalarının daha önce zorunlu olarak konakladıkları han ve otelde çalışanların, yeni açılan iş sahalarına yönelindiklerini ortaya koyar. Dolayısıyla *Yeni Adam*’a göre açılan demiryolu hatları, yalnızca ticari nakliyyeyi kolaylaştırıp ucuzlatan bir ‘yenilik’ değildir; aynı zamanda geçtiği yerlerdeki el sanayisine dayanan ‘eski’ esnaf zümrelerini yıkarak, büyük sanayiye işçi sağlar. Son olarak *Yeni Adam*, demiryolu yapımını, iktisadi hayatın birliğini ve nüfus devinimi sağlayan, yeni iş sahaları yaratan ve onları güçlendiren bir ‘ticari hareket’ olarak değerlendirir. Bu görüşlerinde dikkat çeken nokta, derginin el sanayisi karşısında büyük sanayiye desteklemesinde olduğu gibi; demiryolunun kat ettiği ilerlemeyi, yeni ray hatlarının yapımıyla kimi iş sahalarının kayboluşu ve nüfusun büyük sanayi bölgelerine kayışından üstün tutmasıdır. Derginin bu görüşü, dönemin yeni hareketlenen sanayileşme akımının işçi sıkıntısı çekmesi ve Türkiye’nin yerel-küçük çaplı üretimden ziyade, diğer sanayi ülkelerini yakalayacak milli-büyük çaplı üretimi hedeflemesine bağlanabilir. Dolayısıyla *Yeni Adam*’ın, ‘eski’ye karşı tutumunun ekonomi için de geçerli olduğu ve varacağı nihai hedefi gözeterek Cumhuriyet’in iktisadi ve demiryolu politikalarını kuvvetle desteklediği görülür.

Demiryollarının Türk iktisadi hayatına getirdiği hareketlilik kadar, Cumhuriyet’in demiryolu ulaşımına sağladığı iyileşme ve gelişme de *Yeni Adam* için önemlidir. Demiryolunun ülkeye ilk geldiği 1856 yılından 1923 yılına kadar geçen sürede, yılda 50 km. rayın döşendiğini belirten *Yeni Adam*, bu rakamın Cumhuriyet’in ilanının ardından yılda 227 km.ye ulaştığını vurgular.³³⁴ Dergiye göre bu, demiryolu politikası bağlamında, Osmanlı-Cumhuriyet dönemleri arasındaki farkı ortaya koyan en açık örnektir. Büyük imtiyazlar tanınan Avrupa şirketlerinin yüksek maliyetleriyle yaptıkları ve daha sonra hesaplarla oynayarak Osmanlı

³³³ Hüseyin Avni, “Türkiye’de şimendifer”, *Yeni Adam*, 15 Kânunusani 1934, Sayı: 3, s. 8.

³³⁴ “Cumhuriyet devrinde demiryolları”, *Yeni Adam*, 19 Şubat 1934, Sayı: 8, s. 9.

hazinesine zarar gösterdikleri demiryolu işletmeleri; Cumhuriyet döneminde hem ucuza mal edilerek yapılmış, hem de devlet hazinesine kâr olarak geri dönmüştür. *Yeni Adam*'ın, istatistiksel bilgilerle desteklediği bu yazısı, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin demiryolu yapımına harcadığı yatırımın etkili bir şekilde kullanıldığını aktararak; okuyucular arasında 'demiryolu algısı'nın gelişmesine ve yerleşmesine çalışır.³³⁵

Yeni Adam demiryolu ulaşımını, ticari-ekonomik niteliklerinin yanı sıra, toplumsal-millî bir olgu olarak da algılar. Ona göre millet; 'işbirliği, dil, gönül, güç, dilek ve ülkü birliği' ile meydana gelir; 'insan yığını değil, bir ve bütün olan bir canlılıktır.'³³⁶ Ve milletin bir soydan gelen küçük kümelerini birbiriyle buluşturmanın yoluysa, coğrafi engelleri aşmak; yani "vapurları yüzdürmek, kanalları açmak, demiryollarını çoğaltmaktır". *Yeni Adam* böylelikle, tek tek yapılan işlerin birleşeceğini; büyük sanayinin, büyük ziraat ve ticaretin oluşacağını savunur. Fakat bundan da önemlisi, "hem ruhça kaynaşma ve hem de işçe bölünme sonunda yepyeni bir insan soyu çıkar ki adına yeni adam" denir. Görüldüğü üzere dergi, demiryollarını, Türk milletinin maddî-manevî ve kültürel tüm ortaklıklarını buluşturan, bu ortaklıkların alış-verişini sağlayan ulaşımı; bir yerde iletişim aracı olarak tanımlar. Ona göre Türk milleti; her bireyinin 'yeni adam' olması, aynı ülküler doğrultusunda iş bölümü içinde çalışması ve de birbirleriyle iletişim içinde olmaları halinde 'yeni Türk milleti' olabilecektir. Kısacası *Yeni Adam*, demiryolu yapımıyla önu açılan ulaşım yollarının Türkiye için, iktisadî alandan başlayarak kültürel alanda buluşan bir 'zihniyet değişimi'ni getireceğini savunur; zira "demiryolunun, makinenin yapacağı kafa değişikliğini hiçbir şey yapamaz."

Yeni Adam'ın Türk ekonomisini, üretici-tüketici unsurlarıyla bir bütün olarak görmesi, onu doğal olarak, her biri *vatandaş* ve *tüketici* olan okuyucularını, iktisadî gündem hakkında bilgilendirmeye iter. Aynı zamanda 'bilinçlendirme' misyonunu da yüklenen dergi; 'millî ekonomi', 'millî sanayi' ve 'demiryolu' gibi ekonomik algıların yanı sıra, 'tasarruf ekonomisi'; 'tasarruf bilinci' de aşlamaya çalışır. *Yeni Adam*'ın 'tutum/tasarruf' üzerine görüşleri, onun, öncelikle aile ve eğitim

³³⁵ Ayrıca bkz., "İnönü'nün Yeni Bir Zaferi", *Yeni Adam*, 2 Nisan 1936, Sayı: 118, s. 3.

³³⁶ İsmail Hakkı, "Demiryolu ve Türk bütünlüğü", *Yeni Adam*, 5 Mart 1934, Sayı: 10, s. 8.

kurumlarında oluşturulması gerektiği yönündedir.³³⁷ Dergi, tasarruf etmeye yanaşmayanların oluşturduğu ‘«yarını düşünme, Allah kerim!» diyen çürük kültür’ün, İş Bankası’nın *kumbara teşkilatına* da karşı olmasını eleştirir. Dergiye göre, ‘İş Bankası’nın para kazanacağı, kumbara ile servet birikmeyeceği, yılların birikiminin bir çırpıda harcanabileceği’ gibi itirazları sıralayan bu kesim, tasarruf kültürünün önemini kavrayamaz. Oysa dergiye göre, İş Bankası’nın para kazanması ve bu parayı kamu yararına işletebilmesi için tüm Türk milleti bu teşkilatın içinde yer almalıdır. Biriktirilen miktarın -servet etmese dahi- Türk milletinin felaket, güçsüzlük zamanlarında, yine ‘kendisinden doğan gücü’ yaratacağını öne süren dergi, ‘emek tutumluluğunun’ en az politika, nüfus ve bilimde yükselmek kadar önemli olduğunu vurgular. Görüşlerinden, *Yeni Adam*’ın tasarruf kültürünü aşılacak ve bu bilinci yaratmak istediği kesimin, özellikle genç nüfus olduğu anlaşılır. Devletin diğer ekonomik politikalarında olduğu gibi dergi, çocuk kumbaraları dağıtarak halkın ekonomik katılımını sağlamaya çalışan İş Bankası’nın bu girişimini de destekler. Özetle söylemek gerekirse *Yeni Adam*, ‘üreten’ ve ‘endüstrileşen’ toplum savunusunu, ‘tasarruf eden’ toplum savunusuyla ilintiler. Bu düşünceleriyle *Yeni Adam*’ın, ekonomik olarak kalkınma aşamasında olan Türkiye’nin genel havasından etkilendiği söylenebilir.

Yeni Adam’ın ‘milli ekonomi’ ve tasarruf üzerine görüşleri, ileriki zamanlarda ‘yerli malları’ savunusuyla birleşir. Dergiye göre, eskiden ‘şeker yerine üzüm tüketmek, çay yerine ıhlamur içmek, yünlü kumaş yerine Denizli tezgâh alacasını giymek’le sınırlı olan tasarruf düşüncesi, bugün bambaşka boyuttadır; çünkü artık her tüketim maddesinin ikamesi yine aynı maddenin yerli üretimidir.³³⁸ Dergi, özellikle Yerli Malları Haftası nedeniyle Galatasaray Lisesi’nde yapılan serginin buna bir kanıt oluşturduğunu düşünür³³⁹; on yıl kadar önce akla gelmeyen eşya, - ‘en son teknikten faydalanarak medeni refaha kavuşan modern, yeni adam’ zihniyetiyle-bugün Türkiye’de üretilmektedir. Dönemin başbakanı Celâl Bayar’ın bankalardaki mevduat hesapları hakkında verdiği nutka yer veren *Yeni Adam*, Türkiye’nin sermaye

³³⁷ İsmail Hakkı, “Türkiye ve tutum kültürü”, *Yeni Adam*, 19 Şubat 1934, Sayı: 8, s. 5. İsmail Hakkı Baltacıoğlu’nun kaleme aldığı bu makalede, tasarruf ekonomisi ve tutumluluk üzerine sunduğu görüşleri, daha önce yayımladığı *Mürebberle* adlı kitabında da yer almaktadır.

³³⁸ “227.000.000 Lira Tasarruf”, *Yeni Adam*, 23 Aralık 1937, Sayı: 208, s.10, 11, 19.

³³⁹ Hüseyin Avni, “Yerli Malları Sergisi Mahmutpaşa Çarşısına Benziyor”, *Yeni Adam*, 30 Temmuz 1934, Sayı:31, s. 8.

birikiminde kat ettiği gelişmeye dikkat çeker. Buna göre 1920 yılında 1 milyon lira, 1923'te 4 milyon lirayı gösteren toplam mevduat miktarı, 1937 Haziran'ında 277 milyon liraya yükselmiştir. Dergiye göre bu artış, Lozan Antlaşması'nın Mütareke yıllarının yarattığı güvensizliği kırdığının ve bugünün Cumhuriyet idaresininse halka sağladığı mali güvencenin göstergesidir. Ne var ki *Yeni Adam*, milli ekonomi ve tasarruf davasının bu noktada sona ermemesi, daha da ileriye taşınması gerektiğini öne sürer. Ulusal Ekonomi ve Artırma Kurumu'nun başlıca görevi, halka yerli meyve-sebze tüketmeyi tavsiye etmek değil, nüfusun en geniş kitlesini barındıran köylere 'tasarruf' fikrini aşılmasıdır. Dergiye göre, ancak büyük sermayenin olduğu köyler, sermaye döngüsünün merkezi olabilir ve tarlalarına 'tarım tekniği'ni sokarak iş gücünde de tasarruf sağlayabilirler. Dolayısıyla, mahsulünü satan köylüde, altına hücum etmek yerine parasını bankaya yatırma geleneği oluşturulması gereklidir. *Yeni Adam*'a göre, bu geleneği halka tanıtarak az zamanda büyük sermaye birikmesini sağlayan İş Bankası, milli tasarruf ve ekonominin öncüsüdür.

Derginin iktisat haberleri arasında yer verdiği bir yorumla, okuyucularına Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi ekonomi politikalarının ve devlet duruşunun gösterdiği değişimi yansıtır.³⁴⁰ Haberde, Avrupalı yatırımcıların Türkiye'deki temsilcileri Metr Salem ve Leom Faraci adlı kişilerin 5000 Türk lirası miktarında rüşvet teklif etmeleri üzerine tutuklandıkları belirtilir. Dergi, bu kişilerin, Osmanlı dönemindeki konumlarını ve ülke ekonomisi üzerindeki etkilerini okuyucularına yansıtmaya çalışır. Dergiye göre birçok Avrupa yatırımcısının Türkiye'deki menfaatlerini temsil eden ve malî komisyonculuk yapan bu kişilerin istedikleri imtiyazlar sağlanmadığında, bir ekonomik buhran oluşur, Osmanlı Devleti memur maaşlarını ödeyemezdi. Osmanlı Devleti'nin temsil edilen şirket lehine sağladığı bir imtiyaz veya düzenlemeyle buhran sona erer, fakat yeni düzenleme için devlet, Osmanlı Bankası'ndan yüksek faizlerle borç almak zorunda kalırdı. Bu nedendir ki malî komisyoncuların konumları, Osmanlı Maliye nazırlarından da önemli gibiydi. Milli Mücadele'den sonra Avrupa sermayesi- Türkiye arasındaki ilişkilerin değiştiğini belirten dergi, Avrupa iş gruplarının ve işadamlarının eski itibar ve nüfuzlarını yitirdiklerini aktarır. *Yeni Adam*'a göre adı geçen komisyoncuların, değil

³⁴⁰ "Türkiye'de Malî Sermayedarlık", *Yeni Adam*, 28 Mayıs 1934, Sayı: 22, s. 9.

baskılarıyla, rüşvet teklif ederek dahi isteklerini kabul ettirememeleri, Cumhuriyet yönetiminin yabancı sermaye karşısındaki güçlü duruşunu göstermiştir. *Yeni Adam*'ın okuyucularıyla paylaştığı bu yorum, devlet idaresindeki 'eski' ile 'yeni' mantığın bir karşılaştırması olduğu kadar, Cumhuriyet idaresinde güçlenen Türk ekonomisine de dikkat çeker.

Yeni Adam'ın iktisat gündeminden sayfalarına yansıttığı bir başka haber de dönemin Türkiye'sinin kat ettiği ilerlemeyi aktarır. Haberde yer alan bilgiye göre hükümet, Türk ihracatını daha ucuz ve güvenli hale getirmek amacıyla, Trabzon-Tebriz ve Köstence transit yollarında yeni düzenlemelere gider.³⁴¹ Hükümetin öngördüğü düzenlemeler, bu hat üzerinde bir ay içinde hizmete girecek şekilde, yeni otobüs ve kamyon işletmeleri kurmaktır. Her iki hat üzerine tarihsel-fiziksel ayrıntılarıyla bilgi veren *Yeni Adam*, Köstence yolunun sadece Türkiye-Romanya arasındaki değil, tüm merkez Avrupa'ya; Trabzon-Tebriz hattının da benzer bir şekilde Asya'ya yapılan ihracatı etkileyeceğine dikkat çeker. Hükümetin araç işletmeleriyle yetinmeyip, Trabzon-Tebriz hattının geçeceği illerde yeni fabrikalar açmayı hedeflemesi, bu illerde ekonomik canlanma sağlayacağı gerekçesiyle dergi tarafından takdir edilir.

Türk iktisadi hayatında yaşanan bu gelişmeler, Cumhuriyet'in 'sanayileşme', 'sanayi üretim' ve nihayetinde 'diğer sanayi ülkelerini yakalama', yani 'dışsatım' gayesini büyük ölçüde gerçekleştirdiğini gösterir. *Yeni Adam*'ın Cumhuriyet'in hizmetinde ve onun ihtiyaçlarına yönelik çalışma prensibi ve "fikir gazetesi" niteliği, devlete bu gayesinde destek olmak ve kendi okuyucularında da aynı desteği yaratmak şeklinde ortaya çıkar. İktisat gündemini takip eden dergi, bunları okuyucularına yalnız 'haber- bilgi' olarak sunmayarak, 'bilinç-algı' oluşturmaya çalışır. Üretimin tek başına sanayi kolları ve devletin işi olmadığını; yatırımcı devlet bankalarında açtıracakları bir hesapla bile her vatandaşın 'Türk inkılâbının üretim aşaması'na katılabileceğini –katılması gerektiğini- işaret eder. Bununla birlikte yapılan her sanayi girişiminin, bir başka sanayi kolunda atılım gerçekleştirdiğini göstermeye çalışan *Yeni Adam*, sektör dışından 'bireylerin' dahi bu ilerlemeden olumlu yönde etkilendiklerini ortaya koyar. 'Millet olarak kendine yetebilmeyi'

³⁴¹ Hüseyin Avni, "Türkiye'nin Transit Yolları", *Yeni Adam*, 1 Nisan 1937, Sayı: 170, s. 4.

temsil eden milli üretimin, ülke içinde ve ülke dışında nakliyesini sağlayan demiryollarıysa, aynı zamanda tüm milleti birleştiren bir ağıdır. En nihayetinde *Yeni Adam*, devletin liderliğinde başlayan ekonomik kalkınma hareketinin; -ister yatırımcı ister işçi ya da yalnız tüketici olsun- tüm milletin ortak gayesi olduğunu ve millet eliyle sürdürüleceğini benimsetmeye çalışır.

Türkiye'nin içinden geçtiği sanayileşme ve kalkınma hareketinin daha iyi anlaşılması için konu üzerine yazılan kitapları tanıtan *Yeni Adam*, özellikle Ahmet Hamdi Başar'ın "İktisadi Devletçilik" adlı kitabını mercek altına alır.³⁴² Cumhuriyet'in ilk 12 yılında sağlanan sermaye birikiminin nerelerde kullanılması gerektiğine dair yazarın fikirlerini aktarır.

4.2.3. Dış Politika ve İdeolojik Akımlar Üzerine

'Gerçek yaşamın gelişmelerinden haberdar ve bunlar üzerine düşünen, üreten modern insan' savunusu, *Yeni Adam*'ı doğal olarak Türkiye Cumhuriyeti'nin dahil olduğu uluslararası ortam üzerine de eğilmeye iter. Yayın hayatının ilk yılında, önce 'Cemiyet, Medeniyet, Nüfus ve İktisat Haberleri' ve daha sonra 'Siyaset Dünyasında Olanlar' bölümlerinde yer verilen bu gelişmeler, ileriki yıllarda dış politika gündeminin yoğunluğuna bağlı olarak - gerekli görüldükçe- yayınlanır. Özellikle Cami Baykurt tarafından gerek yerel, gerekse dış basından alıntılanarak kaleme alınan yazılarda, Cumhuriyet'in; dolayısıyla da derginin takip ettiği çizgiye bağlı olarak, tarafsızlık gözlemlenir. Derginin, 'yeni adam/kadın' imgesini ve 'yenilikçilik' fikrini ortaya koyduğu yazıların aksine, dış politikaya dair yazılarında okuyucuya aktarmaya çalıştığı genel olarak 'haber'dir. Bu tutumu, derginin idealistliğinden ödün vermesinden ziyade, dış politikada, okuyucuları gibi kendisinin de aktif rol üstlenememesinden gelir. Yine de *Yeni Adam*, yazarlarının ideolojiler üzerine fikir ve eleştirilerini ortaya koyan kimi yazılarıyla tarafsızlık politikasından sıyrılır ve dolaylı da olsa okuyucuya görüş-anlayış aktarımı yapar. Bunun dışında Türkiye'nin dahil olduğu konular üzerine *Yeni Adam*, Türk inkılâbının kazandırdığı 'milli değerleri' ön plana çıkarmaya dikkat eder.

³⁴² Lütfi Erişçi, "Para ve inkılâp", *Yeni Adam*, 18 İk. Teş. 1937, Sayı: 203, s. 8.

Yeni Adam'ın dış politikaya dair yayımladığı uzun-kısa yazılarının hemen hepsi, dönemin dünya siyaset dengelerini etkileyen ideolojiler üzerinedir. Kimi yazılarda, bu ideolojiler yalnızca 'düşünce' boyutuyla yer alırken, kimisinde gerçek dünyada yarattıkları etkiler ve yaşanan olaylar üzerine yoğunlaşılır. Dergide ideolojiler üzerine yayımlanan ilk yazı, faşizm üzerinedir.³⁴³ Her ne kadar yazarı olarak bizzat Benito Mussolini gösterilse de gerek yazının anlatımından gerekse içerdiği ifadelerden, yazının Mussolini'nin görüşleri üzerine yoğun olarak yorum getirildiği; orijinal olmadığı anlaşılır. Zira faşizm; 'insana içinde bulunduğu zümre ve milleti içinde değer veren, bunun dışında itibar ve yer vermeyen' 'dinî bir zihniyet' olarak tanımlanır. Yazıya göre, "tarih dışında insan hiçtir"; 'birey ancak devletle tarihî bağlantısı derecesinde vardır'; 'daima ve her şeyden önce devlet' gelir. Yazının geneline hakim olan görüşlerse; insanı yok sayan, insanın devletle olan ilişkisi derecesinde değerli olduğu, bireyi değerli sayan liberalizm akımının 'boş ve ölü' olduğu, bireyselci olmayan herkesin faşist devlet taraftarı olduğu ve bu devlette sendikaların yer alamayacağı... vb. şeklinde özetlenebilir. *Yeni Adam*'ın dış basından yorumlarıyla birlikte alıntılanmış bu yazıdan, faşizme dair fikirlerine ulaşmak oldukça zordur. Fakat bu belirsizlik ileriki sayılarda ortadan kalkar.

Özellikle Başyazar İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun İtalyan faşist diktatörü Benito Mussolini'ye yönelik kaleme aldığı yazısı, yazarın ve dolayısıyla da derginin ideoloji karşısında duruşunu belli eder.³⁴⁴ Zira yazıda Mussolini'ye getirilen eleştiri açık olsa da, eleştirinin yönü muğlâk kalır; faşizmin, 'dünya üzerindeki saadeti kaldırıp attığı', 'felsefî görüşün yalnızca bir mezhebi koruyan, diğer mezhepleri yok sayan, hatta onlara eziyet çektiren taraflılığını gösterdiği' belirtilir. Yazarın, Mussolini'nin görüşlerini yorumlayan alıntıya, dergi içinde bir cevap niteliği taşıyan bu yazı *Yeni Adam*'ın *faşizm karşıtlığının* ilk işaretlerini verir.

Yeni Adam faşizmin dünya siyasetine etkilerini bir başka alıntı yazıyla açıklamaya çalışır.³⁴⁵ İsviçreli diplomat William Rappard'ın sözlerini içeren alıntıda, 'Milletler Cemiyeti, milliyetçi akıma kapılmakla' suçlanır; Çin-Japon Savaşı, Dünya İktisat Konferansı gibi olaylarla gözlenen bu durum karşısında tüm devletler, milli

³⁴³ Benito Mussolini, "Faşizm", *Yeni Adam*, 8 kânunusani 1934, Sayı: 2, s. 9.

³⁴⁴ İsmail Hakkı, "Saadet!", *Yeni Adam*, 5 Şubat 1934, Sayı: 6, s. 12.

³⁴⁵ "Milliyetçilik ve Beynelmillelik", *Yeni Adam*, 8 kânunusani 1934, Sayı: 2, s. 8.

hâkimiyetin geleneklerini fazlasıyla kullanan' 'sabırsız devletler' karşısında 'daha az anlayışlı ve daha tedbirli davranmaya' çağrılır. Derginin bu alıntıya yer vermesi, faşizmin dünya siyaseti içinde yarattığı gerginlik ve kaygıyı aktarması açısından önemlidir. Böylelikle dergi, Milletler Cemiyeti gibi bir kuruluşun altında toplanan devletlerin, faşizm ideolojisinden rahatsızlık duyduğunu vurgular.

Dış politika yazılarına, 21. sayısında 'Siyaset Âleminde Olanlar' bölümüne yer verene kadar ara veren *Yeni Adam*, bölümde daha temkinli bir tutum izleyerek, şu ya da bu ideoloji ya da devleti eleştirmeksizin yaşanan olayları aktarmaya; dünya siyasetinin nabzını tutmaya dikkat eder. Yorum ve eleştirilerini fark edilir derecede aza indirmesine rağmen, dönemin dış politika dengelerini etkisi altına alan faşizme – kaçınılmaz olarak- değinen yazıların çokluğu dikkat çeker. Fakat bu kez faşizm, İtalya'dan sonra Nazi Almanya'sıyla birlikte anılmaya başlanır.³⁴⁶

Yine de dış politikanın henüz hareketli olduğu dönemde dergide yer alan bir haber, Türkiye'nin dünya siyasetindeki konumunu ve derginin bununla ilgili tutumunu yansıtır niteliktedir.³⁴⁷ *Yeni Adam*'a göre, devletlerin karşılıklı cepheleşme içine girdikleri bir dönemde Türkiye'nin Balkan Birliği'ni oluşturma çabası, Türk diplomasisinin 'büyük devletler liderliğini aramaksızın bir bölge birliği yaratma başarısı'dır. Dergi, Türkiye'nin girişimciliği sayesinde Balkan devletlerinin, 'ayrı ayrı politika kutuplarının aleti' olmaktan kurtulacaklarını; tümünün dirlik ve çıkarı doğrultusunda kendi siyasetlerini yürütebileceklerini savunur. Türkiye'nin uluslararası arenada aktif olarak yer aldığını yansıtan bu ifadeler aynı zamanda, *Yeni Adam*'ın, Türkiye'nin tarafsızlık politikası içinde sürdürdüğü girişimciliğini desteklediğini açıkça gösterir.

Türkiye'nin dünya siyasetinde adını duyurduğu bir başka olay, Montreux Boğazlar Sözleşmesi'nin imzalanmasıdır. Ne var ki, daha önce Türkiye'nin Türk Boğazları konusunu görüşmek için yaptığı girişimler ve toplanan konferansa dair

³⁴⁶ "Almanya Hazırlanıyor Mu?", *Yeni Adam*, 28 Mayıs 1934, Sayı: 22, s. 3; Cami, "Almanya harbe hazırlanmakta olduğunu gizlemeye bile lüzum görmüyor", *Yeni Adam*, 25 Haziran 1934, Sayı: 26, s. 3; "Yine Almanya", *Yeni Adam*, 9 Temmuz 1934, Sayı: 28, s. 2; "Almanya'da ne oldu?", *Yeni Adam*, 16 Temmuz 1934, Sayı: 29, s. 3; Cami Baykurt, "Almanya'da muhtelif reylerin nispeti şehirleri değişiyor..", *Yeni Adam*, 6 Eylül 1934, Sayı: 36, s.2; Cami, "Almanya Başvekilinin iki nutku", *Yeni Adam*, 20 Eylül 1934, Sayı: 38, s. 3, 5; Cami, "Almanya'da devlet kilisesi", *Yeni Adam*, 4 Teşrinievvel / Birinci Teşrin 1934, Sayı: 40, s. 3.

³⁴⁷ Cami, "Almanya harbe hazırlanmakta olduğunu gizlemeye bile lüzum görmüyor", *Yeni Adam*, 25 Haziran 1934, Sayı: 26, s. 3.

hiçbir habere yer vermeyen *Yeni Adam*, Sözleşme'ye kısa bir yazı ayırır.³⁴⁸ Sözleşmenin akıl, barış ve hukuk doğrultusunda imzalanmasında, 'Türk milli zihniyet devrimi'nin etkili olduğunu belirten dergi, Sözleşme'yi 'Türk milletinin yaşama kabiliyeti'nin eseri olarak yorumlar. Dergi, Montreux Boğazlar Sözleşmesi'nin yürürlüğe girdiğini belirten iki satırdan oluşan haberin dışında konuyla ilgili başka bir yazıya yer vermez.³⁴⁹

Yeni Adam'ın MBS'de gözlemlenen Türk dış politikasına karşı heyecansız yaklaşımı, Türkiye'nin Afganistan, İran ve Irak'la imzaladığı 'Şark Misakı'nda da açıktır. Konuya ilişkin hiçbir yorum getirmeyen dergi, anlaşmanın saldırmazlık, sınırlara saygı ve iç işlerine karışmama gibi maddelerini tasnif etmekle yetinir.³⁵⁰

Yeni Adam'ın dış politikaya karşı olan mesafeli duruşu, Hatay Meselesi'nde de kendisini gösterir. Türk dış politikasını ve Türk basınına 1937 yılında bir hayli meşgul eden bu konu, dergide yalnızca bir sayıda ele alınır. Kapağında Hatay'ın haritası ve Atatürk'ün büst resminin bulunduğu 207. sayıda konuya, *Akşam*, *Cumhuriyet*, *Son Posta* ve *Tan* gazetelerinde yayınlanan yazıların alıntılanmasıyla yer verilir.³⁵¹ Bu yazılarda hakim olan görüş; Fransa'nın; Suriye'ye tam egemenliğini tanımamak adına, Hatay üzerinden Türkiye ile anlaşmayı zora koşturduğudur. Buna göre Milletler Cemiyeti'nin, Cenevre Anlaşması uyarınca, Hatay'da yeni bir rejim kurmakla görevlendirdiği Fransa, bu kararı uygulamakta iradesini bilinçli olarak kullanmamakta ya da buna önem vermemektedir. Yazıların tümü, Türklüğü kanıtlanan Hatay'da yeni rejimin kurulmasının, Türk-Fransız ilişkilerine gereken güveni sağlayacağı belirtilir. Hatay Meselesi üzerine *Yeni Adam*'ın görüşleri yine Atatürk'e ait bir resmin yer aldığı bir çerçeve yazıyla aktarılır;

“Hatay işi ne de olsa Türk isteğine uygun olarak halledilecek. Çünkü Türk istediğinin kaynağı bir zümrenin keyfi değil, cihan tutan sosyal zaruretlerdir. Bu isteği bütün kuvvet ve vüzuyla duyup söyleyen Atatürk'tür. O Atatürk ki Türk devriminin başından beri hem hakkın hem de hakikatin... ve eşsiz koruyucusu oldu ve ne dediyse oldu. İlimci, yenilikçi ve insanlıkçı olan Türk düşüncesi en açık, en keskin anlatımını onun şahsında buldu. Yalan

³⁴⁸Yeni Adam, “Zihniyet Zaferi”, *Yeni Adam*,30 Temmuz 1936, Sayı: 135, s. 3.

³⁴⁹ “Kısa dış haberleri”, *Yeni Adam*, 3 Bir. Kânun 1936, Sayı: 153, s.7.

³⁵⁰ “Şark Misakı”, *Yeni Adam*, 15 Temmuz 1937, Sayı: 185, s. 7.

³⁵¹ “Hatay İşinde Türk Düşüncesi”, *Yeni Adam*, 16 Bir.Kân. 1937, Sayı: 207, s. 10,11.

entrika, savsaklama, hiçbir şey bu kudret ve samimiyetin önünde duramaz. Çünkü onlar çürük, bunlar sağlamdır. Hatay işi en katî bir şekilde mutlaka hallolunacak ve bu şekil Türk isteğine mutlaka uygun bir şekil alacaktır.”

Görüldüğü gibi *Yeni Adam*, Hatay Meselesi’nde herhangi bir özgün görüş belirtmezken, konuya Atatürk’ün önem atfetmesi nedeniyle ve Atatürk ekseninde ele alır. MBS ve Şark Misakı gelişmelerine karşı *Yeni Adam*’ın yorumdan uzak ve mesafeli tavrı, derginin zamanla siyasete uzak düşen çizgisine bağlanabilir. Zira 1936 yılında, dış politika haberlerini, ‘Dış Sosyete Haberleri’ başlığıyla veren *Yeni Adam*, gittiği isim değişikliğine uygun bir şekilde, siyasetten söz etmez; yabancı milletlerin sanat, spor, eğitim gibi alanlardaki gelişmelerine; sosyal ve kültürel haberlere yönelir. Bu tür haberlerin dergi çizgisinde yarattığı bir etki de, o zamana kadar henüz belirginleştiremediği ‘yeni kadın’ imgesi üzerine yoğunlaşmasını sağlamasıdır. Hatay Meselesi’nin yoğunluk kazandığı 1937 yılındaysa dergi, ilgisini uluslararası ortamda yükselen ideolojilere yöneltir ve ideolojik tartışmalar, *Yeni Adam*’ın bu dönemde üzerinde durduğu yegâne dış politika gündemi haline gelir.

Faşizm ve Nazizm’in tekrar tırmanmasıyla kuvvetlenen yeni bir dünya savaşı beklentisi, *Yeni Adam*’ın tarafsızlıktan uzak ve yoğun olarak yorum içeren dış politika yazılarının da devamını getirir.³⁵² Özellikle İsmail Hakkı Baltacıoğlu’nun kaleminden çıkan yazılar, faşizm karşıtlığı ve faşist idare altındaki İtalya ve Almanya’yı sert bir biçimde eleştirir.

Yazar “Niçin Antifaşistim” adlı makalesinde, faşizme karşı duyduğu ‘düşmanlığa’ sebep olarak, ideolojinin “hayatın vazgeçilmez düsturları olarak geçmişi gösteren ‘gelenekçiliğini’; kendisini siyasi bir kiliseye çeviren ‘dinciliğini’; dil, renk ve kültürü farklı olan herkese saldıran istilacı, tecavüzcü ‘emperyalist devlet idaresini’, kadın düşmanlığı güden ‘mürteci zihniyetini’ ve ‘ırkçılığını’” gösterir.³⁵³ Yazar ayrıca, hiçbir bilimsel açıklamanın beyaz, siyah ve sarı ırkların, Alman ve

³⁵² “Alman faşistlerinde harp mefhumu!”, *Yeni Adam*, 4 Şubat 1937, Sayı: 162, s. 7; “Gelecek harp”, *Yeni Adam*, 1 Nisan 1937, Sayı: 170, s. 7.; “Bulgaristan’da Alman faşizmi”, *Yeni Adam*, 1 Temmuz 1937, Sayı: 183, s. 7; “Alman Faşizmi ve İspanya”, *Yeni Adam*, aynı yer. Ayrıca İtalya-Habeşistan Savaşı’na dair haberler için bkz.; “Bir savaşın bilançosu”, *Yeni Adam*, 8 Temmuz 1937, Sayı: 184, s. 7; İspanya ve Türkiye”, *Yeni Adam*, 16 Eylül 1937, Sayı: 194, s.7; “İspanya’da ölen İtalyanlar”, *Yeni Adam*, aynı yer; Mihail Koltsof, “Franco’nun Gerisinde”, Çev. Hasan Ali Ediz, *Yeni Adam*, 30 Eylül 1937, Sayı: 196, s. 7, 19.

³⁵³ Baltacıoğlu, “Niçin Faşist Değilim”, *Yeni Adam*, 2 Eylül 1937, Sayı: 192, s. 2, 4.

İtalyan ırkından daha aşağı olduğunu söyleyemeyeceğini savunur; ona göre bütün bu iddialar; ‘emperyalizm ideolojisi’ nin birer parçasıdır.

Yeni Adam’ın ‘faşist emperyalizm’ üzerine görüşleri, aynı sayıda bir başka yazıda tekrar karşımıza çıkar. Dergiye göre, Almanya-Türkiye ticaret anlaşması görüşmelerinin kesilmesi haftanın en önemli olayıdır.³⁵⁴ Daha önce 1935 yılında da benzer bir olay yaşandığına dikkat çeken dergi, Almanya’nın, ticaret anlaşması adı altında, kendisine ‘yarı-koloni şartları’ sağlamaya çalıştığını savunur. Dergiye göre Türkiye, birincil hedefi ucuz hammadde almak ve karşılığında yüksek fiyatla sınaî ürün satmak olan ‘Almanya’nın ekonomik hâkimiyeti altına girmemek için emperyalist emellerine karşı durmaya devam edecektir’. Bu noktada dergi, Türkiye-Almanya ilişkisinde bir çelişki olduğunu belirtir; ‘Almanya’nın Türkiye’ye yaklaşımı bu kadar açıkken, Türkiye, yurtdışı eğitim için öğrencilerinin çoğunu bu ülkeye gönderir’. Dergiye göre, Alman faşizmiyle birlikte bilimden çok, ‘yarı kışla, yarı politika yeri’ halini alan Alman üniversiteleri, Türk öğrencileri için zararlıdır. Dolayısıyla, “...Türkiye’yi mali tahakkümü altına almaya çalışan, faşist Almanya’ya, demokrat Türkiye’den talebe gönderilmesi için makul hiçbir sebep yoktur”. Yazının da ortaya koyduğu gibi, *Yeni Adam*’ın ‘faşist emperyalizm karşıtlığı’, ‘Almanya karşıtlığı’na doğru bir nitelik gösterir. Burada dikkat çekici nokta; *Yeni Adam*’ın, yaşanan anlaşmazlık üzerine kesilen ticari ilişkiler gibi, Almanya’yla kültürel ilişkinin de kesilmesinde bir sakınca görmeyişi; hatta bunu destekleyen yaklaşımıdır. Dergiye göre Türkiye ve Almanya arasındaki ideolojik fark, bunun için yeterli bir sebeptir.

Almanya-Türkiye arasındaki ticari ilişkiler, dergide bir kez daha karşımıza çıkar.³⁵⁵ Alman Fiyat Kontrol Dairesi’nin işleyişinden söz eden *Yeni Adam*, söz konusu kurumun asıl hedefinin, ‘ham madde satın aldığı ülkeleri Almanya’ya bağlamak ve ülke pazarını tam anlamıyla monopolize etmek’ olduğunu savunur. Dergiye göre, ‘emperyalizmin başlıca karakterini gösteren’ bu kurum, Türk ihracat maddelerinin fiyatları düşürmek ve Türkiye’ye pahalı sınaî maddeleri satmak için uğraşır. *Yeni Adam*’a göre buna karşı atılacak adım, Almanya’da Türk mallarına karşı yapıldığı gibi, Türkiye’de de Alman mallarının fiyatlarının kontrol edilmesidir.

³⁵⁴Hüseyin Avni, “Faşist Almanya’da Türk Talebesi”, *Yeni Adam*, 2 Eylül 1937, Sayı: 192, s. 4.

³⁵⁵Hüseyin Avni, “Türk-Alman Ticareti”, *Yeni Adam*, 2 Bir. Kânun 1937, Sayı: 205, s. 4.

Almanya-Türkiye arasındaki dış ticaret ilişkisi üzerine kaleme alınmış ve ilk bakışta *iktisadi* niteliğiyle dikkat çeken bu yazı, derginin bir süredir takip ettiği ‘antifaşist tutum’ içinde değerlendirildiğinde daha farklı bir anlam kazanır. Zira *Yeni Adam*’ın, 209. sayısında yer verdiği başka bir yazısı, derginin ‘faşizm’ ve ‘faşist emperyalizm’den ‘Almanya karşıtlığı’na doğru eğilim gösteren yaklaşımına netlik kazandırır. *Yeni Adam*, 1937 yılında dünyada yaşanan kimi olay ve durumları aktardığı yazıyı yayımlayış amacını şöyle aktarır:

“Maksadımız sadece, kana susamış muhteris emperyalistlerin ve insanlık kültürüne düşman(ların) medeniyeti nasıl tahrip ettiklerinden bir nebze olsun gösterebilmektir.”³⁵⁶

Yazıda, ‘Japonya-Çin, İtalya-Habeşistan savaşlarının yıkımlarına, Mussolini’nin “Demokrat sürülerin havlamalarına aldırış bile etmiyeceğiz” sözlerine ve Brezilya ile İspanya’daki diktatör rejimlere kısaca değinilirken, Almanya’da yaşanan gelişmelere daha fazla yer verilir. Ansiklopedik bilgilerin Alman faşizmine göre tekrar yazılması, Nobel Ödülü’nü kazanan Karl von Ossetzki’nin para ödülüne el konması, Alman üniversitelerinde Thomass Mann, Einstein gibi birçok ünlü bilim adamının ve Alman silah sanayisine yaptığı katkılara rağmen Fritz Haber’in yine Yahudi olmak ‘suçuyla’ sınır dışı edilmesi ve tiyatro, sinema, radyo ve konserlere yapılan sansürler... her biri paragraflar halinde yer alır. Derginin bu olaylara getirdiği yorumsa, “faşizmin, irticanın ve yabancı istilasının Avrupa’nın bir köşesinde ve Asya’nın öbür ucunda” etkili olduğudur. *Yeni Adam*’ın daha önce yer verdiği birçok haberin kısa bir bilançosu gibi gözükken bu yazı; derginin faşizm idaresindeki devletlerin, diğer devletlere ve hatta kendi vatandaşlarına yönelik ‘yıkıcı’ politikalarına eleştiri niteliğindedir.

4.3. İdeolojik Eleştiriler ve Yeni Adam’ın Kapatılması

Yeni Adam’ın daha ilk sayısında “cumhuriyet ve demokrasi için çalışmak” olarak tanımladığı ülküsü, uluslararası siyasette yükselen ve Türkiye’nin ‘demokratik’ rejiminin tam karşıtı olarak gördüğü faşizme olan karşıtlığını açıklayıcı niteliktedir. Milli Mücadele ile Türk inkılâbının yenik düşürdüğü ‘emperyalizm’in,

³⁵⁶ Hüsamettin Bozok, “Neler Yaptılar”, *Yeni Adam*, 30 Bir. Kânun 1937, Sayı: 209, s. 6.

yeni bir biçimde; ‘faşizm’le tekrar dünya siyasetine yerleşmesi *Yeni Adam*’ın tutumunu bir başka yönden destekler. Dolayısıyla ‘yeni’, ‘yeni adam/kadın’, ‘yeni sanat’ tanımlamaları ve ele aldığı tüm konularda, Türk idealinin; Türk inkılâbının gerçekleştirdiği her atılımı destekleyen ve okuyucularında da aynı algıları yaratmaya çabalayan *Yeni Adam*, antifaşist tavrıyla dış politika alanında da yine aynı ülkü doğrultusunda çalıştığına, Türk inkılâbına hizmet ettiğine inanır. *Yeni Adam*’ın bu inancı, Kültür Bakanlığı’nın dergiye maddi yardım olarak 150 nüshasına abone olması üzerine yayınladığı teşekkür ilanında da açıktır:

“...*Yeni Adam*’ın Cumhuriyet’in Kültür Bakanlığı tarafından maddi bir yardımla tutulması onun kültürel bir değer taşıdığı resmî ve mü’ahassıs bir makam tarafından da takdir edildiğini gösteriyor. *Yeni Adam* bu yardım ve teveccühe hak kazanmak için beş yıl durup dinlenmeden çalıştı, tuttuğu doğru eyi ve güzel yoldan hep ilerledi. Şimdiden sonra da hep böyle olacaktır.”³⁵⁷

Ne var ki dönemin Türkiye’sinin içinde bulunduğu siyasi ilişkiler ve bu ilanın yayımlanışını izleyen hafta, Dâhiliye Vekâleti Matbuat Umum Müdürü N. Kıcıman tarafından *Yeni Adam* idarehanesine yollanan mektup, tam tersini işaret eder:

“T.C. Dahiliye Vekaleti Matbuat Umum Müdürlüğü

Sayı: 823/41/A Tarih: 17/2/1938

Bay İsmail Hakkı Baltacıoğlu

Yeni Adam Mecmuası sahibi-İstanbul

Hariciye Vekaleti tarafından yazılan 10/2/938 tarihli ve 2940/359 numaralı tezkerede mecmuanızın 2 ve 30 Kanunuevvel 1937 sayısında Almanya aleyhine neşriyatı ihtiva ettiği bildirilmekte ve dostluk idame ettiğimiz bir devletin dahili ve harici vaziyeti hakkında bitaraf kalmanız istenmektedir. Gereğinin icrası rica olunur.”³⁵⁸

Bu uyarı mektubunun yazılmasına neden olan 2 ve 30 Kanunuevvel 1937 tarihli sayılarda yer alan yazılar; daha önce de sözünü ettiğimiz, Alman Fiyat Kontrol Dairesi’nin Türkiye’yi hammadde pazarına çevirmeyi planladığını savunan “Türk-

³⁵⁷ *Yeni Adam*, “Kültür Bakanı’na Teşekkür Ediyoruz”, *Yeni Adam*, 10 Şubat 1938, Sayı: 215, s. 3.

³⁵⁸ Tuna Baltacıoğlu, *Yeni Adam Günleri*, YKY, İstanbul, 1998, s. 90. Söz konusu mektubun sayı ve tarih numaraları açıkça belirtilmesine rağmen T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü kayıtlarında, ne mektuba ne de Hariciye Vekâleti’nin yazdığı tezkereye rastlanılmıştır.

Alman Ticareti” adlı yazı ile Alman faşizminin sanat ve bilim çevresine karşı uygulamalarını eleştiren “Neler Yaptılar” adlı yazıdır.

MUM’un gönderdiği bu uyarı mektubundan kısa bir süre sonra da *Yeni Adam* kapatılır. Derginin kapatılışından önce çıkan son sayısı, 3 Mart 1938 tarihlidir; dolayısıyla MUM’a, derginin uyarıyı dikkate almadığını düşündüren herhangi bir yazının 17 Şubat-3 Mart 1938 tarihleri arasında yayınlanması gerekir. Gerçekten de Başvekâlet Kararnamesi’nde yer alan gerekçe ve sonuç:

“Devletin harici siyasetini teşviş edecek mahiyette yazı ve karikatür neşrettiği cihetle 17/2/938 tarih ve 216 numaralı nüshasının toplattırılması... ve bir sene müddetle kapatılması...” şeklindedir.³⁵⁹

Burada dikkat çekici nokta, *Yeni Adam*’ın kapatılmasına neden olan sayının, dergiye yollanan uyarı mektubunun yazılış tarihinde çıkmış olmasıdır. Dönemin posta hizmetlerinin bugüne nazaran daha yavaş olduğu göz önüne alınırsa *Yeni Adam*’ın bu sayıyı geri çekmesine ya da yayınlarını uyarı doğrultusunda düzenlemesine fırsat kalmadan kapatıldığı ortaya çıkar.

Derginin kapatılmasına neden olan 216. sayısında yer alan dış politikaya dair yazılar Almanya üzerindedir, zira bu sayının kapağı da “Almanya” manşetiyle yayınlanır. *Yeni Adam* “Politika” başlıklı yazısında, Fransız gazetelerinde yer alan ve Almanya’nın iç politika ‘haber’lerini alıntılar. Derginin bu haberlere getirdiği tek yorum, kullandığı dil bakımından Hitler’in halk liderliğini öven bir dil kullanan *Temps* gazetesinin ‘tarafsızlığıyla tanına geldiği fakat bu haberle, faşizm taraftarlığını ortaya koyduğu’ yönündedir.³⁶⁰

Aynı sayıda Almanya, Hasan Ali Ediz’in kaleme aldığı ve ülkenin nüfus, sanayi ve iktisadi durumu hakkında ayrıntılı bilgiler verdiği yazıda karşımıza çıkar.³⁶¹ Yazıya göre, Almanya’nın son dönemde savaş sanayisine eğilmesi, birçok gıda maddesini karneye bağlaması, kısacası Alman iktisadi hayatındaki yeni gelişmeler, Hitler’in ordu ve kabinede yaptığı değişikliklerle birlikte bu ülkenin kesin bir savaş hazırlığı içinde olduğunu gösterir. *Yeni Adam*’ın daha önceki sayılarında yer alan antifaşist tavrına ve faşist devlet idarelerine getirdiği eleştirilerle

³⁵⁹ Bkz., Ek. X.

³⁶⁰ “Politika”, *Yeni Adam*, 17 Şubat 1938, Sayı: 216, s. 6, 7.

³⁶¹ Hasan Ali Ediz, “Almanya’da Bu Gidiş Harbe Doğrudur”, *Yeni Adam*, 17 Şubat 1938, Sayı: 216, s. 10- 11, 16.

karşılaştırınca, bu yazıyı durum analizi olarak tanımlamak daha doğrudur. Zira ekonomi ve nüfus istatistiğine dayanan ve Alman Hükümetinde ve ordusundaki değişikliklerin günlük gazetelere yansıyan haberlerini değerlendirirken derginin savaş karşıtlığını vurgulayan herhangi bir ifadeye ya da eleştiriye yer vermez.

Yine de aynı sayıda yayınlanan siyasi karikatürlerde durum biraz daha farklıdır. Çizer imzası bulunmayan ve yalnız birinin ‘Rus karikatürü’ olduğu belirtilen karikatürler, Almanya’nın Balkan Devletlerine saldırgan tutumunu ve askeri kararlarını hicveder.³⁶²

Sözü geçen iki yazı ve karikatürler dışında dergide, dış politikaya dâhil edilebilecek diğer bir yazı Octavien Goga’yı tanıtır.³⁶³ Dergi, Goga hükümetinin istifa etmesinin Romanya faşizminin iflasını göstermediğini, zira yerine kurulan yeni hükümette faşizme bağlı isimlerin olduğunu belirtir. Yazının devamında Octavien Goga’nın gençlik yıllarında Yahudi ve sol çevrelere yakın olmasına rağmen, daha sonra nasyonalizme dönerek başkanlığa kadar yükseldiği belirtilir.

Hasan Ali Ediz, Almanya hakkında yayınladığı analizinin bir eşini *Yeni Adam*’ın gelecek sayısında Japonya üzerine hazırlar. Yine istatistikî bilgilere dayandırdığı yazısında, Çin’i işgaliyle yoğunlaşan Japon savaş sanayisinin hammadde sıkıntısına neden olduğu, dış ticaret dengesinin bozulması nedeniyle de savaşın devamı halinde 1 yıl içinde Japonya ekonomisinin bir kriz yaşayacağını belirtir.³⁶⁴ Bir öncekine benzer bir şekilde, eleştiri barındırmayan yazıyla birlikte yayınlanan ve yabancı basından alındıklarını düşündüren karikatürler, Japonya’nın Çin’i işgalini hicvederler.³⁶⁵

Aynı yazarın kaleminden çıkan her iki yazıda da dikkat çekici nokta, birebir ülkelerin değil, savaş ekonomisinin özelliklerinin -savaşa hazırlanan- Almanya ve -fiili savaş içinde olan- Japonya üzerinden okuyuculara tanıtılmasıdır. Dolayısıyla, yazıların temaları, ‘dış politika’dan çok; ‘savaş ekonomisi politikaları’ niteliği gösterirler. Bu bakımdan, *Yeni Adam*’ın yazıları yayınlayışının nedeni olarak; MUM’un gönderdiği uyarı mektubunun dergiye henüz ulaşmaması ihtimalinin yanı sıra, bu iki yazının uyarı kapsamına girecek özelliği –tam olarak- göstermemeleri de

³⁶² Bkz., Ek. XI.

³⁶³ Hüsamettin Bozok, “Octavien Goga”, *Yeni Adam*, 17 Şubat 1938, Sayı: 216, s. 3.

³⁶⁴ Hasan Ali Ediz, “Japonya”, *Yeni Adam*, 24 Şubat 1938, Sayı: 217, s. 10-12, 19.

³⁶⁵ Bkz., Ek. XII.

düşünülebilir. Ne var ki 216. sayıya ait yazılarla beraber yayınlanan karikatürlerin eleştirel yaklaşımı ve *Yeni Adam*'ın epeydir süregelen faşizm ve savaş karşıtı tutumunun Almanya üzerine yoğunlaşması, hassas dış politika dengelerini gözetilen dönemin hükümetinin kapatma kararını getirir.³⁶⁶

Yeni Adam'ın kapatılmadan önce yayınladığı sayısında yer alan ve Hüseyin Avni tarafından kaleme alınan makale adeta, derginin aldığı uyarıya bir karşı-savunmadır.³⁶⁷ Yazara göre *Yeni Adam*'ın sayfalarında büyük yer tutan antifaşist yazılarını, “hiçbir zaman, Türkiye ile dostluk muahedeleri yapmış olan faşist memleketler aleyhine bir neşriyat diye kabul etmek doğru değildir.” Derginin ‘faşizm ideolojisi ile mücadelesi’, makaleye göre, onun ‘bilimsel gerçeklik’ gösteren bir ‘gazete’ oluşundan kaynaklanır. Yazar, faşizmi yalnız yabancı ülkelerde görülen ‘mürteci’ bir rejim olarak görmenin yanlış olduğu görüşündedir; ona göre, ‘irtica her yerde irticadır’ ve Kemalizm’in en başlıca karakteristiği de irtica ile mücadele etmesidir. Yazar faşizm ideolojisinin; fikir hürriyetini engelleyen, kadının toplumdaki rolünü ‘biyolojik doğanın’ sınırlarıyla özdeş gören, istilacı ve ırkçı özelliklerinin, Kemalizm’in demokratik, kadın haklarının uygulayıcısı, toprak egemenliğine saygılı ve hümanist karakterine taban tabana zıt olduğunu ileri sürer. Yazar makalenin sonunda, derginin faşizm ‘irtica’sına karşı oluşunun Kemalizm’in bir gereği olduğunu bir göndermeyle savunur:

“*Hâsılı Yeni Adam sayfalarında antifaşist neşriyat yaparken, Dahiliye Vekili ve Parti Genel Sekreteri Şükrü Kaya'nın 1935 Matbuat Kongresi'nde söylediği şu sözü düstur ittihaz ediyoruz:*

«*Matbuatımız sağdan ve soldan gelen cereyanlara mukavemet etmelidir.*»”

Görüldüğü üzere yazar, Kemalizm'i, faşizmin karşısındaki ‘bilimsel gerçeklik’ olarak niteleyerek *Yeni Adam*'ın antifaşist yayınlarının ‘Kemalizm doğrultusunda’ ve ‘Kemalizm’e hizmet amacıyla’ olduğunu ispat etmeye çalışır. Yazarın, Şükrü Kaya'nın sözlerine yaptığı anlamlı atıfla da, *Yeni Adam*'ın,

³⁶⁶ Mustafa Yılmaz - Yasemin Doğaner, *Yeni Adam*'ın kapatılmasına gerekçe olarak Başvekâlet Kararnamesinde, ‘devletin dış politikasını güç durumda bırakacak nitelikte’ şeklinde atıfta bulunan yazının, Romanya'daki iktidar değişikliğine yer veren “Octavien Goga” adlı yazı olduğu görüşündedir. Bkz., Yılmaz-Doğaner, **a.g.e.**, s. 124.

³⁶⁷ Hüseyin Avni, “Anlaşılsın”, *Yeni Adam*, 3 Mart 1938, Sayı: 218, s. 4.

‘hükümetin işaret ettiği Türk basın idealini gözetmediği halde’ uyarılmasını, üstü kapalı olarak eleştirdiği anlaşılır.

Yeni Adam yazarları, dergiye verilen uyarıyı eleştire dursun, Dahiliye Vekâleti MUM, 18 Şubat 1938 tarihinde Başvekâlet’e bir yazı göndererek, *Yeni Adam*’ın daha önce devletin dış siyasetini güç durumda bırakan yayınları nedeniyle ihtar edilmesine rağmen, 17 Şubat 1938 tarihli sayısında yayınladığı makale ve 6. sayfasında yer verdiği karikatür nedeniyle bu sayının satışının yasaklandığını belirtir.³⁶⁸ MUM’un, üç hafta olarak önerdiği kapatma cezası ise Başvekâlet’ten derginin bir yıl süreyle kapatılması kararı şeklinde çıkar ve *Yeni Adam*’ın 218. sayısının ardından uygulamaya konur.

Yeni Adam’ın kapatılma kararını, Türk dış politika dengelerinin, bir dünya savaşının yaklaşmakta olduğu bu dönemde gösterdiği hassasiyete bağlayabiliriz. Her ne kadar dergi, antifaşist tavrıyla, Kemalizm’e ve dolayısıyla cumhuriyet rejimine hizmet ettiğine inansa da; hükümet, devletin izlediği dış politika doğrultusundan sapma gösteren bir eğilime izin vermemiş ve derginin Almanya üzerinde yoğunlaşan karşıtlığını bertaraf etme ihtiyacı *Yeni Adam*’ın kapatılma kararı sonuçlanmıştır.

³⁶⁸ Bkz., Ek. XIII.

SONUÇ

1923 yılında Cumhuriyetin ilanı ile beraber, kendisini Osmanlı'dan kalan bütün siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel kurum ve yapılandırmalarda hissettirmeye başlayan Türk inkılabı, 1928'de Harf İnkılabı'nın basına getirdiği hareketlilikten faydalanmaya başlamıştır. Modernleşme aşamasında basın-yayıncılığın, Cumhuriyet rejimi ve getirilerinin halka anlatılması ve tabana yayılmasında vazgeçilmez araçlar olduğu bir dönemde yayın hayatında atılan *Yeni Adam* da bu akıma kendi çizgisinde katılmıştır.

Derginin modernleşme kavramı içinde ön plana çıkardığı 'yeni'ye vurguda, aslında yalnız olmadığı; yine aynı dönemde çıkarılmaya başlanan diğer gazete ve dergilerin de adlarının başına 'yeni' kelimesini koyarak; yeni bir rejimle yeni bir toplumda ve yeni bir dönemde yaşanıldığına atıflarıyla gözlemlenmektedir. *Yeni Adam* dergisini, bu 'yeni' furyası içinde farklı kılabilen bir özelliği, rejimin bilinçaltı düzeyinde halka telkin ettiği 'Cumhuriyet insanı' modeli dışında, kendisine ait 'yeni adam' modelini ortaya koymasına olmuştur.

Derginin 'yeni adam' söylemlerine baktığımızda Cumhuriyet'in o yıllardaki en büyük özelliği olan inkılâpçılığı özümsemiş, inkılâpçılığı kendisi ve toplumun iyiliği için isteyen, uygulayan ve yaşayan bir birey modeli ortaya çıkar. Derginin, yeni adamın inkılâpları; eksik, aksaklık ve başta olumsuz gibi gözükten taraflarına rağmen içtenlikle kabul edip benimseyen bir birey olduğunu, bunun temelinde Türklüğe duyduğu güven olduğunu belirtmesi; derginin inkılâpçılığı milli bir dava olarak gördüğünün kanıtı olabilir. Bu aşamada, derginin ortaya koyduğu bu model, Cumhuriyet insanı modelinden farklılık gösterir. Cumhuriyet insanı aynı zamanda vatandaş iken; derginin, yeni adamın, devletle olan ilişkisini çözümlemediği görülmektedir. Dergiye göre yeni adam, Cumhuriyet'e, yani devletin idare olunduğu rejime karşı sorumludur; Cumhuriyet'in iyi vatandaşlara değil, yeni adamlara ihtiyacı vardır. Bu bakımdan, *Yeni Adam*'ın devlet ve idare şekli arasındaki ince ayrımın farkında olduğunu, rejimi devletten üstün tuttuğunu söyleyebiliriz.

Derginin inkılâpçılık anlayışı; 'devinimli olarak değişim ve yenilenme'den başlayarak, modernleşme ile birleşir. Dolayısıyla ısrarla vurguladığı 'yeniye doğru değişim' modernleşmeyi getirecektir ki Türk modernleşmesi inkılâplardan bağımsız

düşünülemez. Bu bakımdan dergi, Türkiye'ye sunduğu inkılâplar ve Türk toplumuna aşılacağı inkılâpçılık ruhu dolayısıyla, Cumhuriyet rejiminin bu yöndeki çalışmalarını büyük ölçüde destekler.

Yeni Adam'ın devletin modernleşme bakımından, Cumhuriyet'in gerektirdiği ilerlemeyi kaydedemediğine inandığı alan, eğitim olarak karşımıza çıkar. İlkokul müfredatı, sınav uygulamaları, sınıf geçirme sistemi, öğretmen okullarının müfredatı, öğretmen kadro ve atamaları gibi eğitim sorunlarına sıkça değinen dergi, sınırlı eleştiri ve çok yönlü tavsiyeleriyle, iktidar üzerinde etkili olmaya çalışmıştır. Maarif Vekâleti'ne hitaben yazdığı, özellikle Tevhid-i Tedrisat Kanunu'na, uygulamada hiçbir işlerlik kazandırılmamasının açık eleştirisini yaptığı yazıların süregelmesinden de anlaşılacağı üzere, bu çabasında başarılı olamamıştır.

Söz konusu dönemde Türkiye'nin sanayileşme ve demiryolu yapımıyla özdeşleşen ekonomik atılımlarını, okuyucularına 'Türk inkılâbının üretim basamağı' olarak aktaran *Yeni Adam*, devletin bu yönde attığı her hareketin destekçisi olmuştur. Özellikle İş Bankası'nın yerel sermaye ihtiyacı nedeniyle başlattığı kumbara kampanyasını, okuyucularına tasarruf yapmanın bir eğitim meselesi ve milli bir vazife olduğu yönünde telkinleriyle desteklemiştir. *Yeni Adam* bu tartışmalarının 3 yıl sonrasında, bankalarda toplanan tasarruf mevduatlarının 277 milyon Liraya yükseldiği haberini verir. Bu da *Yeni Adam*'la birlikte tüm basının, devletin sanayileşme hareketi için giriştikleri propagandanın başarılı olduğunun göstergesidir.

Yeni Adam'ın Türk modernleşmesinde öngörüsünün bulunmadığı belki de tek konunun 'kadın' olduğu gözlemlenmiştir. 5 Aralık 1934 tarihinde kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesini, 'Türk inkılâbının kadın değişimini doruk noktasına taşınması' olarak tanımlayan dergi, bu gelişmeyle beraber, yeni adam modeline benzer bir 'yeni kadın' modeli yaratmaya çalışır. Ne var ki yeni adam modelinde sistematik ve metodolojik olarak ilerleyen dergi, yeni kadın için bu düzeni izleyemeyerek, yetersiz olmuştur. Zamanla ortaya koyduğu modelde, gerçekte var olan kadın tipine çarpıcı bir yenilik sunamayan *Yeni Adam*, yeni Türk kadınının Cumhuriyet'in eliyle yaratılacağını ifade eder. Dolayısıyla derginin yeni Türk kadını için öngörüsü, rejimin sundukları ve sunacaklarıyla sınırlı kalmıştır. *Yeni Adam*'ın, en özgün fikirleri, kadınların askerliği konusundaki tartışmalarda belirlemiştir. *Yeni Adam* yazar kadrosu içinde fikir çatışmasına neden olan ve okuyucuların da dâhil olduğu bu

tartışmada ağır basan görüş, kadınların askerlik yapabileceği ve yapması gerektiği yönünde olmuştur. *Yeni Adam*'ın Cumhuriyet rejiminin sunduklarını destekleyen ve kendi savunularıyla okuyucularına sunan genel çizgisine bakıldığında, bu konu, rejimin de ilerisinde bir açılım olmuştur.

Yeni Adam yazar kadrosunun büyük çoğunluğunun sanat çevresinden olması nedeniyle, zaman zaman fikir dergisinden çok kültür-sanat dergisi özelliği gösterir. Dergide yer alan resim, mimari, edebiyat ve kültür haberlerinin yanı sıra, karikatür, hikâye ve piyesler de dikkat çekicidir. Dergi, sanatın değişimini, modernleşmesi, aynı şekilde, modernleşmenin de sanattan faydalanması gerektiği görüşünden yola çıkarak; Türk inkılâbının özellikle edebiyat, tiyatro, heykel ve resim gibi sanat ürünlerini kendisini halka yayma ve anlatmada ideal araçlar olarak kullanması gerektiği savını geliştirmiştir. Bu bağlamda dergi, sanatın salt sanat ya da toplum için değil, inkılâplaşan Türk toplumu için var olduğunu ve Cumhuriyet rejimine hizmet etmesi gerektiği görüşünü açıkça gösterir.

Dergide dikkat çeken bir nokta Türk iç-siyasetine değinmeyerek, siyasi alanda modernleşmeye herhangi bir katkı sağlamamasıdır. Tek-partili devlet idaresi altında doğal olarak kabul edilebilecek bu duruma aslında istisna teşkil edebilecek bir faktör vardır; *Yeni Adam*'ın sahibi ve başyazarı Baltacıoğlu, eski bir SCF mensubu, hatta İstanbul İl Başkanıdır. Yine de çok partili siyasi yaşamın 'deneyim' olarak kalmasına neden olan basın tartışmalarının taze anıları ve Matbuat Kanunu, dergiyi siyasi modernleşmeye dair herhangi bir açılmadan uzak tutmuştur.

Yeni Adam, önceleri dış politika alanında da takip ettiği bu çizgiyi, Almanya ve İtalya'dan tüm Balkanlara yayılmaya başlayan faşizme eleştirileriyle bozmuştur. Faşizme en şiddetli saldırılarını, 'Kemalizm'e taban tabana zıt olduğu', 'Kemalizm'in karşıt ideolojisi olduğu' argümanına bağlayarak yapmıştır. Bunun yalnızca argüman olmadığı, bu görüşünde samimi olduğunu düşündüğümüz derginin, faşizme olan karşıtlığı, Almanya'yı hedef almaya başlaması, derginin devletle olan ilişkisinin bozulmasına ve 1 yıl boyunca basın hayatından uzak kalmasına neden olmuştur.

İlke sözü 'Cumhuriyet ve demokrasi için çalışmak' olan ve okuyucularına Türk inkılâp hareketini kendi ifade ve tarzıyla aktaran *Yeni Adam*, 1930'lu yıllarda ivme kazanan Türk modernleşmesinin hem bir aynası hem de bir unsuru olmuştur.

KAYNAKÇA

A. ARŞİV BELGELERİ

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

Bakanlar Kurulu Kararları Fonu 030.18.01.02.82.14.12-18.86.302.1938

B. KİTAPLAR

AKAR, İlhan, **İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Eğitim ve Kültür Görüşleri Üzerine Bir Araştırma**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1994.

AKŞİN, Sina, **Jön Türkler ve İttihat ve Terakki**, İstanbul, 2002.

ARSLAN, Ali, **Darülfünun'dan Üniversite'ye**, Kitapevi, İstanbul, 1995.

Atatürk'ün Tamim Telgraf ve Beyannameleri, C.4, Atatürk Araştırma Merkezi, TTK Basımevi, 1991.

ATAÜNAL, Aydoğan, **Türkiyede Yükseköğretim (1923-1998): Yasal Düzenlemeler ve Değerlendirmeler**, MEB, Ankara, 1998.

AYNÎ, Mehmet Ali, **Darülfünun Tarihi**, Kitabevi, İstanbul, 2007.

BALTACIOĞLU, İsmail Hakkı, **Atatürk, Yetişmesi, Kişiliği, Devrimleri**, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum, 1973.

-----, **Halkın Evi**, Ulus Basımevi, Ankara, 1950.

-----, **Hayatım**, Dünya Yayınları, İstanbul, 1998.

-----, **İçtimai Mektep Nazariyeleri ve Prensipleri**, Maarif Matbaası, Ankara, 1942.

-----, **Kültürce Kalkınmanın Sosyal Şartları**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1967.

-----, **Sanat**, Sühulet Kütüphanesi, İstanbul, 1934.

-----, **Sosyoloji**, Sebat Basımevi, İstanbul, 1939.

-----, **Ta'lim ve Terbiyede İnkılâb**, İkdâm Matbaası, İstanbul, 1927.

-----, **Tarih ve Terbiye**, Semih Lûtfi Bitik ve Basım Evi, 1935.

-----, **Türke Doğru**, Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Kurumu, Ankara, 1994.

-----, **Türklerde Yazı Sanatı**, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1993.

- , **Ziya Gökalp**, Yeni Matbaa, İstanbul, 1966.
- BALTACIOĞLU, Tuna, **Yeni Adam Günleri**, YKY, İstanbul, 1998.
- Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, İletişim Yayınları, C. 4, 1983.
- COŞAR, Ömer Sami, **Milli Mücadele Basını**, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1963.
- DAĞLI, Nurten -Belma Aktürk, **Hükümetler ve Programları I, 1920-1960**, TBMM Kütüphane Dokümantasyon ve Tercüme Müd., Ankara, 1988.
- , **Hükümetler ve Programları II, 1960-1980**, TBMM Kütüphane Dokümantasyon ve Tercüme Müd., Ankara, 1988.
- , **Hükümetler ve Programları III, 1980-1987**, TBMM Kütüphane Dokümantasyon ve Tercüme Müd., Ankara, 1988.
- DOĞANER, Yasemin, **Atatürk İnkıpları'nın Toplumaya Yansıması-Ankara Örneği-**, Hacettepe Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2002.
- DÖLEN, Emre- Nuran Yıldırım, **Darülfünun'dan Günümüze Üniversite Yayıncılığı ve Yaşamı**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2003.
- ERGÜN, Mustafa, **II. Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri (1908-1911)**, Ocak Yayınları, Ankara, 1996.
- , **Atatürk Devri Türk Eğitim**, AÜ DTCF Yayınları, Ankara, 1982.
- ERTAN, Temuçin Faik, **Kadrocular ve Kadro Hareketi**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1994.
- ERTUĞ, Hasan Refik, **Basın ve Yayın Hareketleri Tarihi**, Birinci Cilt, Yenilik Basımevi, İstanbul, 1970.
- GÖKALP, Necati, **Türk Basınında Soyadı Kanunu**, İstanbul Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1996.
- GÜRKAN, Kâzım İsmail, **Darülfünun Grevi**, Harman Yayınları, İstanbul, 1971.
- HATİBOĞLU, M. Tahir, **Türkiye Üniversite Tarihi**, 2. Baskı, Selvi Yayınları, Ankara, 2000.
- HANİOĞLU, M. Şükrü, **Bir Siyasal Örgüt Olarak Osmanlı İttihad ve Terakki Cemiyeti ve Jön Türklük (1889-1902)**, C. I, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985.

- İNAN, Ayşe Afet, **Devletçilik İlkesi ve Türkiye Cumhuriyetinin Birinci Sanayi Planı, 1933**, TTK Yayınları, Ankara, 1972.
- KABACALI, Alpay **Başlangıçtan Günümüze Türkiye’de Basın Sansürü**, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul, 1990.
- , **Türk Basınında Demokrasi**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1999.
- KALAFAT, Yaşar, **Şark Meselesi Işığında Şeyh Sait Olayı, Karakterleri, Dönemindeki İç Ve Dış Olaylar**, Boğaziçi Yayınları, Ankara, 1992.
- KARDEŞ, Fethi, **60 Yılın Hikâyesi**, Başarı Matbaası, Ankara, 1980.
- KOBAL, Yunus, **Üniversitelerimizin Gelişimi ve Alman Bilim Adamlarının Katkıları**, Hacettepe Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1994.
- KOCABAŞOĞLU, Uygur, **1919-1938 Dönemi Basınına Toplu Bir Bakış**, AÜ SBF BYYO Yıllığı, 1981.
- KOÇ, İ. Ceyhan, **Tek Parti Döneminde Basın İktidar İlişkileri (1929-1938)**, Hacettepe Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1993.
- KOLOĞLU, Orhan, **Takvim-i Vekayi Türk Basınında 150 Yıl (1831-1981)**, Çağdaş Gazeteciler Derneği Yayınları, Ankara, 1981.
- , **Türk Basını Kuvayı Milliye’den Günümüze**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1993.
- Meydan Larousse**, C. 9, Meydan Yayınları, İstanbul, 1990.
- Meydan Larousse**, C.19, Meydan Yayınları, İstanbul, 1992.
- NÜZHET, Selim, **Türk Gazeteciliği (1831-1931)**, Devlet Matbaası, İstanbul, 1931.
- ÖKÇÜN, A.Gündüz, **Türkiye İktisat Kongresi 1923-İzmir**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara, 1968.
- ÖZDEN, Neşe, **Takrir-i Sûkûn Kanunu ve Takrir-i Sûkûn Dönemi Türk İnkıpları**, Hacettepe Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1987.
- ÖZTÜRK, Kazım ed., **Türk Parlamento Tarihi : Milli Mücadele ve TBMM I. Dönemi 1919–23**, C. 3, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1994.
- SAKAOĞLU, Necdet, **Osmanlıdan Günümüze Eğitim Tarihi**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2003.

- SERİM, Ömer, **Türk Televizyon Tarihi 1952-2006**, Epsilon Yayıncılık, 2007.
- SİLER, Abdurrahman, **Türk Yüksek Öğretiminde Darülfünun (1863–1933)**, Hacettepe Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1992.
- SOYAK, Hasan Rıza, **Atatürk'ten Hatıralar**, C. I, YKY, İstanbul, 1973.
- SÖYLER, Ayhan, **Atatürk'ün Üniversite Reformu**, Hacettepe Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1987.
- ŞAHİN, Birsen, **İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nda Toplumsal Kalkınma Anlayışı**, Hacettepe Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2000.
- ŞAPOLYO, Enver Behnan, **Türk Gazeteciliği Tarihi**, Güven Matbaası, Ankara, 1969.
- Tanzimattan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi**, C. I, YKY, İstanbul, 2001.
- TEKELİ, İlhan ve Selim İlkin, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim ve Bilgi Üretim Sisteminin Oluşumu ve Dönüşümü**, TTK Basımevi, Ankara, 1993.
- , **Cumhuriyetin Harcı**, C. I-II-III, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2004.
- TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre II, Cilt: 1, İçtima Senesi 1, Birinci İçtima (16. 4. 1339), TBMM Matbaası, Ankara, 1961.
- TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre II, Cilt: 1, İçtima Senesi 1, Dördüncü İçtima (11. 8. 1339), TBMM Matbaası, Ankara, 1961.
- TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre II, Cilt: 1, İçtima Senesi 1, Dördüncü İçtima (14. 8. 1339), TBMM Matbaası, Ankara, 1961.
- TOPRAK, Zafer, **Türkiye'de 'Milli İktisat' 1908-1981**, Yurt, Ankara, 1982.
- TUNÇAY, Mete, **Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931)**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2005.
- TURAL, Mehmet Akif, **Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı**, Hacettepe Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1985.
- TÜLBENTÇİ, Feridun Fazıl, **Cumhuriyetten Sonra Çıkan Gazeteler ve Mecmualar**, Başvekâlet Matbuat Müd. Yayınları, Ankara, 1941.
- TÜRKEŞ, Mustafa **Kadro Hareketi**, İmge Kitabevi, Ankara, 1999.
- Türk Ansiklopedisi**, C. XX, MEB, Ankara, 1972.
- Türk ve Dünya Ünlüleri Ansiklopedisi**, C. 6, Anadolu Yayınları, İstanbul, [t.y.].
- Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, C. 1, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1977.

Türk Dünyası Ortak Edebiyatı Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi, C. 4, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2002.

Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi, C. I, Elvan Yayınları, Genişletilmiş 3. Baskı, Ankara, 2004.

YILMAZ, Mustafa, **İngiliz Basını ve Atatürk'ün Türkiye'si**, Phoneix Yayıncılık, Ankara, 2002.

YILMAZ, Mustafa -Yasemin Doğaner, **Cumhuriyet Döneminde Sansür (1923–1973)**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2007.

YİĞİT, Ali Ata , **Atatürk Dönemi Eğitim ve Kültür Politikası (1923-1938)**, Hacettepe Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1996.

C. MAKALELER

AKÜNAL, Dünder, “Jön Türk Gazeteleri”, **Tanzimattan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, C. 27, s. 850-856.

AYTAÇ, Kemal, “İ.H.Baltacıoğlu'nun Hayatı ve Faaliyetleri”, *Felsefe Araştırmaları Dergisi*, C.11, AÜ DTCF Yayınları, 1979, s. 165-190.

-----, “İ.H.Baltacıoğlu'nun Devrimci Kişiliğini ve Düşüncelerini Biçimlendiren Etmenler”, **Dr. Halil Fikret Kanad'ı Anma Paneli ve İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun Doğumunun 120. Yılına Anma Toplantısı Bildirileri (27 Kasım-25 Aralık 2006)**, Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ankara.

ÇAYCI, Abdurrahman, “Atatürk, Bilim ve Üniversite”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, S.10, Kasım 1987, s.61–69.

DUMAN, Tayyip, “İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Eğitim Üzerine Temel Düşünceleri ve İçtimai Mektep Anlayışı”, *Çağdaş Eğitim Dergisi*, C.21, S.224, 1996, s. 17-19.

-----, “İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Eğitim Sistemine Göre Okullarımız”, *Çağdaş Eğitim Dergisi*, C.21, S.225, 1996, s. 8–19.

-----, “İsmail Hakkı Baltacıoğlu'na Göre Öğretmen”, *Çağdaş Eğitim Dergisi*, C.21, S.226, 1996, s. 7-9.

DOĞANER, Yasemin, “Atatürk Döneminde Radyo”, **TÜRKLER**, C.18, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s. 377–382.

- ERTAN, Temuçin F., “Atatürk Döneminde Demokrasi Üzerine Bir Polemik”, *Kebikeç*, S:18, 2004, s.75-94.
- , “Kadro Dergisi Niçin Kapandı?”, *Atatürk Dergisi*, C. III, S. 4, Temmuz 2003, s. 19-34.
- KARPAT, Kemal H., “The Mass Media”, **Political Modernization in Japan and Turkey**, Ed. Robert E. Ward Dankwart A. Rustow, Princeton Press, New Jersey, 1964, s. 255-282.
- KOCABAŞOĞLU, Uygur, “Cumhuriyet Dergiciliğine Genel Bir Bakış”, **Türkiye’de Dergiler Ansiklopediler (1849-1984)**, Gelişim Yayınları, İstanbul, 1984, s. 3-12.
- KÖKSAL, Duygu, “Yeni Adam ve Yeni Kadın 1930’lar ve 40’larda Kadın, Cinsiyet ve Ulus”, *Toplumsal Tarih*, Mart 1998, Sayı 51, s. 31-35.
- TOPRAK, Zafer, “Fikir Dergiciliğinin Yüzyılı”, **Türkiye’de Dergiler Ansiklopediler (1849-1984)**, Gelişim Yayınları, İstanbul, 1984, s. 12- 54.
- TUNÇAY, Mete ve Haldun Özen, “1933 Tasfiyesinden Önce Darülfünun”, *Yapıt*, S. 7, 1984, s. 5-28.
- , “1933 Darülfünun Tasfiyesi veya: Bir Tek-Parti Politikacısının Önlenemez Yükselişi ve Düşüşü”, *Tarih ve Toplum*, S. 10, Ekim 1984, s. 222-237.
- , “1933 Darülfünun Tasfiyesi”, *Yeni Gündem*, Ekim 1984, s.16-19.
- , “1933 Darülfünun Tasfiyesinde Atılanlar”, *Bilim ve Sanat*, Ekim 1984, s. 21–25.

D. SÜRELİ YAYINLAR

Cumhuriyet, 19 Birinci Teşrin 1935 -31 Birinci Teşrin 1935.

Ulus, 19 İlkteşrin 1935- 31 İlkteşrin 1935.

Yeni Adam, 19 Mart 1934- 3 Mart 1938.

E. E - KAYNAKLAR

http://tr.wikipedia.org/wiki/Sabiha_G%C3%B6k%C3%A7en (12.03.2007)

http://en.wikipedia.org/wiki/Istanbul_Park. (07.03.2008)

<http://www.gbrathletics.com/sport/swimec.htm>. (07.03.2008)

<http://www.gbrathletics.com/sport/swimecw.htm>. (07.03.2008)

<http://www.olimpiyatoyunlari.info/Default.aspx?Cpage=Small&PageID=185&PAGE TYPE=1>. (07.03.2008)

EKLER

- Ek. I** 29 Ekim 1923-31 Aralık 1940 Arası Yayın Hayatındaki Gazete ve Dergiler
- Ek. II** Excel Çalışma Sayfası Örneği
- Ek. III** İsmail Hakkı Baltacıoğlu'na Ait Fotoğraf
- Ek. IV** Gazi Mustafa Kemal'in Darülfünun'a Telgrafı
- Ek.V** *Yeni Adam*'ın İlk Sayısı
- Ek. VI** *Yeni Adam*'ın Kapak Modelleri
- Ek. VII** *Yeni Adam* Yazar Kadrosu
- Ek. VIII** Kadın Milletvekilliğini Hicveden *Yeni Adam* Kapağı
- Ek. IX** Mehmet Akif'i Konu Eden *Yeni Adam* Kapağı
- Ek. X** *Yeni Adam*'ın Kapatılmasına İlişkin Başvekalet Kararnamesi
- Ek. XI** *Yeni Adam*'ın 216. Sayısında Yer Alan Karikatürler
- Ek. XII** *Yeni Adam*'ın 217. Sayısında Yer Alan Karikatürler
- Ek. XIII** MUM ve Başvekâlet Arasındaki İç Yazışma